

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของมอง ฌากส์ รูสโซ

นายศุภชัย ศุภผล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

JEAN JACQUES ROUSSEAU'S CONCEPT OF JUSTICE

MR. SUPHACHAI SUPHAPHOL

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌากส์ รูสโซ

โดย

นายศุภชัย ศุภผล

สาขาวิชา

การปกครอง

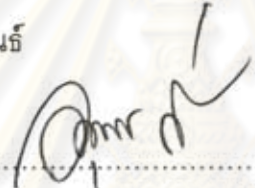
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

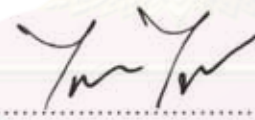
รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. อานุสรณ์ ลิ้มมณี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทร์วงศ์)

ศุภชัย ศุภผล: แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ. (JEAN JACQUES ROUSSEAU'S CONCEPT OF JUSTICE) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร, 142 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง“ความยุติธรรม”ในงานเขียนชิ้นต้นของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ ว่าแท้ที่จริงแล้ว คืออะไร มีความหมายอย่างไร ตลอดจนการได้มาซึ่งความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซนั้นมันจำเป็นต้องมีเงื่อนไขอย่างไรบ้าง ซึ่งในการวิจัยนี้ได้เลือกงานดังต่อไปนี้เป็นขอบเขตของการศึกษาอันได้แก่ หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract) ต้นฉบับร่างของหนังสือสัญญาประชาคม (Geneva Manuscript), ความเรียงว่าด้วยศิลปะวิทยาการ (Discourse on the Arts and Sciences), ความเรียงว่าเศรษฐกิจการเมือง (Discourse on Political Economy), ความเรียงว่าด้วยความไม่เสมอภาค (Discourse on the Origin of Inequality) และ เอมีล หรือว่าด้วยการศึกษา (Emile or on Education) อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาด้วยการตีความด้วยทฤษฎีอย่างละเอียด รวมทั้งศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์และชีวประวัติของนักปรัชญาท่านนี้ประกอบกันไปด้วย

ผลจากการวิจัยพบว่า ความยุติธรรมตามความหมายของรูสโซนั้น มันคือสิ่งที่เขาเรียกมันว่าผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest) ซึ่งมันมีความหมายถึงว่า การที่ทุกคนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องได้ประโยชน์จากการเข้ามารวมกัน โดยที่ในสังคมนั้นจะต้องไม่ดำรงอยู่เพื่อการที่คนใดคนหนึ่งได้ประโยชน์จากการกดขี่เพื่อนสมาชิกคนอื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สังคมทางการเมืองนั้นเป็นของทุกคน และเพื่อทุกคน ซึ่งสิ่งนี้คือความยุติธรรมของรูสโซ อนึ่ง สำหรับเงื่อนไขที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมดังกล่าวนี้จะต้องเกิดขึ้นได้ในสังคมแบบประชาธิปไตยเท่านั้น (Democratic Society) และพลเมืองของรัฐนั้นจะต้องมีคุณธรรมแบบพลเมือง (Civic Virtue) ที่สนใจต่อกิจการสาธารณะของรัฐ ตลอดจนรัฐนั้นจะต้องไม่มีช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของพลเมืองที่มากเกินไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขจำเป็นที่ขาดไม่ได้ในการได้มาซึ่งความยุติธรรมตามแนวคิดของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ

ภาควิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....การปกครอง.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา...2553

5280734724: MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS: ROUSSEAU / JUSTICE / CIVIC VIRTUE / DEMOCRATIC
SOCIETY

SUPHACHAI SUPHAPHOL: JEAN JACQUES ROUSSEAU 'S
CONCEPT OF JUSTICE. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. CHAIYAN
CHAIYAPORN, Ph.D., 142 pp.

This research is an attempt to clarify and to find the real meaning of the concept of "Justice" as stipulated in Jean Jacques Rousseau's works, as well as the conditions to achieve that justice. The research was conducted through a textual analysis of Rousseau's works (i.e. the Social Contract, Geneva Manuscript, Discourse on the Arts and Sciences, Discourse on Political Economy and Discourse on the Origin of Inequality), as well as his historical context and biography.

The research's finding is that Rousseau's concept of "Justice" is identical to his notion of "Common Interest"; namely the interest of the society must be shared equally by everybody as citizen. In other words, the society was built for everybody to have a good life, not for somebody or some groups to use the society for their own interest. However, the condition to achieve Rousseau's justice must be the same condition that constitutes what he called "the Democratic Society"; namely the citizen must have the Civic Virtue in public affairs and the gap between the rich and the poor in the state must be minimal.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department : ..... Government .....
Field of Study : ..... Government .....
Academic Year : ..... 2010 .....

Student's Signature

Suphachai Suphaphol

Advisor's Signature

Chaiyan Chaiyaporn

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้จะประสบความสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านี้ บุคคลแรกที่ขาดไม่ได้คือ รศ.ดร. ไชยันต์ ไชยพร ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ซึ่งได้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์อย่างขะมักเขม้นและเอาจริงเอาจังมาโดยตลอด แต่วิธีการให้คำปรึกษาของอาจารย์ก็คือการไม่ให้คำปรึกษา แต่จะใช้วิธีการสนทนาโต้ตอบแทน ซึ่งเป็นวิธีที่ประทับใจต่อผู้วิจัยเป็นอย่างมาก ลำดับถัดไป ขอกราบขอบคุณ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลีम्मณี ที่กรุณามาเป็นประธานสอบให้ ตลอดจนให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆและแนะนำข้อคิดเห็นมากมายในการวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างมาก สุดท้ายขอกราบขอบคุณ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการสอบ ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยในครั้งนี้ด้วย

ขอกราบขอบคุณ อ.ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างดีในเรื่องต่างๆ ทั้งทางวิชาการและเรื่องที่ไม่เป็นวิชาการ ขอขอบคุณ ผศ.บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ แห่งภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่กรุณาให้ยืมหนังสือ ตลอดจนเป็นธุระในการจัดซื้อหนังสือหายากบางเล่มจากต่างประเทศที่จำเป็นต่อการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณคุณณภคฉล กิตติเสนีย์ ซึ่งได้กรุณาตรวจทานภาษาฝรั่งเศสในเรื่องการแทนเสียงให้เป็นภาษาไทยและอธิบายศัพท์ฝรั่งเศสเปรียบเทียบความหมายในภาษาอังกฤษ ขอขอบคุณ ดร.กิตติศักดิ์ ลักษณ์า ซึ่งได้ช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องเอกสารและคำแนะนำต่างๆ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ทุกท่านที่ช่วยเหลือในการยืมหนังสือและเอกสารต่างๆในการทำวิจัยครั้งนี้ สุดท้ายขอกราบขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้สอนผู้วิจัยในทุกรายวิชาในปริญญาโท

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาของสภาพปัญหา.....	1
1.2 จุดมุ่งหมายในการศึกษา.....	5
1.3 คำถามการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา.....	6
1.6 วิธีการศึกษา.....	6
1.7 ลำดับการนำเสนอ.....	7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌาคส์ รุสโซ.....	8
2.1 จุดมุ่งหมาย.....	8
2.2 ขอบเขต.....	9
2.3 สํารวจงานเขียนชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความยุติธรรมของรุสโซ.....	10
2.4 สรุปท้ายบท.....	33
บทที่ 3 ภูมิหลัง และสิ่งแวดล้อมของ ฌอง ฌาคส์ รุสโซ.....	35
3.1 อุดตชีวะประวัติและผลงานโดยย่อของรุสโซ.....	36
3.2 บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม โดยทั่วไปของนครเจนีวา (Geneva) และ ฝรั่งเศส (France) ที่เกี่ยวข้องกับรุสโซ.....	49
3.2.1 อิทธิพลของบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม ของนครเจนีวา (Geneva) ต่อรุสโซ.....	49
3.2.2 อิทธิพลของบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม ของฝรั่งเศส ต่อรุสโซ.....	58
3.3 สรุปท้ายบท.....	65

	หน้า
บทที่ 4 แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ.....	67
4.1 สภาวะธรรมชาติ (State of Nature) กับ ความยุติธรรมของรูสโซ.....	68
4.2 สภาวะที่เป็นสังคม การกำเนิดขึ้นของรัฐ กับหลักการเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ.....	78
4.3 แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ.....	87
4.4 การได้มาซึ่งความยุติธรรมตามความคิดของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ.....	99
4.5 อภิปราย ข้อถกเถียงต่อการตีความที่ผ่านมาเกี่ยวกับ ความยุติธรรมของรูสโซ.....	119
4.6 สรุปท้ายบท.....	126
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	128
รายการอ้างอิง.....	137
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	142

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

สภาพปัญหา จุดมุ่งหมาย คำถามในการวิจัย วิธีการศึกษา

“Justice is the first virtue of social institutions,

as truth is of systems of thought.”

John Rawls, A Theory of Justice

1.1 ที่มาของสภาพปัญหา

เราขอมไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าความคิดเรื่องความยุติธรรมนั้นเป็นปัญหาหลักที่สำคัญปัญหาหนึ่งในการศึกษาปรัชญาการเมือง ดังคำกล่าวของไชยันต์ ไชยพรที่ว่า “คำถามเรื่องความยุติธรรมคืออะไร คำถามนี้ถือได้ว่าเป็นคำถามอมตะทางปรัชญาการเมือง (*Philosophia Perennis*) ที่เริ่มถามขึ้นเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว ซึ่งนักคิดทางการเมืองที่ผ่านมามีต่างก็พากันขบคิดหาคำตอบทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตลอดมา.....”¹ อย่างไรก็ตามมีนักคิดทางการเมืองที่สำคัญคนหนึ่งในยุคส่องสว่างทางปัญญา (Age of Enlightenment) บุคคลดังกล่าวถือได้ว่าเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ.1789 นอกจากนี้แล้วในทางทฤษฎีการเมืองก็ได้มีผู้ยกย่องเขาว่าเป็นเจ้าของทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนในยุคสมัยใหม่ หรือแม้กระทั่งกล่าวว่า เขาคือบิดาแห่งประชาธิปไตยสมัยใหม่² บุคคลผู้นั้นก็คือ ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ในขณะเดียวกันก็เป็นที่น่าประหลาดใจว่านักคิดผู้นี้ไม่เคยให้ความหมายของความยุติธรรมไว้เลย ทั้งๆที่งานเขียนของรูสโซนั้นไม่น่าที่จะหลีกเลี่ยงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้ความหมายหรือการอธิบายเกี่ยวกับความยุติธรรมได้ดังที่ Nicholas Dent ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ศึกษารูสโซอย่างกว้างขวางได้กล่าวว่า “รูสโซไม่เคยให้ความหมายหรือคำจำกัดความ เกี่ยวกับว่าอะไรคือความยุติธรรม หรือสิ่งที่มีนัยยะเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมอย่าง

¹ ไชยันต์ ไชยพร, “ความยุติธรรม: ตอนที่หนึ่ง,” รัฐศาสตร์สาร 20 (2541): 57.

² สมบัติ จันทรวงศ์, “สัญญาประชาคมของรูสโซ,” ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 185.

ชัดเจนเลย”³จากปัญหาที่รูสโซไม่กล่าวถึงความยุติธรรมว่าคืออะไร จึงก่อให้เกิดความพยายามของนักวิชาการตะวันตกจำนวนหนึ่งที่ศึกษา รูสโซมุ่งที่จะตอบคำถามหรือพยายามเข้าใจว่าตกลงแล้วอะไรคือความยุติธรรมของรูสโซ

ในประเด็นนี้ **Leo Strauss** ได้กล่าวไว้ว่า “สังคมที่ยุติธรรมนั้นแตกต่างจากสังคมที่ อยู่ยุติธรรม ตรงที่ว่า สังคมยุติธรรมนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับสภาวะธรรมชาติมากที่สุดที่จะสามารถเป็นไปได้ (เพราะว่า)ความปรารถนาที่เป็นตัวกำหนดมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นก็คือ ความปรารถนาในการปกป้องรักษาตนเอง สิ่งนี้เองคือรากฐานของสังคมที่ยุติธรรมและในขณะเดียวกันก็เป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายของสังคมที่ยุติธรรมด้วย”⁴ จากข้อความที่ยกมาจะเห็นได้ว่าสังคมที่ยุติธรรมของรูสโซนั้นมีความสัมพันธ์อยู่กับสภาวะธรรมชาติ ซึ่งStrauss ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าในสภาวะธรรมชาตินั้นมนุษย์ถูกกำหนดให้มุ่งปกป้องรักษาตนเอง และเมื่อมนุษย์ได้เปลี่ยนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว การปกป้องรักษาตนเองก็ยังต้องเป็นจุดมุ่งหมายและรากฐานของสังคมที่ยุติธรรม ในขณะเดียวกัน **John Charvet** ได้อธิบายเรื่องความยุติธรรมของรูสโซในลักษณะใกล้เคียงกับ Leo Strauss ว่า “การทำให้ผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลกลายเป็นสิ่งร่วมกันนั้น ได้นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าความดีร่วมกันหรือความสุขที่มากที่สุดของคนทั้งหมด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นสิ่งเดียวกันกับความยุติธรรมและความรักต่อมวลมนุษยชาติ”⁵

นอกจากทัศนะของ Leo Strauss และ Charvet แล้ว ยังมีงานของ **Judith Shklar** ที่กล่าวถึงความยุติธรรมไว้ว่า “สำหรับรูสโซแล้ว ถ้าต้องการที่จะมีรูปแบบทางการเมืองที่ยุติธรรม (*Justice political*)

³ **N.J. Dent**, *A Rousseau Dictionary* (Cambridge: Blackwell, 1995), p. 138.

⁴ **Leo Strauss**, *What is a Political Philosophy? And Other Studies* (Illinois: The Free Press of Glencoe, 1959), p. 52.

* “The Just society is distinguished from the unjust society by the fact that it comes as close to the state of nature as a society possibly can .The desire determining man in the state of nature, the desire for self-Preservation, is the root of the Just society and determines its end” และโปรดดู **Leo Strauss**, "On the Intention of Rousseau" in *Hobbes and Rousseau: A Collection of Critical Essays* (New York: Anchor Books, 1972), p. 283.

⁵ **John Charvet**, *The Social Problem in the Philosophy of Rousseau* (Cambridge: Cambridge University Press, 1974), p. 85.

order) ประชาชนต้องเป็นองค์อธิปัตย์เอง องค์อธิปัตย์ที่ว่านี้มีสองลักษณะ ประการแรกพวกเขาเหล่านั้นต้องเข้าร่วมสัญญาที่จะจัดตั้งการปกครองขึ้นและพวกเขาก็จะกลายเป็นพลเมืองซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในลักษณะที่สอง พวกเขาที่จะมีอำนาจการตัดสินใจในการที่จะเลือกให้ใครเป็นรัฐบาล⁶ .....สังคมการเมืองที่ชอบธรรมนั้นต้องอยู่บนฐานของผลประโยชน์ของประชาชนและนอกจากเหตุผลนี้ก็ไม่มีความอื่น อำนาจอธิปไตยไม่ใช่เป็นของกษัตริย์ และก็ไม่ใช่ผู้แทนในสภา แต่ต้องเป็นของประชาชนเท่านั้น”⁷ การตีความเช่นนี้ก็ยิ่งปรากฏอยู่ในงานของMaurice Cranston ดังที่เขาได้กล่าวถึงความยุติธรรมของรูสโซว่า “ในหนังสือสัญญาประชาคมนั้น มันเป็นเรื่องของหลักการเพื่อที่จะเป็นหลักประกันความยุติธรรมไว้ว่า กฎต่างๆที่จะบังคับใช้ในสังคมได้นั้นจะต้องมาจากพลเมืองที่สร้างมันขึ้นมาเอง นั่นก็หมายความว่าเขาคำรฐานะเป็นองค์อธิปัตย์ และในอีกขณะหนึ่งเขาก็เป็นคนที่ถูกบังคับภายใต้กฎหมาย”⁸

มากไปกว่านั้นยังมีกระแสดการตีความอีกมุมหนึ่งของ John Rawls ที่ได้พยายามตอบคำถามเรื่องความยุติธรรมของรูสโซไว้ว่า “ทำไมเราถึงกล่าวว่า เจตจำนงร่วมนั้นจะมุ่งไปหาความยุติธรรมเสมอ ดังในข้อความของหนังสือสัญญาประชาคมเล่มที่สองบทที่สี่ รูสโซเสนอว่าความคิดเรื่องความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างมาจากเจตจำนงร่วม ซึ่งมันเองก็เกิดขึ้นมาจากการที่เราเลือกในสิ่งที่เราปรารถนาสำหรับตนเอง(Predilection we each have for ourselves) และนี่ก็เป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ด้วย และเราจำเป็นอย่างมากที่จะพิจารณาเรื่องนี้ว่า การที่เราคิดถึงแต่ตนเองนั้นก็เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม แต่สิ่งนี้จะต้องสอดคล้องกับหลักการของเจตจำนงร่วมที่มุ่งหาส่วนรวมเท่านั้น ตรงกันข้ามกับการคิดถึงแต่ตนเองโดยขาดซึ่งหลักการของประโยชน์ร่วมกันแล้ว มันก็จะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมและละเมิดความถูกต้อง”⁹ จากคำกล่าวของ Rawls ที่เกี่ยวพันกับความยุติธรรมของรูสโซ ดังที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าแม้ John Rawls จะใช้คำว่า Predilection for ourselves แต่เมื่อพิจารณาในคำอธิบายแล้ว ดูคล้าย

⁶ Judith Shklar, *Men and Citizens : A study of Rousseau's Social Contract* (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), p. XV.

⁷ Ibid., p. 177.

⁸ Maurice Cranston, *Philosophers and Pamphleteers : Political Theorists of the Enlightenment* (Oxford: Oxford University Press, 1986), p. 93.

⁹ John Rawls, *Lectures on the History of Political Philosophy* (Cambridge: Harvard University Press, 2007), p. 232.

กับการรูปแบบการอธิบายของ Leo Strauss ที่เสนอเรื่อง Self Preservation ซึ่งทั้งสองคนนี้น่าตีความจากคำเดียวกันว่า Self love หรือ Amour de Soi ของรุสโซในความเรียงชิ้นที่สอง (Discourse on the origin of inequality)

นอกเหนือจากนี้ยังมีกระแสการตีความที่พยายามอธิบายว่าความยุติธรรมของรุสโซนั้นเป็นเรื่องของมโนสำนึกผิดชอบชั่วดีที่มนุษย์จะตระหนักรู้ได้ด้วยตนเอง (Conscience) โดยการตีความประเภทนี้จะพบในงานของ **David Lay William** ดังที่เขากล่าวว่า “หลักการความยุติธรรมสำหรับรุสโซนั้นไม่ใช่อะไรเลยนอกจากเรื่องของสำนึกผิดชอบชั่วดีที่มาจากส่วนลึกของจิตใจ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีนี้มาก่อนเรื่องวัฒนธรรม แบบแผน ความคิดเห็น หรืออารมณ์ และในท้ายที่สุดนี้ความผิดชอบชั่วดีจะเป็นมาตรฐานในการตัดสินของทุกอย่าง¹⁰ .....การที่รุสโซมีฐานคิดเรื่องความยุติธรรมที่อยู่บนฐานของการตระหนักรู้ด้วยตนเองและไม่สามารถที่จะพิสูจน์ให้เห็นในเชิงประจักษ์ได้ ด้วยเหตุที่ความยุติธรรมมีลักษณะเป็นนามธรรม รุสโซจึงไม่ได้ให้คำจำกัดความไว้”¹¹

อย่างไรก็ตามยังคงมีความพยายามที่จะเข้าใจความคิดเรื่องความยุติธรรมของรุสโซโดยนำไปเชื่อมโยงอยู่กับสิ่งที่ป็นธรรมชาติ การตีความเช่นนี้ปรากฏอยู่ในงานของ **Roger D. Master** ดังที่เขาได้ตีความเรื่องดังกล่าวไว้ว่า “มาตรฐานของสังคมที่ยุติธรรมคือสิ่งที่ได้รับมาจากธรรมชาติ (*The standards of the Just society are derived from nature*) ในความหมายนี้มีสองนัยยะคือ หนึ่ง ถ้าต้องการให้มันเป็นสิ่งที่ยุติธรรม ระบอบอันชอบธรรมนั้นจะต้องสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ (*Law of nature*) สอง ถ้าจะให้มันคงอยู่ตลอดไป กฎหมายที่ออกมาใช้ในแต่ละสังคมจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ (*Nature of Things*) ด้วยเหตุนี้ความคิดทางการเมืองของรุสโซจึงสร้างอยู่บนการพยายามเข้าใจธรรมชาติ (*Understanding of Nature*)”¹²

¹⁰ **David Lay William**, *Rousseau's Platonic Enlightenment* (Pennsylvania: Penn State University Press, 2007), p. 93.

¹¹ *Ibid.*, pp. 126-127.

¹² **Roger D. Master**, "The Structure of Rousseau's political thought" in *Hobbes and Rousseau: A Collection of Critical Essays*, Maurice Cranston and Richard Peter, editors (New York: Anchor Books, 1972), p. 433.

ด้วยความหลากหลายในตัวอย่างการตีความที่เสนอมานข้างต้น ทำให้การศึกษาเรื่องความยุติธรรมของรูสโซนั้นยังคงไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้นจะเห็นได้ว่าการต่อยอดการตีความในประเด็นนี้โดยตลอด จากจุดนี้เองทำให้การศึกษาในประเด็นเรื่องความยุติธรรมของรูสโซยังคงมีพื้นที่ในการที่จะเข้าไปทำความเข้าใจ นอกจากนี้เหตุผลดังกล่าวแล้ว การศึกษาปรัชญาการเมืองของรูสโซนั้นไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไม่เข้าใจ โน้ตสนธิเรื่องความยุติธรรมของเขาได้เลย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงคิดว่าการศึกษาเรื่องความยุติธรรมของรูสโซยังคงมีความน่าสนใจและสำคัญอยู่ ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้จึงนำไปสู่ความพยายามในการศึกษาของผู้วิจัยเพื่อตอบคำถามที่ว่า อะไรคือความยุติธรรมของรูสโซ และวิธีการหรือเงื่อนไขที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมนั้นเป็นอย่างไร

1.2 จุดมุ่งหมายในการศึกษา

เพื่อศึกษาค้นคว้าและพยายามแสวงหาคำตอบของปัญหาที่ว่าอะไรคือความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ และนำมาอธิบายในประเด็นการได้มาซึ่งความยุติธรรมของรูสโซว่าเขานั้นได้ให้วิธีการไว้หรือไม่อย่างไร นอกจากนี้แล้วยังนำไปถกเถียงเกี่ยวกับการตีความของนักวิชาการท่านอื่นที่ตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซไว้ก่อนหน้านี้แล้ว

1.3 คำถามการวิจัย

อะไรคือ ความยุติธรรมตามแนวคิดของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ

1.4. ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่ การตอบคำถามและหาข้อสรุป ต่อปัญหาที่ว่า อะไรคือความยุติธรรมทางสังคมของรูสโซและการที่จะได้มาซึ่งสังคมแห่งความยุติธรรมดังกล่าว รูสโซได้เสนอวิธีการอย่างไร ทั้งนี้จะศึกษาจากงานเขียนหลักที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความยุติธรรมของรูสโซอันได้แก่

- 1) Social Contract (1762)
- 2) Geneva Manuscript (The Social Contract ฉบับร่าง)
- 3) Discourse on Political Economy (1755)

- 4) Discourse on the Origin of Inequality (1755)
- 5) Emile or on Education (1762)

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

- 1) เป็นประโยชน์ในแง่ของการเพิ่มพื้นที่ขององค์ความรู้ในประเด็นปัญหาที่ว่าด้วยเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ
- 2) การที่ศึกษาถึงความคิดเรื่อง ความยุติธรรมของรูสโซนั้น น่าจะทำให้เข้าใจถึงมโนทัศน์อื่นๆทางปรัชญาการเมืองเช่น เสรีภาพ เสมอภาค ของรูสโซไปในตัวด้วย
- 3) เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่จะมาต่อยอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปรัชญาการเมืองของ รูสโซ ในภายภาคหน้า

1.6 วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นความพยายามในการตอบคำถามที่ว่าอะไรคือความยุติธรรมของ รูสโซ และวิธีการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรม โดยผ่านการตีความตัวบทชั้นต้น (Textual analysis) ที่รูสโซเป็นผู้เขียนขึ้น (Primary Text) ได้แก่ Social Contract (1762), Discourse on Political Economy (1755), Discourse on the Origin of Inequality (1755), Emile or on Education (1762) นอกจากการใช้งานเขียนชั้นต้นที่เขียนขึ้น โดยรูสโซแล้ว ผู้วิจัยยังใช้หลักฐานชั้นสอง หรือ (Secondary Text) ที่เป็นงานเขียนหรือการวิเคราะห์ ของผู้ที่ศึกษารูสโซในประเด็นดังกล่าวไว้เพื่อเชื่อมโยงหรือใช้ประกอบการวิเคราะห์ ตลอดจนต่อยอดจากความคิดเห็นของผู้ที่ศึกษามาแล้ว อนึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีการใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงบริบท (Contextual Analysis) ซึ่งจะศึกษาถึงบริบททางประวัติศาสตร์ สภาพสังคม การเมือง และข้อถกเถียงทางวิชาการที่เป็นประเด็นสำคัญในช่วงชีวิตของนักคิด ทั้งนี้ก็เพื่อให้ทราบถึงอิทธิพลสำคัญต่อการก่อตัวทางความคิด จุดมุ่งหมายของรูสโซที่เขียนงานทางปรัชญาการเมืองออกมา

1.7 ลำดับการนำเสนอ

- 1) บทนำ: กล่าวถึง สภาพปัญหา จุดมุ่งหมาย คำถามในการวิจัย วิธีการศึกษา ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย
- 2) การทบทวนวรรณกรรม: เป็นการประมวลงานเขียนของนักวิชาการที่ผ่านมาบางส่วน ต่อการตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างภาพรวมให้เห็นถึงการตีความที่ผ่านมาก่อนเรื่องดังกล่าว
- 3) ภูมิหลังและสิ่งแวดล้อมของรูสโซ: กล่าวถึงประวัติของรูสโซอย่างสังเขป ความเป็นมาในชีวิต สภาพแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งความคิดที่เป็นกระแสหลักทางสังคมและการเมืองซึ่งอยู่รอบตัวของรูสโซ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงบริบทและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวทางความคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักการเรื่องความยุติธรรมของเขา
- 4) ความยุติธรรมในทัศนะรูสโซ: บทนี้จะเป็นการตีความจากตัวเอกสารชั้นต้นที่รูสโซเป็นผู้เขียนเพื่อที่นำไปสู่การตีความว่า อะไรคือความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซ และหลักการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมดังกล่าวมีอะไรบ้าง อย่างไร
- 5) บทสรุป และข้อเสนอแนะ: เป็นการสรุปแนวคิดทั้งหมดที่ได้มาจากการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌากส์ รูสโซ

“The Just society is distinguished from the unjust society by the fact that it comes as close to the state of nature as a society possibly can”

Leo Strauss, On the Intension of Rousseau

2.1 จุดมุ่งหมาย

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) ในความหมายของงานวิจัยทั่วไปนั้น หมายถึงการศึกษาค้นคว้าเอกสารหรือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่คุณกำลังจะทำการศึกษา เพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี แนวคิด อันเชื่อมโยงมาสู่การกำหนดกรอบแนวคิดและตัวแปรที่เกี่ยวข้องซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญขั้นตอนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงแนวคิดในการกำหนดตัวแปร หรือ การสำรวจการใช้เครื่องมือต่างๆอย่างเช่นในการศึกษารัฐศาสตร์เชิงประมาธ ด้วยเหตุนี้การสำรวจวรรณกรรมในวิจัยชิ้นนี้มีจุดประสงค์หลักก็เพื่อมุ่งพิจารณาถึงการศึกษานในอดีตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรมของของรูสโซว่าที่ผ่านมาได้มีผู้ที่ทำการศึกษาในประเด็นนี้จำนวนเท่าใด ตลอดจนขอบเขตของผู้ศึกษาหรือวิจัยว่าครอบคลุมประเด็นดังกล่าวแค่ไหน ทั้งหมดนี้จึงก่อประโยชน์อย่างมากสำหรับตัวผู้วิจัยเองที่จะไม่เป็นการศึกษาซ้ำซ้อนงานวิจัยในอดีต นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์กับผู้สนใจในประเด็นดังกล่าว ซึ่งจะได้เห็นภาพรวมของพัฒนาการในการศึกษาประเด็นเรื่องความยุติธรรมที่ถือได้ว่าเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งในปรัชญาการเมืองของรูสโซ มากไปกว่านั้นผู้ที่สนใจจะเห็นถึงความหลากหลายของงานศึกษาที่ผ่านมาในการพยายามหาคำตอบว่าความยุติธรรมของรูสโซนั้นคืออะไร

2.2 ขอบเขต

1. **Leo Strauss, "What is a political philosophy?"** in An Introduction to Political Philosophy :Ten Essays by Leo Strauss (Detroit: Wayne State University Press, 1989)
และ
Leo Strauss, The Three Waves of Modernity, An Introduction to Political Philosophy : Ten Essays by Leo Strauss (Detroit: Wayne State University Press, 1989)
2. **Judith Shklar, Men and Citizens : A study of Rousseau's Social Contract,** (Cambridge: Cambridge University Press, 1969)
3. **John Charvet, The Social Problem in the Philosophy of Rousseau** (Cambridge: Cambridge University press, 1974)
4. **Maurice Cranston, Philosophers and Pamphleteers : Political Theorists of the Enlightenment** (Oxford: Oxford University Press, 1986)
5. **Maurizio Viroli, Jean-Jacques Rousseau and the 'well-ordered society'** (Cambridge: Cambridge University Press, 2002)
6. **John Rawls, Lectures on the History of Political Philosophy** (Cambridge: Harvard University press, 2007)
7. **Roger D. Master, "The Nature of Laws as the Standard of Justice" in The political philosophy of Rousseau** (New Jersey: Princeton University press, 1968)
8. **J.G Merquior, Rousseau and Weber : Two studies in the theory of legitimacy** (London: Routledge, 1980)
9. **David Lay William, Rousseau's Platonic Enlightenment** (Pennsylvania: Penn state University press ,2007)

2.3 ตำรวงานเขียนชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ

งานชิ้นแรกที่เลือกมาก็คืองานเขียนของ Leo Strauss* โดยจะนำเสนอสองบทความที่เกี่ยวข้องกับการตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ โดยตรง กล่าวคือ งานเขียนที่มีชื่อว่า **What is Political Philosophy?** และ **The Three Waves of Modernity** โดยชิ้นแรกนั้นจะเป็นการเขียนเพื่อแยกความแตกต่างทางลักษณะของปรัชญาการเมืองตะวันตกแบบโบราณ (Classic) และสมัยใหม่ (Modern) โดยที่ Leo Strauss ได้เสนอว่าในสองช่วงเวลานี้มีความแตกต่างในเรื่องของการมองปัญหาทางปรัชญาการเมือง (Philosophia Perennis) และชิ้นที่สองนั้น Leo Strauss ได้พยายามแบ่งย่อยลักษณะของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ว่ามีสามลักษณะ หรือเปรียบได้ว่าเป็นคลื่นสามลูก (Three waves) โดยคลื่นลูกแรกก็คือ แมคเคียวอาเวลลี (Machiavelli) คลื่นลูกที่สองคือ รูสโซ (Rousseau) และคลื่นลูกสุดท้ายคือ นิทเช่ (Nietzsche)¹

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ความยุติธรรมของรูสโซนั้น ทั้งสองบทความได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความยุติธรรมนั้นเป็นปัญหาทางปรัชญาการเมืองที่ทุกยุคทุกสมัยต้องพยายามหาคำตอบ แต่คำตอบจะแตกต่างกันอย่างกว้างๆ โดย Leo Strauss กล่าวถึงการมองเรื่องความยุติธรรมในสมัยโบราณหรือยุคคลาสสิกว่า ความยุติธรรมนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปตามธรรมชาติ (Guided by Nature) ไม่ว่าจะเป็ อริสโตเติล (Aristotle) หรือเพลโต (Plato) ต่างก็มองว่าเป็นเรื่องของการกำหนดโดยธรรมชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความยุติธรรมนั้นมีมาอยู่ก่อนแล้ว และการที่จะเข้าใจความเป็นไปของสิ่งต่างๆทางกรเมืองหรือทุกอย่างใน โลกนั้นไม่ใช่ทุกคนที่จะเข้าใจหรือมองเห็นสิ่งเหล่านั้นได้ แต่จะมีคนบางพวกหรือคนจำนวนหนึ่งที่มีปัญญาในการมองเห็นความเป็นไปต่างๆ (Enlightened Statesman)²

---

* Leo Strauss เป็นศาสตราจารย์ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (University of Chicago) นอกจากนี้แล้ว Leo Strauss ยังได้เป็นบุคคลสำคัญในการที่จุดประกายให้วงการรัฐศาสตร์อเมริกันที่กำลังหมกมุ่นอยู่กับวิธีการศึกษาแบบปฏิฐานนิยมให้หันมาสนใจปรัชญาการเมือง

¹ Leo Strauss, **What is a political philosophy?** in *An Introduction to Political Philosophy : Ten Essays by Leo Strauss* (Detroit: Wayne State University Press, 1989), p. 24.

² *Ibid.*, pp. 24-25.

ในทางกลับกันการมองความยุติธรรมในมุมมองของพวกปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ได้รู้ฐานคิดแบบโบราณว่าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริงที่นำความยุติธรรมหรือสิ่งต่างๆผูกติดอยู่กับความดี การกำหนดโดยธรรมชาติ ซึ่งStrauss กล่าวว่าบุคคลแรกที่แตกหักกับความคิดแบบโบราณก็คือ แมคเคียวอาเวลลี(Machiavelli)* และระบบความคิดดังกล่าวได้ปรากฏชัดเจนมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมในงาน Leviathan และ De Cive (The Citizen) ของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ที่ถือว่ารัฐ หรือความยุติธรรมไม่ได้เป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ฮอบส์ก็ได้รับความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ (Natural right) ผสมกับความคิดเรื่องการปกป้องรักษาตนเอง (Self preservation) ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ฮิวโก โกรเชียส (Hugo Grotius) ทั้งนี้สิทธิดังกล่าวเป็นบ่อเกิดของความยุติธรรม³ เช่นเดียวกับจอห์น ล็อก (John Locke) ที่ได้ใช้วิธีคิดเช่นเดียวกับฮอบส์แต่จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันเล็กน้อยในเรื่องการตีความเกี่ยวกับมโนทัศน์การปกป้องรักษาตัวเอง⁴ จะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความยุติธรรมจากมุมมองแบบสมัยใหม่นั้นจะเน้นตรงที่ บังเจกมาทำการตกลงกันเป็นสัญญา หรือผ่านการยินยอมอยู่รวมกันเป็นสังคม (Convention / Consent) โดยทั้งนี้จะกำหนดร่วมกันว่าอะไรคือสิ่งที่กระทำแล้วเรียกว่ายุติธรรม หรือไม่ยุติธรรม ซึ่ง Leo Strauss ชี้ให้เห็นว่านี่คือความยุติธรรมแบบพวกสมัยใหม่มอง โดยเขาเรียกว่าเป็นความยุติธรรมที่ถูกกำหนดจากมนุษย์เอง (Positive Justice)⁵

ในส่วนความยุติธรรมของรูสโซนั้น Leo Strauss ก็ได้ใช้ฐานคิดเดียวกันกับการตีความแนวคิดเรื่องความยุติธรรมของจอห์น ล็อก และ โทมัส ฮอบส์ ที่ว่าความยุติธรรมนั้นเกิดมาจากการตกลงยินยอมร่วมกัน⁶ ซึ่งการตีความเช่นนี้จะตรงกับงานเขียนอีกชิ้นหนึ่งของ Leo Strauss ที่มีชื่อว่า คลื่นสามลูกแห่งความเป็นสมัยใหม่ (Three waves of Modernity) ในงานชิ้นนี้เขาได้เขียนถึงความยุติธรรมของรูสโซว่า “The Source of the positive Law, and of nothing but the positive law ,

---

* “Modernity is the death of the Universal standards for right and wrong” Ibid., p.40 และ **Leo Strauss Three waves of Modernity in An Introduction to Political Philosophy :Ten Essays by Leo Strauss,** (Detroit: Wayne State University Press, 1989), p. 81.

³ Ibid., p. 49.

⁴ Ibid., p. 50.

⁵ Ibid., pp. 24 , 51.

⁶ Ibid., p. 52.

is the General will; a will inherent or immanent in properly constituted society takes the place of transcendent natural law...” “แหล่งที่มาของกฎหมายบ้านเมืองนั้นไม่ได้มาจากไหนเลย นอกจากตัวกฎหมายบ้านเมืองนั่นเอง สิ่งนี้ก็คือเจตจำนงร่วมซึ่งเป็นเจตจำนงที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน ซึ่งเจตจำนงนี้จะเป็นสิ่งที่ำจุนสังคัมไว้ และเจตจำนงร่วมนี้ก็จะเข้ามาแทนกฎธรรมชาติที่เป็นนามธรรม” จากการที่ยกคำพูดของเขามาจะเห็นได้ชัดเจนว่า Leo Strauss ได้เชื่อมโยงความยุติธรรมของรูสโซเข้ากับเจตจำนงร่วม (General will) ซึ่งเราอาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเจตจำนงร่วมนั้นเป็นสิ่งเดียวกับความยุติธรรม

ยิ่งไปกว่านั้น การตีความในลักษณะดังกล่าวยังคงไปปรากฏในบทความอีกชิ้นหนึ่งของเขา ที่ชื่อว่า “On the Intention of Rousseau” โดยเขาได้กล่าวถึงสังคัมที่ยุติธรรมของรูสโซไว้ว่า “สังคัมที่ยุติธรรมนั้นแตกต่างจากสังคัมยุติธรรมตรงที่ว่า สังคัมยุติธรรมนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใกล้เคียงกับสภาวะธรรมชาติมากที่สุดที่จะสามารถเป็นไปได้ (เพราะว่า) ความปรารถนาที่เป็นตัวกำหนดมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นก็คือ ความปรารถนาในการปกป้องรักษาตนเอง สิ่งนี้เองคือรากฐานของสังคัมที่ยุติธรรมและในขณะที่เดียวกันก็เป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายของสังคัมที่ยุติธรรมด้วย” * จากข้อความที่ยกมาจะเห็นได้ว่าสังคัมที่ยุติธรรมของรูสโซนั้นมีความสัมพันธ์อยู่กับสภาวะธรรมชาติ ซึ่ง Leo Strauss ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าในสภาวะธรรมชาตินั้นมนุษย์ถูกกำหนดให้มุ่งปกป้องรักษาตนเอง และเมื่อมนุษย์ได้เปลี่ยนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคัมแล้ว การปกป้องรักษาตนเองก็ยังคงเป็นจุดมุ่งหมายและรากฐานของสังคัมที่ยุติธรรม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ได้หมายความว่า สภาวะธรรมชาตินั้นจะเป็นตัวกำหนดว่าสิ่งใดยุติธรรม เพราะการที่จะถือว่าสิ่งใดยุติธรรมหรือไม่นั้นต้องมาจากการตกลงยินยอมร่วมกันของพลเมืองทุกคนในสังคัมเป็นสำคัญ ซึ่ง Leo Strauss ได้พยายามที่จะอธิบายการตีความของเขาในข้างต้น โดยการตั้งคำถามว่า “เพราะเหตุใดรูสโซจึงกล่าวว่า เจตจำนงร่วมไม่มีวันผิดพลาด (General will not err)” ซึ่งคำตอบก็คือ เจตจำนงร่วมนั้นเป็นเจตจำนงที่มีร่วมกันของ

---

⁷ Leo Strauss, *Three waves of Modernity* in *An Introduction to Political Philosophy : Ten Essays* by Leo Strauss (Detroit: Wayne State University Press, 1989), p. 91.

* “The Just society is distinguished from the unjust society by the fact that it comes as close to the state of nature as a society possibly can .The desire determining man in the state of nature, the desire for self-Preservation, is the root of the Just society and determines its end” Leo Strauss, “On the Intention of Rousseau” in *Hobbes and Rousseau : A Collection of critical essays* (New York: Anchor Books, 1972), p. 283.

พลเมืองในสังคมการเมืองหนึ่งๆ และจากเจตจำนงนั้นก็ประกาศออกมาเป็นกฎหมายโดยพลเมืองทุกคนเพื่อที่จะใช้กับพลเมืองทุกคน ซึ่งแต่ละคนที่แสดงเจตจำนงร่วมกันออกมานั้นก็จะใช้เหตุผลตามที่ตนมีและเมื่อผลลัพธ์ที่เจตจำนงได้แสดงออกมาผ่านหลักการเสียงข้างมากการเช่นนี้ก็ถือว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ยุติธรรมจากฉันทานุมัติ (Justice from Consent)⁸

อนึ่ง เราอาจจะกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมของรูสโซมีที่มาจากเจตจำนงร่วม และหลักการของสัญญาประชาคม แต่สิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมของรูสโซนั้นก็คือการที่พลเมืองทุกคนออกกฎเกณฑ์ต่างๆด้วยตนเองและทุกๆคนก็อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ตนเป็นคนออก แต่ภายใต้การออกเสียงของพลเมืองนั้นมันจะมีหลักการอยู่ชุดหนึ่งที่พลเมืองจำเป็นต้องคำนึงถึงเวลาที่จะแสดงเจตจำนงของตน และถ้าการแสดงเจตจำนงของประชาชนนั้นอยู่บนหลักการดังกล่าวเจตจำนงที่แสดงออกมานั้นก็คือเจตจำนงร่วม ทั้งหมดนี้ก็คือความยุติธรรมของรูสโซตามการตีความของ Leo Strauss แต่สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ งานเขียนของ Strauss ทั้ง Three waves of Modernity และ What is Political philosophy เขาได้พยายามที่จะแยกจัดประเภทว่าวิธีคิดของพวกปรัชญาการเมืองตะวันตกคลาสสิกนั้นแตกต่างกับพวกปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ดังนั้น Leo Strauss จึงได้พยายามตีความเรื่องความยุติธรรมและการมองปัญหาต่างๆว่ามีความแตกต่างกันถึงขนาดที่สามารถแบ่งแยกระหว่างความเป็นปรัชญาการเมืองคลาสสิกและสมัยใหม่ได้ และการวิเคราะห์ของ Leo Strauss เช่นนี้ได้นำไปสู่การตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

งานชิ้นต่อมาก็คือ งานของ Judith Shklar *เรื่อง Men and Citizens: A study of Rousseau's Social Contract* โดยเนื้อหาทั่วไปในงานชิ้นนี้ก็จะเป็นการศึกษาถึงความคิดทางการเมืองของรูสโซด้วยการตีความตัวบทเช่นเดียวกับงานที่ได้เสนอมาสีขึ้นแรก ซึ่ง Shklar ได้เน้น

⁸ Ibid., pp. 91-92.

* Judith Shklar เป็นผู้เชี่ยวชาญคนหนึ่งเกี่ยวกับรูสโซ มีผลงานหลายชิ้นที่มีชื่อเสียงเช่น After Utopia: The Decline of Political Faith (1957), Men and Citizens: A Study of Rousseau's Social Theory (1969) และ The Faces of Injustice : Three essays on injustice : "Giving Injustice Its Due," "Misfortune and Injustice," and "The Sense of Injustice." (1990)

⁹ Judith Shklar, Men and Citizens : A study of Rousseau's Social Contract, (Cambridge: Cambridge University Press, 1969)

การตีความในหนังสือสัญญาประชาคมของรูสโซเป็นหลัก แต่ก็ยังใช้งานชิ้นอื่นประกอบเช่น First Discourse, Second Discourse และ Political Economy สำหรับเนื้อหานั้น Shklar ได้เริ่มศึกษาจากทฤษฎีจิตวิทยาของรูสโซคือ Amour De Soi (Self of Love) และ Amour Propre (Vanity) จนนำไปสู่ข้อสรุปที่ดีความว่ารูสโซได้พยายามแนะนำให้มนุษย์นั้นเอาชนะ Amour Propre ด้วยวิธีการต่างๆเช่น การศึกษา การจัดระบบการเมืองเพื่อที่พวกเขาเหล่านั้นจะได้เป็นมนุษย์อย่างถูกต้องในสภาวะธรรมชาติที่เสมอภาคและมีเสรีภาพแต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงเป็นพลเมืองของสังคม ด้วยการตีความเช่นนี้ เธอจึงได้ตั้งชื่อหนังสือของเธอว่า มนุษย์และพลเมืองในฐานะการศึกษาทฤษฎีสัญญาประชาคมของรูสโซ

สำหรับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมของรูสโซนั้น Shklar ได้กล่าวถึงความยุติธรรมของรูสโซในบทนำของหนังสือว่า *“The people must be sovereign, if there is to be a Just, free and beneficial political order. Their sovereignty has two aspects .First of all they must all join in the contract that sets up the rules under which they become citizens with legal rights and duties. Secondly, they must make the ultimate decision about who is to govern .....¹⁰ –ถ้าต้องการจะมีความยุติธรรม เป็นอิสระ และมีระบบการเมืองที่เป็นประโยชน์(มุ่งถึงส่วนรวม) ประชาชนต้องเป็นองค์อธิปัตย์เอง องค์อธิปัตย์ที่ว่านี้มีสองลักษณะ ประการแรกพวกเขาเหล่านั้นต้องเข้าร่วมสัญญาที่จะจัดตั้งการปกครองขึ้นและพวกเขาก็จะกลายเป็นพลเมืองซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ที่ต้องตามกฎหมาย ในลักษณะที่สอง พวกเขาจะมีอำนาจการตัดสินใจในการที่จะเลือกให้ใครเป็นรัฐบาล... ซึ่งจากคำกล่าวในบทนำนี้ค่อนข้างที่จะชัดเจนว่า Shklar มีทิศทางวิเคราะห์เช่นเดียวกับ Leo Strauss ดังที่เสนอไปแล้ว (Justice from consent) หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ตามความคิดของรูสโซก็คือประชาชนจะต้องเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเองในการออกกฎหมายที่พวกเขาจะใช้บังคับกับตนเองและสมาชิกทั้งหมดของสังคม ยิ่งไปกว่านั้น Shklar ยังได้กล่าวซ้ำอีกว่า *“The Just civil society is one in which the people’s interests, and none other, determine the rules: No king and Not representative parliaments, but the people are sovereign. ”* นั่นก็คือ สังคมการเมืองที่ยุติธรรมนั้นต้องอยู่บนฐานของผลประโยชน์ของประชาชนและนอกจาก*

¹⁰ Ibid., p. XV.

¹¹ Ibid., p. 177.

เหตุผลนี้ก็ไม่มีสิ่งใดอื่น อำนาจอธิปไตยไม่ใช่เป็นของกษัตริย์ และก็ไม่ใช่ผู้แทนในสภา แต่ต้องเป็นของประชาชนเท่านั้น....”

นอกจากนี้แล้ว Shklar ยังได้อธิบายต่อไปว่า “*the origin of every civil society. It is also the birth of law and justice. Without mutuality of rights and duties .there can be no sense of Justice ....Justice .as a general social feeling, as the sense of what is due to others.....*”¹² ต้นกำเนิดของสังคมการเมืองทุกแห่งนั้น เกิดมาพร้อมๆกับกฎหมายและความยุติธรรม ถ้าปราศจากสิทธิและหน้าที่ต่อกันและกัน มันก็จะปราศจากความยุติธรรมเช่นกัน ... ความยุติธรรมนั้นดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นความรู้สึกร่วมกันทางสังคม และในความหมายของสิ่งที่ตกลงกันไว้ว่าจะปฏิบัติต่อกันอย่างไร” ซึ่งจากคำกล่าวที่ยกมานี้ค่อนข้างชัดเจนว่าเป็นไปลักษณะเดียวกับ Leo Strauss ที่ว่าความยุติธรรมนั้นเกิดจากการตกลงร่วมกันของคนในสังคม และมันไม่ได้ดำรงมาก่อนที่จะมนุษย์จะเข้าสู่สังคมการเมือง นอกจากนี้ความยุติธรรมนั้นจะต้องอยู่บนฐานของประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดนี้เราอาจจะสรุปได้ว่าในงานชิ้นนี้ของ Shklar ก็มีทิศทางความคิดที่คล้ายคลึงกับกระแสนิยมของ Leo Strauss ซึ่งคิดว่าความยุติธรรมคือการกำหนดจากสมาชิกของสังคม และการดำรงอยู่ของสังคมนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน นั่นก็คือความยุติธรรมตามการตีความของ Shklar

งานชิ้นที่สามที่นำมาเสนอก็คืองานที่ชื่อว่า “ The Social Problem in the Philosophy of Rousseau ของ John Charvet ซึ่งใจความสำคัญของหนังสือเล่มนี้ก็คือ การศึกษาและนำเสนอถึงปัญหาทางปรัชญาการเมืองหรือปรัชญาสังคมที่มีอยู่ในระบบปรัชญาของรูสโซ โดย Charvet ได้นำเสนอด้วยวิธีการตีความตัวบทงานทางด้านการเมืองของรูสโซที่มีชื่อเสียงสามชิ้นก็คือ ความเรียงว่าด้วยความไม่เสมอภาค(The Second Discourse) สัญญาประชาคม (The Social contract) เอมีล (Emile) ซึ่งหนึ่งในมโนทัศน์หลักที่ Charvet ศึกษาชิ้นนี้ก็ คือ ความคิดเรื่องความยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ในงานสามชิ้นของรูสโซ

Charvet ได้เริ่มต้นประเด็นดังกล่าวด้วยการชี้ให้เห็นว่า ความคิดเรื่องความยุติธรรมนั้นมันไม่ได้ปรากฏหรือดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) หรือสภาวะก่อนที่มนุษย์จะเข้ามา

¹² Ibid., p. 178.

อยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมือง(Pre-civil Society) อย่างแน่นอน สาเหตุก็คือ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของรูโซ่นั้นเป็นมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังและไม่ได้มีการพึ่งพาอาศัยกัน แต่มนุษย์นั้นดำรงชีวิตด้วยความรู้สึกที่ตนรักตนเองแต่เพียงผู้เดียว (Self Love) ดังนั้นแล้วความคิดเรื่องความยุติธรรม หรือแม้แต่ความคิดอื่นๆเช่นความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อสิ่งต่างๆก็ยังไม่เกิด มนุษย์จะเกิดความคิดเรื่องความยุติธรรมนั้นก็ต่อเมื่อเขาได้เข้ามาอยู่กันเป็นสังคมที่มนุษย์แต่ละคนได้เข้ามามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้วเท่านั้น *

อย่างไรก็ตาม ความคิดเรื่องความยุติธรรมของมนุษย์ตามความคิดของรูโซ่นั้นเริ่มต้นมาจากการที่มนุษย์ได้มาอยู่ร่วมกันและเริ่มพัฒนาสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม (Agricultural) มนุษย์พวกนั้นเมื่อมาอยู่ร่วมกันพวกเขาก็เริ่มคิดถึงหลักการที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกัน นั่นก็คือความคิดเรื่องความยุติธรรม แต่ความยุติธรรมที่พวกมนุษย์เหล่านั้นคิดก็คือการกดขี่ข่มเหงต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า ดังนั้นแล้วความยุติธรรมที่พวกมนุษย์เหล่านั้นตกลงร่วมกัน มันก็เป็นเพียงหลักการความยุติธรรมที่ไม่ยุติธรรม (Justice as Injustice) เพราะมันเต็มไปด้วยความไม่เสมอภาค และไร้ซึ่งการมีเสรีภาพ มันเป็นการฝืนธรรมชาติของมนุษย์ที่โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีเสรีภาพและทุกคนเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ Charvet ยังได้อธิบายต่อไปว่า “ รูโซเชื่อว่าหลักการแห่งความยุติธรรม นั้นมันดำรงอยู่ในจิตวิญญาณของมนุษย์และมันติดตัวอยู่ในทุกคนๆที่จะทราบว่าจะสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดยุติธรรมและสิ่งใดไม่ยุติธรรม หลักการดังกล่าวเขาเรียกว่า สามัญสำนึก (Conscience) และการกล่าวเช่นนี้ก็เป็นคำพิสูจน์คำพูดของรูโซที่ว่า “ ทุกๆสิ่งที่ฉันคิดว่าดีมันก็คือได้ว่าเป็นสิ่งดี และทุกๆสิ่งที่ฉันคิดว่ามันเลว สิ่งนั้นก็ถือว่าเลว”**

* “In the main text of *The Discourse* Rousseau tells us that it is because men in nature have no settled relations with each other that they cannot be supposed to experience pride or vanity or have any sense of what belong to themselves or others, of mine and yours, even of justice” **John Charvet** , *The Social Problem in the Philosophy of Rousseau* , (Cambridge : Cambridge University Press ,1974), p.11

** “He (Rousseau) believes that there is an innate principle of justice in each man s’ soul , on the basis of which we judge our own actions and those of others to be good or bad. This principle he calls conscience. It is the idea which provides the justification for Rousseau statement that “everything I feel good is good and everything I feel to be evil is evil” **John Charvet**, *The Social Problem in the Philosophy of Rousseau* (Cambridge: Cambridge University Press, 1974), p. 104.

อนึ่ง เราจะเห็นได้ว่าความยุติธรรมของรุสโซตามการตีความของ Charvet นั้นจะเป็นเพียงแค่สามัญสำนึกของของพลเมืองในแต่ละสังคม แต่เราอย่าลืมว่าความยุติธรรมนั้นมันเป็นเพียงความรู้สึกของพลเมืองต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ว่าสิ่งนี้ยุติธรรม หรือสิ่งนั้นยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้นข้อเสนอที่สำคัญในเรื่องนี้ก็คือ ความยุติธรรมของรุสโซจากการตีความของ Charvet นั้นมันเป็นสิ่งที่ดีตรงอยู่เฉพาะเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้วเท่านั้น มันไม่ใช่สิ่งที่เป็นสากลที่ดีตรงอยู่ก่อนแล้วไม่ว่าจะมีสังคมหรือไม่ก็ตาม แต่การที่Charvet กล่าวว่าความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนทราบอยู่แล้ว ที่จริงมันมีความหมายว่า มนุษย์เมื่อเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์จึงได้เริ่มคิดถึงเรื่องความยุติธรรม การเริ่มคิดถึงความยุติธรรมนั้นเป็นเพียงการใช้เหตุผลของแต่ละคนที่จะพิจารณาไตร่ตรองว่าจะไรมันน่าจะเป็นหลักการในการอยู่ร่วมกัน หรือกำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ยุติธรรม ดังคำกล่าวของ Charvet ที่ว่า “ความคิดเรื่องความยุติธรรมหรือหลักการของความดีนั้นนั้นมันใช้เรื่องที่เป็นนามธรรม หรือความคิดเชิงศีลธรรมที่มาจากความเข้าใจเท่านั้น แต่สิ่งทั้งหมดนี้มันมาจากการใช้เหตุผลไตร่ตรอง”^{*} นอกจากนี้ เขายังได้สรุปถึงความยุติธรรมของรุสโซไว้ว่า “การทำให้ผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลกลายเป็นสิ่งร่วมกันนั้น ได้นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าความดีร่วมกันหรือความสุขที่มากที่สุดของคนทั้งหมด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นสิ่งเดียวกันกับความยุติธรรมและความรักต่อมวลมนุษยชาติ”¹³ ซึ่งเมื่อพิจารณาวิธมองของ Charvet นั้นดูเหมือนที่จะเป็นมุมมองคล้ายกับของ Leo Strauss เพราะสุดท้ายแล้วหลักการของCharvetก็ยังคงอยู่บนเหตุผลแบบการตกลงยินยอมร่วมกัน (Consent) ซึ่งเราอาจจะสรุปความยุติธรรมตามมุมมองของCharvet ได้ว่า มันเป็นสิ่งที่เกิดจากการตกลงยินยอมร่วม โดยผ่านการไตร่ตรองสะท้อนคิดของพลเมืองในสังคมนั้นๆทุกคนว่าหลักการใดจะเป็นหลักการที่ถือว่ายุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม ซึ่งโดยหลักการที่ถือว่ายุติธรรมนั้นจะต้องมีฐานอยู่บนประโยชน์ร่วมกันทั้งหมดของคนทั้งสังคม แต่การที่จะทราบได้ว่าหลักการใดเป็นหลักการที่มุ่งต่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่นี้ก็จะต้องมาจากการไตร่ตรองคิดของคนแต่ละคน

---

^{*} “The notions of justice and goodness are not only abstract words or pure moral being formed by understanding but they are from the affection of the soul enlightened by reason...” Ibid., p. 76.

¹³ John Charvet, *The Social Problem in the Philosophy of Rousseau* (Cambridge: Cambridge University Press, 1974), p. 85.

งานชิ้นที่สี่ที่จะนำมาพิจารณาก็คืองานของ **Maurice Cranston*** ที่มีชื่อว่า **Philosophers and Pamphleteers: Political Theorists of the Enlightenment** ในงานชิ้นนี้ของ Cranston จะกล่าวถึงนักปรัชญาการเมืองในยุคส่องสว่างทางปัญญา (Enlightenment) เช่น มองเตสกีเอร์ (Montesquieu) วอร์แตล์ (Voltaire) รูสโซ (Rousseau) ดิเดโรต์ (Diderot) และ กงเดอเซ (Condorcet) โดยในส่วนเนื้อหาของรูสโซนั้น Cranston ได้กล่าวถึงประเด็นความยุติธรรมไว้ว่า “Rousseau sounds very much like Hobbes when he says that under the pact by which men enter civil society everyone makes a total alienation of himself and all his life to the whole of community.....While man receive in return are rights that are legitimate....”¹⁴ และ “....In The Social contract ,It is Just law , and what assures its being Just is that its rules are made by a people in its capacity as sovereign and obeyed by the same people in its capacity as subject”¹⁵ – รูสโซนั้นดูเหมือนว่าจะใกล้เคียงกับ โทมัส ฮอบส์เป็นอย่างมาก ดังที่รูสโซได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมนุษย์ได้เข้าสู่สังคมการเมือง พวกเขานั้นก็ได้ตกลงทำสัญญากัน ซึ่งภายใต้สัญญานั้นทุกคนได้ยินยอมยกตัวของเขาเองและชีวิตของเขาทุกสิ่งอย่างให้กับชุมชนทั้งหมด .... ในขณะที่พวกเขาได้ละสิ่งเหล่านั้นไป เขาก็ได้สิทธิต่างๆที่ถูกต้องตามกฎหมายกลับคืนมา” และ “ภายใต้สัญญาประชาคมนั้นมันเป็นกฎที่ยุติธรรมที่ได้ประกันความยุติธรรมไว้ว่า กฎต่างๆที่จะบังคับใช้ในสังคมได้นั้นจะต้องมาจากพลเมืองที่สร้างมันขึ้นมาเอง นั่นก็หมายความว่าเขาคำรองฐานะเป็นองค์อธิปัตย์ และในอีกขณะหนึ่งเขาก็เป็นผู้ที่ถูกบังคับภายใต้กฎหมาย”

จากคำกล่าวที่ยกมานี้แม้ว่า Maurice Cranston จะไม่ได้กล่าวถึงความยุติธรรมของรูสโซได้ชัดเจนเท่ากับ Leo Strauss แต่รูปแบบวิธีการวิเคราะห์นั้นไม่ได้แตกต่างกับชุดคำอธิบายของ Leo Strauss ที่เสนอให้เห็นไปแล้วในข้างต้น กล่าวคือ เมื่อมนุษย์แต่ละคนนั้นเข้ามาทำสัญญาร่วมกัน โดยถ่ายโอนสิทธิต่างๆที่ตัวมีในสภาวะธรรมชาติ เพื่อที่ว่าเมื่อเข้ามาอยู่กันเป็นสังคมแล้ว

---

* **Maurice Cranston** นั้นเคยเป็นศาสตราจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์ ที่ London School of Economics and Political Science นอกจากนี้ Cranston ก็คือคนที่แปลหนังสือสัญญาประชาคมจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาอังกฤษ โดยฉบับที่เขาแปลนั้นเป็นส่วนที่นิยมใช้กันมากที่สุด แต่คนแรกที่แปลหนังสือเล่มดังกล่าวคือ G.D.H Cole

¹⁴ **Maurice Cranston, *Philosophers and Pamphleteers : Political Theorists of the Enlightenment*** (Oxford: Oxford University Press, 1986), p. 92.

¹⁵ *Ibid.*, p. 93.

สมาชิกทุกคนก็จะมีสิทธิทางสังคมในการออกกฎหมายด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็จะใช้กฎหมายที่ตนเองออกนั้นมาบังคับใช้กับตนเอง ซึ่งการมองแบบนี้ก็ไม่ได้แตกต่างกับความคิดในงานสองชิ้นของ Leo Strauss แต่อย่างใด เพราะว่าเมื่อเราพิจารณาเช่นนี้แล้ว ความยุติธรรมของรูสโซที่ Maurice Cranston ตีความนั้นก็เกิดจากการตกลงร่วมกันของคนทุกคนในสังคม อีกแง่หนึ่งเราอาจจะกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมไม่ได้ดำรงมาก่อนหน้าที่มนุษย์จะมาร่วมกันเป็นสังคม แต่ความยุติธรรมเกิดขึ้นหลังจากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมการเมืองแล้ว และสิ่งที่สมาชิกของสังคมตกลงร่วมกันก็คือได้ว่า มันเป็นที่ยุติธรรม ซึ่งสิ่งนี้ก็คือความยุติธรรมของรูสโซตามการตีความของ Maurice Cranston

งานชิ้นที่ห้าก็คือหนังสือเรื่อง **Jean-Jacques Rousseau and the “well-ordered society”**¹⁶ ของ Maurizio Viroli โดยจุดประสงค์หลักของงานเขียนชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงความคิดทางการเมืองของรูสโซ โดยใช้ชุดคำอธิบายที่ว่าด้วยรูปแบบทางสังคมที่เป็นระเบียบกับสังคมที่ไร้ระเบียบ (Well-order Society และ Disorder Society) ซึ่ง Viroli ได้เริ่มศึกษาในประเด็นดังกล่าวจากความเรียงสองชิ้นแรกของรูสโซคือ First Discourse และ Second Discourse กล่าวคือจากการตีความงานสองชิ้นนี้ Viroli เสนอว่าการเริ่มต้นของมวลมนุษยชาตินั้นรูปแบบการดำรงอยู่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี คำว่าดีในที่นี้คือดีตามธรรมชาติ (Natural Goodness) และต่อมามนุษย์เริ่มมารวมตัวกันเป็นสังคม และรูปแบบการดำรงอยู่ของมนุษย์เหล่านั้นเริ่มที่จะฉ้อฉล (Corrupted and Disorder) ต่อมา Viroli ได้ตีความงานเขียนของรูสโซว่า จากข้อตั้งต้นของรูสโซในความเรียงทั้งสองชิ้นดังกล่าว รูสโซจึงได้เขียนงานออกมาอีกชิ้นหนึ่งคือ สัญญาประชาคม (The Social contract) เพื่อแก้ไขปัญหาของความ

¹⁶ Maurizio Viroli, *Jean-Jacques Rousseau and the 'well-ordered society'* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002)

*Maurizio Viroli ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ที่ Princeton University ผลงานหลักนอกจาก L'Etica Laica di Erminio Juvalta; (Jean Jacques Rousseau and the Well-Ordered Society) แล้วยังมีผลงานที่รู้จักอีกชิ้นหนึ่งก็คือ From Politics to Reason of State: The Acquisition and Transformation of the Language of Politics (1250-1600) นอกจากนี้แล้วเขายังเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการศึกษาความคิดสาธารณรัฐนิยมของแมคเคียวอาเวลลี (Machiavelli) และได้มีผลงานตีพิมพ์เกี่ยวกับแมคเคียวอาเวลลีหลายเล่มเช่น Machiavelli (Founders of Modern Political and Social Thought , *Niccolo's Smile: A Biography of Machiavelli* และที่สำคัญคืองานแปลเรื่อง เจ้า (The Prince) เป็นภาษาอังกฤษฉบับ Oxford

ผิดปกติทางสังคมที่เป็นต้นเหตุให้มนุษย์ที่ติดตามธรรมชาติกลับเลวลง แต่วิธีการที่จะทำให้มนุษย์กลับไปดีดังเดิมนั้นก็ไม่ใช่การรื้อทำลายสังคม แต่ต้องเป็นการจัดระเบียบของการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ใหม่

อย่างไรก็ตาม Viroli ได้กล่าวถึงความยุติธรรมของรูสโซไว้อย่างชัดเจนในบทที่ 4 เรื่อง Utility and Justice โดยในบทดังกล่าวเขาได้เริ่มต้นว่า “รูสโซไม่ได้มุ่งหวังที่จะถกเถียงถึงวิธีการบริหารของรัฐ (Administration) แต่รูสโซมุ่งหวังที่จะถกเถียงให้เห็นถึงหลักการพื้นฐานของรัฐที่ควรจะมี (Constitution) .....หลักการดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นกระดูกสันหลังของกฎหมายพื้นฐานที่ยุติธรรม (Backbone of a Just Constitution)”¹⁷ จากข้อความดังกล่าวอาจจะพิจารณาได้ว่า กฎหมายหรือหลักการพื้นฐานของสังคมนั้นต้องเป็นไปตามหลักการบางอย่างก่อนที่จะมีสังคมใช้หรือไม่ ในส่วนนี้ Viroli ได้ตอบชัดเจนว่าความยุติธรรมทางสังคมของรูสโซนั้นมีที่มาจากกฎธรรมชาติ แต่ความยุติธรรมที่มาจากกฎธรรมชาติดังกล่าวแตกต่างจากความคิดของจอห์น ล็อก (John Locke) และซามูเอล ปูเฟนดอฟ (Samuel Pufendorf) กล่าวคือ รูสโซได้ยอมรับหลายครั้งว่า กฎธรรมชาติเป็นที่มาของความยุติธรรม และกฎธรรมชาตินั้นอยู่นอกกฎหมายบ้านเมือง แต่กฎธรรมชาติดังกล่าวตามความหมายของรูสโซนั้นมีนัยยะที่เขาหมายความว่า กฎแห่งเหตุผล (Law of reason) ดังที่เขาได้กล่าวว่า “ เราอาจจะสรุปได้หรือไม่ว่า กฎธรรมชาตินั้นเป็นหลักการสูงสุดที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม อำนาจทางการเมืองใด หรือความยุติธรรมทางสังคมทุกอย่างจำเป็นต้องสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ.....กฎธรรมชาติที่เป็นที่มาของความยุติธรรมตามที่รูสโซกล่าวถึงนั้น มันเป็นแค่การใช้คำพ้องของรูสโซ (Synonym) กฎธรรมชาติดังกล่าวเป็นแค่ความรู้สึกร่วมของคนในสังคมว่าอะไรคือความยุติธรรมหรือยุติธรรม ความรู้สึกดังกล่าวได้พัฒนาไปตามประวัติศาสตร์ที่ผ่านพ้นมาของมนุษย์ จากหลักการที่ว่าอะไรคือความยุติธรรมที่พัฒนามาตามลำดับประวัติศาสตร์ก็นำมาสู่การออกเป็นกฎหมาย (Submission to positive Law) กฎธรรมชาติดังกล่าวก็คือ กฎแห่งเหตุผล (Law of Reason) แต่รูสโซเรียกมันว่า Law of Nature ซึ่งแตกต่างจากกฎธรรมชาติของLocke ที่เป็นการอ้างกฎธรรมชาติว่าเป็นหลักการของความยุติธรรมและสังคมหรือชุมชนทางการเมืองนั้นก็จำเป็นต้องออกกฎหมายให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติที่เป็นนิรันดร์นั้น”^{*}

¹⁷ Maurizio Viroli, *Op.cit*, p. 136.

^{*} *Ibid.*, p. 136. Viroli ได้อ้างการตีความดังกล่าวจาก C. Vaughan, *Studies in the history of political philosophy before and after Rousseau* (Manchester: ไม่ปรากฏผู้พิมพ์, 1939), p. 166.

ยิ่งไปกว่านั้นเขายังกล่าวว่า “อย่างที่เห็นได้ชัดเจนว่ารุสโซ้นั้นได้ยอมรับความคิดที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม (Moral) * ว่ามีที่มาจากภายในจิตใจของมนุษย์เอง (Innate Idea) และมนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงหรือตระหนักถึงมันได้ (Recognize by all men)¹⁸ โดย Viroli ได้ยกข้อความจากจดหมายแห่งศีลธรรมของรุสโซ (Letter of Moral) มาสนับสนุนข้อเสนอนี้ก็คือ “ให้พวกเราลองมองดูไปที่ประเทศต่างๆบนโลก และลองมองดูในหน้าประวัติศาสตร์ ท่ามกลางมนุษย์กลุ่มต่างๆที่คุณจะประหลาด ท่ามกลางวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติอันหลากหลาย ท่านจะพบว่าในทุกๆที่จะมีหลักการของสิ่งที่ว่าอะไรดีและไม่ดีเหมือนกัน ..... ดังนั้นในจิตใจของมนุษย์นั้น มีหลักการของความยุติธรรม และหลักการความจริงทางศีลธรรม ซึ่งมีอยู่ในทุกๆประชาชาติ หลักการที่กล่าวมานี้คือสิ่งที่ข้าพเจ้าเรียกว่า หลักการของสามัญสำนึก (Conscience) ..... ”¹⁹

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า Viroli ได้ตีความเรื่องความยุติธรรมทางสังคมของรุสโซไว้ว่า ความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ทุกคนตระหนักรู้อยู่แล้ว อีกนัยหนึ่งก็คือ ความยุติธรรมนั้นเป็นสากล (Universal) แต่การที่มนุษย์มารวมตัวกันภายใต้สัญญาประชาคมนั้นก็เพื่อที่จะออกกฎหมายบังคับใช้กับทุกคน นั่นก็เป็นการใช้เหตุผลในการเข้าใจความยุติธรรม และกฎหมายดังกล่าวก็คือเจตจำนงร่วม ซึ่งเราอาจจะสรุปได้ว่า สมาชิกในสังคมนั้นจำเป็นต้องใช้เหตุผลของแต่ละคนเข้าใจถึงหลักการความยุติธรรม เพื่อที่จะแสดงเจตจำนงร่วมที่กำกับทิศทางของสังคม ดังนั้นตัวเจตจำนงร่วมก็เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความสอดคล้องของกฎหมายและกฎธรรมชาติ

งานชิ้นที่หกที่จะนำมาพิจารณาถึงก็คืองานของ **John Rawls*** ชิ้นที่นำมาสำรวจก็คือ **Lectures on the History of Political Philosophy**²⁰ งานชิ้นนี้เป็นคำบรรยายของ Rawls ที่ใช้สอน

¹⁸ Ibid., p. 137.

¹⁹ Ibid., pp. 138-139.

²⁰ **John Rawls**, *Lectures on the History of Political Philosophy* (Cambridge: Harvard University press, 2007)

วิชาปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (Philosophy 171) ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ตั้งแต่กลางปี 1960 จนถึงปี 1995 โดยในคำบรรยายชิ้นนี้จะเป็นการเลือกประเด็นหลักทางด้าน ปรัชญาการเมืองมาตีความเช่น ความยุติธรรมทางสังคม เสรีภาพ ความเสมอภาค หลักการพื้นฐาน ของการกระจายทรัพยากร เป็นต้น โดยเริ่มตั้งแต่ Thomas Hobbes , John Locke , David Hume , Jean Jacque Rousseau, John Stuart Mill , Karl Marx, Henry Sidwick และ Joseph Butler

ในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมของรัฐ โชนัน Rawls เลือกที่จะใช้งานของรัฐ โชนันสามชิ้นขึ้นเพื่อที่จะนำมาตีความ ซึ่งได้แก่ ความเรียงเรื่องความไม่เสมอภาค (Second Discourse) สัญญาประชาคม (The Social Contract) และ เอมีล หรือว่าด้วยการศึกษา (Emile or On Education)²¹ โดย Rawls ได้พยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันระหว่างความเรียงชิ้นที่สองว่า รัฐ โชนันได้บรรยายให้เห็นถึงธรรมชาติที่ดั้งเดิมของมนุษย์ (Natural Goodness)ซึ่งได้แก่ เสรีภาพ (Liberty) เสมอภาค(Equality) และอิสระภาพ (Freedom) แต่ต่อมาได้ถูกทำให้ค่อยๆเลวลงผ่านสถาบันทาง สังคม (Social Institution) เสรีภาพ เสมอภาค และอิสระที่มนุษย์เคยมีตามธรรมชาติก็ได้ถูกพราก ออกไป ความไม่เท่าเทียมกัน มนุษย์ไม่มีอิสระอีกต่อไป²² มาถึงจุดนี้Rawls ได้เชื่อมโยงให้เห็นว่ารัฐ โชนันได้เขียนหนังสือสัญญาประชาคมและเอมีลที่ออกมาในปีเดียวกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาล่าช้านี้ ดังที่เขาบอกว่า “ รัฐ โชนัน ตอบคำถามในเรื่องนี้ว่า พวกเราต้องจัดการเปลี่ยนแปลงสถาบันทาง การเมืองและสังคมให้อยู่บนฐานของสัญญาประชาคม ในความหมายนี้ก็คือ การปรับเปลี่ยน สถาบันทางสังคมและการเมืองให้การันตี เสรีภาพทางศีลธรรม (Moral Freedom) ความเท่าเทียม กันทางการเมืองและสังคม และด้วยสัญญาประชาคมนี้ ความเป็นอิสระในฐานะของพลเมืองก็จะ เป็นไปได้ และอีกทางหนึ่งก็จะเป็นการปกป้องความชั่วต่างๆที่ทำให้มนุษย์นั้นเลวลง”²³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

*John Rawls (1921 -2002) เป็นนักปรัชญาอเมริกันร่วมสมัยคนสำคัญสายเสรีนิยม และดำรงตำแหน่ง เป็นศาสตราจารย์ที่ Harvard University ผลงานชิ้นที่สำคัญที่สุดของเขาก็คือ A Theory of Justice (1971) ใน ปัจจุบันงานชิ้นนี้ได้กลายเป็นงานชิ้นหลักทางปรัชญาการเมืองที่สำคัญชิ้นหนึ่ง

²¹ Ibid., p.194.

²² Ibid., pp. 202-204.

²³ Ibid., p. 208.

ในประเด็นเรื่องความยุติธรรมนี้เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า Rawls ได้โยงสองเรื่องเข้าด้วยกันคือ เรื่องความดีตามธรรมชาติของมนุษย์ดั้งเดิม ความดีดั้งเดิมคือมนุษย์มีเสรีภาพ (Natural liberty) อิสรภาพ (Natural Freedom) เสมอภาค (Natural Equality) และการเชื่อมลงทางศีลธรรม เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์สูญเสียสิ่งดีตามธรรมชาติไปทั้งหมดไม่ว่าเสรีภาพ ความเสมอภาค อิสรภาพ อย่างไรก็ตามการแก้ไขเราไม่สามารถที่ย้อนกลับไปดีได้ดั้งเดิมด้วยการละทิ้งหรือการยกเลิกสังคม แต่มนุษย์ต้องเปลี่ยนเงื่อนไขใหม่ทางสังคมและทางการเมืองให้มนุษย์นั้นมีเสรีภาพ เสมอภาค อิสรภาพ ทั้งนี้ก็ผ่านทางสัญญาประชาคม จากการวิเคราะห์ของ Rawls ดังที่ได้เสนอให้พิจารณาในเบื้องต้นแล้ว เราอาจจะสรุปได้ว่า ความยุติธรรมทางสังคมคือ การที่สังคมมีสถาบันทางการเมืองที่เอื้อให้มนุษย์มี เสรีภาพทางศีลธรรม (Moral Freedom) อิสรภาพทางศีลธรรม (Moral Freedom) เสมอภาคทางศีลธรรม (Moral equality) และถ้าสังคมใดไม่มีสถาบันทางการเมืองที่เอื้อต่อสิ่งเหล่านี้ก็ถือได้ว่า สังคมนั้นไม่มีความยุติธรรม

ยิ่งไปกว่านั้น Rawls ยังได้ขยายประเด็นดังกล่าวในข้างต้น ไว้อีกหัวข้อหนึ่งก็คือ The General will: The Rule of law, Justice, and Equality²⁴ โดยในหัวข้อนี้ Rawls ได้ตั้งคำถามเริ่มต้นว่า What is the relation between the General will and Justice? (อะไรคือความสัมพันธ์กันระหว่างเจตจำนงร่วมและความยุติธรรม) ซึ่งในการตอบคำถามนี้ Rawls ได้ยกคำกล่าวของรุสโซมาตีความในการตอบคำถามนี้ ข้อความที่ Rawls ยกมาก็คือ “การที่ข้อตกลงผูกมัดเรากับสังคมนั้นเป็นข้อผูกมัดได้ก็เพราะมันผูกมัดซึ่งกันและกันเท่านั้น และ โดยธรรมชาติของมัน เราก็ไม่สามารถทำเพื่อคนอื่นโดยไม่ทำเพื่อตัวเองได้ด้วยในขณะที่ทำตามข้อตกลง เหตุใดเจตจำนงร่วมจึงถูกต้องเสมอและทำไมทุกคนล้วนปรารถนาให้แต่ละคนในหมู่มันมีความสุข ถ้าไม่ใช่เพราะว่า ไม่มีใครเลยที่จะไม่ถือว่าคำว่าแต่ละคน นี้ก็คือตัวเอง หรือไม่คิดถึงตัวเองในขณะที่ลงคะแนนให้ทุกคน นี่เองเป็นการยืนยันว่า ความเท่าเทียมกันในสิทธิและความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมอันเป็นผลของมันนั้นเกิดจากการเข้าข้างตนเองของแต่ละคน ซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติของมนุษย์ มันยืนยันว่าการที่เจตจำนงร่วมเป็นเจตจำนงร่วมอย่างแท้จริงได้ก็ต้องเป็นทั้งในด้านวัตถุประสงค์และในแก่นสาร มันต้องมาจากส่วนทั้งหมดเพื่อใช้กับส่วนทั้งหมด และมันจะสูญเสียความเที่ยงตรงโดยธรรมชาติไปเมื่อ

²⁴ Ibid., pp. 231-234.

เบี่ยงเบนไปหาเป้าหมายเฉพาะบุคคล เพราะถ้าเช่นนี้แล้ว สิ่งที่เราจะตัดสินใจจึงเป็นสิ่งที่ไม่รู้จัก และไม่มีหลักแห่งความเที่ยงธรรมที่แท้จริง (*True principle of Equity*) มานำทางให้เรา”²⁵

Rawls ได้ตีความด้วยบทจากหนังสือสัญญาประชาคมของรูสโซในตอนนี้ว่าเราจะสามารถเห็นหลักการของเจตจำนงร่วมที่มุ่งไปหาความยุติธรรมได้ (General will tend to Justice) ก็ด้วยการที่เรานึกถึงตนเองและผู้อื่น ในความหมายนี้ก็หมายถึงส่วนรวมซึ่งรวมตนเองเข้าไปด้วย แล้วเมื่อการที่เราคำนึงถึงผู้อื่นและตนเองแล้วเราก็ออกเจตจำนงนั้นให้กลายเป็นเจตจำนงร่วม ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เป็นการคาดการณ์ของสมาชิกในสังคมทุกคนที่เป็นผู้ออกเจตจำนง แล้วเมื่อเจตจำนงที่ออกไปนั้นผ่านการไตร่ตรองด้วยหลักการดังกล่าวแล้ว เจตจำนงนั้นก็จะเป็นเจตจำนงร่วมที่มุ่งไปหาความยุติธรรม แต่ถ้าผู้ที่แสดงเจตจำนงไม่ได้คำนึงถึงหลักการดังกล่าว หรือคำนึงถึงแต่ตนเอง เจตจำนงที่ออกไปนั้นก็จะเป็นเจตจำนงร่วมนั้นก็หมายความว่า มันไม่ได้นำมาซึ่งความยุติธรรมใดๆทั้งสิ้น²⁶

งานชิ้นที่เจ็ดที่นำมาพิจารณาก็คืองานของ **Roger D. Masters** ชื่อเรื่อง **The political philosophy of Rousseau**²⁷ ซึ่งจากงานเขียนของเขานั้นก็เป็นงานประเภทศึกษาความคิดทางการเมืองของรูสโซเหมือนงานที่พบเห็นได้ทั่วไป แต่งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาอย่างละเอียดในแต่ละงานของรูสโซว่าในแต่ละชิ้นนั้น รูสโซมีความคิดอย่างไร โดยชิ้นงานที่นำมาศึกษาได้แก่ Emile ,The First Discourse, The Second Discourse, Geneva Manuscripts, Political Economy และ The Social Contract

นอกจากนี้แล้ว Masters ยังได้ศึกษาถึงหัวข้อเรื่องความยุติธรรมของรูสโซเช่นกัน และดูเหมือนว่าหนังสือของ Masters จะมีอิทธิพลต่อการตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ ที่ปรากฏในงานของ David Lay William อย่างมาก โดย Masters นั้นได้เขียนถึงความยุติธรรมของรูสโซในบทที่หก ไปถึงสองหัวข้อคือ Justice as Human Invention และ The Natural law as the Standard of

²⁵ **J.J Rousseau**, *The Social Contract in The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 205.

²⁶ **John Rawls**, *Op.tic*, pp. 231-232.

²⁷ **Roger D. Master**, “The Nature of Laws as the Standard of Justice” in *The political philosophy of Rousseau* (New Jersey: Princeton University press)

Justice สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมของรุสโซ้นั้น Masters ได้เสนอถึงหัวข้อแรกว่า ความยุติธรรมของรุสโซ้นั้นไม่ใช่ความยุติธรรมแบบที่เกิดจากการตกลงร่วมกัน แต่เป็นความยุติธรรมที่สืบเนื่องมาจากกฎธรรมชาติ โดยเขาได้เสนอว่าความคิดเรื่องความยุติธรรมนั้นแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับ Hobbes และความคิดของพวกเขาขบวนการ Enlightenment โดยเฉพาะ Diderot ที่ปรากฏความคิดเรื่องความยุติธรรมในงานเขียนที่มีชื่อว่า สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right)²⁸ ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อวิจารณ์ความคิดของรุสโซ่ที่เขียนลง The Encyclopedia ของเขา โดย Masters ได้อ้างว่ารุสโซ้นั้นมีความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มาจากกฎธรรมชาติ ซึ่งรุสโซ้นั้นกล่าวไม่ขัดเท่ากับฮอบส์และล๊อค แต่เขาได้เสนอว่าถ้าเราพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วในความเรียงชิ้นที่สองของรุสโซ่ (Second Discourse) จะเห็นได้ว่ามีลักษณะของกฎธรรมชาติอยู่ กฎธรรมชาติที่ว่านั้นคือการปกป้องรักษาตัวเอง (Self-Preservation)²⁹ และสิ่งนี้ก็ป็นหลักการที่ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานของการกำหนดว่าความยุติธรรมทางสังคมคืออะไร

นอกจากหลักการความยุติธรรมที่อยู่บนฐานของการปกป้องรักษาตนเองนั้น การที่มนุษย์มารวมกันเป็นสังคมนั้นก็เพื่อประโยชน์ร่วมกัน (General Good) โดย Master ได้อ้างหลักฐานสนับสนุนข้อเสนอของของเขาจากหนังสือเอมีล (Emile or on Education) ดังที่รุสโซ่กล่าวว่า “*In a word, There are a thousand cases in which it is an act of Justice to harm one fellow, whereas every just action necessarily has an its rule the greatest good of all*”³⁰ -กล่าวคือ มีเป็นพันเหตุการณ์ที่การกระทำที่อ้างความยุติธรรมจะทำร้ายสมาชิกคนใดคนหนึ่งได้ เว้นแต่ว่าทุกการกระทำที่อ้างความยุติธรรมนั้นจะอยู่ภายใต้กฎของความดีและประโยชน์สูงสุดร่วมกัน” จากสิ่งที่กล่าวมานี้เราสามารถที่จะสรุปได้ว่า ตามทัศนะของ Master ความยุติธรรมของรุสโซ้นั้นมีมาก่อน ซึ่งสิ่งที่มีมาก่อนนี้ก็คือกฎธรรมชาติ ถ้าสังคมไม่ได้เป็นไปตามหลักการของกฎธรรมชาติดังกล่าวก็ถือว่าไม่ยุติธรรม

งานชิ้นที่แปดที่จะนำมาเสนอก็คือ งานของ J.G Merquior ที่ชื่อว่า “Rousseau and Weber: Two studies in the theory of legitimacy” โดยจุดประสงค์หลักของงานชิ้นนี้ก็คือการเปรียบเทียบทฤษฎีความชอบธรรมของ ฌอง ฌากส์ รุสโซ่ (J.J Rousseau) กับ แมกซ์ เวเบอร์ (Max

²⁸ Ibid., pp. 261-262.

²⁹ Ibid., p. 267.

³⁰ Ibid., p. 275.

Weber) ซึ่งการศึกษางานประเภทเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงความยุติธรรมของรูสโซ โดย **Merquior** ได้ตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซไว้ว่า “สังคมที่ยุติธรรมตามความคิดของรูสโซนั้นจะต้องเป็นสังคมที่พลเมืองทุกคนต้องเป็นผู้บัญญัติกฎหมายต่างๆด้วยตนเอง และถ้าพลเมืองได้บัญญัติกฎหมายนี้ด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกัน และอยู่ภายใต้หลักการแห่งเหตุผลแล้ว กฎหมายที่ออกมานี้จะมุ่งไปหาผลประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น สิ่งนี้คือเองความยุติธรรม และเป็นที่น่าเชื่อว่าเจตจำนงร่วมนั้นก็คือสิ่งเดียวกับผลประโยชน์ร่วมกันที่จะได้มาโดยความเป็นอิสระและเท่าเทียมกันของพลเมือง”* จากคำกล่าวนี้ **Merquior** ได้กล่าวถึงความยุติธรรมสองส่วนด้วยกัน กล่าวคือ ส่วนแรกคือการให้ความหมายของความยุติธรรม ซึ่งความยุติธรรมของรูสโซที่ได้มาจากการตีความของเขาก็คือ ประโยชน์ร่วมกันของสังคม (Common interest) สิ่งนี้เขาได้กล่าวค่อนข้างชัดเจนว่าประโยชน์ร่วมกันคือตัวความยุติธรรมซึ่งมันก็เป็นสิ่งเดียวกันกับเจตจำนงร่วมกัน ในประเด็นที่สองก็คือวิธีการเช่นใดที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรม ในประเด็นนี้ Merquior ได้เสนอไว้ว่า การที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมกัน หรือว่า ความยุติธรรมตามความเข้าใจของรูสโซนั้นก็จะได้มาด้วยวิธีการที่พลเมืองของสังคมนั้นจะต้องเป็นผู้ออกกฎหมายด้วยตนเองโดยใช้เหตุผลที่แต่ละคนมี และสถานะพลเมืองทุกคนที่ออกกฎหมายนั้นจะต้องมีอิสระ (Free) และ เท่าเทียมกัน (Equality) เมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขนี้แล้วเจตจำนงที่ออกมาในการออกกฎหมายในแต่ละครั้งก็จะกลายเป็นเจตจำนงร่วม หรือผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอีกนัยหนึ่งมันก็คือ ความยุติธรรมของรูสโซตามการตีความของ **Merquior**

อนึ่ง ถ้าเป็นไปตามการตีความของ Merquior ดังที่กล่าวไปข้างต้น ความยุติธรรมของรูสโซตามการตีความเขาก็จะมีลักษณะที่เกิดจากการตกลงยินยอมร่วมกันว่าจะยึดถือเอาสิ่งใดเป็นความยุติธรรม (Positive law from Consent) แบบ Leo Strauss ได้เสนอไว้ก่อนหน้านี้แล้วใช่หรือไม่ คำตอบในเรื่องนี้ก็คือ ไม่ใช่ เพราะว่า Merquior ได้เสนอต่อไปว่า “กฎหมายที่จะถือได้ว่าเป็น

---

* “The Just society, Thought Rousseau , must be built on all citizens would take part in principle merge with rational legislation, since the product of such free and egalitarian law -making would most likely embody the common interest, which is justice. The General will is precisely the common interest ascertained in free and egalitarian law making” **J.G Merquior**, *Rousseau and Weber :Two studies in the theory of legitimacy* (London: Routledge, 1980), p. 20.

กฎหมายที่แท้จริงนั้นจะต้องเป็นไปตามบัญชาแห่งความยุติธรรม”^{**} ซึ่งถ้าหากกล่าวเช่นนี้ก็เท่ากับว่าเรามีความคิดคล้ายกับการตีความของ Roger D. Master ที่เสนอว่าความยุติธรรมนั้นดำรงอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่ทำให้พลเมืองทุกคนคิดไตร่ตรองด้วยตนเองเพื่อที่จะแสดงซึ่งความยุติธรรมนั้นออกมา ซึ่งถ้าพลเมืองในสังคมนั้นๆ แสดงเจตจำนงออกมาแล้วตรงกับความเป็นเจตจำนงร่วม เจตจำนงที่แสดงออกมานั้นก็ถือได้ว่าเป็นเจตจำนงร่วม หรือ สิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรม แต่ถ้าเจตจำนงที่แสดงออกมานั้นไม่ตรงกับเจตจำนงร่วม เจตจำนงที่แสดงออกมานั้นก็จะกลายเป็นเพียงเจตจำนงเฉพาะหรือเจตจำนงของกลุ่ม ซึ่งสิ่งนี้จะเรียกว่ามันไม่ยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม Merquior ไม่ได้ปฏิเสธการตีความของ Leo Strauss ทั้งหมด กล่าวคือ ตัวเขานั้นเห็นด้วยกับความคิดเรื่องความยุติธรรมของรุสโซ้นั้นมีที่มาจากกฎธรรมชาติ (Law of nature) อย่างที่เสนอ Leo Strauss ได้เสนอมานาน ทั้ง โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) และรุสโซต่างก็มีฐานคิดจากทฤษฎีกฎธรรมชาติสมัยใหม่ที่ปูพื้นมาตั้งแต่งานเขียนของฮิวโก โกรเชียส (Hugo Grotius) ซึ่งความเห็นนี้ในส่วนของ Leo Strauss นั้นจะมองว่ากฎธรรมชาติจะไม่ได้มีอิทธิพลมากนักเหมือนตอนที่มนุษย์อยู่ในสภาวะธรรมชาติเมื่อเปรียบเทียบกับตอนที่มนุษย์ได้มาตกลงยินยอมอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว กล่าวอย่างง่ายก็คือ กฎธรรมชาติได้ส่งผลให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (Self-preservation as Law of nature) แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้ว มนุษย์ก็ตกลงกันเองในการตั้งกฎที่จะเรียกว่าสิ่งใดยุติธรรม หรืออยุติธรรม ในทางกลับกัน ในส่วนของ Merquior เขาเชื่อว่ากฎธรรมชาตินั้นจะยังคงมีอิทธิพลมากแม้ว่า มนุษย์จะมารวมกันอยู่เป็นสังคมนั้นแล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้เราอาจจะกล่าวได้ว่าความยุติธรรม ประโยชน์ร่วมกัน หรือเจตจำนงร่วมนั้นมีฐานที่มาจากกฎธรรมชาติและเป็นสิ่งเดียวกันจนไม่อาจจะแยกออกได้จากกฎธรรมชาติ ซึ่งจะตรงกันข้ามกับ Leo Strauss ที่เชื่อว่าความยุติธรรมนั้นมีที่มาจากกฎธรรมชาติแต่ไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกันกับกฎธรรมชาติ³¹

^{**} “Actual law itself ought to conform with the dictate of Justice” Ibid., p. 21.

³¹ Ibid., pp. 30-32.

งานชิ้นสุดท้ายที่จะพิจารณาก็คืองานของ David Lay William* ที่มีชื่อว่า Rousseau's Platonic Enlightenment โดยในงานเขียนชิ้นนี้ผู้เขียนพยายามที่จะเสนอการตีความใหม่ว่าจริงๆแล้ว รัสโซนั้นได้รับอิทธิพลอย่างมากมาจากเพลโต (Plato) ดังที่เขาบอกว่า “My thesis is that he is among the greatest and most consistent Platonist of the Modern Era”³² ซึ่งเขาได้พยายามเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของรัสโซในทุกแง่มุมไม่ว่าจะเป็นด้านอภิปรัชญา (Metaphysics) ที่เขาได้ใช้งานของรัสโซเรื่อง The Creed of Savoyard vicar ว่ามีลักษณะอภิปรัชญาเหมือนเพลโต หรือเปรียบเทียบการใช้คำอุปมาโซ่ตรวน (Chains) ของรัสโซว่ามีความหมายเดียวกับอุปมาเรื่องถ้ำของเพลโต (Cave) เป็นต้น

นอกจากนี้ในงานชิ้นนี้ยังได้ถกเถียงเรื่องความยุติธรรมของรัสโซไว้ถึงหนึ่งบท กล่าวคือในบทที่สี่ ที่มีชื่อว่า “The General Will: On the meaning and priority of Justice in Rousseau” ซึ่งในบทนี้เขาได้เริ่มต้นด้วยการโต้แย้งการตีความของ Leo Strauss ที่ว่าความยุติธรรมของรัสโซนั้นไม่ได้มาจากการกำหนดหรือตกลงกันเองตามฉันทานุมัติของมนุษย์ โดย David Lay William ได้เสนอว่า อันที่จริงแล้วรัสโซนั้นไม่ได้ใช้ฐานคิดแบบเดียวกันกับโทมัส ฮอบส์อย่าง ที่ Leo Strauss ได้วิเคราะห์ไว้ ในทางตรงกันข้าม รัสโซนั้นมีมุมมองด้านความยุติธรรมในลักษณะเดียวกันกับเพลโต ที่ว่า มีมนุษย์บางคนเท่านั้นที่จะเข้าถึงความยุติธรรมได้ นั่นก็คือ ราชาปราชญ์ (Philosopher King) แต่ในส่วนของรัสโซ คนในสังคมต้องใช้เหตุผลของตนเองเข้าถึงสิ่งที่ดีสำหรับสังคมของตน ซึ่งสิ่งนี้เป็นในส่วนของรายละเอียดของวิธีการที่แตกต่างกันระหว่างเพลโตและรัสโซ แต่เมื่อมองเฉพาะเรื่องของตัวความยุติธรรมแล้ว ทั้งรัสโซและเพลโตเชื่อว่า ความยุติธรรมนั้นดำรงมาอยู่ก่อนแล้ว (Transcendent or Priority) ไม่ได้เกิดมาจากการตกลงร่วมกันอย่างที่ Leo Strauss เข้าใจ ดังที่ David

---

* David Lay William ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นรองศาสตราจารย์ (Associate Professor) ที่มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน วิทยาเขตสติเวนพอยท์ (University of Wisconsin-Stevens Point) ผลงานชิ้นสำคัญก็คือ Rousseau's Platonic Enlightenment ที่เป็นหนังสือรวมบทความของเขาเองที่นำมารวมเล่มและเรียบเรียงใหม่ บทความก่อนที่จะเป็นหนังสือชื่อ *Justice and the General Will: Affirming Rousseau's Ancient Orientation,*” *Journal of the History of Ideas*, Vol. 66, No. 3 (July 2005) pp. 383-412.

³² David Lay William, *Rousseau's Platonic Enlightenment* (Pennsylvania: Penn state University press, 2007), p. 94.

Lay William ได้กล่าวไว้ว่า “If it is the general will, a persuasive case can be made that the positivist interpreters are right and Rousseau is a Hobbesian. If Justice is prior, on the other hand, there is ground to believe that he is Platonist..... This is to say, he (Rousseau) is a political Platonist. Because Justice is established as an eternal, no contingent, Universal and Transcendent idea.” – ถ้าเจตจำนงร่วมเป็นไปตามการตีความในลักษณะที่มันเป็นกฎหมายบ้านเมืองแล้ว* และการตีความในลักษณะนี้ถูกต้อง รุสโซก็เป็นผู้ที่มีฐานคิดแบบฮอบส์ (Hobbesian) ในทางกลับกัน ถ้าความยุติธรรมมันดำรงมาก่อนทุกสิ่งและการตีความเช่นนี้ถูกต้อง นั่นก็จะทำให้เชื่อได้ว่ารุสโซนั้นเป็นผู้ที่มีฐานคิดแบบเพลโต (Platonist)... อาจจะกล่าวได้ว่ารุสโซนั้นเป็น เพลโตนิยมทางการเมือง เพราะว่าความคิดเรื่องความยุติธรรมของเขานั้น มีลักษณะเป็นนิรันดร ไม่ได้เกิดจากความบังเอิญหรือความไม่แน่นอน มันเป็นสิ่งสากล และที่สำคัญคือมันเป็นความคิดแบบอูตรภาพ³³ **

สิ่งที่ David Lay William ได้นำมาสนับสนุนข้อโต้แย้งที่มีต่อ Leo Strauss ว่าความยุติธรรมของรุสโซนั้นมีลักษณะเป็นเพลโตนิสต์ โดยเขาได้ใช้หลักฐานเชิงโยงจากการตีความในงานเขียนของรุสโซที่ชื่อว่า The Creed of Savoyard vicar^{***} ว่าถ้าพิจารณาอภิปรัชญาของรุสโซแล้ว รุสโซนั้นมีระบบอภิปรัชญาที่คิดเหมือนเพลโตเป็นอย่างดี นั่นคือเขาเชื่อว่ามีสิ่งจริงแท้สูงสุดที่เที่ยงตรง

---

*David Lay William ได้ใช้คำว่า Positive Law นั้นหมายถึงการที่คนมาตกลงร่วมกันในการกำหนดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ยุติธรรมและสิ่งใดไม่ยุติธรรม (Consent) ซึ่งก็เป็นความหมายเดียวกับที่ Strauss ได้เสนอความคิดลักษณะนี้เป็นฐานคิดของพวกเขาสมัยใหม่ ซึ่งรวมทั้งรุสโซด้วย

³³ Ibid., p. 95.

**คำว่า “Transcendence” ราชบัณฑิตได้ถอดเป็นภาษาไทยก็คือ อูตรภาพ ซึ่งความหมายว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของมนุษย์ทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยคาดว่า David Lay William ใช้คำนี้ก็น่าจะหมายถึง การพยายามว่าความยุติธรรมของรุสโซนั้นมีลักษณะคล้ายกับทฤษฎีแบบในอภิปรัชญาของเพลโต (Theory of Form)

*** งานเรื่อง The Creed of Savoyard Vicar ในการตีพิมพ์ครั้งแรกได้เป็นรวมอยู่เป็นส่วนเดียวกับหนังสือเอมีล (Emile or on Education 1762) ของรุสโซ แต่ต่อมาได้ถูกนำมาแยกตีพิมพ์เป็นงานอีกชิ้นหนึ่ง โดยเนื้อหาของงานชิ้นนี้เป็นการศึกษาถึงความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าของรุสโซ ซึ่งผู้ตีความบางคนถือว่างานชิ้นนี้เป็นหลักฐานที่สามารถบ่งชี้ถึงหลักการอภิปรัชญาของรุสโซ โปรดดู David Lay William, *Rousseau's Platonic Enlightenment* (Pennsylvania: Penn state University press, 2007), p. 63.

ดำรงอยู่ แม้ว่าจะมีสิ่งที่ไม่รับรู้มันหรือไม่ก็ตาม สิ่งนั้นก็คงจะยังคงดำรงอยู่* มากไปกว่านั้น เขายังได้อ้างงานรูสโซอีกชิ้นหนึ่งก็คือ เอมีล (Emile or on Education) โดยเขาได้อ้างว่า หลักการความยุติธรรมของรูสโซไม่ใช่อะไรเลยนอกเหนือจากการสำนึกในตนเอง (Conscience) และการสำนึกในตนเองดังกล่าวก็มาจากจิตใจส่วนลึกของมนุษย์ในการที่จะบอกว่าอะไรคือความยุติธรรม³⁴

ข้อโต้แย้งอีกประการหนึ่งที่เขาเสนอขึ้นมาก็คือ อะไรคือความแตกต่างระหว่าง ผลรวมทั้งหมดของเจตจำนงเฉพาะ (Will of All) กับ เจตจำนงร่วม (General will) กล่าวคือ ถ้าเราตีความว่าความยุติธรรมนั้นคือ การออกเสียงของพลเมืองในสังคมทั้งหมดในการกำหนดว่าอะไรคือความยุติธรรมและสิ่งไหนที่ไม่ยุติธรรมแบบ Leo Strauss แล้ว ความยุติธรรมนั้นก็เป็ผลพวงหรือเป็นสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับเจตจำนงร่วม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความยุติธรรมไม่ได้มีการดำรงอยู่ก่อน ซึ่ง David lay William ได้โต้แย้งในประเด็นนี้ว่า ถ้าเช่นนั้นแล้วความแตกต่างระหว่าง เจตจำนงร่วมกับผลรวมของเจตจำนงเฉพาะก็เป็นสิ่งเดียวกัน ซึ่งมันก็จะขัดแย้งกันอย่างรุนแรงกับหลักการของรูสโซที่สังคมนั้นจะต้องถูกนำโดยเจตจำนงร่วมเท่านั้น ไม่ใช่ผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ หรือเจตจำนงของคนใดคนหนึ่ง (Particular will)³⁵ ยิ่งไปกว่านั้นในตอนท้ายของบทที่สี่นี้** เขาได้พยายามสรุปถึงความยุติธรรมของรูสโซไว้ว่า เหตุที่รูสโซไม่เคยให้คำจำกัดความเกี่ยวกับความยุติธรรมได้เลย โดยเขาได้อ้างถึง โทมัส ฮอบส์และจอห์น ล็อกว่าทั้งสองคนนั้นพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้มันโน้มนำเรื่องความยุติธรรมเป็นกฎถาวร โดยเฉพาะโทมัส ฮอบส์นั้นมีความคิดแบบสสาร

* โปรดดูการพิสูจน์และเทียบความเหมือนกันระหว่างอภิปรัชญาของเพลโตและรูสโซของ David lay William จาก Ibid., p. 62-92. ซึ่งเขาได้สรุปว่าอภิปรัชญาของทั้งสองคนนั้นมีลักษณะร่วมกันว่า “ *Ultimately the General will is to Rousseau something like mathematical truth or Platonic idea. It has an objective existence of its own, whether or not it is perceived*” Ibid., p. 112.

³⁴ Ibid., p. 93.

³⁵ Ibid., pp. 95-98.

** เป็นบทสรุปของบทที่สี่ ซึ่ง David Lay William พยายามที่จะสรุปถึงมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมของรูสโซหลังจากที่เขาได้แสดงให้เห็นถึงอภิปรัชญาของรูสโซที่มีฐานคิดเดียวกันกับเพลโต และในทางการเมืองรูสโซก็ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดแบบเพลโตเช่นกัน ในตอนต้นบทที่ 4 เขาจึงได้ถกเถียงให้เห็นว่าความยุติธรรมของรูสโซนั้นมิใช่การดำรงอยู่เช่นเดียวกับเพลโต แต่เขายังไม่ได้สรุปว่าในที่สุดแล้วความยุติธรรมของรูสโซคืออะไร ด้วยเหตุนี้เขาจึงอธิบายว่าความยุติธรรมของรูสโซในหัวข้อสุดท้ายของบทที่สี่ว่าด้วย “Hobbes Locke and Rousseau :Three Modern political Ontologies”

นิยม (Materialism) ที่ไม่เชื่อในสิ่งที่จับต้องได้ ไม่ว่าจะเป็พระเจ้า เจตจำนงอิสระ สิทธิเสรีภาพ ความยุติธรรมที่เป็นนามธรรม ด้วยวิธีคิดแบบนี้ การที่จะตัดสินว่าอะไรยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมจึงเป็นหน้าที่ขององค์อธิปัตย์ (Sovereignty) ซึ่งเป็นสิ่งที่แน่นอนชัดเจนกว่า และด้วยวิธีการนี้ฮอบส์ก็มุ่งหวังที่จะให้มันเป็นสากล* แต่การที่ฮอบส์สรุปเช่นนี้ก็กลับสร้างปัญหาทางทฤษฎีให้แก่ฮอบส์ที่ว่าสุดท้ายแล้วองค์อธิปัตย์มีแนวโน้มที่จะกดขี่เพราะอำนาจที่มีไม่จำกัด สูงสุด เด็ดขาดขององค์อธิปัตย์ (Lack of Constraint) ซึ่งสิ่งนี้ก็เป็ปัญหาที่ฮอบส์แก้ไม่ได้³⁶

ในขณะที่เดียวกัน จอห์น ล็อกก็เห็นถึงปัญหาดังกล่าวของฮอบส์ เขาจึงอ้างถึงสิทธิตามธรรมชาติมาแก้ไขปัญหาในเรื่องที่รัฐที่อำนาจไม่จำกัด ด้วยการจำกัดอำนาจรัฐด้วยฐานคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของพลเมือง (Natural right) และนี่ก็เป็สาเหตุหนึ่งที่ว่าฮอบส์จึงไม่มีอนุญาตให้มีสิทธิในการปฏิวัติ (Right of Revolution) แต่ล็อกสามารถอนุญาตให้มีได้ถ้ารัฐบาลละเมิดกฎธรรมชาติหรือจุดมุ่งหมายของการมีรัฐบาล แต่สิ่งนี้ก็สร้างปัญหาให้กับล็อกอีกเช่นกันเพราะว่าสังคมนั้นเกิดจากประโยชน์ร่วมกัน และเป็นไปตามกฎธรรมชาติ แต่ถ้ารัฐบาลนั้นเลือกที่จะปกป้องประโยชน์ร่วมกันของสังคมแต่มีเจอนใจที่จะต้องละเมิดสิทธิของปัจเจกชนที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดแล้ว ประชาชนยังมีสิทธิที่จะปฏิวัติหรือไม่ ซึ่งในจุดนี้ David Lay William ก็ชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางทฤษฎีที่แก้ไม่ได้ของจอห์น ล็อกเช่นเดียวกันกับฮอบส์ที่แก้ไม่ได้เรื่องอำนาจอันสิ้นพันขององค์อธิปัตย์³⁷

อย่างไรก็ดี ในส่วนของรุสโซ้นั้น David lay William สันนิษฐานว่า รุสโซ้น่าจะเห็นถึงปัญหาของนักทฤษฎีทั้งสองจึงพยายามแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการที่ใช้วิธีคิดที่ว่าความยุติธรรมนั้นเป็สิ่งที่มียอยู่แล้วและเป็นนามธรรมเช่นเดียวกับเพลโต³⁸ เพื่อที่จะหลุดจากปัญหาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้รุสโซจึงไม่ได้กล่าวถึงความยุติธรรมในฐานะที่เป็นสูตรสำเร็จ (One size fits to statecraft) แต่เนื่อก็

* มีหลักฐานที่ฮอบส์พยายามอย่างยั้งที่จะให้หลักการของเขาเป็สิ่งที่เป็กฎาวรเพราะเป็นการใช้ฐานคิดที่มาจากเรขาคณิต ซึ่งจะเห็นได้จากคำกล่าวของเขาในเรื่องนี้ในบทอุทิศ (Devotion) ในหนังสือ De Cive (On the Citizen) ของเขา โปรดดู Thomas Hobbes, *On the Citizen*, edited by Richard Turk and Michael Silverthorne (London: Cambridge University press, 2003), p. 6.

³⁶ David Lay William, Op.cit, p. 123.

³⁷ Ibid., p. 124.

ไม่ได้หมายความว่าความยุติธรรมจะเป็นสัมพัทธ์ (Relativism) แต่คนในสังคมนั้นจะต้องออกกฎที่จะใช้บังคับแก่ตนเองด้วยการไต่ตรองจนกลายเป็นเจตจำนงร่วม (General will) ที่จะใช้ในสังคมนั้นๆ ในท้ายที่สุด David Lay William จึงได้สรุปว่า “His Reliance on intuition is incapable of Empirical Demonstration, after all. The transcendent ideas of Justice and the good are likewise impossible to locate by definition.”³⁸ - ความคิดเรื่องความยุติธรรมของรูสโซนั้นอยู่บนฐานคิดที่จะได้มาด้วยการหยั่งรู้ หรือตระหนักด้วยตนเอง (Intuition) ด้วยเหตุนี้มันจึงไม่สามารถที่จะแสดงให้เห็นได้ในเชิงประจักษ์ และทั้งหมดนี้จึงทำให้ความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมจนมันไม่สามารถหรือเป็นไปได้ที่จะให้คำจำกัดความอย่างทั่วๆไปได้”

ผู้วิจัยจะขออธิบายในประเด็นนี้เพิ่มเติมอีกเล็กน้อย เพราะว่าข้อเสนอของ David lay William ก่อนข้างที่จะซับซ้อน กล่าวคือ ความยุติธรรมของรูสโซตามการตีความของ David lay William นั้นมีลักษณะที่เป็นสากล คำว่าสากลนี้หมายความว่า ความยุติธรรมนั้นมันไม่ผันแปรไปตามค่านิยม ความเชื่อของสังคมต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น เราจะสมมุติว่า “การคืนของให้กับคนที่ เป็นเจ้าของถือว่สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยุติธรรม” ถ้าสิ่งนี้เป็นความยุติธรรมแบบสากลหรือจริงแท้แล้ว ไม่ว่าในสังคมตะวันตก หรือตะวันออก หรือแม้แต่ในสังคมใดๆก็ตาม การคืนของให้กับเจ้าของก็ถือว่ยุติธรรมทั้งสิ้น ความยุติธรรมแบบนี้เรียกว่าความยุติธรรมแบบสากล แต่ถ้ามันเป็นความยุติธรรมแบบกำหนดเองตามแต่ละสังคมนั้น มันจะเป็นลักษณะที่ว่า หลักการใดหลักการหนึ่งมันจะไม่ครอบคลุมไปในทุกๆสังคม ยกตัวอย่างเช่น การคืนของให้กับผู้เป็นเจ้าของอาจจะถือว่ยุติธรรมในสังคมตะวันตก แต่อาจจะไม่ยุติธรรมในสังคมของคนป่า ความยุติธรรมแบบนี้ก็ถือว่มันไม่สากล เพราะมันเป็นเรื่องที่กำหนดเอาเองของแต่ละสังคมที่อยู่บนฐานของความเชื่อหรือค่านิยมต่างๆ เป็นต้น ในที่นี้ David Lay William มองว่าความยุติธรรมของรูสโซเป็นลักษณะสากล แต่วิธีการใดที่จะรู้ได้ว่าความยุติธรรมนั้นคืออะไรนั้น David lay William อธิบายว่า มันต้องมาจากการที่มนุษย์ทุกคนในสังคมได้ไต่ตรองด้วยเหตุผลของตนเอง และเมื่อมันเข้ากับหลักการของความยุติธรรม เสียงที่ออกมานั้นก็ถือว่ได้ว่าเป็นความยุติธรรม แต่ถ้ามันไม่เข้ากับหลักการของความยุติธรรม มันก็ถือว่เสียงดังกล่าวไม่ยุติธรรม และถ้าจะถามต่อไปว่า ถ้าความยุติธรรมเป็นสากลแล้ว กฎหมายของทุกสังคมต้องมีลักษณะเหมือนกันใช่หรือไม่ ถ้าเราตอบจากมุมมองการตีความของ David Lay

³⁸ Ibid., pp. 126-127.

William เราอาจจะตอบได้ว่า โดยเนื้อหาของกฎหมายแต่ละสังคมอาจจะไม่เหมือนกัน แต่สิ่งที่พื้นฐานหรือหลักการให้กับกฎหมายที่ได้ชื่อว่าเป็นกฎหมายที่ยุติธรรมนั้น จำเป็นต้องเหมือนกัน

กล่าวโดยสรุป ความยุติธรรมของรูสโซตามการตีความของ David Lay William ก็คือ สิ่งที่ไม่สามารถกำหนดเฉพาะเจาะจงลงไปได้ว่ามันคืออะไร แต่ความยุติธรรมนั้นมันมีการดำรงอยู่ ซึ่งการที่จะบอกได้ว่าสิ่งใดยุติธรรมหรือไม่นั้นก็ต้องใช้วิธีการสามัญสำนึกและเหตุผลของสมาชิกในสังคมทุกคนพิจารณาว่าความยุติธรรมที่จะใช้กับสังคมของตนนั้นคืออะไร ซึ่งถ้าตรงกับความยุติธรรมมันก็เป็นสิ่งที่รูสโซเรียกว่าเจตจำนงร่วม แต่ถ้าไม่ใช่มันก็จะกลายเป็นเพียงเจตจำนงเฉพาะหรือเจตจำนงของกลุ่มเท่านั้น

2.4 สรุปท้ายบท

สำหรับการสำรวจการตีความเบื้องต้นเกี่ยวกับความยุติธรรมของรูสโซนั้น แม้ว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเลือกงานผู้ตีความมาเพียงเก้าท่าน สิบสองชิ้นงาน แต่สิ่งที่เราพบก็คือ การตีความของแต่ละคนนั้นก็มีส่วนที่แตกต่างกันออกไปในรายละเอียด มากไปกว่านั้น การวิเคราะห์ของแต่ละคนก็ได้มีการพัฒนาต่อออกจากของเดิมออกไปอย่างไม่หยุดนิ่ง ซึ่งในส่วนนี้เราจะเห็นได้ชัดเจนจากมุมมองของ Leo Strauss ที่เขาเป็นผู้บุกเบิกในส่วนของ การตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซเป็นคนแรกๆ และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตีความของผู้ที่ศึกษารูสโซในเวลาต่อมาในแง่ของผู้ที่ไม่เห็นด้วยหรือ เห็นด้วยเฉพาะบางส่วนที่ แต่ก็ได้นำฐานจาก Strauss มาพัฒนาขยายการตีความของตนออกไปอีก ซึ่งเราอาจจะกล่าวได้ว่าการสำรวจวรรณกรรมในบทนี้มีประโยชน์อย่างมากในแง่ของการมองเห็นถึงกรอบการถกเถียงเกี่ยวกับความยุติธรรมของรูสโซมาตั้งแต่อดีตว่าจุดเน้นในเรื่องดังกล่าวเป็นเช่นไร ซึ่งทั้งหมดนี้ก็จะเป็นการปูพื้นฐานก่อนที่ผู้วิจัยจะกระโจนเข้าไปศึกษาด้วยตนเองผ่านการตีความด้วยบทเบื้องต้นว่าผลลัพธ์ในท้ายที่สุดแล้ว คำตอบเรื่องความยุติธรรมของรูสโซภายใต้การตีความของผู้วิจัยนั้นคืออะไร

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจงานเบื้องต้นเหล่านี้ เราอาจจะสามารถจัดประเภทออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ โดยใช้เกณฑ์เรื่องความยุติธรรมเป็นสิ่งสากลหรือความยุติธรรมเกิดจากการตกลงยินยอมร่วมกันของพลเมืองทุกคนในสังคม (Universal or Consent) ซึ่งถ้าเราใช้เกณฑ์นี้ กลุ่มแรกก็จะเป็นกลุ่มที่เชื่อว่า ความยุติธรรมในมุมมองของรูสโซนั้นเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ดำรงอยู่ซึ่งคล้ายกับ

แบบของเพลโต ซึ่งการที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งๆมารวมกันก็เป็นเพียงการใช้เหตุผลเพื่อที่จะนำความคิดเรื่องหลักการความยุติธรรมที่อยู่ในสามัญสำนึกให้มาปรากฏในทางปฏิบัติ ซึ่งถ้าหลักการที่ออกมาโดยพลเมืองแล้วไม่ได้เป็นไปตามหลักการของความยุติธรรมที่แท้จริง หลักการที่ออกมานั้นก็เป็นเพียงเจตจำนงเฉพาะ หรือเจตจำนงของกลุ่มเท่านั้น (Particular will / Will of All) แต่ถ้ามันออกมาแล้วเป็นหลักการที่ตรงกับความยุติธรรมที่แท้จริง สิ่งนั้นก็คือเจตจำนงร่วม (General will) สำหรับนักวิชาการที่ดีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซในลักษณะนี้ได้แก่ Roger D master, David Lay William, J.G Merquior ในขณะที่เดียวกันก็มีอีกกลุ่มผู้ที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวโดยให้ความเห็นเกี่ยวกับความยุติธรรมของรูสโซว่ามันเป็นการตกลงร่วมกันของคนทุกคนในสังคมว่าจะกำหนดสิ่งใดให้เป็นความยุติธรรม หรือสิ่งใดไม่ยุติธรรม ซึ่งก็หมายความว่า ความยุติธรรมนั้นเกิดขึ้นได้เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมแล้วเท่านั้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเจตจำนงที่ออกมาจากพลเมืองทุกคนนั้นจำเป็นที่ต้องอยู่บนฐานของประโยชน์ร่วมกันของสังคม (Common Good) สำหรับการตีความของนักวิชาการในลักษณะนี้ได้แก่ Leo Strauss, Maurice Cranston, Judith Shklar, Maurizio Viroli, John Charvet, John Rawls อนึ่งแม้ว่าทั้งสองกลุ่มในข้างต้นจะมีจุดยืนที่ค่อนข้างแตกต่างกันอย่างที่เสนอไปในข้างต้น แต่สำหรับผู้ตีความเรื่องความยุติธรรมของรูสโซทั้งหมดนั้นมีจุดหนึ่งที่สงวนไว้คล้ายกันก็คือ เรื่องเงื่อนไขของการเกิดความยุติธรรมนั้นจะต้องอยู่บนฐานที่ว่า พลเมืองหรือสมาชิกของสังคมทุกคนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสดงเจตจำนงออกมาด้วยตนเอง สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ผู้ตีความเรื่องดังกล่าวเกี่ยวกับรูสโซทุกคนให้ความเห็นไว้ในลักษณะเดียวกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ภูมิหลัง และสิ่งแวดล้อมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ

“The Justice and Uselessness of my complaints planted in my mind the seeds of indignation against our stupid civil institutions, in which the true public interest and real justice are always sacrificed to serve only the sanction of public authority to the oppression of the weak and the injustice for the strong”

J.J Rousseau, The Confessions

ในบทนี้จะกล่าวถึง สภาพแวดล้อม บริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ที่คาดว่าน่าจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดความคิดความอ่านทางด้านการเมือง มุมมองทางสังคมของตัวนักปรัชญาที่นำมาศึกษา ซึ่งในที่นี้ก็คือ ฌอง ฌากส์ รูสโซ ทั้งนี้ก็ด้วยจุดประสงค์ที่ว่า การอ่านและวิเคราะห์ตัวบทโดยที่ปราศจากการรู้ถึงเบื้องหน้าเบื้องหลัง ตลอดจนอิทธิพลทางสังคมต่างๆที่มีต่อตัวนักคิด การกระทำเช่นนั้นอาจจะทำให้เกิดการตีความที่ผิดพลาดเพราะไม่เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของนักคิด หรือเกิดความเข้าใจผิดที่มีสาเหตุมาจากการเดาสุ่มเจตนาของนักคิดโดยนำเอาบริบทของผู้ตีความไปสวมตัวนักคิดแทนที่จะพยายามเข้าใจหรือตีความนักคิดอย่างที่นักคิดดำรงอยู่ในบริบทหรือช่วงเวลาของเขา* นอกจากนี้แล้ว การที่เข้าใจบริบทอาจจะทำให้งานของผู้วิจัยที่พยายามมุ่งตอบคำถามการวิจัยที่ว่าอะไรคือความยุติธรรมของรูสโซนั้นชัดเจนมากขึ้น หัวข้อย่อยในการนำเสนอของบทนี้จะประกอบไปด้วย 2 หัวข้อย่อย คือ

3.1 อุดมคติประวัติและผลงานโดยย่อของ รูสโซ (1712-1778)

3.2 บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม โดยทั่วไปของนครเจนีวา (Geneva) และ ฝรั่งเศส (France) ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตัวทางความคิดของรูสโซ

---

* ดูรายละเอียดเรื่องนี้ใน **ไชยันต์ ไชยพร**, เอกสารประกอบการสอนเรื่อง “ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ปรัชญาการเมือง และทฤษฎีการเมือง” (เอกสารอัดสำเนา), ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 1-7.

3.1 อัตชีวประวัติและผลงานโดยย่อของรุสโซ

ฌอง ฌากส์ รุสโซ ได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 1712 ที่นครรัฐเจนีวา (Geneva) เป็นบุตรของช่างทำนาฬิกา ชื่อ อิสอัค รุสโซ (Isaac Rousseau) ซึ่งมีฐานะเป็นพลเมืองที่มีสิทธิสมบูรณ์ตามกฎหมายของเจนีวา มารดาของรุสโซชื่อ ซูซาน เบอร์นาร์ด (Suzanne Bernard) ได้เสียชีวิตหลังจากการคลอดรุสโซไม่กี่วัน ด้วยเหตุนี้รุสโซจึงถูกเลี้ยงดูจากบิดามาโดยตลอด รุสโซมีพี่ชายหนึ่งคนที่อายุห่างจากเขาเจ็ดปี ซึ่งได้หนีออกจากบ้านไปตั้งแต่รุสโซยังเล็กๆ แม้ว่าตัวบิดาของรุสโซนั้นจะเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเต็มขั้นของเจนีวา แต่ต้นตระกูลของรุสโซได้อพยพมาจากฝรั่งเศสในสมัยรุ่นปู่ที่ชื่อว่า เดวิด รุสโซ (David Rousseau)

ครอบครัวของรุสโซจัดได้ว่าเป็นผู้ที่มีฐานะดีในสมัยบรรพบุรุษที่เพิ่งอพยพมาจากฝรั่งเศส แต่กลับมายากจนในสมัยของบิดาของรุสโซ เนื่องจากสมบัติของปู่ถูกแบ่งให้กับบุตรคนอื่นๆอีกสิบห้าคน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ตกทอดมาถึงรุสโซก็คือ หนังสือวรรณกรรมคลาสสิกจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น ประวัติศาสตร์จักรและอาณาจักรของเลอซูเออร์ (The History of the Empire and the Church by Le Sueur) คำบรรยายที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์สากลของ บอสซูเอต์ (Treatise upon Universal History by Bossuet) หนังสือว่าด้วยบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ของพลูตาร์ค (*Parallel Lives*) โอดิสซีย์ (Odyssey) และ อีเลียด (Iliad) ของโฮเมอร์ (Homer)* ยิ่งไปกว่านั้นมารดาของรุสโซก็เป็นนักอ่านวรรณกรรมมาตั้งแต่สมัยก่อนแต่งงาน ประกอบกับบิดาของเธอนั้นเป็นศาสนจารย์ (Pastor) ที่ชอบสะสมหนังสือเก็บไว้ที่บ้าน เมื่อรวมหนังสือที่ได้รับมาจากฝั่งของบิดาและมารดาด้วยกันก็นับว่ามีหนังสือเป็นจำนวนมาก รุสโซได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า ตั้งแต่จำความได้เขาก็อ่านหนังสือให้บิดาของเขาฟังทุกวัน ทุกคืน จนประมาณอายุสิบสองปีหนังสือที่มีอยู่ในบ้านจำนวนมากเขาก็อ่านจนหมดสิ้นทุกเล่ม หนังสือที่รุสโซอ่านและชอบมากที่สุดก็คืองานของพลูตาร์ค เรื่อง ประวัติบุคคลผู้ยิ่งใหญ่^{1 2} เราจะเห็นได้ว่าหนังสือที่รุสโซอ่านในวัยเด็กจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดทาง

* เป็นรายชื่อหนังสือบางส่วนที่รุสโซได้กล่าวถึงในหนังสือคำสารภาพของเขา

¹ Jean Jacques Rousseau, *The Confession*, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book I, p. 7.

² Parallel Lives เป็นงานที่มีชื่อเสียงที่สุดชิ้นหนึ่งของพลูตาร์ค ซึ่งในงานชิ้นนี้จะเป็นเรื่องราวประเภทอัตชีวประวัติของบุคคลสำคัญของกรีกและโรมัน เช่น ไลเคอร์กูส (Lycurgus) โซลอน (Solon) เพอริคลีส (Pericles) โรมิวลัส (Romulus) นูมา ปอมปิลิอุส (Numa pompilius) ซีเซโร (Cicero) จูเลียส ซีซาร์ (Julius Ceasar)

การเมืองของเขาในอนาคต โดยเฉพาะความคิดแบบสาธารณรัฐนิยมโรมัน ที่เขาได้พยายามคิดแปลงให้เข้ากับทฤษฎีที่เขาเสนอในงานหลายชิ้นของตน ยกตัวอย่างเช่น ในหนังสือสัญญาประชาคมของเขา ที่ท้ายบทจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครองของโรมันในช่วงต้นที่เป็นสาธารณรัฐ โดยเขาได้พยายามคิดแปลงและยกความคิดเรื่องสมัชชาหมู่บ้าน (Comitia) ตลอดจนรูปแบบการปกครองแบบผสมของโรมัน (Mixed Government) มาสนับสนุนความคิดของเขา*

ในหนังสือคำสารภาพ (The Confession) รูสโซได้กล่าวไว้ว่า “หนังสือของพลูตาร์คนั้นเป็นหนังสือที่ข้าพเจ้าชื่นชอบที่สุด ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือเล่มนี้จนจบไม่รู้กี่เที่ยวต่อกี่เที่ยว ข้าพเจ้าอ่านมันซ้ำแล้วซ้ำเล่า ...การอ่านหนังสือพวกนี้ทำให้ข้าพเจ้ามีจิตใจที่รักอิสระและนิยมระบอบสาธารณรัฐ อีกทั้งมีนิสัยที่ไม่ยอมสยบให้ใครและหยิ่งทะนง ตลอดจนไม่ยอมให้ใครมากดหัวเอาตัวลงเป็นทาส...” และมีหลายครั้งที่รูสโซทักท้วงเอาเองตามประสาเด็กว่าตนเองนั้นเป็นชาวโรมัน ในส่วนนี้เราจะเห็นได้ว่าความคิดทางการเมืองของรูสโซได้เริ่มก่อตัวมาอย่างไม่รู้ตัวโดยการส่งผ่านอิทธิพลมาจากหนังสือที่เขาได้อ่านในวัยเด็ก เราอาจจะกล่าวได้ว่ารูสโซนั้นไม่เคยได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบผ่านโรงเรียนหรือสถาบันชั้นสูงใดๆมาก่อน แต่สิ่งที่เราเห็นนั้นรูสโซมีความรู้ที่ถือได้ว่าดีมากถ้าเทียบกับคนทั่วไปในสมัยนั้น ทั้งนี้ก็เพราะการปลูกฝังนิสัยให้รักการอ่านมาตั้งแต่เด็กโดยบิดาของเขา

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ แม้ว่ารูสโซจะชื่นชอบหนังสือของพลูตาร์คเป็นพิเศษ แต่สิ่งที่มีอิทธิพลกับตัวรูสโซนั้นหาใช่ความคิดเรื่องเอกบุรุษ(Heroism) ที่พลูตาร์คเสนอผ่านอดีตชีวประวัติบุคคลสำคัญต่างๆเช่น จูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) ปอมเปย์ (Pompey) นูมา ปอมปิลิอุส (Numa Pompilius) ในทางตรงกันข้ามรูสโซกลับซึมซับรูปแบบการปกครองของโรมัน วัฒนธรรมอุดมการณ์และความคิดแบบสาธารณรัฐ ทั้งๆที่สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสภาพแวดล้อม บริบท หรือฉากหลังของตัวละครเท่านั้น (Sub-Themes)

* โปรดดู บทที่ว่าด้วย On the Roman Comitia ใน **Jean Jacques Rousseau**, “Social contract” in *Rousseau’s Political Writings*, edited by Alan Ritter and translated by Julia Conaway Bondanella (New York: Norton, 1988), Book IV, p. 194.

³ **Jean Jacques Rousseau**, *The Confession*, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book I, p. 7.

จุดเปลี่ยนชีวิตสำคัญครั้งแรกของรุสโซว์ก็คือ ในปี 1722 บิดาของเขาได้ไปทะเลาะวิวาทกับ ปีแอร์ กัวติเยร์ (Pierre Gauthier) นายร้อยของกองทัพฝรั่งเศสคนหนึ่งที่มียาติดำรงตำแหน่งสำคัญ ในเจนีวาจนถึงขั้นเลือดตกยางออก ด้วยความเกรงกลัวความผิดบิดาของรุสโซว์จึงได้หลบหนีออกไปจากนครเจนีวา⁴ ซึ่งเขาได้ฝากรุสโซว์ไว้กับผู้เป็นลุงซึ่งเป็นหมอสอนศาสนาให้เลี้ยงดูแทน ในช่วงที่เขาอาศัยกับผู้เป็นลุงนั้น รุสโซว์ได้รับการศึกษาพื้นฐานในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การอ่านและการเขียนภาษาลาติน ความรู้ทางศาสนาจากผู้เป็นลุงอยู่หลายปีและเมื่ออายุได้ประมาณสิบสามปี เขาก็ถูกส่งให้ไปเป็นเด็กฝึกงานในหลายอาชีพเช่น ช่างทำนาฬิกา เสมียนศาล ช่างแกะสลัก หรือแม้กระทั่งงานตุ้ตะไบเหล็ก*

ในช่วงชีวิตระหว่างนี้มีประเด็นสำคัญที่น่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดของรุสโซว์ก็คือ เมื่อเขาได้กลายมาเป็นเด็กฝึกงานหลังจากที่บิดาของเขาได้หนีไปแล้ว สภาพชีวิตของเด็กฝึกงานโดยทั่วไปนั้นคือ สภาพที่อดๆอยากๆมีชีวิตที่เร้นแค้น** จากสภาพเช่นนี้รุสโซว์ได้กลายเป็นคนที่หัดลักเล็กขโมยน้อย หลายๆครั้งเขาขโมยอาหารและเงินทองของนายจ้าง ตลอดจนพืชผักของชาวบ้านละแวกที่เขาอาศัยอยู่ ความเลวเหล่านี้รุสโซว์ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า มันเกิดมาจากสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดทั้งสิ้นหาใช่เกิดมาจากตัวของรุสโซว์เอง เพราะว่าแต่ก่อนนั้นเขาไม่เคยแม้แต่จะคิดทำเรื่องชั่วๆเหล่านี้ เขาถูกเลี้ยงดูมาอย่างมีเหตุมีผล แต่เพราะสภาพแวดล้อมอันโหดร้ายต่างๆที่เขาถูกปล่อยให้เผชิญมันเป็นตัวการสำคัญในการที่ทำให้ตัวของเขาเองเลวลง ซึ่งความคิดเช่นนี้เราจะเห็นได้ว่ามันเป็นแก่นความคิดสำคัญที่จะไปปรากฏในงานเขียนของรุสโซว์เกือบทุกๆชิ้น ไม่ว่าจะเป็น ความเรียงสองชิ้นแรก (First and Second Discourses) เอมิล (Emile or On Education) สัญญาประชาคม

⁴ Ibid., p.10

*การส่งเด็กไปฝึกงานนี้ เป็นรูปแบบของการจัดฝึกหัดอาชีพที่มีมาตั้งแต่สมัยกลางของยุโรป กล่าวคือผู้ที่ต้องการรับเรียนวิชาชีพ สามารถไปเรียนกับช่างชั้นครู (Master) ได้ โดยต้องไปเป็นช่างฝึกหัด (Apprentice) เป็นเวลาหลายปี โดยไม่ได้รับค่าจ้าง หลังจากฝึกได้ระยะหนึ่งซึ่งอย่างต่ำประมาณสี่ปี จึงจะได้เป็นช่างอาชีพ (Journey man) ช่างอาชีพสามารถเลื่อนขั้นเป็นช่างชั้นครู (Master) ได้ ด้วยการทำผลงานที่ดีที่สุดของตน (Master Piece) ส่งให้สมาคมอาชีพ (Guild) ของตนพิจารณาเลื่อนขั้น โปรดดู สมคิด ศรีสังคม, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทวีปยุโรป จากยุคศักดินาบรรพ ถึง ค.ศ. 1750 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526), หน้า 207.

**ในประเด็นนี้รุสโซว์ได้กล่าวไว้ว่า “หลังจากที่บิดาได้หนีไป ข้าพเจ้ากลายสภาพจากซีซาร์น้อยๆมาเป็นเพียงสุนัขบ้าตัวหนึ่ง” รุสโซว์เอาสำนวนนี้มาจากนิทานของ ลา ฟงแตร์ (La Fontaine) โปรดดู Jean Jacques Rousseau, The Confession, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book I, p. 28.

(The Social contract) จนไปถึงงานในช่วงบั้นปลายชีวิตของเขาก็คือ หนังสือเรื่องคำสารภาพ (The Confession) หรือแม้แต่งานที่ว่าด้วยข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับการปกครองโปแลนด์ (Considerations on the Government of Poland) งานทั้งหมดเหล่านี้ก็มีรากฐานมาจากการมองด้วยมุมมองดังกล่าวทั้งสิ้น

ในที่สุดชีวิตของรุสโซว์ก็ได้ดำเนินมาจนถึงจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกครั้งหนึ่ง นั่นก็คือเมื่อปี 1728 เขาได้ออกมาเดินเล่นอยู่นอกประตูเมืองและไม่สามารถกลับเข้าเมืองในเวลาที่จะประตูเมืองปิด รุสโซว์คิดว่าถ้ารอจนประตูเปิดและกลับเข้าไปในตอนเช้าเขาจะถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากนายจ้างที่เขาไปฝึกงานด้วย ประกอบกับความเบื่อหน่ายในการที่จะต้องไปเป็นเด็กฝึกงาน ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจหนีออกจากเมืองโดยเดินทางร่อนเร่จนไปพบกับ ฟรองซัว ลุยส์ เดอ ลา ตูร์ (Françoise Louise de la Tour) ซึ่งเป็นบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิกและเขาก็ได้รับการชักชวนให้เปลี่ยนมาเข้ารีตเป็นโรมันคาทอลิก เมื่อรุสโซว์ตอบตกลงบาทหลวงคนดังกล่าว เขาก็ถูกส่งไปหา มาดาม เดอ วาเร็งส์ (Madame de Warens) เพื่อที่จะเข้าพิธีเปลี่ยนศาสนา (Baptisma) จาก โปรเตสแตนต์แบบแคลเวง (Calvinism) ไปเป็นโรมันคาทอลิก (Roman catholic) โดยตัวเธอนั้นเป็นชาวฝรั่งเศสที่ทำงานเป็นสายลับให้กับกษัตริย์แห่งปิเอมอนต์ (King of Piedmont) และมีหน้าที่โฆษณาชวนเชื่อให้คนเปลี่ยนมาเข้ารีต รุสโซว์นั้นได้ถูกส่งจากบ้านของมาดาม เดอ วาเร็งส์ไปเมืองตูริน (Turin)* เพื่อทำการยืนยันการเปลี่ยนศาสนา และเมื่อเปลี่ยนศาสนาเรียบร้อยแล้วรุสโซว์ก็ได้ไปทำงานเป็นคนรับใช้ตามบ้านผู้มีอันจะกินเป็นเวลาหลายเดือนจนถูกไล่ออกเพราะไปขโมยโบว์ผูกผมของนายจ้างและไปใส่ร้ายคนใช้อีกคนหนึ่ง หลังจากนั้นรุสโซว์ก็ดำรงชีวิตเสมือนคนจรจัด ไม่มีงานทำเป็นชิ้นเป็นอัน⁶

จนกระทั่ง ในปี 1731 รุสโซว์ก็เดินทางไปหา มาดาม เดอ วาเร็งส์อีกครั้งและได้อยู่อาศัยกับเธอเป็นเวลาสิบปี⁷ ฐานะของรุสโซว์ในเวลานั้นก็คือ การเป็นซักรักลับๆกับมาดาม เดอ วาเร็งส์ และ

⁵ Ibid., pp.42-53

* ปัจจุบันเป็นเมืองหลวงของเขตปิเอมอนต์ (Piedmont) ในประเทศอิตาลี

⁶ Jean Jacques Rousseau, *The Confession*, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book II, pp. 77-79,85.

⁷ Jean Jacques Rousseau, *The Confession*, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book IV, pp. 127,143.

ในขณะที่เดียวกันก็เป็นคนดูแลบ้านให้กับเธออีกด้วย ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้รุสโซ้ได้รับการเลี้ยงดูให้มีชีวิตแบบชนชั้นสูงฝรั่งเศส เขาถูกสอนให้สวมวิกผมปลอม มารยาทบนโต๊ะอาหาร ฝึกสำเนียงภาษาฝรั่งเศสแบบปารีสและยังได้รับการสอนวิชาความรู้เรื่องดนตรีเป็นอย่างดีจากครูพิเศษที่มาจากมาเดอ วาเร็งส์จ้างมา มากไปกว่านั้น รุสโซ้ยังได้รับอนุญาตให้ใช้หนังสือในห้องสมุดของมาเดอ วาเร็งส์ได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามในช่วงนี้ถือได้ว่าเป็นช่วงที่รุสโซ้มีชีวิตที่ดีช่วงหนึ่ง เพราะเขาได้รับการศึกษาในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคณิตศาสตร์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ เทววิทยา จากห้องสมุดของมาเดอ วาเร็งส์และบาทหลวงคาทอลิกที่มาช่วยสอนหนังสือให้กับเขาในบางครั้ง ตลอดจนได้รับการฝึกฝนทางด้านดนตรีจากครูพิเศษที่เธออุตสาหกรรมจ้างมาสอนเขา⁸

หลังจากชีวิตอันเรียบง่ายสงบในช่วงสิบปีที่ผ่านมา ชีวิตของรุสโซ้ก็ได้เริ่มก้าวต่อไปอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือในปี 1741 มาเดอ วาเร็งส์ได้เขียนจดหมายฝากงานให้รุสโซ้ไปทำงานเป็นครูสอนพิเศษให้กับลูกชายสองคนของขุนนางหัวหน้าตำรวจในเมืองลียง (Lyon) ที่ชื่อว่า ฌอง บงนด เดอ มาบีล (Jean Bonnot de Mably)⁹ หลังจากทำงานนี้ได้ปีเศษรุสโซ้ก็กลับไปหา มาเดอ วาเร็งส์อีกครั้ง แต่เมื่อกลับไปแล้วรุสโซ้พบว่าเธอได้มีคนรักคนใหม่แทนที่เขาเรียบร้อยแล้ว รุสโซ้จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าในเวลาที่เขาอาจจะเลิกคิดเรื่องที่จะอาศัยอยู่กับมาเดอ วาเร็งส์อย่างแต่ก่อน เพราะเขามีอายุเกือบจะสามสิบปีแล้ว เขาควรที่จะเริ่มทำอะไรซักอย่างที่จริงจังขึ้นเป็นอัน เมื่อคิดได้ดังนั้นรุสโซ้จึงมุ่งหน้าเดินทางไปปารีสเพื่อเสี่ยงโชคและด้วยความโชคคืออยู่ประการหนึ่งก็คือรุสโซ้ได้รับใบรับรอง (Entrée) จากการไปเป็นครูพิเศษที่ลียง ซึ่งเอกสารนี้รุสโซ้สามารถที่จะใช้มันเพื่อเสนอผลงานต่อสถาบันศิลปวิทยาการแห่งปารีส (Academy of Sciences) ในฐานะปัญญาชนคนหนึ่งได้ ดังนั้นแล้วรุสโซ้จึงได้เสนอโครงการการเขียนและอ้างอิงตัวโน้ตดนตรีแบบใหม่ที่เขาเป็นคนคิดค้นขึ้น (Project for a new musical notation) แต่เขาก็ไม่ได้รับการยอมรับจากสมาคมเพราะว่าระบบการเขียนโน้ตดังกล่าวเป็นระบบที่ยุ่งยากเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะละเอียดในเรื่องการแบ่งแยกเสียงตัวโน้ตก็ตามที อย่างไรก็ตามในปี 1742 รุสโซ้ได้รับการตีพิมพ์งานชิ้นแรกของเขาซึ่งเป็นบทละครเพลงที่มีชื่อว่า “ผู้ที่รักตนเอง” (Narcissus หรือ The Self-Lover)¹⁰ มากไปกว่านั้นการที่เขา

⁸ N. Dent, Rousseau (New York: Rutledge, 2005), p. 10.

⁹ Jean Jacques Rousseau, The Confession, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book VII, pp. 269.

¹⁰ N. Dent, Rousseau (New York: Rutledge, 2005), p. 11.

ตัดสินใจเข้ามาเสี่ยงโชคในปารีสนี้เอง ทำให้เขาได้พบกับบุคคลหนึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตของเขาเป็นอย่างมากในอนาคต นั่นก็คือ เดอนี ดิเดโร (Denis Diderot)

อนึ่ง การที่รูสโซไม่ได้รับการยอมรับในสังคมวิชาการปารีสนั้นทำให้เขาต้องหาเริ่มหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพอีกครั้ง งานชิ้นแรกในปารีสก็คือ การไปเป็นเลขาให้เอกอัครราชทูตแห่งฝรั่งเศสที่เมืองเวนิส (Venice) แต่เขาก็ถูกไล่ออกเพราะไปมีปากเสียงกับทูต หลังจากนั้นเขาจึงได้ไปเป็นเลขาให้ ทรูกูลดูร์แปง (Dupin) และในขณะนั้นเขาเองก็ยังมีความสัมพันธ์กับดิเดโรเป็นอย่างมาก เพราะทรูกูลดูร์แปงเป็นทรูกูลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับดิเดโร ในช่วงเวลานั้นเองตัวดิเดโรก็ได้เริ่มก่อตั้งกลุ่มสารานุกรมขึ้น (Circle of Encyclopedia) ซึ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ได้พยายามรวบรวมความรู้ต่างๆ ให้เป็นระบบ และมุ่งเผยแพร่ความคิดแบบส่องสว่างทางปัญญา (Enlightenment)

มีข้อควรสังเกตประการหนึ่งก็คือ ในเวลาที่เขาทำงานในฐานะเลขาของทูตฝรั่งเศสนั้น รูสโซได้ตั้งใจที่จะเขียนงานทางด้านการเมืองออกมา โดยเขาได้ตั้งชื่องานชิ้นนี้ว่า “สถาบันทางการเมือง (Political Institution)” ด้วยเหตุนี้ในช่วงเวลาดังกล่าว รูสโซได้เริ่มศึกษาคำราทางการเมืองที่มีชื่อเสียงต่างๆ อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็น อุดมรัฐ (The Republic) กฎหมาย (The Laws) ของเพลโต เจตจำนงแห่งกฎหมายของมงเตสกีเออร์ (The Spirit of Laws) หนังสือการเมืองของอริสโตเติล (The Politics) ลีวายชันของโทมัส ฮอบส์ (Leviathan) หรือคำราสองเล่มว่าการปกครองของ จอห์น ล็อก (Two Treatises of Government)¹¹ ซึ่งหนังสือบางเล่มที่รูสโซได้อ่านในเวลานั้นก็ยังคงหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน เช่นงานเรื่องกฎหมายของเพลโต ที่มีลายมือของรูสโซเขียนวิจารณ์ไว้เกือบทุกหน้า¹²

¹¹ Jean Jacques Rousseau, *The Confession*, translated by Derek Matravers

(London :Wordsworth ,1996), Book VII, pp. 274-275,279,290. และ Helena Rosenblatt and Quentin Skinner, *Rousseau and Geneva From the first Discourse to the Social contract 1749-1740* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 47.

¹² David Lay William, *Rousseau's Platonic Enlightenment*, (Pennsylvania : Penn state University Press, 2007), p. 113.

จุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิตรุสโซว์ก็ดำเนินมาถึงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเขาได้ยืนยันว่า ดิเคอโร เพื่อนสนิทถูกจับ เขาจึงตัดสินใจเดินทางไปเยี่ยมที่คุกแห่งเมืองวินเซนต์ซึ่งไม่ไกลจากปารีสนัก ระหว่างทางเขาได้อ่านหนังสือพิมพ์ที่ชื่อว่า “Le Mercure De France” ไปอ่าน และเมื่อเขาได้เหลือบไปเห็นประกาศในหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการจัดประกวดการเขียนเรียงความของสถาบันแห่งเมืองดิจอง (Academy of Dijon) ภายใต้หัวข้อที่ชื่อว่า ความก้าวหน้าของศิลปวิทยาการได้ทำให้ศีลธรรมของมนุษย์ดีขึ้นหรือเลวลง (Whether the Sciences and the Arts contribute to the corrupting or to improving morals?) รุสโซว์ได้บรรยายถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า หลังจากเห็นข้อความประกาศ ตัวเขาเองนั้นมีความรู้สึกเข้าใจถึงสิ่งต่างๆ อย่างฉับพลัน เขาเริ่มร้องไห้จนหมดสติไป และเมื่อฟื้นขึ้นมา เขาก็ได้เปลี่ยนเป็นคนอีกคนหนึ่ง* และเมื่อได้พบกับดิเคอโร รุสโซว์ก็ได้บอกถึงความปรารถนาที่จะส่งประกวดความเรียงชิ้นนี้ ดิเคอโรเองก็สนับสนุนให้เขาส่งประกวด หลังจากนั้นรุสโซว์ก็ได้เริ่มลงมือเขียนความเรียงเพื่อส่งเข้าประกวด และผลที่ได้รับก็คือความเรียงของเขาได้รับรางวัลชนะเลิศจากเหตุการณ์นี้ทำให้รุสโซว์จากคนที่ไม่มีความรู้จึก หรือคนที่เกือบจะเป็นคนจรจัด ได้กลายมาเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเพียงข้ามคืน นอกจากนี้ข้อเสนอหลักของรุสโซว์ที่กล่าวว่า ศิลปะวิทยาการต่างๆ เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีศีลธรรมเลวลง ได้ถูกนำไปถกเถียงอย่างมาในวงวิชาการไม่ว่าจะเป็นตามบ้านของคนชั้นสูง และชาลองต่างๆ (Salon) หรือแม้แต่กษัตริย์ของโปแลนด์ก็ยังเขียนจดหมายมาตอบโต้วิจารณ์งานชิ้นนี้ของรุสโซว์ด้วย¹³ ความสำเร็จชิ้นนี้ได้ถูกตีพิมพ์ออกมาในปี 1750 และ

*ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ จากการที่รุสโซว์บอกว่า ครั้งแรกที่เขาเห็นประกาศเขาได้กลับกลายเป็นคนอีกคนหนึ่ง เขาเริ่มร้องไห้ แล้วเขาก็หมดสติไป ซึ่งคำกล่าวเช่นนี้ฟังดูก็อาจจะคิดได้ว่ารุสโซว์พูดเกินจริงไปมาก แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งเราจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่เป็นต้นไปรุสโซว์ได้กลายมาเป็นรุสโซว์อย่างที่เรารู้จักตั้งแต่เขียนความเรียงชิ้นที่หนึ่งออกไป (Rousseau becomes Rousseau) สาเหตุที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า ในช่วงสิบปีที่อาศัยอยู่กับมาดามเดอวาแร็งส์ รุสโซว์เกือบจะกลายเป็นคนฝรั่งเศสเพราะการอบรม ค่านิยมและสภาพสังคม ที่สังเกตเห็นได้ชัดก็คือในช่วงที่รุสโซว์ได้เดินทางมาปารีส รุสโซว์ก็คิดเหมือนปัญญาชนทั่วไปคือเดินทางมาเพื่อแสวงหาชื่อเสียงอย่างปัญญาชนในสมัยนั้นนิยมทำกัน แต่พอมาถึงปารีสแล้วรุสโซว์ผิดหวังอย่างรุนแรงและเมื่อเขาได้เห็นหัวข้อเรียงความดังกล่าว รุสโซว์จึงเกิดความคิดใหม่ที่ว่า โดยธรรมชาติมนุษย์นั้นดี แต่เพราะการมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมทำให้มนุษย์นั้นเลวลง รุสโซว์เชื่อว่าความคิดนี้เป็นหนทางสว่างที่เขาค้นพบ ตั้งแต่เป็นต้นมารุสโซว์จึงกลายมาเป็นเสมือนคนอีกคนหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงกล่าวว่า รุสโซว์ได้กลายมาเป็นนักคิดทางการเมืองที่ชื่อว่ารุสโซว์ตั้งแต่เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตามเราไม่สามารถจะกล่าวได้ว่ารุสโซว์คิดอย่างเป็นอิสระจากกรอบของบริบทที่เขาเริ่มมาตั้งแต่เด็กได้อย่างสิ้นเชิง เพียงแต่เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเพียงจุดแตกหักที่เห็นได้ชัดเท่านั้น

¹³ โปรดดู **Victor Gourevitch**, "Observation (Reply to Stanislas , King of Poland)" in *Rousseau's The Discourses and other Early Political writing* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), pp. 32-52.

ถูกเรียกว่า ความเรียงชิ้นที่หนึ่งของรุสโซ (First Discourse) เราอาจจะกล่าวได้ว่างานชิ้นนี้ไม่ใช่งานชิ้นแรกที่รุสโซได้รับการตีพิมพ์ แต่งานชิ้นนี้เป็นก้าวแรกของรุสโซที่ได้เริ่มก้าวเข้าสู่เส้นทางของการเป็นนักคิดทางการเมือง เพราะแก่นความคิดสำคัญในความเรียงชิ้นนี้จะไปเป็นแกนกลางในงานเขียนเกือบทุกชิ้นของเขาในอนาคต

มากไปกว่านั้นความโด่งดังของรุสโซยังคงไม่หยุดแค่นั้น เมื่อคิเดโรได้ถูกปล่อยตัวออกมาจากคุก เขาก็ได้ชักชวนรุสโซให้เขียนบทความลงในสารานุกรมที่เขาทำ ฌอง เลอ ลองด์ คาลองแบ (Jean Le Rond d'Alembert) เป็นบรรณาธิการ งานเขียนของรุสโซที่ส่งให้สารานุกรมในเวลานั้นก็คือ Political Economy ต่อมางานของเขาก็ได้รับการตีพิมพ์แยกออกมาจากสารานุกรมในปี 1755 โดยเรียกงานชิ้นนี้ว่า ความเรียงชิ้นที่สาม (The Third Discourse) อย่างไรก็ตามงานทางด้านดนตรีของรุสโซนั้นก็โด่งดังไม่แพ้กับความเรียงของชิ้นแรกของเขา เพราะรุสโซนั้นได้เขียนบทละครเรื่องหนึ่งที่มีชื่อว่า ผู้หยั่งรู้ประจำหมู่บ้าน (Le Devin du village) ซึ่งละครเรื่องนี้ได้ถูกนำไปแสดงต่อพระพักตร์พระเจ้าหลุยส์ที่สิบห้าแห่งฝรั่งเศส (Louis XV) ที่พระราชวังฟงแตนโบล (Château de Fontainebleau) ในปี 1752 และพระองค์ก็มีพระประสงค์ที่จะประทานเงินบำนาญตลอดชีวิตให้กับรุสโซ (Pension) แต่รุสโซได้ปฏิเสธเงินดังกล่าวโดยอ้างว่ามันจะทำให้เสรีภาพของเขาน้อยลงไป¹⁴

ก้าวต่อไปของรุสโซที่เริ่มจะเป็นนักคิดทางการเมืองอย่างเต็มตัวก็มาถึงในปี 1753 กล่าวคือสถาบันแห่งเมืองดิจองได้จัดประกวดความเรียงอีกครั้งหนึ่งภายใต้ชื่อเรื่องใหม่ว่า “อะไรคือต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกันในหมู่มนุษย์ และความไม่เท่าเทียมกันนั้นเป็นไปตามกฎธรรมชาติหรือไม่” (What is the origin of inequality among mankind, and is it authorized by natural law?) รุสโซหลังจากทราบข่าวการประกวดครั้งนี้ เขาถึงกับกล่าวว่า นี่มันเป็นหัวข้อเรียงความที่ตั้งมาเพื่อเขาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม เมื่อผลการประกวดออกมาปรากฏว่ารุสโซไม่ได้รับรางวัลใดๆเลย*

¹⁴ Leo Damrosch, *Jean-Jacques Rousseau : Restless Genius* (New York: Houghton Mifflin, 2005), p. 290.

* สาเหตุหนึ่งที่รุสโซไม่ได้รับรางวัลหรือแม้แต่กรรมการตรวจเรียงความบางคนยังอ่านงานชิ้นนี้ไม่จบด้วยซ้ำ สาเหตุก็คือรุสโซทำผิดกติกาของการส่งเข้าประกวดที่ว่า งานเขียนทุกชิ้นนั้นต้องสามารถอ่านได้จบภายใน 45 นาที แต่งานเขียนของรุสโซนั้นต้องใช้เวลาอ่านหลายวันเพราะความเรียงชิ้นที่สองนั้นมีความยาวถึง 112 หน้า ในประเด็นนี้ผู้วิจัยขอตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่ารุสโซไม่ได้ต้องการจะได้รับรางวัล แต่รุสโซมีจุดประสงค์ที่จะวิพากษ์วิจารณ์สังคมและหลักการของพวกเขาส่องสว่างทางปัญญาโดยใช้ช่องทางของการประกวดเรียงความเท่านั้น เนื่อง จากช่องทางนี้ปัญญาชนในปารีสและยุโรปให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

แต่งงานครั้งนี้ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมาในปี 1755 โดยเรียงงานชิ้นนี้ว่าความเรียงชิ้นที่สอง (Second Discourse) หนึ่งในหมผู้ที่ศึกษารุสโซได้ถือว่าความเรียงชิ้นที่สองนี้เป็นงานที่สำคัญเล่มหนึ่งที่ทำให้รุสโซมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นนักคิดทางการเมืองแม้ว่าจะไม่ได้รับรางวัลใดๆก็ตามจากการประกวด¹⁵

ในช่วงเดือนเมษายน ปี 1756 รุสโซได้เดินทางออกจากปารีสไปเก็บตัวหาที่สงบเพื่อที่จะเขียนงานออกม่อีก รุสโซได้ไปพักที่บ้านตากอากาศที่เมืองมงต์โมเร็งซี (Montmorency) ของมาดาม เดปีเนย์ (Madame d'Epina) เป็นเวลาห้าปี ซึ่งหล่อนเป็นเพื่อนของดิเดอโร และเป็นคนที่ชื่นชอบผลงานของรุสโซแต่ภายหลังได้กลายมาเป็นศัตรูกับเขา¹⁶ ในช่วงเวลาห้าปีนี้รุสโซได้ผลิตผลงานที่สำคัญๆออกมาหลายชิ้นได้แก่ ความเรียงวิจารณ์วอลแตร์ (Voltaire) ที่มีชื่อว่า Letter on the Providence * ซึ่งจดหมายฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นการเปิดศึกทางความคิดกับวอลแตร์และดิเดอโรที่ชัดเจนชิ้นหนึ่ง จากงานชิ้นนี้ทำให้รุสโซเริ่มแปลกแยกออกจากกลุ่มฟิโลซอฟท์ไปเรื่อยๆจนถึงปี 1758

¹⁵ N. Dent, Rousseau (New York: Rutledge, 2005), p. 13.

*เรื่องมีอยู่ว่า ในปี 1755 ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่เมืองลิสบอน ประเทศโปรตุเกส (Lisbon) ประจวบกับวันที่เกิดเหตุการณ์นั้นเป็นวันฉลองใหญ่ทางศาสนาของพวกคาทอลิกคือ วันฉลองนักบุญทุกองค์ (All Saint Day) จากเหตุการณ์นี้ปรากฏว่ามีคนตายมหาศาล พวกกลุ่มฟิโลซอฟท์นำโดยวอลแตร์และดิเดอโรที่ใช้เหตุการณ์นี้เป็นเรื่องพิสูจน์ว่าพระเจ้าไม่มีอยู่จริง เพราะว่าถ้ามีอยู่จริง พระองค์คงจะไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ในวันสำคัญที่สุดวันหนึ่งของศาสนา แต่รุสโซนั้นได้เขียนจดหมายตอบโต้ไปว่า เรื่องนี้ไม่เกี่ยวอะไรกับพระเจ้าและไม่สามารถนำไปอ้างได้ว่าพระเจ้ามีอยู่จริงหรือไม่ เพราะว่าการตายจากเหตุการณ์นี้เกิดจากน้ำมือมนุษย์เองที่ไปสร้างตึกสูงอยู่รวมกันอย่างแออัด แม้จะเกิดแผ่นดินไหวเพียงเล็กน้อย หรือเกิดในวันไหนๆคนก็ต้องตายอยู่ดี ในทางกลับกันถ้ามนุษย์ดำรงชีวิตเหมือนอย่างที่รุสโซเสนอในความเรียงสองชิ้นแรก ต่อให้แผ่นดินไหวรุนแรงกว่านี้มนุษย์ก็จะเป็นอันตรายใดๆเลย ซึ่งการที่รุสโซ กล่าวเช่นนี้เท่ากับเป็นการปฏิเสธความเชื่อหลักของกลุ่มฟิโลซอฟท์ที่เชื่อในเรื่องของความก้าวหน้าและอารยธรรมของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งที่ดี

¹⁶ Leo Damrosch, Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius (New York: Houghton Mifflin, 2005), p. 304.

รุสโซได้ถูกขับออกจากกลุ่มฟิโลซอฟท์อย่างสมบูรณ์ตลอดจนโดนตราหน้าว่าเป็นคนที่ทรยศต่ออุดมการณ์แบบส่องสว่างทางปัญญา (Enlightenment)¹⁷ ในงานทางด้านวรรณกรรม รุสโซได้เขียนนิยายแนวอีโรติก (Erotic) ขนาดยาวถึงแปดร้อยหน้าออกมาก็คือ จดหมายจากคู่รักในหมู่บ้านเล็กๆเชิงเทือกเขาแอลป์ (Letters from two lovers living in a small town at the foot of the Alps) ต่อมาถูกนำไปพิมพ์ภายใต้ชื่อใหม่ว่า *Julie, ou la nouvelle Héloïse* (1761) งานชิ้นนี้รุสโซได้รับแรงบันดาลใจจากน้องสะใภ้ของมาดามเดปนีย์ที่รุสโซไปแอบหลงรัก โดยสมมุติให้เป็นตัวละครผู้หญิงชื่อจูเลีย (Julia) และตัวเอกผู้ชายที่ชื่อว่า แซงก์เพรอส (Saint-Preux) เป็นตัวแทนของรุสโซ งานชิ้นนี้ Robert Darnton ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรมฝรั่งเศสในศตวรรษที่สิบเจ็ด ได้กล่าวว่า นิยายชิ้นนี้เป็นวรรณกรรมที่ขายดีจนกระทั่งที่ว่าตีพิมพ์ไม่ทันกับความต้องการซื้อของผู้อ่าน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าไม่มีหนังสือเล่มใดในช่วงหกสิบปีก่อนการปฏิวัติจะขายดีเท่ากับนิยายเล่มนี้ของรุสโซ¹⁸

ในขณะเดียวกันงานทางด้านการเมืองที่สำคัญของรุสโซก็เขียนเสร็จในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน นั่นก็คืองานเรื่องสถาบันทางการเมือง ที่รุสโซตั้งใจทำมาตั้งแต่ครั้งยังไปเป็นเลขานุการฝรั่งเศสประจำเวนิส (Venice) รุสโซได้ดัดแปลงงานชิ้นนี้ด้วยการตัดทอนให้กลายเป็นแบบตำราทางการเมืองขนาดสั้น โดยนำแนวคิดจากงานหลายๆชิ้นของเขาปะติดปะต่อกันและตั้งชื่อหนังสือใหม่ว่า “สัญญาประชาคม” หรือหลักการสิทธิทางการเมือง (The Social contract or the principles of political right / Du contrat social ou Principes du droit politique) โดยงานชิ้นนี้ได้ถูกนำไปตีพิมพ์ในเดือนเมษายน ปี 1762 มากไปกว่านั้น ยังมีงานอีกชิ้นหนึ่งที่รุสโซเชื่อว่าเป็นงานที่ดีที่สุดของเขานั้นก็คือ เอมีลหรือว่าด้วยการศึกษา (Emile or on the education) ซึ่งก็ถูกนำไปตีพิมพ์ในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกันกับที่ตีพิมพ์หนังสือสัญญาประชาคม อย่างไรก็ตามเรื่องไม่คาดฝันก็เกิดขึ้นเมื่อหนังสือทางการเมืองทั้งสองชิ้นของเขานั้นถูกสั่งเผาและห้ามพิมพ์ห้ามจำหน่ายโดยทางการปารีส

¹⁷ N. Dent, Rousseau (New York: Rutledge, 2005), pp. 14-15.

¹⁸ Robert Darnton, The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History (New York: Viking, 1984), p. 242.

และศาสนาจักรคาทอลิก ตลอดจนเขาถูกออกหมายจับในข้อหาหมิ่นศาสนาและเป็นผู้ที่ไม่เชื่อในพระเจ้า*

จากเหตุการณ์ที่พลิกผันในเวลานั้น โชคชะตาของรุสโซ่ตกต่ำอย่างที่สุด เขาต้องกลายเป็นคนเร่ร่อนไปตามที่ต่างๆ โดยที่แรกที่เขาไปลี้ภัยก็คือ สวิสเซอร์แลนด์ เมืองอิวเอร์ดอน (Yverdon) แต่เหตุการณ์ซ้ำร้ายกว่าเก่าก็คือ สภายี่สิบห้าคน (Council of 25) ของเจนีวาประกาศหนังสือสองเล่มดังกล่าวให้กลายเป็นหนังสือต้องห้ามและต้องนำมาเผาเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 1762 ทั้งๆที่รุสโซ่ตั้งใจจะมอบหนังสือชิ้นนี้ให้เป็นเกียรติแก่นครเจนีวา ซึ่งก่อนหน้านี้เขาก็ได้อุทิศความเรียงชิ้นที่สองให้กับนครเจนีวาไปแล้ว อนึ่งแม้ว่าเจนีวาจะเป็นรัฐอิสระจากสวิสเซอร์แลนด์ แต่ก็ยังคงมีการรวมตัวกันหลวมๆอยู่ รุสโซ่จึงถูกขับไล่ออกมาสวิสเซอร์แลนด์อีก เขาต้องพเนจรไปเรื่อยๆเพื่อหนีจากการตามล่าของศาสนจักรคาทอลิกและทางการของเจนีวา ในช่วงที่หลบหนีอยู่นี้ รุสโซ่ได้เขียนจดหมายแก้ข้อกล่าวหาของเขาโดยส่งไปหาสังฆราชแห่งปารีส (Archbishop of Paris) ซึ่งงานชิ้นนี้เรียกว่า “Letter to Christophe de Beaumont” จากการพยายามแก้ข้อกล่าวหาของรุสโซ่กลับกลายเป็นว่ารุสโซ่โดนเพิ่มข้อหาอีกหนึ่งข้อหาคือ เป็นผู้ลบหลู่สังฆราช เหตุการณ์ได้ซ้ำร้ายไปกว่านั้นกล่าวคือ หลังจากที่เขาเขียนจดหมายชิ้นนี้ออกไปได้ไม่นาน สภายี่สิบห้าแห่งเจนีวาก็ได้ประกาศยกเลิกความเป็นพลเมืองของรุสโซ่ทั้งในเดือนพฤษภาคม 1763

ในช่วงเวลานี้ รุสโซ่เกือบเอาชีวิตไม่รอดเพราะต้องหนีอย่างหัวซุกหัวขุนและกลายมาเป็นบุคคลไร้สัญชาติ แต่ก็ยังมีโชคคืออยู่บ้างที่วากซ์ตรีเยเฟดเดอริกที่สองแห่งปรัสเซีย (Frederick II of Prussia) ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือรุสโซ่ โดยให้รุสโซ่เข้ามาอาศัยในเมืองที่อยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์ในปี 1764¹⁹ ในขณะเดียวกันนั้น รุสโซ่ก็ได้รับจดหมายจากบูตาโฟโค (Buttafoco) ผู้นำปลดปล่อยเกาะคอซิก้า (Corsica) โดยเขาได้ขอร้องให้รุสโซ่ช่วยร่างรัฐธรรมนูญให้กับเกาะคอซิก้า โดยงานชิ้นนี้รุสโซ่ไม่ทันที่จะเขียนเสร็จ เกาะคอซิก้าก็ถูกผนวกเข้าเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส งานชิ้นนี้ถูกนำมาตีพิมพ์ในปี 1861 โดยใช้ชื่อว่า “โครงการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเกาะคอซิก้า”

* รุสโซ่ได้โจมตีศาสนจักรคาทอลิกไว้ชัดเจนในหนังสือสัญญาประชาคม บทที่ว่าด้วยศาสนาพลเมือง (Civil Religion) ดังที่เขากล่าวว่า “หัวใจสำคัญของศาสนาคริสต์ที่แท้จริงคือการสอนให้มนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกันภายใต้พระเจ้าผู้สร้างองค์เดียวกัน แต่ศาสนาคริสต์ทุกวันนี้กลับสอนถึงแต่เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ความยิ่งใหญ่ของศาสนา”

¹⁹ N. Dent, *Rousseau* (New York: Rutledge, 2005), p. 15.

(Project for a Constitution for Corsica) และในปีเดียวกันนี้เอง วอลแตร์ได้ทำการเปิดเผยความลับของรุสโซว่า รุสโซนั้นมีลูกกับภรรยาลับที่ชื่อว่า Thérèse ถึงห้าคนและเด็กแต่ละคนนั้นรุสโซนำไปทิ้งที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าทั้งสิ้น ซึ่งวอลแตร์ได้ดูถูกรุสโซไว้ว่า “ไอ้ตัวประหลาดคนนี้ได้ทำความชั่วด้วยการทิ้งลูกในไส้ของตนเองแล้วเขาจะยังมีสิทธิอะไรเขียนตำราเรื่องการเลี้ยงดูเด็กอีกหรือ” ซึ่งไปปรากฏอยู่บนงานของวอลแตร์มีชื่อว่า “The Sentiments of the Citizens”²⁰

ในปีต่อมา รุสโซได้ไปมีปากเสียงกับเจ้าหน้าที่ทางศาสนาในเมืองที่เขาลี้ภัยอยู่ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันขับไล่รุสโซออกจากเมืองด้วยการปาหินใส่บ้านที่เขาอาศัยอยู่ รุสโซต้องลี้ภัยอีกครั้งไปอยู่ที่เกาะแซงค็ปปิแอร์ (St. Pierre) ซึ่งใกล้กับประเทศฝรั่งเศส ในขณะที่เดียวกันเดวิด ฮิวม์ (David Hume) นักปรัชญาชาวสกอตแลนด์ก็ได้เชื้อเชิญรุสโซให้ไปพักอยู่กับเขาที่อังกฤษ โดยรุสโซก็ได้ตอบรับคำเชิญนั้น เขาจึงได้ย้ายไปอยู่กับเดวิด ฮิวม์ที่ลอนดอน (London) ในช่วงต้นปี 1766 แต่เขาอยู่กับเดวิด ฮิวม์ได้ปีเศษ รุสโซเริ่มมีอาการคลุ้มคลั่งอย่างหนัก เห็นภาพหลอนว่ามีคนมาทำร้ายตน แม้กระทั่งพยายามกล่าวหาว่า เดวิด ฮิวม์กำลังหาทางลอบทำร้ายเขา เพราะรุสโซเชื่อว่า ฮิวม์เป็นพวกเดียวกับกลุ่มฟิลาซอฟท์ที่ปารีส อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่รุสโซไปอาศัยอยู่กับฮิวมนั้น เขาได้เริ่มลงมือเขียนหนังสือเรื่อง คำสารภาพ (The Confession)²¹ ในที่สุดรุสโซได้ตัดสินใจเดินทางออกจากอังกฤษมาอาศัยที่ชานเมืองปารีส แต่การอาศัยอยู่ที่ปารีสนั้น เขาต้องอาศัยอย่างหลบๆซ่อนๆ และใช้ชื่อปลอมเพราะหมายจับของเขาเมื่อครั้งก่อนยังไม่ได้ถูกถอนออกไป* และในช่วงเวลานี้ รุสโซได้เขียนพจนานุกรมเกี่ยวกับดนตรีเสร็จสิ้น (Dictionary of Music 1767) รุสโซได้ออกเดินทางไปสวิสเซอร์แลนด์อีกครั้งในปลายปี และกลับมาอยู่ที่ปารีสอีกในปี 1770 ในช่วงเวลาดังกล่าวรุสโซ

²⁰ Graeme Garrard, *Rousseau's counter Enlightenment* (New York: New York state University Press, 2003), pp. 34-35. และ Jean Starobinski, “Reactions to Rousseau” in *Rousseau's Political Writings*, edited by Alan Ritter Translated by Julia Conaway Bondanella (New York :Norton, 1988), p. 193.

²¹ Leo Damrosch, *Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius* (New York: Houghton Mifflin, 2005), p. 432.

*จากจดหมายที่วอลแตร์เขียนไปหา Philippe Antoine de Claris ลงวันที่ 26 ธันวาคม 1776 วอลแตร์เปิดเผยว่ารุสโซใช้ชื่อ Romilly เดินทางเข้ามาในฝรั่งเศส โปรดดู Jean Starobinski, “Reactions to Rousseau” in *Rousseau's Political Writings*, edited by Alan Ritter Translated by Julia Conaway Bondanella (New York :Norton, 1988), p. 194.

ได้หาเลี้ยงชีพด้วยการคัดลอกโน้ตเพลง ประกอบกับส่วนแบ่งเงินค่าขายหนังสือของเขาที่พอจะทำให้รูสโซมีชีวิตไม่ลำบากจนเกินไปนัก

ในปีเดียวกันนี้รูสโซก็ได้เขียนหนังสือคำสารภาพเสร็จสิ้นและได้แจกจ่ายไปให้เพื่อนๆ บางส่วนที่ยังคบหากับเขาอยู่ได้อ่าน ในช่วงแปดปีสุดท้ายของชีวิต รูสโซก็ไม่ได้ออกจากประเทศฝรั่งเศสอีกเลย งานในช่วงแปดปีนี้เขาไม่ได้เขียนอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน นอกจากงานที่พยายามอธิบายและตอบโต้ข้อกล่าวหาจากผู้วิจารณ์ ยกตัวอย่างเช่นงานเรื่อง “รูสโซวิจารณ์ ฌอง ฌากส์ (Rousseau Judge of Jean Jacques)” ที่เนื้อหาเป็นข้อโต้แย้งงานเขียนเรื่องคำสารภาพของเขา ในช่วงปี 1776 รูสโซยังคงมีอาการทางประสาทอย่างหนัก โดยเขาได้นำข้อความไปปิดประกาศไว้ที่ประตูดิวนอตราดาม (Notre-Dame Cathedral) โดยมีใจความว่า มีคนบางคนพยายามจะสังหารเขา และในบางวันรูสโซก็เดินแจกใบปลิวที่กลางกรุงปารีสโดยจั่วหัวว่า “ถึงคนฝรั่งเศสทุกคนที่ยังคงรักความยุติธรรมและความจริง” (To All Frenchmen Who Still Love Justice And Truth) โดยเนื้อความก็ยังเป็นเรื่องที่รูสโซคิดว่าจะมีคนมาลอบสังหารเขา งานทางการเมืองชิ้นสุดท้ายในช่วงปลายของชีวิตก็คือ ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญโปแลนด์ (Considerations on the Government of Poland)²² ซึ่งงานชิ้นนี้เขาถูกขอร้องจาก Count Wielhorski ตัวแทนจากสมาพันธ์แห่งบาร์ (Confederation of Bar) เพื่อให้รูสโซร่างรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมสำหรับโปแลนด์ในช่วงที่โปแลนด์กำลังถูกรอบงำจากชาติมหาอำนาจเช่น ออสเตรียและปรัสเซีย แต่งานชิ้นนี้ก็ล้มเหลวเพราะโปแลนด์ได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของปรัสเซียเสียก่อน

วาระสุดท้ายในชีวิตของรูสโซก็มาถึง เมื่อรูสโซได้ย้ายบ้านไปอยู่ที่ย่าน Ermenonville ใจกลางเมืองปารีส รูสโซก็ได้เสียชีวิตไม่กี่เดือนหลังจากนั้นคือ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 1778 โดยศพของเขาได้ถูกฝังไว้ที่เกาะเล็กๆ ที่เรียกว่า “Ile Peupliers” และในปี 1794 ศพของรูสโซก็ถูกย้ายมาไว้ที่มหาวิหารปองเตออง (Panthéon) ใจกลางกรุงปารีส เหตุผลที่ย้ายศพไปไว้ที่ดังกล่าวก็เนื่องมาจากรัฐบาลสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่หนึ่งเห็นว่าความคิดของรูสโซนั้นมีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส (French Revolution 1789)

²² N. Dent, *Rousseau* (New York: Rutledge, 2005), pp. 18-19.

3.2 บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม โดยทั่วไปของนครเจนีวา (Geneva) และฝรั่งเศส(France) ที่เกี่ยวข้องกับรุสโซ

หัวข้อนี้จะเป็นส่วนที่เสนอถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของเจนีวาในฐานะที่เป็นบ้านเกิด และสิ่งแวดล้อมของรุสโซ สาเหตุที่ต้องย้อนกลับไปพิจารณาถึงนครเจนีวาก็เพราะว่า นอกจากสถานที่แห่งนี้จะเป็นเมืองเกิดของเขาแล้ว รุสโซยังได้รับการเลี้ยงดูในสิ่งแวดล้อมแบบเจนีวาถึงสิบหกปี ซึ่งเวลาดังกล่าวมันน่าจะมีอิทธิพลไม่มากนักน้อยต่อความคิดของรุสโซ ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่ควรที่จะละเว้นหรือมองข้ามบริบทดังกล่าวไป อย่างไรก็ตาม นอกจากบริบทของนครเจนีวาแล้ว บริบทของฝรั่งเศสก็น่าที่จะมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาความคิดของรุสโซด้วยเช่นกัน เพราะตั้งแต่ช่วงอายุสี่สิบเก้าปีจนถึงลมหายใจสุดท้าย รุสโซได้อาศัยอยู่ที่ฝรั่งเศสเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงขอแบ่งเนื้อหาออกเป็นอีกสองส่วนย่อย กล่าวคือ ส่วนแรกจะกล่าวถึงเจนีวาและส่วนที่สองจะกล่าวถึงฝรั่งเศส โดยจุดมุ่งหมายของการศึกษาทั้งสองเมืองนี้ ก็เพื่อที่จะได้ทราบถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม การเมือง และบริบทต่างๆต่อการก่อตัวหรือมีอิทธิพลต่อความคิดหลักๆของรุสโซ

3.2.1 อิทธิพลของบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม ของนครเจนีวา (Geneva) ต่อรุสโซ

นครเจนีวานั้นได้รับเอกราชจากอาณาจักรซาวอย (Kingdom of Savoy) มาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่สิบหก โดยเจนีวาได้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นนครรัฐอิสระที่ปกครองตนเอง (City-State) นอกจากการประกาศเอกราชต่ออาณาจักรซาวอยนั้น นครเจนีวาก็ได้ทำการปฏิวัติซ้อนขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งที่จะมีผลกระทบกันไปทั่วยุโรปนั่นก็คือ การปฏิรูปทางศาสนาโดยการตัดขาดออกจากศาสนจักรโรมันคาทอลิกที่वादิกัน (Swiss Reformation) โดยเจนีวานั้นได้ตั้งนิกายใหม่จากการช่วยเหลือของ ยอห์น คาลแวง (John Calvin) หมอสอนศาสนาชาวฝรั่งเศส ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความเชื่อดังกล่าวก็ได้ถูกเรียกว่า นิกายคาลแวง (Calvinism)* ด้วยเหตุนี้แล้วนครเจนีวาจึงถือได้ว่าเป็นเมืองที่สำคัญของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์เมืองหนึ่งของยุโรป บางครั้งถึงกับมีคนกล่าวว่า นครเจนีวานั้นเป็น โรมของพวกโปรเตสแตนต์ (Rome of Protestant)*

---

*บางครั้งผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายคาลแวง อาจจะถูกเรียกว่าพวกฮิวโกโนต์ (Huguenot) ซึ่งหมายถึงชาวฝรั่งเศสที่นับถือความคิดแบบคาลแวง แต่ภายหลังได้เรียกพวกคาลแวงในเจนีวาว่าเป็น ฮิวโกโนต์ด้วย เพราะว่ามีชาวฝรั่งเศสที่นับถือความเชื่อแบบคาลแวงจำนวนมากได้อพยพมาตั้งรกรากที่นครเจนีวา

ในส่วนของการปกครองของนครเจนีวาแต่เดิมนั้น มีรูปแบบการปกครองที่ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ ตั้งแต่สมัยกลางเป็นต้นมา เจนีวามีรูปแบบการปกครองที่ผู้อยู่อาศัยเพศชาย (Male Inhabitant) ไม่จำกัดฐานะทุกคนเป็นผู้ออกกฎหมายด้วยตนเองในทุกเรื่องไม่เว้นแม้แต่ การเก็บภาษี การสงบศึกและการก่อสงคราม โดยคนเหล่านั้นจะมาประชุมกันเพื่อออกเสียงในกิจกรรมต่างๆของเมืองที่สภาซึ่งเรียกที่ประชุมดังกล่าวว่า สภาทั่วไป หรือสภาประชาชน (General Council / Conseil Général / Asemblée du peuple)* ในส่วนของรัฐบาลนั้นเจนีวาจะตั้งกลุ่มบุคคลขึ้นมาบริหารตามกฎหมายและการควบคุมของสภาทั่วไปหรือประชาชนทั้งหมด²⁴ หลักการนี้ได้ถูกเน้นย้ำอีกครั้งเมื่อเจนีวาประกาศเอกราชจากอาณาจักรชาวออยในปี 1537 พลเมืองทุกคนได้ให้คำสาบานในฐานะที่เป็นสัญญาต่อกันว่า “..... จะอยู่ร่วมกันเพื่อถวายเกียรติแด่พระเจ้า และหลักการของคริสเตียน.....จะเป็นพลเมืองดีและซื่อสัตย์ต่อเจนีวา.....การออกเสียงในทุกครั้งจะต้องออกเสียงด้วยหลักการประโยชน์สูงสุด โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (To Maintain God’s Honor and the Christian Religious in the city ... Be good and loyalty to this city Of Geneva ... In Voting and Electing , we will considered the public good and not some particular affection of hatred or favor)” คำสาบานของเจนีวาที่พลเมืองจะต้องกล่าวทุกปีหรือทุกครั้งก่อนที่จะมีการลงเสียงเพื่อออกกฎหมายหรือแต่งตั้งผู้ปกครอง²⁵

อย่างไรก็ตามในศตวรรษที่สิบแปดเป็นต้นมา ธรรมเนียมที่ชาวเมืองทุกคนมาประชุมกันอย่างสมัยก่อนนั้น ได้ถูกแทนที่ด้วยรูปแบบการปกครองคณาธิปไตย (Oligarchy) กล่าวคือ เมื่อสภาพเศรษฐกิจ สังคมของยุโรปมีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการปราบปรามพวกโปรเตสแตนต์ที่เกิดขึ้นในยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศสและสเปนทำให้มีผู้อพยพจากยุโรปเข้ามาที่เจนีวาเป็นจำนวนมาก จากแต่เดิมประชากรทั้งหมดที่รวม พลเมือง คนต่างชาติ เด็ก ผู้หญิงมีจำนวนไม่ถึงหนึ่งหมื่นคนในสมัยของแคลเวง ได้เพิ่มอย่างรวดเร็วจนมากกว่าสองหมื่นคนในกลางศตวรรษที่สิบแปด และจากเหตุการณ์การก่อกบฏในยุโรปทำให้พวกผู้อพยพที่มีฐานะดีสามารถเข้ามาแต่งงานหรือใช้ทรัพย์สินของตนเพื่อที่จะได้เป็นพลเมืองเจนีวา ซึ่งจากเหตุการณ์นี้ทำให้ศตวรรษที่สิบแปด เจนีวามีพลเมือง

²⁴ N. Dent, *A Rousseau Dictionary* (Cambridge: Blackwell, 1995), p. 127.

*ในความเป็นจริงเวลาประชุมจะประชุมกันตามโบสถ์ในเจนีวาหรือตามที่ต่างๆแล้วแต่สะดวกเช่น ที่วิหารนักบุญปีแยร์ (St. Pierre Cathedral) เป็นต้น

²⁵ M. Walzer, *The Revolution of the Saints* (Cambridge: Cambridge University, 1965), pp. 55-57.

เพศชายที่มีสิทธิตามกฎหมายเพียง 1,500 คน จากจำนวนประชากรมากกว่า 20,000 คน มากไปกว่านั้นสภาทั่วไปหรือสภาประชาชนที่เคยมีอำนาจมากในสมัยกลางกลับถูกลดอำนาจในเรื่องสิทธิของการเก็บภาษี และการออกกฎหมาย โดยอำนาจเกือบทั้งหมดได้ถูกโอนไปที่ สภายี่สิบห้าคน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สภาเล็ก (Council 25 / Small council / Petit Conseil) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จากสมัยกลางที่อำนาจในการออกกฎหมายและอำนาจในการบริหารได้ถูกแยกออกจากกัน แต่ในสมัยหลัง อำนาจทั้งสองกลับรวมอยู่ในมือของคณียี่สิบห้าคนเท่านั้น นอกจากนี้แล้วสภาทั่วไปที่สมัยกลางนั้นชาวเมืองเพศชายทุกคนไม่จำกัดฐานะว่าจะรวยหรือต้องเป็นพลเมืองก็สามารถเข้าร่วมได้ สภาดังกล่าวถูกเปลี่ยนมาเป็นสภาสองร้อย หรือสภาใหญ่ (Grand Council) ที่มาจากการเลือกกันเองของพลเมืองเพศชายจำนวน 1500 คน เท่านั้น โดยฐานะของสภานี้เป็นสภาที่มีอำนาจแค่นั้นเท่านั้นเพราะอำนาจทั้งหมดอยู่ที่สภายี่สิบห้า มากไปกว่านั้น สภายี่สิบห้ายังมีการตั้งตำรวจศีลธรรม (Moral police / Consistoire) ซึ่งตำรวจลับนี้มีหน้าที่ตรวจตราชาวเมืองว่ามีการกระทำผิดศีลธรรมหรือกระด้างกระเดื่องต่อหลักการของสภายี่สิบห้าหรือไม่

ในช่วงเวลาของการปกครองแบบคณาธิปไตยด้วยสภายี่สิบห้า ประชากรของเจนีวาได้ถูกแบ่งออกเป็นสามประเภทคือ ประเภทแรก เด็กที่เกิดในเจนีวาและมีพ่อแม่เป็นพลเมือง บุคคลประเภทนี้จะมีสิทธิมีเสียงตามกฎหมายของเจนีวา ตลอดจนมีอำนาจในการบริหารเมืองด้วย แต่สิทธิทางการเมืองนั้นมิได้เฉพาะเพศชายเท่านั้น (Citizen/Citoyen) ประเภทที่สองคือ พวกอพยพที่ไม่ได้เกิดในเจนีวา หรือไม่ได้มีบิดามารดาเป็นพลเมืองเจนีวา แต่ได้สิทธิเหมือนกับพลเมืองทุกประการ พวกนี้จะถูกเรียกว่า บูชัวร์ (Bourgeois / Bughers) ประเภทสุดท้ายคือ พวกอพยพ หรือพวกที่มีสิทธิอาศัยอยู่ในเจนีวา แต่ไม่มีสิทธิในทางการเมือง พวกนี้เรียกว่า Immigrants หรือ Habitants²⁶ ในช่วงเวลาดังกล่าว รัสเซียก็ได้ถือกำเนิดมา โดยที่ตนเองนั้นมีบิดาเป็นพลเมือง (Citoyen) ที่สามารถออกเสียงและได้รับการเลือกเข้าไปนั่งในสภาใหญ่ได้ และตัวรัสเซียเองนั้นก็ได้รับฐานะเป็นพลเมืองตามบิดาเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในปี 1707 ได้มีวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นเมื่อ พวกสภาทั่วไป (General Council) ซึ่งในเวลานั้นก็คือ สภาสองร้อย ไม่พอใจที่ตนเองถูกลดอำนาจ ก็ได้มีการปลุกระดมพวก

²⁶ Helena Rosenblatt and Quentin Skinner (editors.), *Rousseau and Geneva From the First Discourse to the Social contract 1749-1740* (Cambridge :Cambridge University Press, 1997), p.18.

พลเมืองให้ยึดเอาอำนาจจากสภายี่สิบห้ากลับคืนมา โดยมีผู้นำที่ชื่อว่า ฌอง โรแบร์ ชูเอต์ (Jean Robert Chouet) เขาได้กล่าวคำปราศรัยในสภาสองร้อย หรือสภาใหญ่ว่าอำนาจอธิปไตยนั้นต้องเป็นของพลเมืองทุกคน ดังนั้นต้องมีการรื้อฟื้นสภาทั่วไปหรือสภาประชาชนอย่างในสมัยกลางกลับคืนมา สภาประชาชนต้องเรียกเอาสิทธิในการเก็บภาษี การประกาศสงคราม การตั้งรัฐบาล และการออกกฎหมายทุกอย่างต้องมาจากสภาประชาชนเท่านั้น มากไปกว่านั้นเขายังเรียกร้องให้สภาทั่วไปต้องประกอบไปด้วยพลเมืองทุกคนไม่ใช่ เฉพาะผู้ที่ถูกเลือกมาเท่านั้น นอกจากนี้แล้วยังมีแกนนำอีกคนหนึ่งชื่อ ฟรังซัว เดอ ลาชานนาร์ (François de la Chana) ได้เสนอว่าชาวเมืองเจนีวาทุกคนได้สาบานไว้ตั้งแต่ก่อตั้งสาธารณรัฐหลังจากเป็นเอกราช (Oath of 1537) ว่าจะเชื่อฟังพระเจ้า โดยการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆด้วยตนเอง แต่ในตอนนี้เรากลับต้องมาเชื่อฟังมนุษย์ไม่กี่คนมันเป็นการผิดคำสาบานต่อพระเจ้า” จากเหตุการณ์นั้นแกนนำที่ต้องการยึดอำนาจจากสภายี่สิบห้าคนก็ถูกสังหารในปีเดียวกันนั่นเอง²⁷ อนึ่งเหตุการณ์การเรียกร้องการลดอำนาจสภาเล็กนั้น ก็ปะทุออกมาเป็นระยะเช่นในปี 1718 พวกต่อต้านการลดอำนาจสภาเล็กก็ได้ออกหนังสือโจมตีที่มีชื่อว่า “Anonymous Letter” ถัดจากนั้นไปในปี 1734 พวกต่อต้านก็ได้ออกมาเรียกร้องอีกครั้งหนึ่งและเกือบทุกครั้งที่ออกมาเรียกร้องพวกต่อต้านก็จะถูกรับจ้างและตำรวจศีลธรรมที่สั่งการมาจากสภายี่สิบห้า

จากเหตุการณ์ที่ยกมามีข้อสังเกตที่อยากจะชี้ให้พิจารณาก็คือ ประเด็นแรก H. Rosenblatt นักประวัติศาสตร์ปรัชญาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเจนีวากับรัฐโซได้เสนอว่า บิดาของรัฐโซนั้นก็ได้เข้าเป็นแนวร่วมกับพวกที่ต้องการยึดอำนาจของสภายี่สิบห้าคน เนื่องจากเขตที่บิดาของรัฐโซอาศัยอยู่นั้นอยู่ในย่าน St.Gervais ที่เป็นเขตของพวกที่ต้องการลดอำนาจสภาเล็ก นอกจากนี้แล้ว เราจะสามารถสังเกตได้ว่าทำไมบิดาของรัฐโซถึงแนะนำหนังสือที่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของโรมันในช่วงต้นสาธารณรัฐให้บุตรของเขาอ่าน ซึ่งการกระทำเช่นนี้ก็เท่ากับเป็นการปลูกฝังให้กับรัฐโซตั้งแต่เล็ก ซึ่งรัฐโซก็ได้ยอมรับว่า การที่เขามีความคิดแบบสาธารณรัฐโรมันก็มาจากการที่อ่านหนังสือของบิดาในวัยเด็ก มากไปกว่านั้นเมื่อมีการกวาดล้างพวกต่อต้านสภาเล็กบิดาของเขาก็ได้ย้ายบ้านจากแถบ St. Gervais ออกไปอยู่เขตอื่น นอกจากนี้แล้วยังมีหลักฐานอีกชิ้น

²⁷ Leo Damrosch, *Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius* (New York: Houghton Mifflin, 2005),

หนึ่งก็คือ ปู่ของรูสโซที่ชื่อว่า ดาวิด รูสโซ (David Rousseau) ซึ่งมีชีวิตทันในช่วงที่รูสโซเป็นเด็ก ก็มีชื่ออยู่ในฐานะที่เป็นโฆษกของพวกต่อต้านสภายี่สิบห้าด้วย ผลที่ได้รับสำหรับปู่ของรูสโซก็คือ ถูกปลดจากตำแหน่งหัวหน้าเขต (Ward Leader) ในช่วงปี 1707 ซึ่งตรงกับปีแรกที่พวกต่อต้านอำนาจสภาเล็กโค่นปราบอย่างหนัก²⁸

อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ในหนังสือสัญญาประชาคม (The Social contract) ของรูสโซนั้นเมื่อเราพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยเฉพาะบทที่ว่าด้วยรัฐบาลหรือบทที่ว่าด้วยอำนาจอธิปไตย คำอธิบายของรูสโซนั้นดูเหมือนว่าจะคล้ายกับหลักการของพวกต่อต้านสภายี่สิบห้าคน ด้วยเหตุนี้เราอาจจะกล่าวได้ว่าความคิดของรูสโซบางส่วนนั้นอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมทางการเมืองของเจนีวาที่เขาได้พบเห็นมาตั้งแต่เกิดหรือแม้แต่ในช่วงที่เขาเขียนหนังสือสัญญาประชาคม(The Social Contract) หรืองานเรื่องเศรษฐกิจการเมือง (Political Economy) การต่อต้านสภายี่สิบห้าก็ยังคงเป็นปัญหาทางการเมืองอยู่และดูเหมือนว่ารูสโซนั้นได้เป็นพวกเดียวกันกับกลุ่มที่ต้องการยึดอำนาจของสภาซึ่งเราจะเห็นได้จากจดหมายที่เขาเขียนตอบให้กับเพื่อนชาวเจนีวาที่อาศัยอยู่ที่ปารีส²⁹ ตลอดจนคำสาบานของชาวเมืองเจนีวาในปี 1537 (Oath of 1537) ที่คล้ายกับการออกเสียงเพื่อให้ออกคดียกเว้นเจตจำนงทั่วไป (General will) ของประชาชน ที่แต่ละคนจะต้องไม่ต้องอยู่ภายใต้เจตจำนงเฉพาะหรือผลประโยชน์ส่วนตัว (Private will หรือ Self interest) ซึ่งเราอาจจะสันนิษฐานได้ว่างานเขียนเรื่องสัญญาประชาคมของรูสโซคงจะได้รับอิทธิพลไม่น้อยจากคำสาบандังกล่าว³⁰

ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าเราย้อนกลับไปพิจารณาว่าทำไมเมื่อรูสโซตีพิมพ์หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract) และ เอมีล (Emile) สภายี่สิบห้าถึงได้สั่งให้หนังสือสองเล่มนี้เป็นหนังสือ

²⁸ **Helena Rosenblatt and Quentin Skinner**, *Rousseau and Geneva From the First Discourse to the Social contract 1749-1740* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), pp. 30-31.

²⁹ *Ibid.*, pp. 152-158, 215-219.

³⁰ **James Miller**, *Rousseau Dreamer of Democracy* (New Heaven :Yale University Press,1984), p. 49. และ **Pamela Mason**, “The Geneva Republic background to Rousseau s’ Social contract” in *History of Political thought*, XVI (4), (1994): 547-550, 565-572.

ต้องห้ามพร้อมกับให้นำไปเผา รวมทั้งประกาศจับในทันทีที่เห็นคนครอบครองหนังสือดังกล่าว³¹ สาเหตุก็อาจจะเป็นอย่างที่สันนิษฐานไว้ข้างต้นว่า เนื้อหาและแก่นเรื่องของหนังสือสัญญาประชาคมนั้นคล้ายกับหลักการและข้อเสนอหลักของพวกต้องการล้มล้างสภายี่สิบห้า การสันนิษฐานของผู้วิจัยน่าจะสอดคล้องกับหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งของ Rosenblatt ที่ว่าในปี 1750 มีพลเมืองเจนีวาคนหนึ่งชื่อว่า Le Sage ได้เขียนหนังสือชื่อว่า “จุดมุ่งหมายของกฎหมายทั้งมวล (L’Esprit des loix)” โดยใจความก็คือ กฎหมายที่ไม่ได้ผ่านความเห็นชอบของพลเมือง แต่ผ่านด้วยการเห็นชอบของคนจำนวนน้อยนั้นก็ถือว่าเป็นกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม และเป็นการขัดกับหลักการของกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งผู้เขียนคนดังกล่าวก็ถูกสภายี่สิบห้าเรียกตัวมาเพื่อลงโทษและให้สาบานว่าจะไม่เขียนหนังสือเกี่ยวกับการเมืองอีก เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นก่อนรุสโซ่เพียงสิบกว่าปีเท่านั้น³² ซึ่งในกรณีของรุสโซ่ดูเหมือนว่าโทษจะรุนแรงกว่าเพราะเขานั้นได้เขียนจดหมายหลายฉบับโจมตีและแก้ต่างให้กับคนหลังจากที่เขาโดนอายัดหนังสือ เช่นงานที่ชื่อว่า จดหมายที่เขียนมาจากภูเขา (Letters written from the mountain) จนในที่สุดเจนีวาจึงสั่งลงโทษขั้นเด็ดขาดด้วยการถอดความเป็นพลเมืองของเขาทิ้ง

นอกจากสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและสังคมของเจนีวาแล้ว ค่านิยมแบบแคลเวงก์ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อความคิดของรุสโซ่ โดยจะปรากฏชัดเจนในงานเขียนทางการเมืองชิ้นแรกของเขา นั่นก็คือ ความเรียงที่ว่าด้วยศิลปวิทยาการ (Discourse on the Science and Arts 1750) ที่ข้อเสนอหลักของรุสโซ่ก็คือ ความก้าวหน้าของศิลปวิทยาการและอารยธรรมเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ศีลธรรมของมนุษย์นั้นเลวลง ซึ่งในประเด็นนี้ถ้าเรามองย้อนกลับไปไปที่ค่านิยมทางศาสนาของเจนีวาอันเป็นสถานที่ที่รุสโซ่ได้เรียนรู้มาตั้งแต่เกิดนั้น เราจะพบว่า สิ่งที่รุสโซ่เสนอนั้นมันเป็นเรื่องเดียวกับค่านิยมแบบแคลเวงก์หลักการทั่วไปของคริสต์ศาสนาแบบแคลเวงก์ก็คือ มนุษย์นั้นมีบาปกำเนิด (Original Sin) ที่สืบทอดมาตั้งแต่อดัมกับอีฟ (Adam and Eve) ด้วยเหตุนี้ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในโลกนั้นล้วนแต่เลวทรามทั้งสิ้น และมนุษย์ทุกคนพร้อมที่จะหลงผิดไปกับสิ่งชั่วร้ายในโลกนี้ หนทางแก้ไขก็คือ

³¹ N. Dent, *A Rousseau Dictionary* (Cambridge: Blackwell, 1995), p. 128. และ Patrick Riley, *The Cambridge Companion to Rousseau* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), p. 6.

³² Helena Rosenblatt and Quentin Skinner, *Rousseau and Geneva From the First Discourse to the Social contract 1749-1740* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 158.

มนุษย์ต้องควบคุมและเข้มงวดกับตนเอง ไม่ปล่อยตนเองให้สิ่งต่างๆในโลกนี้ล่องลอยไปจากหนทางของพระเจ้า*

ในประเด็นนี้ H .Rosenblatt ได้ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงเวลาก่อนสงครามสืบราชสมบัติสเปน (The War of the Spanish Succession, 1701-1714) เจนีวาได้เริ่มกลายสภาพจากนครรัฐแบบเกษตรกรรมเป็นเมืองธุรกิจ มีสถาบันทางการเงินระหว่างรัฐหลายแห่ง มีการค้าเงิน เป็นศูนย์กลางด้านตลาดสินค้าฟุ่มเฟือยของยุโรป ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก พวกเสรีรัฐโปรเตสแตนต์ที่หนีการข่มเหงมาจากทั่วยุโรปส่วนหนึ่งได้มาตั้งรกรากและซื้อสิทธิของพลเมืองจากเจนีวาด้วยการแต่งงานกับพลเมืองและจากการอพยพนี้ทำให้เจนีวามีความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก นอกจากความเจริญทางด้านธุรกิจแล้ว นักวิทยาศาสตร์หรือผู้มีความรู้ต่างๆ ได้อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมากด้วย ซึ่งยังผลให้มีการตั้งมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาเป็นจำนวนมาก** จากหลักฐานในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเจ็ดที่สามารถบ่งชี้ถึงความก้าวหน้าของเจนีวาในด้านนี้ได้ก็คือ มีจำนวนนักวิทยาศาสตร์ และผู้รู้ชาวเจนีวาที่เป็นสมาชิกชั้นสูงในสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งปารีส (Paris Academy of Science) ถึง สิบสามคน และเป็นสมาชิกของ สมาคมราชบัณฑิตแห่งลอนดอน (Royal society of London) ถึงสิบสองคน³³ แต่เนื่องจากความคิดเรื่องการเข้มงวดทางศาสนาและศีลธรรมที่

---

* ก่อนที่จะมีการปฏิรูปศาสนา (Church Reformation) ความคิดเรื่องการตีความเกี่ยวกับกำเนิด (Original sin) ที่ส่งผลมาตั้งแต่อดัมกับอีฟนั้น พวกโรมันคาทอลิกยังไม่ได้มีการมองเรื่องบาปกำเนิดว่ามีการส่งผ่านและติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งพวกโรมันคาทอลิกจะเชื่อว่าความชั่วเกิดมาจากมนุษย์แต่ละคนกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นแล้วมนุษย์จึงต้องมาสารภาพบาปกับบาทหลวงที่เป็นตัวแทนของพระเจ้า แต่ในมุมมองของพวกโปรเตสแตนต์จะไม่มีสารภาพบาป เพราะบาปนั้นไม่สามารถยกเลิกได้ เว้นแต่ด้วยการเชื่อว่าพระเจ้าจะให้อภัยบาปให้ ในจุดนี้จึงทำให้พวกโปรเตสแตนต์แตกหักทางเทววิทยากับคาทอลิกจนไม่สามารถที่จะประนีประนอมกันได้ โปรดดู Donald Tannenbaum and David Schultz, *Inventors of Ideas* (Belmont: Thomson and wardsworth, 2004), p. 137.

** มหาวิทยาลัยแห่งเจนีวา (Université de Genève) ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ ปี 1595 โดยจอห์น คาลแวง (John Calvin) ได้กลายมาเป็นมหาวิทยาลัยที่มีโดดเด่นอย่างมากในช่วงศตวรรษที่สิบเจ็ดถึงกลางสิบแปด มีการการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติกันอย่างแพร่หลาย และถือได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยศูนย์กลางของการเผยแพร่อุดมการณ์ส่องสว่างทางปัญญาที่สำคัญมหาวิทยาลัยหนึ่งของยุโรปในช่วงเวลานั้น Helena Rosenblatt and Quentin Skinner, *Rousseau and Geneva From the First Discourse to the Social contract 1749-1740* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 19.

³³ Ibid., p. 21.

ไม่อาจเข้ากันได้กับความเจริญก้าวหน้าของโลกสมัยใหม่ทำให้มีการเกิดการต่อต้านจากพวกเคร่งศาสนาและหมอสอนศาสนาในเจนีวาเป็นจำนวนมาก

การต่อต้านดังกล่าว ตัวรุสโซเองก็ได้รับการปลุกฝังในเรื่องนี้ด้วย กล่าวคือ เมื่อบิดาของเขาได้ทอดทิ้งเขาไป รุสโซได้ถูกส่งไปอยู่กับลุงที่ชื่อว่า ลอมแบเชียร์ (Lambercier) โดยลุงของเขานั้นมีอาชีพเป็นศาสนจารย์ (pastor) ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในเจนีวา ซึ่งรุสโซก็ได้รับการสอนทางด้านศาสนาจากลุงผู้นี้เป็นเวลาหลายปีก่อนที่จะถูกส่งไปฝึกงาน ซึ่งลุงของเขานั้นก็เป็นผู้หนึ่งที่ต่อต้านกระแสของความเจริญทางวัตถุอย่างแข็งขันคนหนึ่ง โดยลุงของเขาได้กล่าวว่า “เจนีวานั้นต้องการที่จะร่ำรวยด้วยวิธีทางการค้า ดังนั้นแล้วพวกเขาจึงเดินทางไปยังดินแดนของพวกคนชั่วที่บ้านเมืองมีแต่รูปเคารพ และด้วยการติดต่อกับพวกคนชั่วนั้นก็ทำให้ความชั่วร้ายได้แพร่เข้ามาในเมืองเจนีวา ...การรักเงินแม้ว่าจะทำให้เมืองของเราเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น แต่มันก็เป็นรากแห่งความชั่วร้ายทั้งหมด”³⁴ รุสโซเองก็คงจะได้รับการปลุกฝังจากความคิดเช่นนี้ด้วย เราจึงไม่แปลกใจที่ว่าทำไมรุสโซจึงคิดแก่นเรื่องได้ตั้งแต่ครั้งแรกที่เขาเห็นประกาศการเขียนหัวข้อเรียงความเรื่องความก้าวหน้าของศิลปวิทยาการทำให้ศีลธรรมดีขึ้นหรือเลวลง เพราะว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่รุสโซทราบอยู่แล้วตั้งแต่เด็ก ประจวบกับตัวเขาเองที่ได้นึกย้อนถึงสิ่งเลวทรามที่เขาได้ทำมาตั้งแต่ช่วงที่บิดาทอดทิ้งเขาไป รุสโซคงจะนำเรื่องราวมาปะติดปะต่อกันว่า พฤติกรรมการลักเล็กขโมยน้อย การโกหก หรือสิ่งชั่วช้าต่างๆที่เขาได้ทำไปในอดีตนั้น ทั้งหมดนี้มันมาจากสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น จากสิ่งละอันพันละน้อยเหล่านี้ผสมกับความผิดหวังในการใช้ที่ชีวิตปารีส มันจึงได้กลายมาเป็นแรงบันดาลใจในการเขียนความเรียงชิ้นที่หนึ่งของเขา และความคิดเช่นนี้ก็เป็ความคิดที่รุสโซปกป้องมันมาจนตลอดชีวิตของเขา

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนออีกประเด็นหนึ่งคือ ความเชื่อทางศาสนาแบบโปรเตสแตนต์ (Protestant) ในเรื่องเจตจำนงเสรีที่น่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดของรุสโซ กล่าวคือในทุกนิกายของโปรเตสแตนต์นั้นจะมีความเชื่อพื้นฐานอีกอย่างหนึ่งก็คือ มนุษย์ทุกคนสามารถติดต่อกับพระเจ้าได้โดยตรงในทุกๆเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาตีความพระคัมภีร์ (Bible) ได้ด้วยตนเอง การสารภาพบาปที่ไม่จำเป็นต้องผ่านบาทหลวง มนุษย์สามารถรับพิชชอบ โดยตรงกับพระเจ้า ซึ่งความเชื่อแบบนี้มีฐานคิดสำคัญที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีสำนึกในตนเอง สามารถตัดสินใจในทุกๆเรื่อง

³⁴ Ibid., p. 35.

ด้วยตนเอง สาเหตุนี้ได้อุกรอรับด้วยข้อพระคัมภีร์ที่ว่า พระเจ้าอนุญาตให้มนุษย์มีเจตจำนงเสรี (Free will) ที่สามารถตัดสินใจเลือกที่จะทำบาปหรือจะทำความดี ด้วยเหตุของความเชื่อแบบนี้เรา อาจจะสันนิษฐานได้ว่า รัฐโซ่นั้นคงจะมีความเชื่อลักษณะนี้อยู่ในสามัญสำนึกของเขา เพราะว่า ถ้าเราดูจากหลักการของรัฐโซในหนังสือสัญญาประชาคมที่ว่าด้วยการออกเสียงของพลเมือง เราจะเห็นได้ว่ารัฐโซไม่ได้กำหนดสิ่งใดไว้เลยเว้นแต่ว่าเขาได้เน้นให้ทุกคนใช้เหตุผล สามัญสำนึกของตนเองในการออกเสียง ซึ่งถ้าออกเสียงแล้วผลลัพธ์ที่ได้มันเป็นเรื่องที่ดีต่อสังคมโดยรวมทั้งหมด สิ่งนั้นก็จะเป็นเจตจำนงร่วม (General will) แต่ถ้าเสียงที่ออกมานั้นเป็นแค่ผลประโยชน์ของใครบางคน หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เสียงที่ออกนั้นก็จะเป็นแค่ เจตจำนงเฉพาะ (Particular will)* ซึ่งสิ่งที่สะท้อนในงานเขียนของเขานั้นมันอาจจะมีส่วนที่มาจากหลักการของ โปรแตสแตนต์อย่างที่เขาเสนอไว้ในข้างต้นก็เป็นได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในส่วนของเจนีวานั้น เราจะเห็นได้ว่ารัฐโซได้รับอิทธิพลทางความคิด ค่านิยม วิธีการมองโลก ทักษะคติทางการเมืองมาอย่างมากมายจนไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ แต่ในหมู่คนที่ศึกษารัฐโซบางส่วนนั้นกลับมองว่าเจนีวาไม่น่าที่จะมีอิทธิพลมากนักกับการก่อตัวความคิดของรัฐโซ ยกตัวอย่างเช่นงานของ Maurice Cranston ที่กล่าวว่า “เจนีวาไม่ได้มีอิทธิพลกับรัฐโซมากนัก เพราะรูปแบบการปกครองของเจนีวาเป็นการปกครองของคนส่วนน้อย ซึ่งตรงกันข้ามกับงานของรัฐโซที่มีลักษณะเป็นสาธารณรัฐ หรือเกือบจะเป็นประชาธิปไตยโดยตรง”³⁵ อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยส่วนนี้ผู้วิจัยได้พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า เมื่อเราพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว สิ่งแวดล้อมของ

* หลักการของโปรแตสแตนต์ที่อ้างถึงนี้เราอาจจะเห็นได้ชัดเจนจากหลักการที่เสนอโดยมาติน ลูเธอร์ (Martin Luther) ใน ข้อเสนอเก้าสิบห้าข้อ (95 Theses) ที่เขานำไปปิดไว้ที่ประตูโบสถ์เมืองวิทเทินส์แบก (Church of Wittenberg) และในหนังสือคำสอนของจอห์น คาลเวง (John Calvin) ที่มีชื่อว่า Institutes of Christian Religious ซึ่งในงานทั้งสองชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นอีกการตีความที่ยึดถือร่วมกันของนิกายโปรแตสแตนต์ และการตีความนี้ก็ถือได้ว่าเป็นอีกการตีความหนึ่งที่แตกต่างกับพวกคาทอลิกอย่างสิ้นเชิง โปรดดูเพิ่มเติมใน **Donald Tannenbaum and David Schultz, *Inventors of Ideas*** (Belmont: Thomson and wardsworth, 2004), pp. 139-143.

³⁵ **Maurice Cranston, *The Early life and works of Jean Jacques Rousseau 1712-1754*** (Chicago: Chicago University press, 1991), p. 324.

นครเจนีวา กลับมีอิทธิพลเป็นอย่างมากจนแทบจะเรียกได้ว่า แก่นความคิดหลายๆ ส่วนของรุสโซ นั้นได้มาจากสิ่งแวดล้อมของนครรัฐแห่งนี้*

3.2.2 อิทธิพลของบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม ของฝรั่งเศส ต่อรุสโซ

ฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่สิบแปดนั้น ยังถือได้ว่าเป็นยุคของระบอบเก่าอยู่ (Ancien Regime) โครงสร้างทางการเมืองและสังคมในฝรั่งเศสสมัยนั้นก็คือ กษัตริย์มีอำนาจเด็ดขาดสูงสุด (Absolute Monarchy) เป็นหัวของโครงสร้างทางการเมือง นอกจากนั้นแล้ว ฝรั่งเศสยังคงประกอบไปด้วยชนชั้นที่มีอิทธิพลอีกสองชนชั้นคือฐานันดรพระ (Clergè) และฐานันดรขุนนาง (Noblessè)³⁶ ซึ่งก่อนรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 นั้น ฐานันดรนี้ยังคงมีอำนาจอย่างล้นพ้นในทางปฏิบัติอยู่ แต่หลังจากที่ราชสำนักมีการรวบอำนาจตั้งแต่พระเจ้าหลุยส์ที่สิบสี่เป็นต้นมา อำนาจได้ถูกดึงกลับไป พวกพระไม่มีสิทธิที่จะเก็บภาษีศาสนา (Tenth) จากประชาชนอย่างแต่ก่อน ในส่วนของขุนนางนั้น ก็ดำรงตำแหน่งเฉพาะในนามเท่านั้น ขุนนางท้องถิ่นไม่มีอำนาจจริงในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ตลอดจนการเก็บภาษีรายหัวก็ถูกราชสำนักดึงอำนาจดังกล่าวเข้าสู่ศูนย์กลาง ด้วยระบบข้าราชการและข้าหลวงตรวจการ

ในช่วงเวลาของพระเจ้าหลุยส์สิบสี่นั้น ฝรั่งเศสได้กลายมาเป็นศูนย์กลางของยุโรป ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม การเมือง ศิลปะ วรรณคดี ปรัชญา มารยาททางสังคม นอกจากนี้แล้วฝรั่งเศสยังได้เติบโตขึ้นมาเป็นชาติที่มีกองทัพที่เข้มแข็งที่สุดในภาคพื้นทวีปจนกลบชาติมหาอำนาจอย่างอังกฤษ อย่างไรก็ดีตามหลังจากรัชสมัยของหลุยส์ที่สิบสี่แล้ว ความผันผวนทางการเมืองและสังคม

* โปรดดู **R .Derathè, Jean Jacques Rousseau et la science politique de son temps** (Paris: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 1988), p. 10, 22. อ้างใน **Helena Rosenblatt and Quentin Skinner, Rousseau and Geneva From the First Discourse to the Social contract 1749-1740** (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 5. หรือแม้แต่งานสัญญาประชาคมของรุสโซ ก็ถูกตั้งข้อสังเกตไว้ว่า งานชิ้นนี้รุสโซก็ยังได้รับอิทธิพลจากบริบทของเจนีวาไม่น้อย และโปรดดู **Pamela A. Mason, "The Geneva Republic background to Rousseau s' Social contract"** in *History of Political thought*, XVI (4), (1994): 572.

³⁶ สมคิด ศรีสังคม, *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทวีปยุโรปจากยุคศีกคำบรรพ์ ถึง ค.ศ. 1750* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526), หน้า 361.

ฝรั่งเศสกลับวุ่นวายมากขึ้น ทั้งนี้ก็ด้วยสาเหตุการปัญหาการคลังจากการใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยเป็นระยะเวลานานของหลุยส์ที่สิบสี่ การทำสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านในยุโรปเพื่อแผ่ขยายอิทธิพล เช่น สงครามในสเปน ฮอลแลนด์ โปรตุเกส ออสเตรีย หรือสงครามเจ็ดปีในอาณานิคมที่อเมริกา เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงในรัชสมัยของหลุยส์ที่สิบห้า ประกอบกับรัชสมัยของหลุยส์ที่สิบห้านี้ ราชสำนักตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสตรีเป็นเวลานานคือ มาดาม ปอมปาดัวร์ (Madame de Pompadour)

อนึ่ง แม้ว่าตั้งแต่รัชสมัยของหลุยส์ที่สิบสี่ขุนนางท้องถิ่นและพระภิกษุลดอำนาจลงจากสมัยก่อน แต่ก็ยังถือได้ว่า ขุนนางและพระยังคงเป็นชนชั้นที่มีอภิสิทธิ์ในสังคมอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ชนชั้นพระไม่ต้องเสียภาษีแต่กลับได้รับการเลี้ยงดูจากรัฐและชนชั้นขุนนางแม้ว่าจะไม่มีอำนาจสั่งการบริหาร แต่ขุนนางก็ยังคงมีความเป็นอยู่ที่ดีเพราะว่า ขุนนางแต่ละคนครอบครองที่ดินไว้เป็นจำนวนมากและภายในที่ดินแต่ละแห่งนั้นขุนนางก็ได้รับส่วนแบ่งจากผู้ที่มาเช่าทำการเกษตร โดยรับการจ่ายเป็นส่วนแบ่งจากผลผลิตที่ทำได้ ในทางกลับกันผู้ที่ถูกกดขี่ขูดรีดก็ยังคงเป็นประชาชนที่ไม่มีสิทธิบ้านดาศักดิ์ใดๆ ประชาชนเหล่านี้ก็ยังคงต้องจ่ายภาษีให้กับรัฐและแบ่งผลผลิตให้กับขุนนางหรือพระในฐานะส่วนแบ่งของค่าเช่าที่ดิน มากไปกว่านั้น การดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยราชสำนักนั้นก็ทำให้พวกพระและขุนนางขาดรายได้ไปเป็นจำนวนมาก วิธีการแก้ไขของพวกพระและขุนนางก็คือ ต้องเพิ่มค่าเช่าที่ดินจากเกษตรกรให้มากขึ้นกว่าเดิมเพื่อที่จะไปทดแทนรายได้จากส่วนที่ขาดหายไป ดังนั้นแล้วชาวบ้านหรือชาวนาที่ทุกข์ยากลำบากมากขึ้นไปอีก³⁷ ในทางสังคมพวกอภิสิทธิ์ชนที่ประกอบไปด้วยพระและขุนนาง* ก็ดำรงชีวิตด้วยความเป็นอยู่ที่ฟุ้งเฟ้อ ใน

³⁷ เจ. เอ็ม. ทอมสัน, ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-1789, แปลโดย นันทา โชติกะพุกณะ และ นิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2512), หน้า 316-325.

*พระในฝรั่งเศสมีสิทธิเรียกเก็บภาษีที่ดินได้ในกรณีที่พวกชวานามาเช่าที่วัดทำกิน ตลอดจนวัดมีสิทธิเรียกสามัญชนในเขตมาใช้แรงงานได้ ที่ดินของวัดนั้นมีมากมายถึงหนึ่งในห้าของที่ดินฝรั่งเศสทั้งหมด ขุนนางในสมัยนั้นแบ่งออกเป็น สองประเภทคือขุนนางถือดาบ (Nobility of the Sword) กับขุนนางเสื้อยาว (Nobility of the Robe) โดยชนชั้นขุนนางมีอภิสิทธิ์ในเรื่องการเก็บค่าเช่าที่ดิน หรือค่าธรรมเนียมอื่นๆนอกจากภาษี จากสามัญชน (Feudal Dues) ส่วนสามัญชนถือเป็นฐานันดรที่สาม (Third Estate) และชนชั้นนี้เป็นชนชั้นที่ไม่มีอภิสิทธิ์ใดมักจะถูกขูดรีดเก็บภาษีจากราชสำนักและอภิสิทธิ์ชนสองชนชั้น แต่ในทางปฏิบัติฐานันดรที่สามนั้นจะเรียกเฉพาะพ่อค้าที่ร่ำรวย เจ้าของโรงงาน ปัญญาชน ทนายความ ไม่ได้รวมถึงชาวนาที่ยากจน โปรตุเกส จักรวรรดิออตโตมัน, การปฏิวัติฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537), หน้า 31-32.

ขณะเดียวกันกษัตริย์และข้าราชการก็มีชีวิตที่หรูหรา ซึ่งประมาณกันว่าค่าใช้จ่ายในส่วนของความบันเทิงและกิจกรรมต่างๆของราชสำนักคิดเป็นเงินถึงหนึ่งในสี่ของงบประมาณแผ่นดินในทางกลับกัน ความเป็นอยู่ของสามัญชนที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศโดยเฉพาะชาวนาที่มีจำนวนถึง 21 ล้านคนกลับมีชีวิตที่ยากลำบากเพราะต้องจ่ายภาษีโดยตรงให้กับราชสำนัก ในขณะที่เดียวกันก็ต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินให้กับขุนนางหรือพระในกรณีที่เป็นที่ดินของวัดตลอดจนต้องถูกเกณฑ์ไปรบหรือใช้แรงงาน ประกอบกับราคาอาหารแพงขึ้นจากการที่ฝรั่งเศสเข้าไปพัวพันกับสงครามหลายครั้งทั้งในยุโรปและอาณานิคม

อย่างไรก็ตาม รุสโซ ได้ถือกำเนิดมาในช่วงปลายสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่สิบสี่จะสิ้นแผ่นดินเพียงสองปี และระยะเวลาทั้งหมดของช่วงชีวิตรุสโซ่นั้นได้อยู่ในรัชสมัยของหลุยส์ที่สิบห้า แม้ว่ารุสโซจะเข้ามาเยือนที่ปารีสครั้งแรกเมื่ออายุของเขาถึง 29 ปี แต่ก่อนหน้านั้นเราไม่สามารถที่จะปฏิเสธถึงอิทธิพลของฝรั่งเศสที่แพร่เข้าไปในเจนีวา เพราะอย่างน้อยนครเจนีวาก็ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาราชการและผู้ก่อตั้งคือ ยอห์น คาลแวงก็เป็นชาวฝรั่งเศส มากไปกว่านั้นในช่วงสิบปีที่เขาได้อาศัยอยู่กับมาดาม เดอ วาเร็นส์ เขาก็ได้ถูกปลูกฝังเลี้ยงดูให้ดำรงชีวิตอย่างผู้ดีปารีส ซึ่งจากข้อมูลเหล่านี้ เราอาจจะกล่าวได้ว่ารุสโซคงจะได้รับรู้ถึงความเป็นไปไม่น้อยก่อนที่จะเขาจะเข้ามาแสวงโชคในปารีส

เมื่อรุสโซได้เข้ามาแสวงหาชื่อเสียงและเงินทองที่ปารีส โดยหมายมั่นว่าจะมีชื่อเสียงในสังคมของปัญญาชนฝรั่งเศส แต่เหตุการณ์ไม่ได้เป็นอย่างที่เขาหวัง เพราะว่าสมาคมศิลปวิทยาการแห่งปารีสได้ปฏิเสธผลงานทางด้านดนตรีของเขา รุสโซจึงรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก และในช่วงเวลาไม่นานหลังจากนั้นรุสโซก็ได้ไปทำงานเป็นเลขของเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำนครเวนิส ที่ชื่อว่า ปิแอร์ ฟรังซัว มงเตกูร์ (Pierre F. Montaignu) และการที่รุสโซไปทำงานให้กับฝรั่งเศสในช่วงนั้นก็ได้อิทธิพลอย่างหนึ่งที่สำคัญต่อความคิดของรุสโซในเรื่องความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคม ความไม่เสมอภาค ความอยุติธรรม สาเหตุที่เขาได้เริ่มคิดเรื่องดังกล่าวก็คือ สภาพชีวิตในช่วงที่เขาดำรงตำแหน่งเป็นเลขอยู่ ณ รุสโซถูกปฏิบัติอย่างดูถูกดูแคลนจากนายจ้างก็คือทูตฝรั่งเศส โดยตัวนายจ้างของเขาได้มองรุสโซว่าเป็นแค่คนรับใช้ส่วนตัวเท่านั้น หาใช่ในตำแหน่งเลขของเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสแต่อย่างใด ยกตัวอย่างเช่น ท่านทูตจะใช้งานรุสโซทุกอย่างตั้งแต่ทำความสะอาดสถานที่ไปจนถึงงานเอกสารที่สำคัญต่างๆ รุสโซมองว่าตัวมงเตกูร์นั้นเป็นบุคคลที่

ไม่มีความสามารถอะไรเลย การที่เขาได้รับตำแหน่งเอกอัครราชทูตนั้นก็มาจากการที่ตระกูลของเขาเป็นขุนนางที่ร่ำรวยและสามารถใช้เงินซื้อตำแหน่งดังกล่าวได้ และเมื่อเขาได้ดำรงตำแหน่งทูตฝรั่งเศส มองเตร์กูก็ไม่เคยที่จะทำอะไรเลยนอกจากใช้ชีวิตฟุ่มเฟือย เต็มร่ำ คูโอเปร่า กินอาหารอย่างดี นั่งเรือกงโดร่าชมเมือง งานทั้งหมดที่เป็นความรับผิดชอบของเขานั้นรูสโซจะถูกใช้ให้ทำแทนเสียส่วนใหญ่

มีหลักฐานที่เชื่อถือทศมาจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับสมัยที่รูสโซได้ดำรงตำแหน่งเป็นเลขาทูตฝรั่งเศส ไม่ว่าจะเป็นคราางการทำงานองรูสโซ เอกสารที่รูสโซเป็นผู้จัดการในสถานทูต แม้แต่การทำบัญชีรายรับรายจ่ายของสถานทูต และมีอยู่ครั้งหนึ่งที่ท่านทูตสะเพร่าในเรื่องการรายงานเกี่ยวกับเมืองเวนิสว่าเป็นกลางระหว่างสงครามของฝรั่งเศสกับออสเตรีย แต่ในความเป็นจริงแล้ว นครรัฐเวนิสได้ทำสนธิสัญญาเป็นฝ่ายเดียวกับออสเตรีย ซึ่งการที่เวนิสเป็นศัตรูกับฝรั่งเศสก็เท่ากับเป็นอันตรายกับอาณาจักรเนเป็ล (Kingdom of Naples) ในฐานะพันธมิตรของฝรั่งเศสด้วย จากความเข้าใจผิดดังกล่าวทำให้มองเตร์กูไม่ได้ส่งสาสน์ไปเตือนนครเนเป็ล แต่ในขณะเดียวกันนั้น รูสโซได้ทราบความลับนี้จากเพื่อนของเขาที่เป็นชาวเวนิส ดังนั้นเขาจึงได้ใช้อำนาจของเลขานุการของสถานทูตฝรั่งเศสแห่งนครเวนิส ส่งสาสน์ไปยังสถานทูตฝรั่งเศสแห่งเมืองเนเป็ลเพื่อเตือนอันตรายดังกล่าว จากการกระทำของรูสโซในครั้งนี้ก็สามารถช่วยให้นักเนเป็ลรอดพ้นจากอันตรายดังกล่าวไปอย่างหวุดหวิด แม้ว่าการกระทำครั้งนี้จะทำให้มองเตร์กูรอดพ้นจากการถูกลงโทษ มากไปกว่านั้นเขากลับได้รับการชมเชยจากราชสำนักอีกต่างหาก ถึงกระนั้นก็ตาม มองเตร์กูก็ได้ลงโทษรูสโซอย่างหนักด้วยการหักเงินเดือนและคู่ค้ารูสโซอย่างเสียหายหายในการที่รูสโซส่งสาสน์โดยพลการ ซึ่งสุดท้ายรูสโซก็โดนไล่ออกจากงาน³⁸

ความไม่พอใจและความผิดหวังในหลายเรื่องๆ ตั้งแต่ที่เขาได้มาเลี้ยงโซลในปารีสและถูกปฏิเสธ รูสโซคงจะคิดว่าการที่เขาไม่ได้รับการยอมรับเพราะว่าเขานั้นไม่ใช่ชนชั้นอภิสิทธิ์ชน ประกอบกับสิ่งที่เขาได้ประสบในช่วงที่เขาเป็นเลขานุการ ทำให้เขาได้สังเกตเห็นสิ่งต่างๆรอบตัวของเขา ประกอบกับวิถีคิดของรูสโซที่มักจะโทษสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้รูสโซจึงคิดว่าสิ่งแวดล้อมรอบตัวของเขาช่างเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมเอาเสียเลยไม่ว่าจะเรื่องนายจ้างของเขาที่เป็นคนไม่

³⁸ Leo Damrosch, *Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius* (New York: Houghton Mifflin, 2005), p. 173.

รับผิดชอบและไม่มีความสามารถใดๆเลยกลับได้มาเป็นคนที่มอำนาจในสังคมเพียงเพราะว่าเกิดในตระกูลขุนนาง หรือเป็นตระกูลร่ำรวยที่ใช้เงินซื้อตำแหน่งมา”³⁹ รูสโซไม่ได้คิดว่ามันเป็นความผิดที่ตัวมงเตอูร์หรือตัวรูสโซเอง แต่รูสโซได้มองไปที่ระบบการเมืองที่เขาคิดว่ามันเป็นต้นตอแห่งความชั่วร้ายทั้งปวง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความผิดพลาดทั้งหมดนี้มีที่มาจากโครงสร้าง รูสโซได้กล่าวถึงความรู้สึกในตอนนั้นไว้ว่า “ความยุติธรรม และเสียงร้องเรียนอันไม่มีคุณค่าของข้าพเจ้าได้เริ่มหยั่งรากลึกลงในจิตใจของข้าพเจ้า เมล็ดพันธุ์แห่งความขุ่นเคืองต่อสถาบันทางการเมืองอัน โง่เขลา ที่ซึ่งผลประโยชน์อันจริงแท้ของสาธารณะและความยุติธรรมอันแท้จริง ได้ถูกสังเวยให้กับการใช้อำนาจสาธารณะในการกดขี่ผู้ที่อ่อนแอ และส่งเสริมความอยุติธรรมให้กับผู้ที่แข็งแรง – *The Justice and Uselessness of my complaints planted in my mind the seeds of indignation against our stupid civil institutions , in which the true public interest and real justice are always scarified to serve only the sanction of public authority to the oppression of the weak and the injustice for the strong*”⁴⁰

จากปัจจัยข้างต้น รูสโซได้เริ่มที่จะเขียนงานทางการเมืองชิ้นสำคัญในช่วงเวลาดังกล่าวก็คือ งานที่มีชื่อว่า สถาบันทางการเมือง (Political Institution) ซึ่งต่อมาได้ถูกดัดแปลงให้เป็นตำราทางการเมืองที่รู้จักกันดีในชื่อของ “สัญญาประชาคม (The Social contract)” อย่างไรก็ตามรูสโซได้กล่าวไว้ในหนังสือคำสารภาพว่า การเขียนงานเรื่องสถาบันทางการเมืองของเขาในสมัยที่อยู่ในเจนีวานั้น มีอีกสาเหตุหนึ่งนอกจากความไม่พอใจในเรื่องความอยุติธรรมในสังคมดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กล่าวคือ รูสโซได้เห็นเมืองเวนิสที่เป็นนครรัฐขนาดใกล้เคียงกับเมืองเจนีวาที่รูสโซเกิด แต่เมืองเวนิสนั้นมีศีลธรรมที่เสื่อมโทรม มีโสเภณีอยู่ทั่วไปทุกหัวถนน มีโรงละครถึงสองร้อยแห่งในเมือง มีบ่อนการพนันจำนวนมาก ตลอดจนกฎหมายของเวนิสนั้นก็ไม่ต่างกับกฎหมายฝรั่งเศสที่รังแต่จะปกป้องเฉพาะคนรวยและกดขี่คนจน รูสโซจึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า เราจะสร้างรัฐบาลอย่างไรที่จะทำให้คนมีศีลธรรมอย่างเจนีวาได้⁴¹

³⁹ Ibid., p. 181.

⁴⁰ **Jean Jacques Rousseau, *The Confession***, Translated by Derek Matravers (London: Wordsworth ,1996), Book VIII, pp. 315.

⁴¹ **Leo Damrosch, *Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius*** (New York: Houghton Mifflin, 2005), p. 180.

ในส่วนนี้ผู้วิจัยคาดว่ารุสโซ้น่าจะนำเอาความคิดที่ตกผลึกในวัยแก่มาสวมใส่ให้กับรุสโซ้ที่อยู่ในวัยหนุ่ม เพราะว่า ในช่วงที่รุสโซ้เขียนคำสารภาพนั้นรุสโซ้เขียนช่วงปลายชีวิตแล้ว ตลอดจนรุสโซ้ได้มีปากมีเสียงกับวอลแตร์ในเรื่องที่วอลแตร์สนับสนุนให้เปิดโรงละครในเจนีวา รุสโซ้ในเวลานั้นคงจะไม่ได้คิดถึงเรื่องการสร้างระบบการเมืองที่รักษาศิลธรรมของพลเมืองไว้ เพราะความคิดนี้มันจะปรากฏหลังจากความเรียงชิ้นที่สามไปแล้ว หรือกล่าวคือช่วงที่รุสโซ้แตกหักกับกลุ่มพวกฟิโลซอฟท์ มากไปกว่านั้น หนังสือสัญญาประชาคมก็เป็นเพียงงานที่รุสโซ้เองงานหลายๆชิ้นมาปะติดปะต่อกันเท่านั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยคาดว่ารุสโซ้คงจะผิดหวังในหลายๆเรื่องตลอดจนการสังเกตเห็นถึงสิ่งรอบๆตัวเขาที่เขาเห็นมันว่าไม่ชอบธรรม แต่ในส่วนเนื้อหาอันความคิดของรุสโซ้ยังไม่ได้ตกผลึกถึงขนาดที่คิดเรื่องการสร้างระบบการเมืองที่จะทำให้ศีลธรรมของมนุษย์นั้นไม่ถูกทำให้เลวลง ซึ่งการสันนิษฐานของผู้วิจัยนี้มีความเป็นไปได้เพราะว่า หนังสือคำสารภาพเขียนจากความทรงจำเมื่อรุสโซ้ใกล้จะเสียชีวิตแล้ว และงานเขียนชิ้นนี้รุสโซ้ก็เขียนมันขึ้นเพื่อปกป้องความคิดของเขาเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการนำความคิดที่เกิดขึ้นภายหลังมาใส่ไว้ในแต่ละเหตุการณ์ในวัยหนุ่มของเขา

อย่างไรก็ดี นอกจากการรับรู้ด้วยตนเองของรุสโซ้แล้ว ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่น่าจะมีอิทธิพลต่อแรงบันดาลใจในการวิพากษ์วิจารณ์สังคมของเขา สิ่งนั้นก็คือ อิทธิพลของกลุ่มฟิโลซอฟท์ กล่าวคือ ในช่วงแรกที่รุสโซ้เข้ามาเสี่ยงโชคในปารีส เขาได้มีโอกาสใกล้ชิดกับผู้นำของกลุ่มฟิโลซอฟท์ (Philosophe) ไม่ว่าจะเป็นดิเดโรต์ (Diderot) วอลแตร์ (Voltaire) ดาลองแบร์ (d'Alembert) ซึ่งกลุ่มปัญญาชนดังกล่าวเป็นขบวนการต่อเนื่องของยุโรปในหลายประเทศที่เรียกว่า ขบวนการส่องสว่างทางปัญญา (Enlightenment Movement) ซึ่งเราอาจจะเรียกกลุ่มฟิโลซอฟท์ว่าเป็นขบวนการส่องสว่างทางปัญญาของฝรั่งเศส (French Enlightenment) แกนกลางความเชื่อของขบวนการนี้จะเห็นได้จากคำกล่าวของดิเดโรต์ที่ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ต้องถูกตรวจสอบด้วยเหตุผล โดยไม่มีการรีรอและไม่มีข้อยกเว้น .....และสิ่งใดก็ตามที่ไม่ได้อยู่บนหลักการของเหตุผล สิ่งนั้นจำต้องถูกกำจัดทิ้งเสีย.... เมื่อใดที่ความจริงและความรู้ได้เข้ามาแทนที่ความโง่เขลาและสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อนั้นมนุษย์จึงจะก้าวหน้าไปได้ (Everything must be examined by Reason, without hesitation or exception.... Anything not set up by reason must be overthrown ... When truth and

Knowledge replaced ignorance and superstitious, Human become progress)⁴² จากหลักการและความเชื่อดังกล่าวของกลุ่มฟิโลซอฟที่ได้นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ทุกสิ่งอย่างไม่ไว้หน้า ไม่ว่าจะ เป็นสถาบันทางการเมือง กษัตริย์ ศาสนา ศิลธรรม ไม่เว้นแม้แต่ความเชื่อเรื่องพระเจ้า ผลที่ตามมาจากการวิพากษ์ด้วยอุดมการณ์แบบส่องสว่างทางปัญญา นักคิดในกลุ่มนี้จึงถูกผู้มีอำนาจในสมัยนั้น จับเข้าคุกเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ดิเดโรต์ได้เขียนหนังสือที่ชื่อว่า จดหมายว่าด้วยความมืดบอด (Letter on the blind) โดยเนื้อหาเป็นการพิสูจน์ด้วยเหตุผลว่าพระเจ้านั้นไม่มีอยู่ ดังนั้นเขาจึงถูกจับขังคุกที่วินเซนต์ (Chateau de Vincennes) และวอลแตร์ได้เขียนหนังสือตลกร้ายหลายเล่มเสียดสี ศาสนจักรและราชสำนัก เขาจึงถูกคุมขังที่คุกบาสติล (Bastille) เป็นต้น รุสโซในช่วงแรกที่พยายามแสวงหาชื่อเสียงในฐานะปัญญาชน ซึ่งเขาก็ไม่ประสบความสำเร็จใดๆเลย แต่รุสโซได้รับการเพาะเชื้อทางความคิดจากกลุ่มฟิโลซอฟที่ไปไม่น้อย แม้ว่าในสมัยหลังรุสโซจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรยศต่ออุดมการณ์แบบส่องสว่างทางปัญญาก็ตาม สิ่งที่รุสโซได้อิทธิพลจากกลุ่มฟิโลซอฟก็คือ การวิพากษ์วิจารณ์สังคม ซึ่งมีหลักฐานว่าในช่วงที่รุสโซถูกปฏิเสธจากการเสนอบบบนิตคนตรี ในช่วงเวลานั้นเองเขาได้ไปคลุกคลีอยู่กับดิเดโรต์ และความสัมพันธ์ของทั้งสองเป็นไปในลักษณะที่ดิเดโรต์เป็นผู้ชี้นำรุสโซมากกว่าที่จะเป็นเพื่อนที่มีฐานะเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดจากในช่วงที่รุสโซได้รับแรงบันดาลใจจะส่งความเรียงเข้าประกวด รุสโซก็ได้ไปถามความคิดเห็นกับดิเดโรต์และเมื่อรุสโซเขียนต้นฉบับเสร็จเขาก็เอาไปให้ดิเดโรต์อ่านเป็นคนแรกอีกด้วย นอกจากนี้แล้วรุสโซยังได้เห็นงานของพวกนักทฤษฎีส่องสว่างทางปัญญาก่อนหน้าเขาไม่ว่าจะเป็นงานของ มงเตสกีเอร์ (Montesquieu) เรื่อง เจตจำนงของกฎหมาย (The Spirit of law) จดหมายจากเปอร์เซีย (Letter from Persia) หรืองานของวอลแตร์งานวิจารณ์สังคมของวอลแตร์ ที่มีชื่อเสียงคือ จดหมายว่าด้วยอังกฤษ (Letter on England) สิ่งเหล่านี้เราคงอาจจะกล่าวได้ว่า รุสโซได้เห็นตัวอย่างจากเพื่อนสนิทของเขาหลายคน และเมื่อเขาได้รับรู้ความเป็นไปทางสังคมของฝรั่งเศส ในช่วงนั้น ประกอบกับความผิดหวังอย่างที่เสนอไปแล้วในข้างต้น เขาจึงคิดที่จะเขียนงานวิพากษ์วิจารณ์สังคมออกมาบ้าง⁴³

⁴² Graeme Garrard, *Rousseau's counter Enlightenment* (New York : New York state University Press, 2003), p. 15.

⁴³ Julia Conaway Bondanella, “ Rousseau : A Biographical Sketch” in *Rousseau's Political Writings* (New York :Norton,1988), p. 178.

3.3 สรุปท้ายบท

กล่าวโดยสรุปก็คือ รัสโซก่อนจะที่จะกลายมาเป็นนักคิดการเมืองที่ชื่อว่ารัสโซ ได้มีปัจจัยหลายอย่างต่อการก่อตัวทางความคิดไม่ว่าจะชีวิตในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่นที่เขาถูกหล่อหลอมจากสภาพสังคมของนครรัฐที่มีค่านิยมทาสนาแบบแคลแสว ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการสร้างแก่นความคิดหลักในการมองเรื่องความสัมพันธ์ของคนกับสังคม นอกจากนี้ในทางการเมืองของเจนีวาที่มีวิกฤตการณ์ทางการเมืองในการเรียกร้องอำนาจจากคนกลุ่มน้อยให้มาอยู่ในมือของคนกลุ่มใหญ่ ซึ่งขบวนการดังกล่าวได้กินระยะเวลายาวนานไม่ต่ำกว่าห้าสิบปี รัสโซได้รับรู้ถึงสิ่งดังกล่าวมาโดยตลอดผ่านตัวแสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้สนับสนุนขบวนการดังกล่าวอยู่ การปลูกฝังจากบิดาผ่านการอ่านหนังสือที่เขาแนะนำต่อบุตร ตลอดจนการรับรู้จากเพื่อนชาวเจนีวาที่รัสโซคบหาอยู่ในช่วงที่เขาดำรงชีวิตอยู่ที่ฝรั่งเศส สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดได้กลายมามีอิทธิพลต่อความคิดของรัสโซในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยที่เป็นของพลเมือง ความคิดแบบสาธารณรัฐ การมองว่าอารยธรรมต่างๆเป็นตัวการที่ทำให้ศีลธรรมของมนุษย์เลวลง

ในด้านอิทธิพลของสภาพสังคมฝรั่งเศสในสมัยที่รัสโซไปใช้ชีวิตอยู่นั้นก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนต่อการกำหนดความคิดของรัสโซเช่นกัน กล่าวคือ สมัยดังกล่าวเป็นยุคที่พวกพระและขุนนางมีอภิสิทธิ์อย่างมากมาย สามัญชนอย่างรัสโซนั้นไม่สามารถที่จะก้าวหน้าไปได้เลยถ้าเขาไม่ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยหรือมีบิดาเป็นขุนนาง รัสโซคงจะสังเกตเห็นในส่วนนี้ ประกอบกับสิ่งที่เขาได้ประสบในระหว่างที่เขาทำงานเป็นเลขของทูตฝรั่งเศส ทำให้รัสโซเกิดความรู้สึกถึงความเหลื่อมล้ำ ความไม่ยุติธรรม สภาพการณ์เช่นนี้เองจึงเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้รัสโซเริ่มคิดที่จะวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆรอบตัวเขา ตลอดจนพยายามหาคำตอบว่าอะไรเป็นสาเหตุของสิ่งต่างๆเหล่านั้น นอกจากนี้แล้ว การที่รัสโซได้เข้ามาอยู่ในวงโคจรของพวกกลุ่มฟิโละซอฟท์ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่จุดประกายความคิดในการพยายามวิพากษ์สังคมตามกระแสของยุคส่องสว่างทางปัญญา

อนึ่ง ตั้งแต่ต้นจนถึงส่วนท้ายบทนี้ เราได้เห็นภาพรวมตั้งแต่รัสโซเกิดจนถึงเสียชีวิต ตลอดจนปัจจัยต่างๆที่คาดว่ามีอิทธิพลต่อตัวเขาไม่ว่าจะเป็นนครรัฐเจนีวา ปารีส ฝรั่งเศส อิทธิพลของกลุ่มฟิโละซอฟท์ อุดมการณ์แบบส่องสว่างทางปัญญา ซึ่งการทำความเข้าใจสิ่งที่กล่าวไปทั้งหมดนี้ก็คือจุดประสงค์ที่ว่า มันจะช่วยทำให้การตีความเรื่องความยุติธรรมของรัสโซนั้น

ชัดเจนมากขึ้น ถึงแม้ว่าในตอนนี้อาจยังไม่อาจจะสรุปได้ว่าอะไรคือความยุติธรรมของรัสเซีย แต่สิ่งหนึ่งที่เรายังจะกล่าวได้จนถึงตอนนี้ก็คือ ความยุติธรรมเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญอันหนึ่งในหลายๆ จุดมุ่งหมายของการเขียนงานทางการเมืองของเขาอย่างแน่นอน และมากไปกว่านั้น ความยุติธรรมที่เขาได้เขียนถึงนั้นก็มีที่มาจากความไม่พอใจในสภาพการณ์ทางการเมืองของเจนีวาและฝรั่งเศส ตามที่ผู้วิจัยได้พยายามแสดงให้เห็นในข้างต้นไปพอสมควร ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับความยุติธรรมของรัสเซียมีทิศทางที่ชัดเจนและเห็น โครงร่างกว้างๆ ในระดับหนึ่ง เพื่อเป็นพื้นฐานก่อนที่จะไปตีความงานเขียนของรัสเซียในบทต่อไป

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ

“All justice comes from God, who is its sole source; but if we knew how to receive so high an inspiration, we should need neither government nor laws”

J.J. Rousseau. The Social Contract. Book II

ในบทนี้จะศึกษาถึงเรื่องแนวคิดที่เกี่ยวกับความยุติธรรมของรูสโซ ซึ่งจากในบทก่อนหน้า นี้ เราสามารถที่จะเห็นได้ถึงบริบทตลอดจนถึงแวดล้อมรอบตัวของรูสโซที่มีอิทธิพลต่อการตั้งคำถามว่า อะไรคือความยุติธรรม และอะไรคือความไม่ยุติธรรม โดยผ่านการศึกษาแบบวิวิเคราะห์บริบท (Context Analysis) แต่ในบทนี้จะเป็นการพยายามในการตอบคำถามหลักของการวิจัยขึ้นนี้ที่ว่า ในที่สุดแล้วอะไรคือความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซด้วยวิธีการตีความตัวบท (Textual analysis) หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการค้นหาความยุติธรรมในทัศนะของรูสโซจากการตีความงานเขียนชิ้นหลักที่รูสโซเป็นผู้เขียนขึ้นมาด้วยตนเอง สำหรับงานเขียนของรูสโซที่จะนำมาใช้ตีความในบทนี้จะประกอบไปด้วย หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract 1762), โครงร่างเรื่องหลักการทางการเมืองและสถาบันทางการเมือง (Geneva Manuscript), ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง (Discourse on Political Economy 1755) ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดแห่งความไม่เสมอภาค (Discourse on the Origin of Inequality 1755) นอกจากนี้แล้วในท้ายบท ผู้วิจัยจะนำข้อสรุปที่ได้จากการตีความของผู้วิจัยไปเปรียบเทียบกับข้อสรุปที่ผ่านมาในอดีตของนักวิชาการที่ได้ตีความหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมของรูสโซ ดังที่ผู้วิจัยได้เสนอการตีความของนักวิชาการต่างๆไปแล้วในบทที่สอง ที่ว่าด้วยการทบทวนวรรณกรรม

อย่างไรก็ตาม ในบทนี้ผู้วิจัยจะขอเริ่มต้นด้วยการพิจารณาถึงเรื่องสภาวะธรรมชาติ หรือ “State of Nature” ของรูสโซเป็นอันดับแรกเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงที่มาที่ไปในเรื่องความยุติธรรมตามทัศนะของรูสโซ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งในการศึกษาปรัชญาการเมืองของรูสโซอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มากไปกว่านั้นผู้วิจัยจะเสนอและชี้ให้เห็นถึงร่องรอยบางอย่างที่รูสโซได้กล่าวถึงความยุติธรรมตามความคิดของเขาที่สัมพันธ์กับหลักการเรื่องสภาวะธรรมชาติไปพร้อมๆกันด้วย ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจึงขอเริ่มต้นจากเรื่องดังกล่าวในความเรียงสองชิ้นแรก

ของเขาและจะเรียงลำดับไปจนถึงสัญญาประชาคมในหัวข้ออื่นต่อไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการนำเสนอจะอยู่บนฐานของการหาคำตอบเรื่องที่ว่าอะไรคือความยุติธรรมของรูสโซ

4.1 สภาวะธรรมชาติ (State of Nature) กับ ความยุติธรรมของรูสโซ

การเริ่มต้นระบบปรัชญาการเมืองของรูสโซนั้น ตัวเขาเองก็ได้ใช้วิธีการนำเสนอเช่นเดียวกับนักปรัชญาการเมือง หรือนักคิดทางการเมืองสายพันธะสัญญา (Contractarianism) ก่อนหน้าเขา นั่นก็คือ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) และจอห์น ล็อก (John Locke) ที่จะเริ่มงานเขียนของเขาด้วยการค้นหาสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นเช่นไร การค้นหาสภาวะดังกล่าวเป็นการทดลองทางความคิด (Hypothetical) โดยการพยายามจำลองเหตุการณ์ขึ้นมาว่า ถ้ามนุษย์ไม่ได้อยู่ในสภาวะที่มีรัฐ หรือสังคม มนุษย์จะมีลักษณะอย่างไร การกระทำเช่นนี้ก็เพื่อที่จะค้นหาธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์ เพื่อปูทางไปสู่ประเด็นหลักทางการเมืองของแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น งานของ ฮอบส์ “ Leviathan” จะเสนอว่าการดำรงอยู่ในรัฐที่มีองค์อธิปัตย์ที่ไว้ซึ่งอำนาจเด็ดขาดคดขี้้นดีกว่าการดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่มีแต่ความทุกข์ทรมานและการตายโหง (Suffering and Violent Death) หรือ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดหรือปัญหาบางประการของสภาวะธรรมชาติซึ่งสังคมการเมืองสามารถแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านี้ได้ อย่างในงานเขียนเรื่อง “Two Treatises on Government” ของจอห์น ล็อก เป็นต้น¹ ในส่วนของรูสโซนั้น เรื่องราวของสภาวะธรรมชาติ (State of Nature)^{*} ได้ปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นที่สอง (Second Discourse) ของเขาที่ส่งประกวดเรียงความต่อสถาบันแห่งเมืองดียง (Academy of Dijon) ในปี 1755 ภายใต้อำนาจ “อะไรคือต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกันในหมู่มนุษย์ และความไม่เท่าเทียมนี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติหรือไม่?” (What is the origin of Inequality among men, and is it authorized by Natural Law?)

¹ Jonathan Wolff, *An Introduction to political Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 7-8.

*ในประเด็นนี้ Leo Strauss ได้กล่าวไว้ว่า “To understand Rousseau’s theoretical, one must turn to his *Discourse on the origin of Inequality....This work (Second Discourse) is a work of the greatest importance... The Second discourse is indeed Rousseau ‘most philosophic work; it contains his fundamental reflections. In particular, the Social contract rest on the foundations laid in the second discourse. So, the second discourse is decidedly the work of a philosopher”* โปรดดู Leo Strauss, “The crisis of modern natural right :Rousseau” in *Natural right and History* (Chicago: The University of Chicago press, 1953), p. 264.

สภาวะธรรมชาติตามจินตนาการของรุสโซ้นั้นเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของมนุษย์ที่ยาวนาน ก่อนที่มนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นสังคมการเมือง หรือเป็นช่วงเวลาก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-History) รุสโซ่ได้บรรยายถึงมนุษย์ที่อยู่ภายในสภาวะธรรมชาติว่า ในทางกายภาพนั้นมนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยวและไม่ยุ่งเกี่ยวสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่นๆทั้งสิ้น² มนุษย์อยู่กับตัวเอง รู้จักแต่ตัวเอง มนุษย์รู้จักแต่การใช้ร่างกายของเขาในการทำงานต่างๆเช่น ใช้มือแทนขวานในการหักกิ่งไม้ ใช้มือของเขาว่าง ก้อนหินแทนที่จะใช้เชือกเหวี่ยง มนุษย์ไปไหนมาไหนด้วยสองเท้าของเขาโดยไม่จำเป็นต้องมีพาหนะ ในสภาวะธรรมชาตินั้นไม่มีเครื่องมือใดๆทั้งสิ้น รุสโซ่สมมติว่าต่อให้มีเครื่องมือหล่นมาจากท้องฟ้าเช่น จอบ เสียม หรือคราดสำหรับไถ มนุษย์ก็ยังไม่สามารถที่จะเพาะปลูกหรือทำการเกษตรใดๆได้นั้นก็เพราะว่ามนุษย์ไม่สนใจที่จะทำการเกษตรไปเพื่อเหตุใด ด้วยเหตุนี้มนุษย์รู้แต่เพียงอย่างเดียวคือใช้ร่างกายของเขา ร่างกายของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติจึงแข็งแรงเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับมนุษย์ในยุคที่อยู่ในสังคมการเมือง หรือมีอารยธรรม³ ในด้านโรคภัยไข้เจ็บ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องเจ็บป่วย โดยรุสโซ่ให้เหตุผลว่า ด้วยวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่มีความแตกต่างกับมนุษย์เมื่อมีอารยธรรมแล้ว มนุษย์ในสังคมเมืองเจ็บป่วยง่ายเพราะว่าวิถีชีวิตเสี่ยงต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น คนรวกก็กินแต่ของที่ข่อยยากๆ (เนื้อสัตว์หรือไขมันต่างๆ) ส่วนคนจนนั้นก็ไม่มีอาหารที่จะกินอย่างเพียงพอ จึงทำให้ร่างกายขาดสารอาหาร หรือเมื่อมีโอกาสที่จะกินก็กินมากจนเกินไปเพราะความอดอยากในอดีต ยิ่งไปกว่านั้น การที่ในสังคมการเมืองคนไม่ค่อยจะทำอะไรเอง มนุษย์มีแต่เครื่องทุ่นแรง ตลอดจนใช้ความคิดมากเกินไป สิ่งเหล่านี้ทำให้ป่วยทั้งสิ้น ผิดกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่ไม่มีพฤติกรรมเช่นนี้จึงห่างไกลจากโรคภัย⁴

มากไปกว่านั้น มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ (Savage man) ยังเต็มไปด้วยความหวาดกลัว (Fearful) และขี้ลาด (Timid) อย่างที่สุด มนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นพร้อมที่จะหนีอยู่ตลอดเวลา แม้เพียงเสียงสั๊กเล็กน้อย หรือการพบสิ่งที่เขาไม่รู้จัก สิ่งต่างๆเหล่านี้ก็สามารถที่จะทำให้เขาหนีไปด้วยความกลัวได้ ด้วยเหตุที่ขี้ลาดและอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่มีความสัมพันธ์กับใคร จึงทำให้สภาวะ

² J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 58, 71.

³ Ibid., p. 53.

⁴ Ibid., p. 56.

ธรรมชาติของมนุษย์แบบรูสโซนั้นจึงไม่ใช่การรบราฆ่าฟันกันอย่างที่โทมัส ฮอบส์บรรยายไว้อย่าง น่ากลัวในหนังสือ Leviathan ของเขา ซึ่งรูสโซกล่าวว่าสภาวะแบบของฮอบส์นั้นเป็นสภาวะที่ มนุษย์ได้เข้ามาอยู่ในสังคมที่มีอารยะธรรมแล้วไม่ใช่มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามความคิดของ รูสโซ และเราจะเห็นต่อไปว่ารูสโซได้สร้างเงื่อนไขต่างๆที่ สภาวะธรรมชาติของเขาจะไม่ เหมือนกับสภาวะธรรมชาติอย่างของล๊อคและฮอบส์อย่างสิ้นเชิง

นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้ว รูสโซยังจินตนาการไปถึงลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ ในสภาวะธรรมชาติว่า มนุษย์สนใจแต่เพียงเรื่องเดียวเท่านั้นก็คือ การปกป้องรักษาตัวเอง (Self Preservation)* สิ่งนี้เป็นสิ่งเดียวที่พวกคนป่าของรูสโซใส่ใจ พวกคนป่าเหล่านี้จะทำทุกอย่าง เพื่อที่จะรักษาตัวเอง แต่การที่กล่าวเช่นนี้ อาจจะทำให้เราคิดว่าทำไมเล่าถึงไม่ลงเอยเหมือนสภาวะ ธรรมชาติแบบเดียวกับฮอบส์ (สภาวะสงคราม) เพราะในเมื่อมนุษย์นั้นมุ่งปกป้องรักษาตนเองจึง น่าจะทำให้เกิดการรบราฆ่าฟันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ตามที่กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าพวกคนป่าเหล่านี้ ขี้ขลาดและหวาดกลัวต่อสิ่งรอบตัว ยิ่งไปกว่านั้นในทางจิตใจ รูสโซได้จินตนาการให้พวกคนป่า เหล่านี้มีธาตุแท้ หรือความคิดที่ติดตัวมาตามธรรมชาติ (Element / Innate Ideal) ที่มนุษย์ในสภาวะ ธรรมชาติของฮอบส์นั้นไม่มีนั่นก็คือ ความเมตตาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (Compassion) รูสโซเชื่อว่ามนุษย์มีสิ่งนี้อยู่ภายในตัวทุกคน เป็นอารมณ์หรือความรู้สึกที่ไม่อยากจะเห็นเผ่าพันธุ์ ของตนได้รับความทุกข์ทรมาน (an innate repugnance at seeing a fellow creature suffer)

อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติเรื่องความสงสารเห็นอกเห็นใจก็เป็นสิ่งที่ไม่มีในมนุษย์ของล๊อค เช่นกัน⁶ แต่การที่มนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติของล๊อคไม่ทำอันตรายบุคคลอื่นก็เพราะว่ามนุษย์ เหล่านี้มีความสามารถในการใช้เหตุผลเข้าใจกฎธรรมชาติที่ว่า ถ้าไปทำอันตรายบุคคลอื่นแล้ว ตน อาจจะได้รับอันตรายกลับคืนมาเช่นกัน หรือโดนการล้างแค้น ดังนั้นแล้วเราจะเห็นว่ามนุษย์ของ

⁵ Ibid., p. 54.

* “Self-preservation being his chief and almost sole concern, he must exercise most those faculties which are most concerned with attack or defense, either for overcoming his prey, or for preventing him from becoming the prey of other animals” โปรดดู Ibid., p. 58.

⁶ Ibid., p. 73.

ถือว่าการคำนวณด้วยเหตุผลแบบทางเลือกที่ดีที่สุด (Rational Choice) ที่คำนึงถึงผลได้ผลเสีย (Maximize Utility) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ของล๊อคจึงไม่ไปทำร้ายคนอื่น⁷

ในทางกลับกันรัฐโซจินตนาการถึงมนุษย์ของเขาที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เขาจึงไม่คิดจะทำร้ายผู้อื่น เราอาจจะลองจินตนาการตามรัฐโซว่า คนป่าคนหนึ่งกำลังหิวอย่างมาก ได้เลื้อยไปเห็นคนป่าอีกคนหนึ่งกำลังกินอาหารของเขาอยู่ มนุษย์ผู้จิตใจสูงส่งของรัฐโซคงจะไม่เข้าไปแย่งอย่างแน่นอน แต่เขาจะรีบหนีไปอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ หรือไม่ก็เดินผ่านไปเพื่อหาของกินจากที่อื่น สาเหตุก็คือมนุษย์หวาดกลัวเกินไปที่จะไปต่อสู้แย่งชิงอาหารกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีความเห็นอกเห็นใจ (Compassion)* เป็นเครื่องกำหนดอีก จึงเป็นไปได้ที่จะไปแย่งชิงอาหารเอามากิน แต่ถ้าเป็นคนป่าตามความคิดของฮอบส์แน่นอนว่า มนุษย์ตัวนั้นจะแย่ง

⁷ **John Locke**, Two Treatises on Government (Alabama: The Library of American Freedoms, 2000), Chapter 2, sec 6, p. 191.

* รัฐโซให้ความสำคัญกับ Compassion มากดังที่เขา กล่าวว่า “It is then certain that compassion is a natural feeling, which, by moderating the violence of love of self in each individual, contributes to the preservation of the whole species. **It is this compassion that hurries us without reflection to the relief of those who are in distress...** เป็นที่แน่นอนว่า ความเห็นอกเห็นใจ เป็นอารมณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวที่จะลดระดับความรุนแรงของการมุ่งแต่ความรักต่อตัวเอง (Amour De Soi) ของแต่ละบุคคลลง ความเห็นอกเห็นใจนี้จะก่อให้เกิดการปกปักรักษาเผ่าพันธุ์ทั้งหมดของมนุษย์ ความเห็นอกเห็นใจจะทำให้มนุษย์นั้นรีบที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังประสบความทุกข์ยากอยู่โดยไม่ต้องคิดคำนึงถึงสิ่งใดๆเลย” โปรตดู Ibid., p. 54. อย่างไรก็ตามอารมณ์แบบ Compassion ก็ไม่รุนแรงเพียงพอต่อการที่จะทำให้เกิดความรู้สึก (sentiment) ที่จะผูกพันชายกับหญิงให้อยู่ร่วมกันได้ในลักษณะถาวร หรือแบบครอบครัว แต่ความรู้สึกแบบนี้จะถูกพัฒนาขึ้น จนกลายเป็น Sweetest Sentiment ที่ทำให้ชายกับหญิงอยู่กันเป็นครอบครัวได้ อนึ่ง Compassion ที่รัฐโซกล่าวว่าเป็นสิ่งตามธรรมชาติและ Innate ideal ของมนุษย์ที่จะกำหนดให้มนุษย์รีบทำโดยไม่ไตร่ตรองเพื่อที่จะช่วยผู้อื่นเมื่อได้รับความทุกข์ทรมาน ลักษณะนี้น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับ เหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) ของ Immanuel Kant ที่เป็นสิ่งที่มีค่าทางศีลธรรมและเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์รีบทำงานไม่อาจจะต้านทานได้ **Andrew Bowie**, Kant's Moral and Foundations, German Philosophy from Kant to Habermas (Cambridge: Polity press, 2007), pp. 30-34. นอกจากนี้ค้ำนทน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากรัฐโซในเรื่อง Compassion ต่อทฤษฎีทางศีลธรรมของเขาอย่างไม่มีข้อสงสัย และค้ำนทเองก็ชื่นชมรัฐโซเป็นอย่างมากว่า เป็นบุคคลแรกที่ค้นพบธรรมชาติของมนุษย์ที่ซ่อนอยู่ (“Rousseau, first discovered amid the manifold human forms the deeply hidden nature of man”) โปรตดู **Ernst Cassirer and James Haden**, Kant's life and Thought (New Haven: Yale University Press, 1981), pp. 88-89. และ **Clifford Orwin and Nathan Tarcov**, The Legacy of Rousseau (Chicago: Chicago University press 1997), p. 46. ทั้งสองเล่มอ้างอิงจากงานของค้ำนท “Universal Natural History and Theory of the Heavens”

หรืออาจจะสังหารมนุษย์ที่กำลังครอบครองอาหารนั้นอยู่ เพราะมนุษย์ถูกขับเคลื่อนจากอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในจิตใจ (Passion and Desire)⁸ ส่วนมนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติของลือกจะทำอย่างไรเมื่อตนเองต้องตกอยู่ภายใต้สถานการณ์สมมุติ? คำตอบก็คือ มนุษย์แบบลือกนั้นก็จะไม่เข้าไปแย่งอาหารเช่นเดียวกัน เพราะคำนวณเรียบร้อยแล้วว่า ไม่ควรจะไปแย่งอาหารเพราะอาจจะทำให้บาดเจ็บหรือถึงขั้นที่ทำให้ตัวเองตายได้ ซึ่งจะเป็นการได้ไม่คุ้มเสียและอีกประการหนึ่งมนุษย์ของลือกมีความคิดเรื่องกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่คนไม่ควรจะไปแย่งของใคร (Law of Nature) ทางที่ดีก็คือเดินเลี้ยวหนีไปเสียดีกว่า อย่างมากที่สุดก็แค่หัวแต่ไม่เจ็บตัวจากการไปขโมยแย่งอาหารระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

นอกจากนี้แล้ว ลักษณะทางด้านจิตใจและความคิดอ่านของมนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติในแบบของรูโซก็ยังคงไม่กว้างไกล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีการมองคิดไปข้างหน้า คิดเผื่อวันพรุ่งนี้ หรือการคาดการณ์ในอนาคต คนป่าเหล่านี้จะมองแต่เฉพาะเรื่องใกล้ตัวเท่านั้นและพวกเขาเหล่านี้จะสนใจแต่เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของตนในปัจจุบันเท่านั้น⁹ รูโซได้ยกตัวอย่างว่า คนป่าตามจินตนาการของเขานั้น เหมือนกับ คนที่เอาเตียงนอนของตนไปขายในเวลากลางวันแล้วพอดกกลางคืน ก็ไม่มีที่นอน รุ่งเช้าจึงกลับออกไปซื้อเตียงนอนมาอีก สาเหตุที่ความคิดอ่านของคนป่าเหล่านี้ไม่ได้มองไปถึงอนาคต ก็เพราะว่า ความต้องการของพวกมนุษย์เหล่านี้ แทบจะไม่ต้องการอะไรเลยนอกจากอาหารและสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นมนุษย์เหล่านี้จึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องคิดถึงวันข้างหน้า และด้วยเหตุผลนี้เอง การทำเกษตรกรรมจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติแบบนี้ เพราะการทำเกษตรจำเป็นต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก มีการสะสมทรัพย์สิน และต้องมีความคิดที่มองถึงอนาคต¹⁰ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมแล้วเท่านั้น

⁸ Thomas Hobbes, *Leviathan*, edited by C.B. Macpherson (London: Penguin, 1985), pp. 183-185.

⁹ “His soul, which nothing disturbs, is wholly wrapped up in the feeling of its present existence, without any idea of the future, however near at hand; while his projects, as limited as his views, hardly extend to the close of day” โปรตดู J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 62.

¹⁰ Ibid., p. 63.

อย่างไรก็ตาม มนุษย์มีความสามารถที่แตกต่างจากสัตว์ก็คือ ความสามารถในการปรับปรุงตนเอง (Self improvement) และความสามารถในการทำให้ตนเองสมบูรณ์ (Self –Perfection) รุสโซลองให้เราสังเกตดูว่าสัตว์ต่างๆนั้นเมื่อเวลาผ่านไปเป็นร้อยเป็นพันปี ลักษณะรูปแบบการดำรงชีวิต เผ่าพันธุ์ของพวกสัตว์เหล่านี้ก็ยังคงเหมือนกับที่มันดำรงอยู่ในช่วงเวลาแรก แต่สำหรับมนุษย์ มีบางอย่างพิเศษออกไป เพราะลองสังเกตดูว่าเมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์ก็กลับกลายเป็นคนที่เลอะเลือน นั่นไม่ได้หมายความว่ามนุษย์เปลี่ยนแปลงย้อนกลับไปสู่สภาพบรรพกาล แต่เพราะความสามารถอันโดดเด่นทั้งสองนี้ได้พามนุษย์ออกจากเงื่อนไขดั้งเดิมที่เขาเหล่านั้นไว้เพียงสาและอยู่สงบไปวันๆ แต่นั่นเป็นความโชคร้ายของมวลมนุษย์ที่คุณสมบัติเหล่านี้ในระยะยาวจะทำให้เขาเป็นทาสของเนื้อตัวของเขาเองและเหนือธรรมชาติ¹¹ รุสโซกำลังหมายความว่า ความสามารถในการพัฒนาตัวเองและความสามารถในการทำให้สมบูรณ์นั้นเมื่อเวลาผ่านไปสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ฉ้อฉล (Corrupted) ซึ่งตรงกันข้ามกับสัตว์ที่ไม่มีคุณสมบัติในการพัฒนาตนเอง สัตว์จึงไม่ได้เลอะเลือนหรือฉ้อฉลเหมือนมนุษย์*

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของรุสโซมี ก็คือ เสรีภาพที่จะฝ่าแรงกระตุ้นตามสัญชาตญาณ สิ่งนี้เองทำให้มนุษย์นั้นแตกต่างไปจากสัตว์ รุสโซกล่าวว่า ธรรมชาตินั้นได้กำหนดให้สัตว์ทุกตัวรวมทั้งมนุษย์ด้วย ให้ดำรงชีวิตหรือทำอะไรก็ได้แต่เป็นไปตามแรงกระตุ้นจากสัญชาตญาณ แม้ว่ามนุษย์นั้นจะได้รับแรงกระตุ้นดังกล่าวเหมือนสัตว์อื่นๆ แต่มนุษย์ก็มีเสรีภาพในการเลือกที่จะทำตามหรือไม่ทำตาม (Liberty to acquiesce or resist) มนุษย์ของรุสโซมีความสามารถที่จะฝ่ากฎแบบจักรกล (Law of Mechanism) อย่างของฮอบส์ได้ ดังตัวอย่างที่ยกไปแล้วข้างต้นว่ามนุษย์สามารถทนหิวได้เพราะว่าไม่ยอมไปแย่งชิงอาหารจากคนอื่น หรือด้วยความเห็นใจมนุษย์คนอื่น ตรงกันข้ามกับมนุษย์แบบของฮอบส์ที่ดำรงอยู่ด้วยสัญชาตญาณคงจะไม่มีกรรือที่จะไปฉวยอาหารนั้นมา รุสโซกล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีเสรีภาพนี้ และก็เป็นสิ่งแบ่งแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ โดยรุสโซเรียกคุณสมบัตินี้ว่า “Quality of Free agency”¹²

¹¹ Ibid., p. 60.

* โปรดดูเรื่องการอธิบายในคุณสมบัตินี้ใน “ไซอันต์” ไซพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกคนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรุสโซ. วิทยา. 7, 2552: 24.

¹² Ibid., p. 61.

อนึ่งมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของรูสโซ้นั้น เป็นมนุษย์ที่อยู่โดดเดี่ยวไม่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น เพราะว่ามันสามารถตอบสนองความต้องการทุกอย่างได้ด้วยตัวเอง มีแต่อย่างเดียวเท่านั้นที่ต้องไปสัมพันธ์กับบุคคลอื่น นั่นก็คือ การตอบสนองทางเพศจากเพศตรงข้าม แต่การที่พึ่งพาเพศอื่นนั้นก็เป็นเพียงช่วงเวลาขณะหนึ่งเท่านั้น เมื่อเสร็จธุระก็ต่างคนต่างแยกย้ายกันไป ไม่ได้มีความผูกพันใดๆ ความต้องการของคนป่าพวกนี้มีน้อยมากเมื่อเทียบกับมนุษย์ในสังคมการเมือง และก็ไม่จำเป็นที่ต้องไปคิดถึงเรื่องอนาคตอีกด้วย อยากจะกินตรงไหนก็กิน อยากจะนอนตรงไหนก็นอน ภาษาพูดและความคิดที่เป็นระบบก็ไม่มีเช่นกัน สิ่งเดียวที่มนุษย์สนใจก็คือการรักตัวเอง (Amour de Soi/ Self of Love)

การที่พวกนี้อยู่อย่างเป็นอิสระเรียบง่ายทำให้เป็นนายของตัวเองไม่ต้องพึ่งพาใครไม่ได้หมายความว่ามันทำให้มนุษย์มีเสรีภาพ เพราะลองจินตนาการดูว่า สัตว์บางชนิดก็สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่พึ่งพาใคร ไม่มีภาษา ไม่มีความผูกพันใดๆกับสัตว์ตัวอื่น หรืออาจจะมากกว่ามนุษย์ด้วยตรงที่มันสามารถผสมพันธุ์ได้ในตัวมันเอง(สัตว์สองเพศในตัวเดียวกัน) เราจะกล่าวได้ว่าสัตว์เหล่านี้มีเสรีภาพเช่นเดียวกับมนุษย์ใช่หรือไม่ คำตอบก็คือ ไม่ใช่ การพิจารณาว่ามีเสรีภาพหรือไม่อยู่ที่การเลือกที่จะฝืน ไม่ทำตามแรงกระตุ้นตามธรรมชาติที่สัตว์โลกทุกตัวต้องมี หรือเลือกที่จะทำตามแรงกระตุ้นนี้ สิ่งนี้เองเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพ สัตว์ที่กล่าวมาข้างต้น ไม่พึ่งพาใคร อยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่มันไม่มีเสรีภาพเพราะว่ามันจำเป็นต้องทำตามสัญชาตญาณอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความสามารถที่จะเลือกว่าทำตามหรือไม่ทำตาม สิ่งนี้เป็นสิ่งชี้ชัดว่ามีเสรีภาพหรือไม่ แต่เมื่อมนุษย์อยู่ในสังคมแล้วเสรีภาพเหล่านี้จะหายไปจนทุกคนกลายเป็นทาส เพราะไม่มีเสรีที่จะทำอะไรอย่างเจตจำนงของตน แต่จะเป็นไปตามเจตจำนงของคนอื่นหรือเอาเจตจำนงของคนอื่นมาอยู่ภายใต้เจตจำนงของเขา มนุษย์ในสังคมจึงไม่เสรีเพราะฝืนสิ่งเหล่านี้ไม่ได้

รูสโซได้ให้คำจำกัดความของความเป็นเสรีไว้อย่างชัดเจนซึ่งจะสัมพันธ์กับลักษณะมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่เสรี โดยเขากล่าวว่า “มีคนหลายคนพยายามจะหาความแตกต่างระหว่างสองคำคือ ความเป็นอิสระ (Independent) และเสรีภาพ (Liberty) กล่าวคือ เมื่อคนใดคนหนึ่งทำอะไรก็ตามอย่างที่เขาปรารถนา แน่แน่นอนเขาต้องสิ่งที่เขาทำอาจจะต้องทำให้บุคคลอื่นไม่พอใจ และนี่ก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นสภาวะที่เป็นเสรี คำว่าเสรีภาพนั้นไม่ใช่การกระทำที่เป็นไปเพื่อความพอใจของคนอื่น และก็ไม่ใช่การกระทำที่เอาเจตจำนงของผู้อื่นมาเป็นสิ่งที่ทำให้เรามีความสุข หรือความ

พึงพอใจ ใครก็ตามที่ทำตัวเป็นนายคนอื่น หรือพยายามที่จะทำให้คนอื่นเชื่อฟังเขา นั้นไม่ได้แปลว่าเขาเป็นเสรี”¹³ จากคำจำกัดความดังกล่าวของอิสรภาพและเสรีภาพตามความเห็นของรูสโซนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน เราอาจจะสรุปได้ว่า ความเป็นเสรีนั้นเกิดจากเสรีภาพในการเลือกที่จะฝืนหรือปฏิบัติตามสัญญาประชาคม และก็เป็นสถานะที่อิสระต่อกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์ในสถานะธรรมชาติเป็นเสรีเพราะว่ามีอิสระจากมนุษย์คนอื่นและคนอื่นก็เป็นอิสระจากเขา

นอกจากเสรีภาพแล้ว มนุษย์ยังมีความเสมอภาคกันด้วย สาเหตุของความเสมอภาคมาจากวิถีในการดำรงชีวิต ที่ไม่สัมพันธ์กับใคร อยู่โดดเดี่ยว ไม่มีใครสนใจใครหรือเปรียบเทียบระหว่างกัน สิ่งนี้เองทำให้มนุษย์มีความเสมอภาคกัน ไม่ใช่มีความเหมือนกันในความเป็นมนุษย์ แต่เพราะว่า ไม่มีมีการเปรียบเทียบกันต่างหาก ความชั่วทั้งหลายที่ทำให้จิตใจของคนเลวลงตามความคิดของรูสโซ เริ่มต้นจากการที่มีครอบครัวและมนุษย์มาอยู่รวมกันมากขึ้น จนเริ่มเปรียบเทียบกัน ให้ค่าของสิ่งต่างๆว่าสิ่งนี้น่าพึงพอใจหรือน่ารังเกียจ ซึ่งสุดท้ายแล้วนำไปสู่การถือครองทรัพย์สินต่างๆ ทั้งหมดนี้อาจจะสรุปได้ว่า ความเสมอภาคนั้นมาจากการวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่พึ่งพาใคร ไม่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น จึงไม่เกิดการเปรียบเทียบกัน จนในที่สุดก็นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เสมอภาคเพราะอยู่คนเดียว ทุกๆคนต่างก็อยู่คนเดียว ทุกคนต่างก็เป็นนายตัวเอง มีอิสระต่อกัน และที่สำคัญคือมีเสรีภาพเต็มที่ ดังนั้นทุกคนจึงเสมอภาคกัน*

รูสโซได้แบ่งลักษณะของความไม่เสมอภาคกันไว้สองประการคือ ความไม่เสมอภาคที่เป็นธรรมชาติ (Natural) เช่นความแตกต่างกันในเรื่องความแข็งแรงของร่างกาย สุขภาพ ความสามารถทางสติปัญญา เป็นต้น และความไม่เสมอภาคที่ไม่ใช่ธรรมชาติ ก็ความไม่เท่าเทียมกันทาง Moral

¹³ David Held, Model of Democracy (Cambridge: Polity, 2006), p. 46. ซึ่งอ้างอิงมาจาก Letter 8, Oeuvres Completes de J.J Rousseau ใน J. Keane, Public life and Capitalism (Cambridge: Cambridge University press, 1984), p. 255.

* ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นพ้องกับงานของไซยันต์ ไชยพรที่ได้ตีความไว้ว่า “เนื่องด้วยแต่ละคนมีเสรีภาพและอิสรภาพอย่างสมบูรณ์นี้เองที่ทำให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน นั่นคือ มนุษย์เท่าเทียมกันเพราะทุกคนมีสถานะอย่างเดียวกัน และสถานะที่ว่านี้ก็คือ สถานะของการมีเสรีภาพสมบูรณ์ ดังนั้นเราสรุปได้ว่า มนุษย์ในสถานะธรรมชาติของรูสโซเท่าเทียมกันเพราะทุกคนล้วนเสรีเต็มที่ (They are equal because they are free) ซึ่งย่อมแตกต่างจากการที่มนุษย์อิสระเพราะพวกเขาเท่าเทียมกัน (They are free because they are equal)” โปรดดู ไชยยันต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรูสโซ. วิชา. 7, 2552: 31.

หรือ Political ซึ่งไม่ได้หมายถึงความดี ความเลว หรือมีความหมายทางศีลธรรม หรือทางการเมือง แต่เป็นความหมายของความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล และเป็นสิ่งที่คนสมมติมันขึ้นมา โดยการยอมรับของคนในสังคมหรือคนทั่วไป (Conventional) ความไม่เท่าเทียมกันในประเภทนี้ได้แก่ การมีอภิสิทธิ์ในสังคม รวยจน สถานะทางสังคม ความมีเกียรติ หรือแม้แต่ความพยายามที่จะบังคับให้ผู้อื่นทำตาม หรือเชื่อฟังคน¹⁴ สิ่งเหล่านี้เป็นความไม่เท่าเทียมกันแบบสมมติขึ้นเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กันแล้วเท่านั้นและการที่มนุษย์ในธรรมชาติแต่ละคนแข็งแรงไม่เท่ากัน ฉลาด หรือโง่ หัวไว หรือหัวช้า ก็ไม่เป็นอุปสรรคที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาติ เพราะว่าแต่ละคนไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน หรือแทบจะจำกันไม่ได้ด้วยซ้ำ ตลอดจนไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปรู้จักคนอื่น ด้วยเหตุนี้ความไม่เท่าเทียมกันตามธรรมชาติจึงไม่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นดำรงชีวิตอยู่คนเดียว มีชีวิตอยู่กับตัวเอง เร่ร่อนไปเรื่อยๆ ไม่ได้มีการคาดการณ์สิ่งใดในอนาคต ไม่มีความต้องการที่มากมาย โดยเฉพาะความต้องการที่ได้รับจากเพื่อนมนุษย์ ยกเว้นเรื่องเพศ มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันภายใต้แรงขับตามธรรมชาติ มนุษย์เหล่านี้ไม่มีภาษา ไม่มีความคิดที่เป็นระบบ แต่มนุษย์มีเสรีภาพเสมอภาคอย่างมาก ตลอดจนเป็นอิสระต่อกัน

จากการที่ผู้วิจัยได้พยายามเสนอความคิดของรูสโซในเรื่องสภาวะธรรมชาติมาอย่างละเอียดนี้ก็เพื่อที่จะโยงไปสู่การสรุปของรูสโซว่า ในสภาวะธรรมชาตินั้น ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมหรืออธรรมแต่อย่างใด คำกล่าวนี้รูสโซได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ “*The philosophers, who have inquired into the foundations of society, have all felt the necessity of going back to a state of nature; but not one of them has got there... Some of them (The Philosophers) have not hesitated to ascribe to man, in such a state, the idea of Just and unjust, others have spoken of the natural right of every man to keep what belongs to him... Every one of them, in short, constantly dwelling on wants, avidity, oppression, desires and pride, has transferred to the state of nature ideas which were acquired in society; so that, **in speaking of the savage, they described the social man***” นักปรัชญาก่อนหน้านี้หลายคนได้พยายามค้นหาสภาวะธรรมชาติเช่นเดียวกัน แต่คน

¹⁴ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translate by G.D.H Cole, Op.cit ., p. 49.

พวกนั้นส่วนใหญ่ล้มเหลว เพราะว่าพวกเขาเหล่านั้นมักจะนำลักษณะของคนที่อยู่ในสถานะที่มีสังคมนการเมืองแล้วมาใส่ในสถานะธรรมชาติ ลักษณะดังกล่าวได้แก่ ความต้องการอย่างไม่จำกัด (Wants) ความละโมภ (Avidity) การกดขี่ซึ่งกันและกัน (Oppression), ความปรารถนาอย่างแรงกล้า (Desires), และ ความหยิ่งผยอง (Pride) นอกจากนี้ นักคิดบางคนยังได้จินตนาการไปถึงว่ามนุษย์ในสถานะธรรมชาติจะมีความสามารถในการคิดเรื่อง ความยุติธรรมและความอยุติธรรม (Just and Unjust) ความคิดเรื่องการถือครองทรัพย์สินที่เป็นไปตามสิทธิตามธรรมชาติ หรือการที่ผู้แข็งแรงกว่ากดขี่ผู้ที่อ่อนแอกว่า ทั้งหมดนี้เป็นความพยายามของนักคิดเหล่านั้นที่อธิบายสภาพของมนุษย์คนป่าแต่พวกเขากลับเอาคุณสมบัติแบบมนุษย์ที่อยู่เป็นสังคมแล้วมาแทนที่”¹⁵

ดังที่เราเห็นจากตัวบทที่ปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นที่สองซึ่งได้เสนอไปในข้างต้นนั้น มนุษย์ในสถานะธรรมชาติ เป็นมนุษย์ที่อยู่ตามลำพัง อยู่กับตนเอง ไม่มีความสัมพันธ์ใดๆกับเพื่อนมนุษย์คนอื่นมีชีวิตอยู่กับตัวเอง เร่ร่อนไปเรื่อยๆ ไม่ได้มีการคาดการณ์สิ่งใดในอนาคต ไม่มีความต้องการที่มากมาย โดยเฉพาะความต้องการที่ได้รับจากเพื่อนมนุษย์ ยกเว้นเรื่องเพศ มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจ ไม่มีภาษา ไม่มีความคิดที่เป็นระบบ มนุษย์มีเสรีภาพและเสมอภาคอย่างมาก เป็นอิสระต่อกัน ดังนั้นเป็นที่ชัดเจนว่าหลักการแห่งความยุติธรรมไม่ได้มีการดำรงอยู่ในช่วงเวลานี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่ได้มีการคิดพิจารณาถึงเรื่องความยุติธรรมแต่อย่างใด

ยิ่งไปกว่านั้น รูสโซยังได้กล่าวเกี่ยวกับความยุติธรรมไว้ว่า สิ่งนี้จะสามารถเกิดขึ้นภายใต้การดำรงชีวิตแบบที่เป็นสังคมแล้วเท่านั้น ดังที่เขาได้กล่าวไว้ในหนังสือสัญญาประชาคม ตอนที่ว่าด้วย สังคมการเมือง (Civil State) ดังนี้ “การผ่านจากสถานะธรรมชาติไปสู่สถานะการเป็นสังคมนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลต่อตัวมนุษย์ เช่น ความยุติธรรมจะเข้าแทนที่สัญชาตญาณในพฤติกรรมของมนุษย์ นอกจากนี้มันยังก่อให้เกิดการให้ค่าทางศีลธรรมแก่การกระทำของพวกเขาซึ่งก่อนหน้านี้ไม่มี”^{*} นอกจากนี้แล้วรูสโซยังได้กล่าวในทำนองเย้ยหยันพวกนักคิดที่คิดว่า

¹⁵ **J.J Rousseau**, “On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind” in *The social contract and Discourses*, translate by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 50.

^{*} “The passage from the state of nature to the civil state produces a very remarkable change in man, by substituting justice for instinct in his conduct, and giving his actions the morality they had formerly lacked”
“ **J.J Rousseau**, “The Social Contract” in *The Social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 195.

ความยุติธรรมมีมาก่อนทุกสิ่งไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ ในบทที่ว่าด้วยกฎหมาย (The Laws) ดังนี้ “สิ่งที่ดีและสอดคล้องกับระเบียบนั้นเป็นไปโดยธรรมชาติของสิ่งต่างๆและเป็นอิสระจากการตกลงกันเองของมนุษย์ ดังนั้นความยุติธรรมทั้งปวงต้องมาจากพระเจ้า พระองค์เท่านั้นทรงเป็นต้นกำเนิดของมัน แต่ถ้าเราสามารถที่จะรับเอาความยุติธรรมจากแหล่งที่สูงส่งเช่นนี้ได้ เราก็ไม่จำเป็นต้องมีทั้ง กฎหมายและรัฐบาล... ดังนั้นเองจึงจำเป็นต้องมีการตกลงกัน และมีกฎหมายเพื่อผนึกสิทธิเข้ากับหน้าที่ และนำความยุติธรรมไปสู่เป้าหมาย” *

อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนนี้เราจึงสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับความยุติธรรมในเบื้องต้นได้ว่า หลักการเรื่องความยุติธรรมจะไม่เกิดขึ้นเลยถ้ามนุษย์อยู่เพียงลำพังและเป็นอิสระต่อกัน แต่มันก็จะเกิดปัญหาต่อมาก็คือ เมื่อความยุติธรรมไม่ได้ดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติ หรือสภาวะที่ก่อนจะมีสังคมนั้น แล้วความคิดเรื่องความยุติธรรมหรือหลักการแห่งความยุติธรรมจะเริ่มต้นเมื่อใด ซึ่งเขาก็ได้ตอบปัญหานี้ไว้ว่า ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นในสภาวะการณ์ที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคมแล้วเท่านั้น ซึ่งรูสโซก็ได้บรรยายจากสภาวะที่มนุษย์อยู่เพียงลำพังจนเริ่มมาอยู่รวมกันเป็นสังคม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเราจะพิจารณาในเรื่องนี้จากหัวข้อต่อไปคือ สภาวะที่เป็นสังคมกับหลักการเรื่องความยุติธรรม

4.2 สภาวะที่เป็นสังคม การกำเนิดขึ้นของรัฐ กับหลักการเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ

การที่มนุษย์เริ่มออกจากสภาวะธรรมชาติตามจินตนาการของรูสโซนั้น ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่มนุษย์ตัดสินใจที่จะเริ่มอยู่สองคนกันเป็นครอบครัว ซึ่งเวลานั้นเองมนุษย์ก็เริ่มห่างเหินกับตัวเอง (Estranged) และโหดร้ายกับบุคคลอื่น ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันต่างๆก็เตรียมพร้อมที่จะอุบัติขึ้น¹⁶ เมื่อก่อนในสภาวะธรรมชาติการที่มนุษย์นั้นมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามนั้นมนุษย์ไม่ได้คิด

* “What is well and in conformity with order is so by the nature of things and independently of human conventions. All justice comes from God, who is its sole source; but if we knew how to receive so high an inspiration, we should need neither government nor laws..... Therefore, Conventions and laws are needed to join rights to duties and refer justice to its object” โปรดดู Ibid., p. 210.

¹⁶ J.J Rousseau, “On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind” in The social contract and Discourses, translate by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 88.

อะไรไปมากกว่าการได้กินผลไม้เพียงลูกหนึ่ง¹⁷ หรือสายตาที่เขามองคนอื่นนั้นก็ไม่ว่าอะไรกับที่เขามองสัตว์ตัวหนึ่ง (ยกเว้นตอนเกิดความรู้สึกที่เรียกว่า Compassion) รูสโซเรียกการมาอยู่แบบครอบครัวว่าเป็นการขยายตัวออกสู่ภายนอกเป็นครั้งแรก (First expansion) กล่าวคือ เป็นครั้งแรกที่มนุษย์เริ่มมีความรู้สึกแบบใหม่ มีพันธนาการแบบใหม่ แต่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวยังคงไว้ซึ่งเสรีภาพเพราะว่าลูกอาจจะตัดสินใจออกจากครอบครัวไปเมื่อไรก็ได้ แต่สิ่งสำคัญที่สุดเริ่มมาจากที่จำนวนมนุษย์มีมากขึ้น และสิ่งแวดล้อมบังคับให้มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กัน ความเกี่ยวพันกันระหว่างมนุษย์ต่างครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้สึกแบบ “Amour Propre (Self Love/Vanity)” ความรู้สึกนี้จะป็นต้นตอของความชั่วร้ายทุกอย่าง คำถามก็คือสิ่งใดที่ทำให้เกิดความรู้สึกแบบ Self Love หรือ Vanity ขึ้นมา

รูสโซได้ตอบประเด็นนี้ว่า เมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์ทางสังคมกันแล้ว สิ่งทีุ่ดหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือการเปรียบเทียบกันดังที่รูสโซกล่าวว่า “พวกมนุษย์เหล่านี้ก็มาอยู่รวมกันหน้ากระท่อมของพวกเขาได้ต้นไม้ใหญ่ เพื่อที่จะร้องเพลงและเต้นรำ ความบันเทิงใจเหล่านี้เกิดขึ้นมาจากการที่พวกเขารวมกันเมื่อมีเวลาว่างโดยที่ไม่รู้จะไปทำอะไร แต่ทุกคนก็เริ่มที่จะพิจารณาคนอื่น ๆ และเขาเองก็ปรารถนาที่จะให้คนอื่น ๆ หันมาสนใจเขาบ้างเหมือนกัน และนั่นก็คือการเริ่มให้คุณค่าที่กลายมาเป็นคุณค่าสาธารณะที่พวกเขาสมมุติขึ้น ใครก็ตามร้องหรือเต้นได้ดีที่สุด ใครก็ตามหน้าตาดีดีที่สุด แข็งแรงที่สุด ทรนกลาดหลั๊กแหลมที่สุด หรือแม้แต่มีเสน่ห์ที่สุด ก็ถูกสนใจมากที่สุด และนี่เองเป็นก้าวแรกที้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งในขณะที่เดียวกันก็นำไปสู่ความชั่วร้ายทั้งหมด สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นสองพวกด้วยกันคือ พวกหนึ่ง(ที่คนให้ค่าว่าดี) ก็จะเริ่มยะโสโอหัง ภาคภูมิใจและดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น อีกฝ่ายก็จะเกิดความรู้สึกอับอายและอิจฉาริษยา ซึ่งสิ่งทั้งสองนี้จะกลายเป็นเพาะเชื้อใหม่ ที่จะนำไปสู่จุดจบของความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาและความสุขตามที่เคยมีมาในสภาวะธรรมชาติ”¹⁸ *

¹⁷ Ibid., p. 61.

¹⁸ Ibid., p. 90.

* ภาษาก็เริ่มเกิดขึ้นเป็นรูปเป็นร่างในเวลาี่นี้เอง โปรดดู Ibid., p. 89 และรายละเอียดเกี่ยวกับต้นกำเนิดภาษาสามารถดูได้จากงานอีกชิ้นหนึ่งของรูสโซที่มีชื่อว่า “On the Origin of Language” ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว โปรดดู **Jean Jacques Rousseau**, *On the Origin of Language*, translated by John Moran and Alexander Gode (Chicago: Chicago University Press, 1992)

ก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะขออธิบายคำศัพท์คำว่า Amour Propre และ Amour de Soi เนื่องจากศัพท์คำทั้งสองนี้มีความหมายว่า การรักตัวเอง แต่นัยยะที่รูสโซใช้ระหว่างศัพท์สองคำนี้มีความแตกต่างกันพอสมควร กล่าวคือ Amour de Soi หรือ Self of Love เป็นอารมณ์ความรู้สึกตามธรรมชาติที่อยู่ภายในมนุษย์ทุกคน ซึ่งจะมุ่งต่อการสนใจต่อตัวเองเท่านั้น (Self-Preservation) และทำให้คนเป็นนายของตัวเอง Amour de Soi นั้นจะถูกนำโดยเหตุผลที่มุ่งต่อตนเองและอารมณ์แบบ Compassion ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นสิ่งดีตามธรรมชาติ (Naturally Good) ที่เป็นบ่อเกิดของความเป็นมนุษย์ ความดีทั้งปวง ด้วยเหตุนี้เองในสภาวะธรรมชาติลักษณะของมนุษย์จึงอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่สนใจใคร ไม่พึ่งพาใคร สิ่งเดียวที่สนใจคือตัวเอง ความต้องการประเภทนี้ก็อยู่ในรูปของการต้องการแก่การกิน การดื่ม และการนอนหลับ¹⁹ และท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่เสรีภาพ เสมอภาค อิสรภาพของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ²⁰ ในทางตรงกันข้ามเมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นสังคมแล้ว มีการเปรียบเทียบกันขึ้น Amour Propre/Vanity จึงได้ค่อยๆ เข้าแทนที่ Amour de Soi จนนำไปสู่ความเลวลงของมนุษย์ กล่าวคือ Amour Propre (Vanity)* เป็นความรู้สึกที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคม และเป็นความรู้สึกการนำไปสู่การแตกแยกและห่างเหินจากตัวเอง เพราะมุ่งที่จะให้ผู้อื่นสนใจการดำรงอยู่ของตน (Acknowledged Own Existence) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีการเปรียบเทียบกันและให้คุณค่าระหว่างกัน ผู้ที่ไม่ได้รับการให้คุณค่าก็ต้องพยายามที่จะให้คนอื่นหันมาสนใจในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสิ่งหนึ่งจากสมาชิกคนอื่น นี่เองจึงนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน การไม่เสรี และไม่มีอิสรภาพ เพราะตัวเองต้องทำทุกอย่างเพื่อให้คนอื่นสนใจ ความสุขของตนเองอยู่ที่การให้คุณค่าจากคนอื่น คนไม่เป็นนายของตัวเองอีกต่อไป ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเจตจำนงของมนุษย์ที่แต่เดิมนั้นเป็นของมนุษย์เองอย่างสมบูรณ์ได้กลับกลายเป็นไปอิงอยู่กับเจตจำนงของคนอื่น หรือว่าเอาเจตจำนงของเราไปอยู่ครอบเจตจำนงของคนอื่น

¹⁹ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 116.

²⁰ J.J Rousseau, *Emile or on Education*, translated by Alan Bloom (New York: Basic books, 1979), p. 212-213. และ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 73.

* John Rawls แปล Amour Propre ว่า Pride โปรดดู John Rawls, *Lectures on the History of Political Philosophy*, (Cambridge Massachusetts :Harvard University press), 2007 .p 199 แต่ Leo Strauss แปลคำดังกล่าวว่า Vanity โปรดดู Leo Strauss, “The Crisis of modern natural right : Rousseau” Op.cit., p. 270.

ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ก็คือ ความไม่มีเสรี อิสระและเสมอกัน การล้อมรั้ว การออกกฎหมายที่ล่อลวงคนจนของคนรวยก็มีฐานมาจาก Amour Propre ทั้งสิ้น รูโซถึงกับกล่าวว่า Amour Propre เป็นสิ่งที่นำไปสู่ความชั่วทั้งมวลของมนุษยชาติ ดังนั้นแล้วเราอาจจะสรุปอย่างกว้างได้ว่า Amour De Soi ก็คือความรู้สึกรักตนเองโดยที่ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นและความรักตัวเองนี่ก็ทำให้เราเห็นอกเห็นใจมนุษย์คนอื่นด้วย แต่ Amour Propre นั้นเป็นความรู้สึกที่รักตนเองแต่เกิดจากการพึ่งพาคนอื่น การให้คุณค่า การเปรียบเทียบซึ่งผลลัพธ์ของมันก็คือ การรักตัวเองจนถึงขั้นยโสโอหัง จนกลบความรู้เห็นอกเห็นใจมนุษย์คนอื่นไป และการรักตนเองแบบที่สองนี้ก็สามารนำไปสู่การทำร้ายผู้อื่น เพราะผลประโยชน์ที่มาจากความรักตนเองได้

ตามความคิดของรูโซนั้นการเปรียบเทียบกันเองเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ความชั่ว (ยโสโอหัง คุกเข่าเหยียดหยาม ความอับอาย อิจฉาริษยา สิ่งเหล่านี้เป็นความชั่ว) และสุดท้ายที่จะนำไปสู่ก็คือความไม่เสรีอีกต่อไป ข้อสังเกตที่จะควรพิจารณาก็คือ ความไม่เท่าเทียมกันในทางร่างกายความสามารถ สติปัญญา หรืออะไรต่างๆเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติแล้ว แต่ไม่มีปัญหาหรือนำไปสู่ความไม่เสมอภาคหรือไม่เสรีระหว่างมนุษย์ ทั้งๆที่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงลดน้อยหรือมากขึ้น แต่ทำไมจึงมีปัญหาในเมื่อมนุษย์เริ่มมีการปฏิสัมพันธ์กัน ก็เพราะสิ่งเหล่านี้มาจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกัน และเริ่มเปรียบเทียบตลอดจนให้คุณค่าระหว่างกัน อาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ความหล่อ ความสวย ความฉลาด มันไม่ได้มีคุณค่าในตัวเอง แต่การที่มนุษย์เริ่มให้คุณค่ากับมันว่า ดี เลว พอใจ น่ารังเกียจ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นความไม่เท่าเทียมกันแบบสมมุติ (Conventional/Moral) เพราะว่าคนที่หน้าตาอัปลักษณ์ โง่ ร่างกายอ่อนแอ ก็ไม่สามารถเท่าเทียมกับ คนที่หน้าดี ฉลาด ร่างกายแข็งแรง นี่จึงก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันแต่เป็นแบบอุปโลกน์ขึ้นมา ความไม่เท่าเทียมกันแบบนี้จะมีอยู่ในมนุษย์เข้าเป็นสังคมแล้วเท่านั้น

เท่านั้นยังไม่พอ การเริ่มต้นของทรัพย์สินก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ เกิดความไม่เท่าเทียมกัน และความไม่มีเสรีภาพ กล่าวคือ มนุษย์เริ่มต้นที่จะทำการเกษตรกรรมและการรู้จักใช้โลหะ ทั้งสองนี้เกิดขึ้นเพราะว่ามนุษย์อยู่รวมกันมากขึ้นจึงทำให้ต้องรู้จักคิดถึงอนาคต การออกล่าสัตว์เก็บของป่าไปวันๆนั้น ก็พอแค่หากินได้เพียงวันสองวันแต่ถ้าทำการเกษตรกรรมจะสามารถเก็บสะสมเป็นเสบียงได้เป็นเวลานานขึ้น ส่วนการใช้โลหะนั้นมนุษย์ก็นำโลหะมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

ที่ใช้ในเกษตรกรรมและการล่าสัตว์ตลอดการใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งสองสิ่งนี้นำไปสู่ ความต้องการที่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช่เพื่อยังชีพอย่างเมื่อในสภาวะธรรมชาติ รูโซกล่าวว่าการที่รู้จักทำเกษตรกรรมและการใช้โลหะเป็นสิ่งที่ปฏิวัติมนุษย์ให้เริ่มกลายเป็นมนุษย์ที่มีอารยธรรม แต่มันก็ได้ทำลายความเป็นมนุษย์ (Humanity) ไปพร้อมๆกัน²¹ ทำไมถึงเป็นเช่นนี้ สาเหตุก็คือ สิ่งของฟุ่มเฟือยต่าง ๆ นั้นเป็นความต้องการที่นอกเหนือไปจากการดำรงชีพ (Self –Sufficient) ความฟุ่มเฟือยนี้เป็นความต้องการแบบฉ้อฉล (Corrupted needs) และสิ่งเหล่านี้จะเริ่มนำมนุษย์ถลำตัวไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น ทรัพย์สินมันไม่ได้ทำให้ผู้ที่ครอบครองมันมีความสุขแต่อย่างไร แต่เราก็ไม่อยากจะเสียมันไป ทั้งๆที่ในสภาวะธรรมชาตินุษย์ไม่เคยคิดถึงสิ่งของเหล่านี้ แต่เมื่อมีการให้คุณค่ากับมันขึ้นมา ความต้องการที่จะครอบครองก็เกิดขึ้น มนุษย์จะพยายามทุกวิถีทางที่จะปกป้องสิ่งเหล่านี้ไว้

มากไปกว่านั้น รูโซได้บรรยายต่อไปว่า “มนุษย์คนแรกที่เริ่มต้นสร้างความคิดในเรื่องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัว ก็เริ่มที่จะล้อมที่ดินหนึ่ง และคิดว่าเป็นของๆเขาและก็มีคนอื่นที่ชื่อพอ (Simple Enough) ที่จะเชื่อคำกล่าวอ้างของไอ้มนุษย์ตัวนั้น คนที่กั้นรั้วนี้แหละเป็นผู้ก่อตั้งสังคมเป็นคนแรก จากการกระทำเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดอาชญากรรม สงครามครั้งนับไม่ถ้วน การสังหารโหดระหว่างกัน ความน่าสะพรึงกลัวต่างๆและความเคราะห์ร้ายมากมาย ทำไมเล่าถึงไม่มีใครสักคนที่ออกไปตั้งหมุดปักรั้วที่ดินนั้นหรือ ไปถมคูที่ล้อมรั้วที่ดินนั้นอยู่ และก็ไปร้องบอกเพื่อนมนุษย์คนอื่นว่า อย่าไปเชื่อมมนุษย์หลอกหลวงคนนี้ พวกเขิงจำไม่ได้แล้วหรือว่า เมื่อก่อนผลผลิตจากผืนแผ่นดินทุกอย่างเป็นของของพวกเราทุกคน และโลกใบนี้ก็ไม่ได้เป็นของใครเลย”^{*} รูโซได้เขียนข้อความดังกล่าวไว้ใน ส่วนเริ่มต้นภาคที่สองของความสำเร็จของเขา และได้ย้อนกลับไปถึงสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์แบบสมมุติขึ้น (Moral/Conventional/Political) และ

²¹ J.J Rousseau, "On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind" in *The social contract and Discourses* (London: Everyman, 1993), p. 92.

* “The first man who, having enclosed a piece of ground, bethought himself of saying This is mine, and found people simple enough to believe him, was the real founder of civil society. From how many crimes, wars and murders, from how many horrors and misfortunes might not any one have saved mankind, by pulling up the stakes, or filling up the ditch, and crying to his fellows, "Beware of listening to this impostor; you are undone if you once forget that the fruits of the earth belong to us all, and the earth itself to nobody” โปรดดู Ibid., p. 84.

ก็เป็นที่น่าสังเกตเหมือนกันสำหรับผู้ที่ได้ศึกษาปรัชญาการเมืองของล๊อคมาแล้ว โดยเฉพาะในบทที่ว่าด้วยทรัพย์สิน (Property) ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีจะเราเห็นได้ว่ารัฐโซจงใจพาดพิงไปถึงจอห์น ล๊อคอย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์ตัวที่กั้นรั้วนั้นก็คือ มนุษย์ต้นแบบนายทุนของจอห์น ล๊อคนั่นเอง ที่เชื่อว่าทรัพย์สินเป็นสิ่งตามธรรมชาติ สิทธิในเรื่องที่ใส่แรงงานเข้าไปในวัตถุดิบ และสามารถครอบครอง เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวได้

ทำไมการครอบครองทรัพย์สินส่วนตัวถึงทำให้คนไม่เท่าเทียมกัน สาเหตุก็คือ เกิดจากการเปรียบเทียบและการที่จำเป็นต้องพึ่งพาศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองทำให้ไม่เสมอภาคกันและไม่มีเสรีอีกต่อไป สมมุติว่าคนๆหนึ่งกั้นรั้วในที่ดินที่ดีที่สุด อาทิเช่น ใกล้แม่น้ำลำธาร มีอุดมสมบูรณ์สูง ผลผลิตที่ได้ก็ย่อมต้องมีปริมาณที่มากกว่าทั้งคุณภาพและปริมาณ ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่ได้กั้นรั้ว หรือ ได้ที่ดินที่แห้งแล้งผลผลิตจึงไม่พอเพียง ลองจินตนาการต่อไปว่าเมื่อถึงฤดูหนาวที่ไม่สามารถออกไปหาของกินได้ หรือผลผลิตที่มีไว้ไม่พอกิน เขาจะอย่างไร ทางเลือกมีไม่มากนัก เขาจะยอม อดตายหรือว่า ไปขอกจากคนที่มืออย่างเหลือเฟือ แล้วคนที่เหลือเฟือจะยอมให้อย่างเปล่าประโยชน์หรือ? เพราะว่าเขาอาจจะคิดว่าเป็นสิ่งที่เขาได้ลงแรงไป จะให้แรงงานเขาเปล่าประโยชน์โดยการยกให้คนอื่นไปกินหรือ ดังนั้นมนุษย์ผู้มั่งคั่งก็ต้องหวังบางสิ่งตอบแทน อย่างน้อยที่สุด คนที่มีผลผลิตมากก็ย่อมต้องมีอิทธิพลต่อคนที่มาขอกินอย่างแน่นอน ถ้าไม่ไปขอกจากคนผู้นั้น ก็คือไปหยิบเอามาจากที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ ถ้าเจ้าของที่ดินนั้นรู้ก็จะต้องกล่าวหาคนที่เข้ามาเอา การกล่าวหาว่า ขโมยก็เริ่มเกิดขึ้น ทั่วๆที่คนไปหยิบผลผลิตมาอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่าการขโมยเป็นเช่นไร ธรรมชาติไม่มีคำว่าขโมย มีแต่อยากกินก็หยิบเอาไป อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นชัดตามประวัติศาสตร์นั่นก็คือ เมื่อคนผิวขาวที่อเมริกาในสมัยอาณานิคม ล้อมรั้วปลูกข้าวโพดไว้ แต่วันดีคืนดี มีคนป่าอินเดียนแดงเข้ามากินผลผลิตนั้น และคนผิวขาวก็กล่าวหาว่าคนป่าเหล่านี้มาขโมยของๆเขา เขาจึงฆ่าคนป่าเหล่านั้นเสีย เพราะว่าคนป่าเหล่านั้นขโมยของๆเขา ทั่วๆที่ตามธรรมชาติแล้วคนเหล่านี้ไม่รู้หรือว่าการขโมยเป็นอย่างไร มันหิวมันก็กิน ทรัพย์สินส่วนตัวเป็นอย่างไรไม่เคยรู้จัก เช่นเดียวกับมนุษย์ของรัฐโซที่เพิ่งเริ่มออกมาจากสภาวะธรรมชาติก็โดนกล่าวหาว่าเป็นขโมยและการลงโทษ และการล้างแค้นก็เป็นสิ่งตามมา

ยิ่งไปกว่านั้น คนที่มั่งคั่งกว่าในทางผลผลิตก็ย่อมต้องมีส่วนกิน เวลาว่างก็มีเหลือเยอะ ต่อมาเขาอาจจะไปจ้างคนที่ไม่มีจะกินมาให้ทำ โดยแบ่งผลผลิตให้เล็กน้อย ในทางกลับกันเจ้าของ

ที่คิดก็ไม่ต้องทำอะไรเลย ความแตกต่างเริ่มเกิดขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันก็มากขึ้น คนส่วนใหญ่ก็เริ่มพิจารณาแล้วก็เริ่มให้ค่าของคนนั้นว่า คนรวย และอีกคนว่าจน ความแตกต่างยิ่งซัดเข้าไปอีก คนที่มาทำงานก็ต้องอยู่ภายใต้เจตจำนงของเจ้านาย เขาจึงไม่ได้ทำอะไรอย่างที่เขาเป็นเหมือนเมื่อก่อน เขาจึงไม่มีอิสระ เสรีภาพ และเสมอภาคอีกต่อไป ในทางกลับกัน คนที่เป็นนายจ้างกลับนึกว่าตนเองเสรี เพราะว่ามีเจตจำนงเหนือคนอื่นได้ แต่เขาก็กลับตกเป็นทาสเสียยิ่งกว่าลูกน้องของเขาอีก เพราะว่าเขตกเป็นทาสของการให้คุณค่า ที่มาจากการเปรียบเทียบของสังคมว่า ความรวยนี่มันดี ความจนไม่ปรารถนา เขาจึงพยายามที่จะไม่ทำให้เขาไม่มีกิน เขาไม่ได้มีชีวิตที่คิดถึงตนเองอีกต่อไป เขาคิดถึงว่าคนอื่นจะมองเขาอย่างไร ชีวิตเขาขึ้นอยู่กับคนอื่น เขตกเป็นทาสทรัพย์สินที่สมมุติขึ้นมาเองทั้งนั้น ความรู้สึกแบบนี้รัฐโซเรียกว่า *Amour Propre* หรือ *Vanity* ที่เป็นต้นเหตุต่อความชั่วทั้งหมดเมื่อมนุษย์อยู่ในสังคม ตรงกันข้ามกับสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์มีแต่ความสนใจต่อตนเองที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับคนอื่น (*Amour de Soi*)

อนึ่ง ตามที่รัฐโซได้จินตนาการไว้ว่า สังคมการเมืองได้เริ่มต้นจากมนุษย์ตัวแรกที่กินข้าวแต่นั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐได้เกิดขึ้น รัฐในที่นี้คือองค์กรทางสังคมที่มีกฎระเบียบบังคับใช้ต่อสมาชิกในองค์กรนั้น ซึ่งรัฐได้เกิดขึ้นจากการที่ตกลงทำสัญญาระหว่างกัน โดยเริ่มจากคนมั่งมีที่รู้สึกว่าตนเองไม่ปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะความไม่มั่นคงในทรัพย์สินของตน เพราะในเวลาดังกล่าวได้เกิดการอดอยาก การปล้นสะดมระหว่างกันเกิดขึ้น และด้วยกำลังของเขาเองนั้นก็ไม่ได้เพียงพอที่จะปกป้องทรัพย์สินเหล่านั้นไว้ได้ พวกคนรวยเหล่านั้นจึงต้องหาทางที่จะปกป้องสิ่งเหล่านี้ไว้ ดังนั้นเขาจึงเริ่มวางแผนการ โดยไปโฆษณาชวนเชื่อให้พวกคนจนหรือคนมั่งมีคนอื่นฟังเพื่อที่จะล่อลวงคนทั้งหมดมาทำสัญญา ดังที่รัฐโซกล่าวถึงการโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าวว่า “พวกเราน่าจะรวมตัวกันเพื่อที่จะปกป้องคนที่อ่อนแอกว่าจากการถูกข่มเหง หรือเพื่อที่จะยับยั้งความทะเลาะทแยงจากคนมั่งมีมาก ตลอดจนจัดการปกป้องรักษาทรัพย์สินของมนุษย์ทุกๆคนที่เขาเป็นเจ้าของอยู่นั้น ด้วยการนี้แล้วให้พวกเราสถาปนากฎแห่งความยุติธรรมและสันติภาพที่จะบังคับใช้กับทุกๆคน โดยไม่มีข้อยกเว้น .... มากไปกว่านั้นให้พวกเราเปลี่ยนแปลงพลังของแต่ละคนที่ใช้ในการทำร้ายซึ่งกันและกัน มาเป็นการรวมกันให้เป็นอำนาจสูงสุด (*Supreme power*) ซึ่งจะปกครองเราเยี่ยงกฎหมายที่เต็มไปด้วยปัญญา ซึ่งจะป้องกันและปกป้องสมาชิกทั้งหมดขององค์กรคณาจากศัตรู โดยรวมของพวกเรา สู้ตายแล้วก็จะเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสมานฉันท์กลมเกลียวในบรรดา

พวกเราทั้งหลาย.....ด้วยคำพูดเพียงเท่านั้นก็ทำให้พวกมนุษย์ทั้งหลายที่ยังไม่เจริญ ง่ายต่อการถูกล่อลวง และไม่มีประสบการณ์เพียงพอที่จะเห็นอันตรายที่รออยู่ พวกเขาจึงรีบอำแขนตอบรับผู้โชครวนนี้ ด้วยความหวังที่ว่ามันจะปกป้องเสรีภาพของพวกเขาได้” *

ตามสมมุติฐานของรูสโซนี่ รัฐก็ได้ถือกำเนิดเกิดขึ้น และเราจะเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับรัฐก็คือ ความคิดเรื่องความยุติธรรม ดังข้อความข้างต้นเราก็จะเห็นว่าหลังจากที่คนรวยและคนจนมีความขัดแย้งกันอย่างไม่รู้จบ ซึ่งทางฝั่งคนรวยก็อ้างในเรื่องสิทธิของผู้มาก่อน (Right of First Occupier) ตรงกันข้ามกับอีกฝั่งหนึ่งที่อ้างเรื่องสิทธิของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า (Right of the Stronger) ²² จากปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้เช่นนี้ กลุ่มคนรวยจึงได้คิดอุบายขึ้นว่าให้ทุกคนมาตกลงหลักการแห่งความยุติธรรมที่จะใช้บังคับทุกคน จากหลักการนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการตกลงซึ่งกันและกันของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน หรืออาจจะกล่าวในอีกนัยหนึ่งว่า ความยุติธรรมดังกล่าวเป็นความยุติธรรมแบบสมมุติขึ้น

แต่หลักการยุติธรรมนี้รูสโซได้มองว่ามันเป็นหลักการของความยุติธรรมที่อยู่ยุติธรรมอย่างยั้ง (Principle of Justice as Injustice) เพราะว่าการตั้งหลักการเช่นนี้ขึ้นมาก็เพื่อประโยชน์ของคนแค่บางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งคนบางกลุ่มในที่นี้ก็คือกลุ่มของผู้มั่งมี (The Rich) แต่มันจะเป็นโทษและข้อผูกมัดที่ร้ายกาจสำหรับคนยากไร้ และคนที่ไม่มีทรัพย์สิน (The Poor) ดังที่รูสโซได้กล่าวไว้ว่า “ดังเช่นนั้นแล้ว การกำเนิดของสังคมและกฎหมายได้เป็นพันธะข้อผูกมัดอันใหม่ล่าสุดต่อคนยากไร้แต่มันจะเป็นการเพิ่มอำนาจอันไม่เคยมีมาก่อนนี้ให้แก่คนรวย ซึ่งหลักการเหล่านี้จะทำลายเสรีภาพตามธรรมชาติ และกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพย์สินและความไม่เท่าเทียมกันให้ดำรงอยู่ไปชั่ววันรันคร การเปลี่ยนแปลงอันเจ้าเล่ห์แสนกลนี้ได้ทำการก่อตั้งสิทธิอันไม่สามารถพรากไปได้

* “Let us join," said he, "to guard the weak from oppression, to restrain the ambitious, and secure to every man the possession of what belongs to him: let us institute rules of justice and peace, to which all without exception may be obliged to conform; rules that may in some measure make amends for the caprices of fortune, by subjecting equally the powerful and the weak to the observance of reciprocal obligations. Let us, in a word, instead of turning our forces against ourselves, collect them in a supreme power which may govern us by wise laws, protect and defend all the members of the association, repulse their common enemies, and maintain eternal harmony among us." จาก Ibid., p. 98.

²² Ibid., p. 97.

นั่นก็คือสิทธิที่เป็นประโยชน์สำหรับคนไม่กี่คนที่ทะเลาะทะเลาะกัน ด้วยการพยายามเอาวามนุษย์ทั้งหมดลงมาใช้แรงงาน ลงมาเป็นทาส และอยู่ภายใต้โซ่ตรวนอันนิรันดร์นี้” *

จากข้อความข้างต้นนี้ เราจะเห็นว่ารุสโซได้พูดในลักษณะนี้หลายครั้งในงานหลายๆชิ้นของเขา เช่นงานในหนังสือคำสารภาพของเขา (The Confession) ในตอนที่เขานั้นได้ทำงานเป็นผู้ช่วยทูตฝรั่งเศสที่นครเวนิส แต่ในครั้งนั้นรุสโซก็มีความรู้สึกว่าเขาซึ่งเป็นผู้น้อยในเวลานั้นถูกเอาเปรียบรังแกจากทูตฝรั่งเศส แต่เขาก็ไม่ได้โทษท่านทูต แต่เขากลับไปโทษโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองว่าเป็นตัวการที่ทำให้มนุษย์ประสบกับความชั่วร้ายเลวทรามทั้งปวง ดังนั้นเขาจึงสะท้อนความคิดของเขาออกมาว่า “ความยุติธรรมและเสียงร้องเรียนอันไม่มีคุณค่าของข้าพเจ้าได้เริ่มหยั่งรากลึกลงในจิตใจของข้าพเจ้า เมล็ดพันธ์แห่งความขุ่นเคืองต่อสถาบันทางการเมืองอันโง่เขลา ที่ซึ่งผลประโยชน์ของสาธารณะและความยุติธรรมอันแท้จริงได้ถูกสังเวยให้กับการใช้อำนาจสาธารณะในการกดขี่ผู้ที่อ่อนแอ และส่งเสริมความยุติธรรมให้กับผู้ที่แข็งแรง” ** ทั้งสองคำกล่าวที่ปรากฏอยู่ในคำสารภาพและความเรียงชิ้นที่สองนี้ แม้ว่ารุสโซจะใช้ในคนละบริบทก็ตามที แต่ลักษณะของการใช้เหตุผลและเนื้อความแทบจะปรากฏเป็นสิ่งที่เดียวกัน กล่าวคือ ในความเรียงชิ้นที่สอง ความยุติธรรมก็คือ การตกลงหลักการและการสร้างกฎหมายต่างๆก็เพื่อที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่คนรายนั้น ในขณะที่ความยุติธรรมในคำสารภาพ ก็คือ การที่สถาบันทางการเมืองเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ที่แข็งแรงกว่า และกดขี่เอาเปรียบแก่คนที่อ่อนแอ

มาถึงขณะนี้เราก็จะเห็นว่า หลักการทุกหลักการที่มนุษย์ตั้งขึ้นมาเพื่อใช้ในการอยู่ร่วมกันของคนทุกคนในสังคม ไม่สามารถจะเป็นหลักการที่ยุติธรรมได้ทุกหลักการ ด้วยเหตุนี้ความยุติธรรมจึงไม่ใช่หลักการที่มนุษย์เป็นผู้ที่ตกลงกันว่า เราจะเอาอะไรที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรมที่เรา

* “Such was, the origin of society and law, which bound new fetters on the poor, and gave new powers to the rich; which irretrievably destroyed natural liberty, eternally fixed the law of property and inequality, converted clever usurpation into unalterable right, and, for the advantage of a few ambitious individuals, subjected all mankind to perpetual labor, slavery and wretchedness...” Ibid., p. 99.

** “The Justice and Uselessness of my complaints planted in my mind the seeds of indignation against our stupid civil institutions, in which the true public interest and real justice are always sacrificed to serve only the sanction of public authority to the oppression of the weak and the injustice for the stronger” **Jean Jacques Rousseau**, The Confession, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book VIII, p. 315.

จะใช้ร่วมกันในสังคม (Positivist Justice) เพราะว่า ถ้าทุกหลักการที่มนุษย์ตั้งขึ้นมาและตกลงว่ามันเป็นหลักการที่ยุติธรรม รุสโซคงไม่สามารถจะไปวิจารณ์ได้ว่าหลักการที่แนะนำจากคนรวย (The Rich) นั้นเป็นความชั่วร้ายและเป็นหลักการที่ยุติธรรมอย่างยิ่ง นั่นแสดงให้เห็นว่า รุสโซต้องมีหลักการบางอย่างที่ใช้ตัดสินว่าหลักการใดที่ใช้ในสังคมแล้วถือว่า ยุติธรรม และหลักการใดไม่ยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันความยุติธรรมนั้นก็ไม่ได้อยู่ในสถานะธรรมชาติ เพราะรุสโซได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า ในสถานะธรรมชาตินั้นไม่มีความคิดเรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมแต่อย่างใด เพราะมนุษย์นั้นดำรงชีวิตอยู่คนเดียวไม่สัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่น และความยุติธรรมนั้นจะมีได้ก็แต่ในความสัมพันธ์ที่เป็นสังคมแล้วเท่านั้น ซึ่งจากสิ่งที่รุสโซเสนอในงานของเขานี้ค่อนข้างที่จะสับสนและวกไปวนมา (Paradox) แต่ปัญหานี้เราสามารถที่จะทำความเข้าใจมันได้ ซึ่งผู้วิจัยจะพยายามเรียบเรียงแต่ละประเด็นเพื่ออธิบายว่าแท้จริงแล้ว รุสโซได้เสนอหลักการบางอย่างในการตัดสินว่าสิ่งใดคือความยุติธรรม และสิ่งใดคือความไม่ยุติธรรม และความความคิดของรุสโซไม่ได้สับสนในตัวเอง แต่เพราะว่าความคิดของรุสโซค่อนข้างที่จะซับซ้อนและเรียบเรียงไม่เป็นระบบเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม เราได้สำรวจในความเรียงชิ้นที่สองมาจนถึงได้ข้อสรุประดับหนึ่งว่า ความยุติธรรมนั้นจะมีได้ในสถานะที่เป็นสังคมเท่านั้น ความยุติธรรมไม่มีในสถานะธรรมชาติที่มนุษย์ดำรงอยู่กับแต่ตนเองไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน มากไปกว่านั้น ความยุติธรรมอาจจะคือหลักการใดๆก็ตามที่เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกของสังคมทุกคน และหลักการที่ยุติธรรมคือหลักการใดที่บังคับใช้ในสังคมแล้วเอื้อประโยชน์ต่อคนจำนวนหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้มุ่งไปเพื่อประโยชน์ของคนทุกคน หลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นที่สองของเขาแล้ว ความคิดในลักษณะเช่นนี้ก็ยังไปปรากฏอยู่ในงานชิ้นอื่นๆของเขาอีกเช่นกัน

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รุสโซ

ร่องรอยความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของรุสโซนั้น นอกจากจะไปปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นที่สอง หรือความเรียงที่ว่าด้วยความไม่เสมอภาคของรุสโซแล้ว (Discourse On the Origin of Inequality 1755) เรายังพบร่องรอยที่รุสโซได้เขียนให้เราเห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของเขาไว้ด้วยในงานเขียนอีกชิ้นหนึ่งที่มีชื่อว่า ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง หรือ “Discourse on Political Economy” แต่ก่อนที่เราจะไปพิจารณาถึงร่องรอยดังกล่าว เราจำเป็นต้อง

จะต้องดูข้อเสนอตั้งต้นของรุสโซในงานเขียนชิ้นนี้เสียก่อนเพื่อที่จะสามารถเข้าใจและเชื่อมโยงถึงแนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ในงานชิ้นนี้ของเขา

รุสโซได้เริ่มต้นงานเขียนชิ้นนี้โดยไขข้อสงสัยว่าทำไมเขาเรียกงานชิ้นนี้ว่า Political Economy ก็เพราะว่า คำว่า Economy นั้นมีที่มาจากภาษากรีกก็คือคำว่า *oikonomo* (Oikos + Nomos) ซึ่งแปลว่า การจัดการเรื่องราวต่างๆภายในบ้านหรือครอบครัว เพื่อให้เกิดก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ครอบครัวทั้งครอบครัว (meant originally only the wise and legitimate government of the house for the common good of the whole family)²³ และคำว่า Political หรือ Politics ที่มีที่มาจากรากศัพท์ภาษากรีก “Πολιτικά” หรือ Politika ซึ่งก็หมายถึงเรื่องราวทั้งหมดที่เกี่ยวกับนครรัฐ (Polis)²⁴ ดังนั้นคำว่าการเมืองจึงน่าจะมีความหมายเกี่ยวกับเรื่องราวสาธารณะทั้งหมด (Public) ซึ่งมันก็จะตรงกันข้ามกับ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะบุคคล หรือปัจเจกบุคคล (Private) และเมื่อนำทั้งสองมารวมกันก็จะได้ว่า Political Economy ซึ่งก็มีความหมายถึง การปกครองครอบครัวที่ใหญ่ที่สุด หรือ รัฐเพื่อประโยชน์ของสมาชิกทุกคนในรัฐ

ดังนั้นแล้ว ในงานเขียนเล่มนี้รุสโซจึงพยายามเสนอว่า รัฐควรจะมีการปกครองเช่นไร มีหลักการเบื้องต้นพื้นฐานอย่างไร ซึ่งในเบื้องต้นนั้นรุสโซได้เสนอว่ารัฐนั้นมีลักษณะเป็นองคาพยพ หรือ (Organism) ที่แต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะของตน ซึ่งเมื่อทุกส่วนรวมกันเข้า เราก็จะเรียกมันว่ากายการเมือง หรือ Body Politics ดังที่รุสโซได้กล่าวว่า “รัฐ หรือ กายแห่งการเมืองนั้นอาจจะนำมาพิจารณาได้ในลักษณะที่เหมือนกับอวัยวะในร่างกายของคนๆหนึ่งที่ประกอบไปด้วยอวัยวะต่างๆมากมาย เช่นเดียวกับกายการเมืองหรือรัฐที่ประกอบไปด้วยคนจำนวนมากรวมเข้าด้วยกัน ในส่วนแรกอำนาจอธิปไตยนั้นเปรียบได้กับศีรษะ กฎหมายและหลักการของสังคมเปรียบเสมือนมันสมอง ส่วนเส้นประสาทและระบบประสาททั้งหมดเปรียบได้กับเจตจำนงของรัฐ ส่วนผู้พิพากษาหรือข้าราชการต่างๆเปรียบเสมือนอวัยวะต่างๆที่คอยรับใช้และทำตามคำสั่งที่มาจากเจตจำนงของประชาชน การค้าอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม เปรียบเสมือนปากและท้อง ส่วนรายได้สาธารณะนั้นก็เปรียบเสมือน

²³ J.J Rousseau, "Discourse on Political Economy" in *Rousseau's Political Writings*, edited by Alan Ritter and translated by Juria Conaway Bondanella (New York: Norton, 1988), p. 58.

²⁴ Henry George Liddell, Robert Scott, A Greek-English Lexicon, "Politika".(n.d). Retrieved on June 17, 2010, From <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0057%3Aentry%3Dpolitiko%2Fs>

เลือด ที่ทำการหล่อเลี้ยงทางเศรษฐกิจดีเพื่อนำไปให้หัวใจสูบฉีดเพื่อหล่อเลี้ยงส่วนต่างๆของร่างกาย ผลเมืองทั้งหมดของรัฐคือ ร่างกายทั้งหมด ดังนั้นแล้วการที่จะให้ระบบต่างๆนี้ทำงานไปด้วยดี จะต้องไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียหายใช้การไม่ได้ และการที่จะทำลายเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของกายการเมืองนี้ มันก็จะส่งผลกระทบต่อทุกส่วน ไม่เว้นแม้แต่สมอง...”*

จากสิ่งที่ได้เสนอไปข้างต้นนี้รัฐโซมิวี่วิธีการมอง “รัฐ” ว่ามีลักษณะการทำงานเหมือนกับร่างกายของมนุษย์ถ้ามนุษย์คนใดอวัยวะของร่างกายทำการสอดประสานกันได้อย่างดี ราชการของคนนั้นก็ถือว่าไม่เจ็บป่วยเช่นเดียวกับรัฐ หรือสิ่งที่รัฐโซเรียเรียกว่า กายการเมือง (Body Politics)** และถ้าองค์กรหรือระบบต่างๆของรัฐไม่สามารถที่จะทำงานหรือปฏิบัติตามหน้าที่ได้ รัฐนั้นก็ถึง

---

* *“The body politic, taken individually, may be considered as an organised, living body, resembling that of man. The sovereign power represents the head; the laws and customs are the brain, the source of the nerves and seat of the understanding, will and senses, of which the Judges and Magistrates are the organs: commerce, industry, and agriculture are the mouth and stomach which prepare the common subsistence; the public income is the blood, which a prudent economy, in performing the functions of the heart, causes to distribute through the whole body nutriment and life: the citizens are the body and the members, which make the machine live, move and work; and no part of this machine can be damaged without the painful impression being at once conveyed to the brain”* โปรตดู **J.J Rousseau**, "Discourse on Political Economy" in Rousseau's Political Writings, edited by Alan Ritter and translated by Juria Conaway Bondanella (New York: Norton, 1988), p. 61.

** วิธีการมองของรัฐโซที่มองสังคมการเมืองว่ามีลักษณะเหมือนกับร่างกายของมนุษย์ที่รวมตัวกันจากอวัยวะต่างๆ วิธีการคิดเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่รัฐโซได้คิดขึ้นมาเอง หรือมีอยู่ในช่วงเวลาของรัฐโซ แต่วิธีการคิดเช่นนี้เป็นวิธีการที่สืบทอดมาจากยุคกลางที่จะมองสังคมการเมืองประจูดร่างกาย (Comparison of human society to the human body) โดยยุคกลางจะมีคำที่เรียกสังคมการเมืองว่า “Corpus” ซึ่งแปลว่าร่างกาย โดยร่างกายหรือ Corpus นั้นจะประกอบไปด้วยสมาชิกของสังคม โดยมีคำเรียกสมาชิกดังกล่าวว่า “Membra” ซึ่งในภาษาละตินแปลว่าอวัยวะ (limbs) โดยในแต่ละ Corpus หรือร่างกายนั้น จะมุ่งไปหาผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest) หรือเจตจำนงที่ต้องการไปถึงร่วมกัน (Common Propose) อย่างไรก็ตาม อวัยวะต่างๆนั้นก็มีระดับที่แตกต่างกันไปตามความสำคัญที่อยู่บนฐานของความสามารถและหน้าที่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งนั่นก็คือบางอวัยวะมีความสำคัญมากกว่าอีกอวัยวะหนึ่ง ซึ่งมันจะนำไปสู่การยอมรับในเรื่องของการไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Social Inequality) สำหรับฐานคิดในเรื่องการเมืองสังคมการเมืองในลักษณะร่างกายนั้นมีฐานมาจากความเชื่อในทางศาสนาคริสต์เถียนในเรื่อง กายของพระคริสต์ (Body of Christ) ที่ทุกคนนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งในกายอันไม่สามารถแบ่งแยกได้ นี้ โดยจุดมุ่งหมายของกายแห่งพระคริสต์นี้ก็เพื่อที่จะมุ่งไปสู่การไถ่ให้รอดจากบาป หรือพ้นจากการตกนรกในวันพิพากษา โปรตดู Anthony Black, Political Thought in Europe 1250-1450 (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), pp 15-16.

คราวสูญสลาย สิ่งทีกล่าวมานี้ ตัวรัฐไซเองกำลังจะโยงให้เราให้เห็นถึงหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมของเขา ซึ่งเขาได้กล่าวหลังจากที่อธิบายให้เห็นแล้วว่า รัฐนั้นมีลักษณะเหมือนร่างกายของคน แต่ละส่วนจะแยกจากกันไม่ได้*

ทำไมรัฐไซจึงพยายามอธิบายว่า รัฐนั้นเปรียบเสมือนกับร่างกายของมนุษย์ และทุกสิ่งทุกอย่างภายในรัฐนั้นต้องทำงานสอดคล้องกันอย่างดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทุกๆ ส่วนในรัฐนั้นสำคัญเท่าเทียมกันหมด จะแยกส่วนหนึ่งส่วนใดออกจากร่างกายทั้งหมดมิได้ ถ้าเราแยกบางส่วนออกไปแม้แต่ส่วนเดียว รัฐก็เท่ากับสูญสลายไปแล้ว เช่นเดียวกับร่างกายถ้าขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปก็เท่ากับร่างกายนั้นพิการไป ซึ่งเราไม่อาจจะเรียกร่างกายที่อวัยวะไม่ครบถ้วนว่าร่างกายที่สมบูรณ์ได้เลย สาเหตุที่รัฐไซใช้อุปมาข้างต้นนั้นก็เพื่อที่เขาจะนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ความยุติธรรมที่เป็นหลักการของทุกหลักการที่ใช้ภายในรัฐนั้นจะต้องเอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกคนในรัฐนั้นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทุกคนต้องได้ประโยชน์จากกฎหมายหรือกฎระเบียบที่ออกมาโดยรัฐ ในทางตรงกันข้าม ถ้ากฎหมายหรือหลักการใดๆ ก็ตามที่เอื้อประโยชน์ให้แก่คนบางกลุ่มและละเลยคนอีกบางกลุ่ม หลักการเช่นนี้ถือว่ายุติธรรม ดังที่รัฐไซได้กล่าวหลังจากอุปมาเปรียบเทียบกับร่างกายของคนไว้ว่า *“Therefore, The body politic, is also a moral being possessed of a will; and this General will, which tends always to the preservation and welfare of the whole and of every part, and is the source of the laws, constitutes for all the members of the State, in their relations to one another and to it, the rule of what is just or unjust. –ดังนั้น กายการเมืองก็คือตัวตนทางศีลธรรมที่มีเจตจำนงหนึ่งเดียว เจตจำนงที่ว่าก็คือ เจตจำนงร่วมกัน และเจตจำนงร่วมกันนี้จะมุ่งไปสู่การปกป้องรักษาความสุขทั้งหมด ตลอดจนดูแลทุกๆ ส่วนภายในรัฐ นอกจากนี้แล้วเจตจำนงดังกล่าวก็ถือได้ว่าเป็นแหล่งที่มาของกฎหมายต่างๆ ที่จะออกไปบังคับใช้กับสมาชิกทุกคนภายในรัฐ และมันจะเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเองและความสัมพันธ์ต่อเจตจำนงในขณะเดียวกันด้วย (มากไปกว่านั้น) มันจะเป็นตัวที่กำหนดว่าอะไรคือหลักการที่ยุติธรรมและอะไรคือหลักการที่อยุติธรรม”*²⁵

* “The life of both bodies is the self common to the whole, the reciprocal sensibility and internal correspondence of all the parts. Where this communication ceases, where the formal unity disappears, and the contiguous parts belong to one another only by juxtaposition, the man is dead, or the State is dissolved” โปรดดู Ibid., p. 61.

²⁵ Ibid., p. 61.

นอกจากร่องรอยของความยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ในความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง (Discourse on Political Economy) รูสโซยังคงได้กล่าวถึงหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมไว้ใน โครงร่างสุดท้ายก่อนที่จะกลายมาเป็นหนังสือสัญญาประชาคม หรือที่รับรู้กันภายใต้ชื่อว่า “Geneva Manuscript” โดยรูสโซนั้นได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องความยุติธรรมไว้ในบทที่มีชื่อว่า “Of the Nature of The Laws, and of the Principle of Civil Justice หรือ ว่าด้วยลักษณะธรรมชาติของบรรดากฎหมาย และหลักการแห่งความยุติธรรมทางสังคมการเมือง”^{*} แต่ก่อนอื่นที่เราจะไปพิจารณาในบทดังกล่าว เราจำเป็นต้องย้อนกลับไปดูในบทที่สอง เล่มที่หนึ่งซึ่งว่าด้วยลักษณะของสังคมทั่วไปแห่งมวลมนุษยชาติเสียก่อน (Of the General Society of Mankind) เพราะว่าในบทนี้จะเป็นการตั้งต้นข้ออ้างหลัก (Premise) ของรูสโซจนนำไปสู่การสรุปว่าความยุติธรรมมีหลักการอย่างไรในเล่มถัดไป โดยในบทที่ว่าด้วยลักษณะทั่วไปทางสังคมของมวลมนุษยชาตินั้น รูสโซได้เริ่มอธิบายว่ามวลมนุษย์ทั้งมวลนั้นได้เริ่มออกจากสภาวะธรรมชาติมาอยู่รวมกันเป็นสังคมก็เพราะว่า มนุษย์แต่ละคนต้องการความช่วยเหลือและประโยชน์จากเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ ในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนที่เพิ่มขึ้นเรื่อย แม้ว่าความต้องการในลักษณะนี้จะทำให้มนุษย์กลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่ชั่วร้ายก็ตามที แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงมันได้ ถ้ามนุษย์ยังคงปรารถนาที่จะเติมเต็มความต้องการของมนุษย์อยู่ และนี่เองก็คือสาเหตุที่มนุษย์ได้ออกจากสภาวะธรรมชาติที่ตนอยู่ตามลำพังมาอยู่รวมกันเป็นสังคม ดังที่รูสโซได้กล่าวว่า “แรงขับตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีปริมาณใกล้เคียงกับความต้องการตามธรรมชาติเมื่อพวกเขาเหล่านั้นยังดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติ และเมื่อมนุษย์เริ่มออกจากสภาวะธรรมชาติ ความต้องการของพวกเขาที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นพวกเขาจึงต้องการความช่วยเหลือจากเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน และปริมาณความต้องการความช่วยเหลือนี้จะเพิ่มขึ้นจนถึงขั้นที่ว่ามนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะถอนตัวจากการพึ่งพามนุษย์คนอื่นๆ ได้เพราะว่ามนุษย์คนอื่นๆ นั้น

^{*} หนังสือ “Geneva Manuscript” นั้นเป็นโครงร่างฉบับสุดท้ายก่อนที่รูสโซจะแก้ไขบางส่วนของรายละเอียดออกแล้วเรียบเรียงใหม่จนกลายเป็นหนังสือสัญญาประชาคมที่ถูกลำไปตีพิมพ์ในปี 1762) โดยชื่อเต็มของโครงร่างฉบับนี้ก็คือ “Of the Social contract or Essay about the form of the Republic” ซึ่ง G.D.H Cole นั้นได้ทำการเปรียบเทียบ เนื้อหาและข้อสรุปในหนังสือสัญญาประชาคมและตัวโครงร่างว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งได้ผลออกมาว่าโดยเนื้อหาส่วนใหญ่แล้ว หนังสือสัญญาประชาคมเป็นส่วนที่อธิบายรายละเอียดย่อยๆ ของตัวโครงร่างอีกทีหนึ่งยกตัวอย่างเช่น บทที่ 2-5 เล่มที่ 1 ในหนังสือสัญญาประชาคมนั้นเป็นส่วนของคำอธิบายใจความสำคัญที่ปรากฏอยู่ในตัวโครงร่างเล่มที่ 1 บทที่ 3 และ 5 เป็นต้น โปรดดูรายละเอียดใน J.J Rousseau, "Table of Geneva Ms Source of the final version of the Social contract" in The Social Contract and Discourses, translated by G.D.H Cole (London : Everyman, 1993), p. 311.

เป็นหนทางเดียวที่จะตอบสนองความต้องการของเขาได้และด้วยเหตุผลนี้เองที่เป็นสิ่งเหนี่ยวนำให้มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม” *

จากข้อความข้างต้นเราจะสามารถตีความได้ว่า ตามความคิดของรุสโซ่นั้น เหตุผลเดียวที่มนุษย์เข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคมก็เพราะต้องการการตอบสนองความต้องการของตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มันเป็นเรื่องผลประโยชน์แต่อย่างเดียวกับที่มนุษย์นั้นเข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคม ซึ่งสภาวะตามธรรมชาติที่มนุษย์อยู่แต่เพียงลำพังนั้น ไม่เพียงพออีกต่อไป เพราะมันไม่สามารถที่จะตอบสนองผลประโยชน์ที่เพิ่มมากขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ได้ ดังนั้นแล้วพวกเขาจึงมาอยู่รวมกันเป็นสังคม เพราะว่า สังคมนั้นมนุษย์สามารถที่จะได้รับการตอบสนองผลประโยชน์ตามที่ตนต้องการได้มากกว่า ดังนั้นเราอาจจะสรุปเป็นสังคมนั้นตามตัวบทของรุสโซ่ได้ว่า เพราะมนุษย์ทุกคนต้องการผลประโยชน์ที่เพิ่มมากขึ้นตามความต้องการของตนที่ไม่จำกัด และสภาวะธรรมชาตินั้นไม่สามารถตอบสนองได้ มนุษย์จึงเข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคม แต่อย่างไรก็ตามการที่รุสโซ่กล่าวว่า เพราะผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลนั้นทำให้แต่ละคนมารวมตัวกันเป็นสังคมนั้น เราต้องเข้าใจว่าสังคมที่รุสโซ่กล่าวถึงนี้ก็คือสังคมการเมืองที่แต่ละคนนั้นได้มาตกลงที่จะอยู่ร่วมกันภายใต้การบังคับใช้กฎหมายใดกฎหมายหนึ่ง ซึ่งมันเป็นคนละกรณีกันกับการที่มนุษย์หญิงชายตกลงอยู่รวมกันเป็นครอบครัวที่มีสาเหตุมาจากอารมณ์ความรู้สึกหรือที่รุสโซ่เรียกว่า “Sweetest sentiment” และรุสโซ่ก็ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า อารมณ์ดังกล่าวนี้มันไม่เพียงพอสำหรับที่มนุษย์จะมาจัดตั้งสังคมการเมือง แต่เมื่อมนุษย์นั้นได้เพิ่มมากขึ้นผลประโยชน์เริ่มที่จะมีการขัดแย้งกัน มนุษย์นั้นจึงได้ตกลงกันที่จะสถาปนาสังคมการเมืองขึ้น ดังนั้นการที่มนุษย์จัดตั้งสังคมการเมืองขึ้นมาจึงมีสาเหตุมาจากผลประโยชน์ของแต่ละคน ซึ่งแตกต่างกับการที่มนุษย์มารวมกันเป็นครอบครัวที่มีสาเหตุมาจากอารมณ์**

* “Let us begin by inquiring whence the need for political institution arises. Man's natural force is so well proportioned to his natural needs and his primitive state that as soon as his stage changes and his needs increase ever so slightly . He needs his fellow's assistance , and when eventually his desires embrace the whole of nature, the assistance of the whole of mankind barely suffices to satisfy them” โปรตดู **J.J Rousseau**, “Geneva Manuscript” in *The Social Contract and Other Later Political Writing*, edited and translated by Victor Gourevitch (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), Book I, Chapter II, p. 153.

** โปรตดูการตีความอย่างละเอียดในเรื่องดังกล่าวนี้ จากหัวข้อย่อ “ อารมณ์ความรู้สึกกับการกำเนิดครอบครัว : การได้อย่างเสียอย่าง :สายสัมพันธ์กับอภิสภาพ” และ โปรตดูในอีกหัวข้อหนึ่งคือ “กำเนิดสังคม : ค่านิยมสังคม กรรมสิทธิ์ส่วนตัว ความไม่เสมอภาคและพันธุนาการ” ใน ไชยันต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เถิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธุนาการ” ในสัญญาประชาคมของรุสโซ. วิชา. 7, 2552: 29-30.

ด้วยสิ่งที่ได้เสนอไปข้างต้นนี้เกี่ยวกับสาเหตุที่มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเป็นสังคม ก็เพราะว่ารัฐโซฟิยามเชื่อมโยงเหตุผลจนนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับความยุติธรรมของเขาในข้อความต่อไป ซึ่งอยู่ในหนังสือเล่มเดียวกัน บทที่สี่ ซึ่งว่าด้วย "ธรรมชาติของกฎหมาย และหลักการแห่งความยุติธรรมทางสังคมการเมือง (Of the nature of the laws, and of the principle of civil justice) โดยรัฐโซได้กล่าวว่า "ข้อดีที่สุดที่เป็นผลมาจากความคิดข้างต้นนั้นก็คือ การแสดงให้เห็นว่ารากฐานที่แท้จริงของความยุติธรรมและหลักการตามสิทธิธรรมชาติคืออะไร ซึ่งจริงๆ แล้วกฎหมายบัญญัติขึ้นครั้งแรกนั้น ก็คือหลักที่แท้จริงที่เกิดจากการทำสัญญาประชาคม ที่อยู่บนฐานที่ว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นต้องการการดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ร่วมกัน [12] เมื่อมาถึงตอนนี้ กฎหมายเฉพาะ* นั้นก็ไม่ต่างอะไรกับกฎหมายครั้งแรกเพราะว่า มันก็จะมุ่งไปหาความดีร่วมกันของทุกๆ คน นอกจากนี้แล้วมันยังเป็นตัวการที่กำหนดสิทธิต่างๆ ซึ่งเราเรียกสิทธิแบบนี้ว่า สิทธิที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย (Positive right) ซึ่งทั้งหมดนี้เราจะเห็นได้ว่ามันมุ่งไปหาความดีร่วมกัน หรือผลประโยชน์ร่วมกัน [13] ... และจากหลักการเรื่องความแตกต่างระหว่างความยุติธรรมและยุติธรรมข้างต้นนั้นถูกสร้างขึ้นมาจากพวกเราทุกคน เราอาจจะกล่าวได้ว่ากฎหมายต้องมาก่อนความยุติธรรม ไม่ใช่ความยุติธรรมมาก่อนกฎหมาย ซึ่งถ้ากฎหมายเป็นกฎหมายที่อยู่ยุติธรรมนั้นก็ไม่ใช่เพราะว่ามันไม่อยู่ภายใต้หลักการแห่งความยุติธรรม แต่ที่ไม่ยุติธรรมนั้นก็เพราะว่ามันเป็นการขัดกับธรรมชาติของมนุษย์ที่จะบังคับให้มนุษย์นั้นทำร้ายตนเอง และหลักการนี้ก็คือสิ่งที่ถูกต้องโดยไม่มีเงื่อนไข [15]**

---

* รัฐโซเรียกกฎหมายลูก หรือกฎหมายเฉพาะ (Particular Laws) ในความหมายที่ว่ากฎหมายที่ออกมาจากหลักการของกฎหมายแรก ส่วนกฎหมายหลักหรือกฎหมายแรก (The First Law) น่าจะหมายถึงกฎหมายที่เกิดมาจากการที่คนมาตกลงทำสัญญาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

** "The greatest advantage that results from this notion is to show us clearly the true foundations of justice and of natural right. Indeed the first law, the only genuine fundamental law that flows immediately from the social pact, is that each man in all things prefers the greatest good of all. [12] Now, the specification, by various particular laws, of the actions that contribute to this greatest good, constitutes right narrowly so called or positive right. Everything that is seen to contribute to the greatest good... [13]..... This is how the first distinct notions of the just and the unjust are formed in us; for the law precedes justice, not justice the laws; and if the law cannot be unjust, it is not because it has justice as its basis, which might not always be true; but because it is against nature to want to injure oneself; which is true without exception." J.J Rousseau, "Geneva Manuscript" in *The Social Contract and Other Later Political Writing*, edited and translated by Victor Gourevitch (Cambridge: Cambridge University press, 2009), Book II, Chapter IV, p.160.

จากข้อความที่เลือกมาแสดงให้เห็นนี้ เราจะเห็นว่าหลักการที่ยุติธรรมหรือยุติธรรมนั้นมันไปผูกอยู่กับหลักการเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่กล่าวไปแล้วในเรื่องตอนที่เกี่ยวกับสภาวะธรรมชาติ ว่ามนุษย์นั้น ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะธรรมชาติด้วยแรงขับที่เรียกว่ารักตนเอง (Amour de Soi) อารมณ์หรือความรู้สึกนี้เป็นสิ่งที่เรียกว่าธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้การที่มนุษย์เข้ามาอยู่กันเป็นสังคมก็เพราะว่าการรักตนเอง ที่พวกเขาต้องการการตอบสนองความต้องการของตนเอง และเมื่อพวกเขาดำรงอยู่ในสังคมแล้ว สังคมไม่สามารถที่จะออกกฎหมายใดๆเพื่อที่จะบังคับให้มนุษย์นั้นทำร้ายตนเอง หรือ ออกกฎหมายเพื่อที่จะทำร้ายหรือส่งผลเสียให้ต่อมนุษย์ เพราะมันเป็นการขัดกับหลักเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และเป้าหมายที่มนุษย์เข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคม ซึ่งเราจะเห็นได้ว่ารุสโซพยายามที่จะโยงหลักการเรื่องความยุติธรรมย้อนกลับไปสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงได้จำเป็นที่จะต้องกล่าวเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ไว้ตั้งแต่ตอนแรกของบทนี้นอกจากนี้แล้วรุสโซยังได้เน้นย้ำถึงหลักการเรื่องดังกล่าวไว้อีกครั้งหนึ่งในหนังสือฉบับเดิมเล่มที่สอง บทที่ หก ซึ่งว่าด้วยเรื่อง สิทธิขององค์อธิปัตย์และสิทธิพลเมือง (Respective Rights of Sovereign and the Citizen) โดยเขาได้กล่าวว่า "ถ้าผลประโยชน์ร่วมกันคือเป้าหมายของการเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ มันก็จะเป็นที่ชัดเจนว่า เจตจำนงร่วมนั้นต้องเป็นกฎที่กำหนดกายการเมืองทั้งหมด และนี่ก็คือ หลักการพื้นฐานซึ่งข้าพเจ้าพยายามที่จะสร้างขึ้นมา"²⁶ ซึ่งคำกล่าวนี้ก็จะสอดคล้องกับสิ่งที่รุสโซได้กล่าวไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมว่า "จากสิ่งที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ก็คือ เจตจำนงร่วมนั้นเที่ยงธรรมเสมอ และมันก็มีแนวโน้มที่จะมุ่งไปหาผลประโยชน์สาธารณะอยู่ตลอดเวลา"* และมากไปกว่านั้นเขาได้กล่าวอีกด้วยว่า "ถ้าใครคนใดคนหนึ่งต้องการที่จะเป็นผู้ที่ยุติธรรม หรือมีความยุติธรรม เขาผู้นั้นก็จำเป็นต้องแน่ใจว่า เขาผู้นั้นได้กระทำตามเจตจำนงร่วม (One need only be Just in order to be sure of following the General will)"²⁷

²⁶ **J.J Rousseau**, "Geneva Ms Source of the final version of the Social contract" in The Social Contract and Discourses, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 320.

* "It follows from what has gone before that the general will is always upright and always tends to the public advantage..." Ibid., p. 203.

²⁷ **J.J Rousseau**, "Discourse on Political Economy" in Rousseau's Political Writings, edited by Alan Ritter and translated by Juria Conaway Bondanella (New York: Norton, 1988), p. 70.

กล่าวโดยสรุปจนถึงขณะนี้ก็คือ เราจะเห็นได้ว่า จากความคิดในเรื่องที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน ก็เพราะทุกคนต้องการที่จะเติมเต็มความต้องการของตนจากพื้นที่ของสังคม หรือกล่าวอีกด้านหนึ่งก็คือ มนุษย์นั้นรักตนเอง (Self love) มนุษย์จึงพยายามตอบสนองความต้องการเพื่อตนเอง และเมื่อความต้องการของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น มนุษย์จึงหาหนทางในการตอบสนองตนเอง และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ก็เป็นหนทางเดียวที่จะตอบสนองความต้องการนี้ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมด้วยเหตุผลเดียวคือการรักตนเอง และการรักตนเองนี้แหละก็เป็นหลักการที่สำคัญของความยุติธรรม ดังที่เราเห็นในข้างต้นว่า กฎหมายหรือหลักการใดก็แล้วแต่ถ้าขัดซึ่งหลักการเรื่องการรักตนเองของมนุษย์นั้นก็คือ หลักการที่ไม่ยุติธรรม มากไปกว่านั้น หลักการที่ยุติธรรมก็คือ ผลประโยชน์ร่วมกันที่ทุกคนเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ซึ่งถ้าพิจารณาถึงสิ่งที่อยู่ใต้อิทธิพลได้ผลประโยชน์ร่วมกัน มันก็คือ การรักตนเองสิ่งนี้เองคือพื้นฐานที่สุดของหลักการเรื่องความยุติธรรมของรูสโซ

แต่จากข้อสรุปข้างต้นจะขัดแย้งกับอีกหลักการบางอย่างที่รูสโซกล่าวไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมในเรื่องความแตกต่างระหว่าง เจตจำนงร่วม (General will) และเจตจำนงของคนทุกคน (Will of all) โดยรูสโซได้กล่าวถึงประเด็นของความแตกต่างของเจตจำนงทั้งสองไว้ว่า “มีความแตกต่างอย่างมหาศาลระหว่างเจตจำนงของคนทั้งหมด กับเจตจำนงร่วม กล่าวคือ เจตจำนงร่วมนั้นมุ่งไปให้ผลประโยชน์ของคนทั้งสังคมโดยรวม แต่เจตจำนงของคนทุกคนนั้น มุ่งไปหาแต่ผลประโยชน์เฉพาะของคนทุกคน ซึ่งเจตจำนงของคนทั้งหมดนั้นมันก็เป็นผลรวมของเจตจำนงเฉพาะเท่านั้น”^{*} จากข้อความนี้เราจะเห็นว่า เจตจำนงร่วมนั้นเป็นตัวตัดสินว่าอะไรคือความยุติธรรมดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้น และสิ่งพื้นฐานที่สุดของเรื่องความยุติธรรมของรูสโซก็คือ การรักตนเอง ดังนั้นมนุษย์จึงเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพื่อมุ่งหาประโยชน์ตอบสนอง และถ้าเช่นนั้นแล้วความยุติธรรมของรูสโซก็น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับ เจตจำนงของคนทั้งหมด (Will of all) แต่จากความแตกต่างระหว่าง เจตจำนงร่วมที่มุ่งไปหาความยุติธรรม แต่เจตจำนงของคนทั้งหมดนั้นมุ่งไปหาผลประโยชน์ของคนแต่ละคน และมันก็คือผลรวมของผลประโยชน์ของคนแต่ละคน

---

^{*} “There is often a great deal of difference between the will of all and the general will; the latter considers only the common interest, while the former takes private interest into account and it is no more than a sum of particular wills” Ibid., 203.

ผู้วิจัยขออธิบายในเรื่องนี้ว่า จากการที่มนุษย์เข้าร่วมกันเป็นสังคมจากการรักตนเองนั้น (Amour de Soi) คุณสมบัติตามที่กล่าวไปในข้างต้นของสิ่งที่เรียกว่า Amour de Soi นั้นก็คือ การที่มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์คนอื่นด้วย (Compassion) ดังนั้นแล้วการที่มนุษย์นั้นจะตกลงออกกฎหมายใดๆก็ตาม มนุษย์นั้นจะต้องเห็นอกเห็นใจมนุษย์คนอื่นด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การรักตนเองนั้นทำให้เรารักคนอื่นไปด้วย ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า “The undertakings which bind us to the social body are obligatory only because they are mutual; and their nature is such that in fulfilling them we cannot work for others without working for ourselves. Why is it that the general will is always in the right, and that all continually will the happiness of each one, unless it is because there is not a man who does not think of "each" as meaning him, and consider himself in voting for all? This proves that equality of rights and the idea of justice which such equality creates originate in the preference each man gives to himself, and accordingly in the very nature of man”²⁸ ...การที่ข้อตกลงซึ่งผูกพันเรากับสังคมนั้นเป็นข้อผูกมัดได้ก็เพราะว่ามันผูกมัดซึ่งกันและกันเท่านั้น และโดยธรรมชาติของมัน เราก็ไม่สามารถทำเพื่อคนอื่นโดยไม่ทำเพื่อตนเองด้วยในขณะที่ทำตามข้อตกลง เหตุใดเจตจำนงร่วมจึงเที่ยงตรงเสมอ และทำไมทุกคนล้วนปรารถนาให้แต่ละคนในหมู่นั้นมีความสุข ถ้าไม่ใช่เพราะว่าไม่มีใครเลยที่จะถือว่า คำว่า แต่ละคน นี้ก็คือตัวเอง หรือไม่คิดถึงตนเองในขณะที่ลงคะแนนให้ทุกคน นี่เองจึงเป็นการยืนยันว่า ความเท่าเทียมกันในสิทธิและความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมอันเป็นผลของมันนั้นเกิดจากการเข้าข้างตนเองของแต่ละคนและเป็นโดยธรรมชาติในตัวมนุษย์...²⁹

จากข้อสรุปข้างต้น สามารถชี้ให้เห็นว่า การรักตนเองนี้นำไปสู่การคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน ผู้วิจัยเห็นว่าในกรณีนี้ น่าจะยกตัวอย่างเพื่อที่จะเห็นภาพในส่วนนี้ชัดเจนมากขึ้น โดยจะขอยกกรณีที่ปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นที่สองที่มนุษย์นั้นได้เริ่มต้นสร้างหลักการในการอยู่ร่วมกันดังที่กล่าวไปแล้ว และรุสโซเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นกฎที่ไม่ยุติธรรม กล่าวคือ การที่คนรวย

²⁸ J.J Rousseau, “The Limit of sovereign power” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 73.

²⁹ ใช้สำนวนแปลของ วิชาดา กิตติโกวิท โปรดดู **ฌอง ฌาคส์ รูสโซ, สัญญาประชาคม หรือ หลักสิทธิทางการเมือง**, แปลโดย วิชาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทับทิมหนังสือ, 2550), หน้า 52.

หลอกให้คนจนหรือคนอื่นทำสัญญา ที่เบื้องหลังแล้วการได้ประโยชน์ก็มีแต่คนรวยเท่านั้น เราจะเห็นว่าเจตจำนงของการก่อตั้งสังคมครั้งแรกใน ความเรียงชิ้นที่สองนี้ดูเหมือนว่าจะอยู่ภายใต้เจตจำนงร่วม แต่มันหาใช่ไม่เพราะว่ามันถูกกำกับโดยเจตจำนงเฉพาะที่มุ่งไปสู่ประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น และการตกลงในครั้งนี้ก็ดูเหมือนว่ามันเป็น เจตจำนงร่วม (General will) เพราะทุกคนนั้นเห็นพ้องต้องกันหมดในการที่จะเข้าร่วมสัญญาที่ อยู่ดีธรรมนี้ แต่แท้จริงมันเป็นเพียงเจตจำนงของคนทุกคน (Will of all) ซึ่งมันเป็นเพียงแค่ผลประโยชน์ของทุกคนที่รวมกันเท่านั้นเอง ซึ่งเราจะเห็น ได้ชัดเจนว่าสัญญาดังกล่าวนี้มีแต่ผลร้ายต่อคนส่วนใหญ่ในระยะยาว เพราะมันนำมาซึ่งการกดขี่ และความไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นสัญญานี้จึงไม่ยุติธรรม หรือเราอาจมองว่าสัญญานี้อยู่บนการรักตนเองแบบ Amour proper/ Vanity ที่ประกอบไปด้วยการรักตนเองที่เห็นแก่ตัว จนเกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งจะตรงกันข้ามกับการรักตนเองแบบ Amour de Soi ที่เป็นการรักตนเองจนทำให้เราสามารถที่จะขยายความรักตนเองไปจนถึงคนอื่นๆ ได้

หลังจากที่อธิบายปัญหาในเรื่องความยุติธรรมของรุสโซว์ดังกล่าวไปแล้วนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าอีกปัญหาหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากหลักการความยุติธรรมข้างต้น กล่าวคือ หลักการเรื่องความยุติธรรมของรุสโซว์นั้นเป็นหลักการสากลสำหรับทุกสังคมหรือไม่ คำตอบที่รุสโซว์ให้กับเราซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องเอมิล (Emile or on Education) ดังนี้ “*Cast your eyes on all Nation .Among so many inhuman and bizarre cults, among this prodigious diversity of Morals and Character, you will find everywhere the same ideas of Justice and Decency, everywhere the same notions of good and bad*” “ขอให้ท่านลองใช้สายตามองดูที่ประชาชาติต่างๆ ของคนป่าเถื่อนและพวกที่แปลกประหลาด ภายใต้อลักษณะนิสัยและรูปแบบทางศีลธรรมที่แตกต่างกับสังคมของเราอย่างมหาศาล ท่านจะพบว่าทุกๆ ที่เหล่านั้นมีชุดความคิดเดียวกันในเรื่องความยุติธรรมและสิ่งที่สมควรกระทำ ตลอดจนความคิดในเรื่องอะไรคือสิ่งที่ดี และอะไรคือสิ่งที่เลว”³⁰ จากข้อความข้างต้นนั้น เราจะสามารถเห็นได้ว่า ความยุติธรรมตามความคิดของรุสโซว์นั้นเป็นหลักการสากลที่จะสามารถจะนำไปใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินได้ว่าหลักการหรือกฎหมายใดเป็นสิ่งที่ยุติธรรม หรือสิ่งใดเป็นสิ่งที่ยุติธรรม รุสโซว์ได้อธิบายเรื่องนี้ว่า ถึงแม้ว่าในแต่ละสังคมนั้นจะมีประเพณีหรือวัฒนธรรมที่

³⁰ J.J Rousseau, Emile or on Education, translated by Alan Bloom (New York: Basic book, 1979), p. 288.

แตกต่างกันมากมายสักเท่าไร แต่ภายใต้ความแตกต่างของแต่ละสังคมนั้นมันมีหลักการอยู่ชุดหนึ่ง ที่เหมือนกันก็คือความคิดเรื่องความยุติธรรม ความดี ความชั่ว ดังนั้นแล้วหลักการที่ได้ค้นหาเกี่ยวกับความยุติธรรมตามความคิดของเขานั้นก็เป็นความยุติธรรมที่สามารถใช้ได้ในทุกกรณีหรือในทุกสังคมที่จะตัดสินว่ากฎหมายใดคือความยุติธรรม หรือ ไม่ยุติธรรม

อนึ่ง ทั้งหมดนี้เราอาจจะสรุปว่าความยุติธรรมของรุสโซ่จากการตีความตัวบทไปทั้งหมดนี้ว่า แท้จริงแล้วมันคืออะไร กล่าวคือ โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นรักตัวเอง และจากการที่มนุษย์นั้นรักตนเองมนุษย์จึงพยายามสนองตอบความต้องการของตนเอง และเมื่อถึงจุดหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดๆ ที่การอยู่เพียงลำพังของมนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะตอบสนองเขาได้อีกต่อไป มนุษย์จึงต้องอาศัยการพึ่งพาจากมนุษย์คนอื่นๆ ที่ต้องการการตอบสนองความต้องการตนเองเช่นเดียวกัน ดังนั้นแล้วมนุษย์จึงตัดสินใจเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันนั้นก็เพื่อสร้างไว้ซึ่งประโยชน์ร่วมกันที่ทุกคนได้ประโยชน์ ไม่ใช่ใครไม่ก็คนที่ได้ประโยชน์ หรือ คนบางส่วนเสียประโยชน์ หรือ ได้ประโยชน์น้อยกว่าจากการรวมกันเข้าร่วมสัญญากัน หรือผลจากการออกกฎหมายใดๆก็ตาม และคำว่าประโยชน์ร่วมกันนี้ก็คือหลักการของความยุติธรรมของรุสโซ่นั้นเอง ทั้งนี้ทั้งนั้น หลักการเรื่องความยุติธรรมของรุสโซ่นั้นใช้ฐานคิดจากธรรมชาติของมนุษย์ ที่ปรากฏอยู่ในสถานะธรรมชาติมาเป็นข้ออ้างหลักในการสร้างหลักการความยุติธรรมของเขาขึ้นมา

นอกจากนี้แล้ว ลักษณะทั่วไปของความยุติธรรมตามความคิดของรุสโซ่ก็คือ ความยุติธรรมนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ดำรงอยู่กันเป็นสังคมหรือมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้วเท่านั้น เพราะในสถานะธรรมชาติมนุษย์ไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นความยุติธรรมจึงมีในเฉพาะสถานะสังคมเท่านั้น มากไปกว่านี้ ความยุติธรรมของรุสโซ่เกิดขึ้นจากสิ่งที่มนุษย์ตกลงร่วมกันว่าจะยึดสิ่งใดเป็นสิ่งที่เรียกว่ายุติธรรม แต่ ความยุติธรรมดังกล่าวจะเป็นความยุติธรรมที่แท้จริงได้นั้นจะต้องมีลักษณะเอื้อประโยชน์ให้กับทุกคนในสังคม หรือดีสำหรับทุกคน ตลอดจนไม่มุ่งทำร้ายคนใดคนหนึ่ง และลักษณะอีกอย่างหนึ่งของความยุติธรรมของรุสโซ่ก็คือ เป็นหลักการที่เป็นสากลสามารถนำไปใช้ได้กับทุกสังคมของมนุษย์ ทั้งหมดในข้างต้นเป็นการตอบคำถามหลักของการวิจัยนี้ ซึ่งการที่เราทราบแล้วว่าความยุติธรรมของรุสโซ่คืออะไร นั่นพอเพียงแล้วสำหรับการตอบคำถามการวิจัยชิ้นนี้ แต่แนวคิดเรื่องความยุติธรรมดังกล่าวคงจะไม่สมบูรณ์ถ้า

เราไม่พิจารณาต่อไปว่าการได้มาซึ่งความยุติธรรมนั้น รัฐโซได้เสนอแนวทาง หรือรูปแบบอย่างไร ดังนั้นแล้วเราจะสำรวจเรื่องการได้มาซึ่งความยุติธรรมตามของความคิดของรัฐโซในหัวข้อต่อไป ซึ่งจะเป็นหัวข้อสุดท้ายของบทนี้

4.4 การได้มาซึ่งความยุติธรรมตามความคิดของ ฌอง ฌากส์ รัฐโซ

การค้นหาแนวคิดเกี่ยวกับการได้มาซึ่งความยุติธรรมของรัฐโซนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเราจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องนี้ในงานของรัฐโซที่มีชื่อว่า หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract) ดังที่ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ กล่าวไว้ว่า “สาระสำคัญของ สัญญาประชาคมไม่ใช่เรื่องอื่นใด หากแต่เป็นปัญหาเรื่องของพันธะผูกพันทางการเมือง และอาจจะกล่าวอย่างหยาบๆ ได้ว่า ปัญหาที่รัฐโซพยายามจะตอบก็คือ คำถามที่ว่า (1) ทำไมจึงเป็นการจำเป็นที่สังคมการเมืองจะต้องมีรากฐานอยู่บนสัญญาประชาคม (2) ทำไมความชอบธรรมของสิทธิอำนาจจึงต้องมีรากฐานอยู่บนสัญญาประชาคม และ (3) ทำไมข้อตกลงของสัญญาประชาคมจึงต้องเป็นอย่างที่รัฐโซกล่าวไว้ในสัญญาประชาคม หรือ ถ้าจะกล่าวอย่างสั้นๆ ก็คือ เนื้อหาสำคัญของหนังสือสัญญาประชาคม นั้นไม่ใช่ความพยายามของรัฐโซที่จะอธิบายการจัดตั้งสังคมการเมือง แต่เป็นการพยายามหาเหตุผลว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้การเคารพเชื่อฟังอำนาจทางการเมืองเป็นเรื่องชอบธรรม”³¹ ซึ่งจากคำกล่าวในข้างต้นนี้ เราจะพอกกล่าวสั้นๆ ได้ว่า หนังสือสัญญาประชาคมนั้นเป็นเรื่องของวิธีการในการสร้างสังคมการเมืองตามอุดมคติของรัฐโซ

อย่างไรก็ตาม สำหรับจุดเริ่มต้นของการพิจารณาในเรื่องวิธีการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมของรัฐโซนั้น ผู้วิจัยขอยกคำกล่าวของรัฐโซเพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าเราควรจะเริ่มต้นจากจุดใด ดังที่เขาได้กล่าวไว้ในหนังสือ เศรษฐกิจการเมือง (Political Economy) ว่า “ถ้าใครคนใดคนหนึ่งต้องการที่จะเป็นผู้ที่ยุติธรรม เขาผู้นั้นก็จำเป็นต้องแน่ใจว่า เขาผู้นั้นได้กระทำตาม เจตจำนงร่วม (One need

³¹ สมบัติ จันทรวงศ์, "สัญญาประชาคมของรัฐโซ" ใน ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 173.

only be Just in order to be sure of following the General will)”³² จากคำกล่าวนี้เราจะเห็นถึงความสัมพันธ์ของเจตจำนงร่วมและความยุติธรรมได้ว่า วิธีการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมนั้นเราจำเป็นต้องกระทำตามเจตจำนงร่วม เพราะทางนี้ทางเดียวเป็นทางที่นำไปสู่ความยุติธรรม ดังนั้นแล้วปัญหาของเราในตอนนี้นี้ก็คือ เราจะทำอย่างไรเพื่อที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม เพราะว่าเมื่อเราได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม เราก็สามารถมั่นใจได้ว่าเจตจำนงร่วมนั้นสามารถพาเราไปถึงความยุติธรรม หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าสังคมใดๆก็ตามถูกนำมาจากเจตจำนงร่วม สังคมนั้นจะต้องเป็นสังคมที่ยุติธรรมอย่างแน่นอน ด้วยเหตุผลข้างต้น การที่เราจะมาพิจารณาเรื่องวิธีการในการสร้างสังคมที่ยุติธรรมของรูโซ่นั้นเป็นเช่นไร เราจึงสามารถที่จะพิจารณาได้จากหลักการที่รูโซ่ได้ให้ไว้กับเราในหนังสือสัญญาประชาคมในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการจัดรูปแบบทางการเมืองที่ดีที่สุดตามความคิดของเขา

ก่อนอื่นนั้นเราต้องมาทำความเข้าใจซักเล็กน้อยว่าเจตจำนงร่วม หรือ General Will ตามความคิดของรูโซ่นั้นคืออะไร กล่าวคือเจตจำนงร่วมตามความคิดของรูโซ่นั้นมันเป็นเจตจำนงของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือในอีกทางหนึ่งก็คือมันเริ่มจากการที่มนุษย์แต่ละคนนั้นได้ตัดสินใจเข้ามารวมตัวกันเป็นสังคมการเมือง ซึ่งรูโซ่เรียกรวมตัวกันแบบนี้ว่า กายการเมือง (Body Politics) และในแต่ละกายการเมืองนั้นก็จะมีเจตจำนงหนึ่งเดียวที่เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของตัวเอง เจตจำนงนั้นก็คือ เจตจำนงร่วม (General will) และเจตจำนงร่วมนี้จะแสดงตัวมันเองออกมาได้ในรูปของกฎหมายเท่านั้น³³ และกฎหมายนั้นจะต้องถูกบัญญัติโดยพลเมืองทุกคน แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ ความเห็นของพลเมืองไม่สอดคล้องกัน หรือเสียงไม่เป็นเอกฉันท์นั้น รูโซ่อนุญาตให้ใช้เกณฑ์เรื่องเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน (Majority Vote) แต่เกณฑ์ข้างมากของรูโซ่นั้นจะต้องอยู่บนฐานของการที่แต่ละคนนั้นไม่เอาเจตจำนงส่วนตัวหรือผลประโยชน์ของตนมาใช้ในการออกเสียง เพราะถ้าพลเมืองนั้นใช้เจตจำนงส่วนตัวออกกฎหมายแล้ว ไม่ว่าจะเสียงข้างมากหรือเสียงข้างน้อยมันก็ไม่มีความหวังที่จะเป็นเจตจำนงร่วมได้ ดังที่รูโซ่ได้กล่าวว่า “เป็นความจริงที่ว่า

³² J.J Rousseau, "Discourse on Political Economy" in *Rousseau's Political Writings*, edited by Alan Ritter and translated by Juria Conaway Bondanella (New York: Norton, 1988), p. 70.

³³ โปรรตดู J.J Rousseau, "On Law" in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 210. และคำอธิบายในภาษาไทยจาก สมบัติ จันทร์วงศ์, "สัญญาประชาคมของรูโซ่", อ้างแล้ว, หน้า 173.

ข้อถกเถียงนี้(เรื่องการใช้เกณฑ์ข้างมาก) มีสมมุติฐานว่าคุณสมบัติทุกอย่างของเจตจำนงร่วมยังคงอยู่ในคนส่วนใหญ่ ถ้ามันไม่อยู่ ไม่ว่าจะอยู่ที่ฝ่ายไหนมันก็ไม่มีเสรีภาพอีกต่อไป”³⁴

แต่ข้อควรสังเกตก็คือ กฎหมายทุกกฎหมายที่พลเมืองหรือประชาชนของรัฐบัญญัติขึ้นนั้น อาจจะไม่ใช่เจตจำนงร่วมเสมอไป เพราะว่าเจตจำนงร่วมนั้นจะมุ่งเกิดจากการคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน(Common Interest) แต่ถ้าในกรณีที่เจตจำนงของประชาชนนั้นเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ของตนเอง หรืออิงอยู่บนประโยชน์ของคนแค่บางกลุ่มนั้น เจตจำนงดังกล่าวก็คือว่า ไม่ใช่เจตจำนงร่วม ซึ่งต่อให้เจตจำนงดังกล่าวเป็นเสียงข้างมาก เจตจำนงนั้นก็ไม่ใช่เจตจำนงร่วม แต่มันจะเป็นได้แค่เจตจำนงของกลุ่ม หรือ เจตจำนงเฉพาะเท่านั้น (Will of Group หรือ “Particular will) หรือแม้แต่เสียงเอกฉันท์ของพลเมืองทุกคนก็ไม่สามารถที่จะเป็นเจตจำนงร่วมได้ถ้ามันอยู่บนฐานของความเห็นแก่ประโยชน์ตนเอง ซึ่งรุสโซเรียกเจตจำนงประเภทนี้ว่า ผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ (Will of All) ซึ่ง รุสโซยังได้ให้หลักการกว้างๆในการที่เราจะทราบว่าเจตจำนงร่วมนั้นมีความแตกต่างกับเจตจำนงของคนทุกคนหรือเจตจำนงเฉพาะ (Will of all / Particular will) ไว้ว่า “ ระหว่างเจตจำนงของคนทุกคน กับเจตจำนงร่วมนั้นมีความต่างกัน กล่าวคือ เจตจำนงร่วมนั้นมองเห็นแต่ผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ขณะที่เจตจำนงของคนทุกคนมองไปยังผลประโยชน์ส่วนตัว และมันเป็นเพียงผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ ซึ่งเมื่อเรานั้นได้นำเอาเจตจำนงที่มากเกินไปและน้อยเกินไปที่ได้มาหักล้างกันเองเหล่านี้ออกไปเสีย ผลลัพธ์ของความต่างที่เหลือก็คือเจตจำนงร่วม”³⁵

การที่รุสโซกล่าวเช่นนี้ รุสโซไม่ได้หมายความว่า เรานั้นจะต้องนำผลรวมทั้งหมดนั้นมาทำการคำนวณหรือหาค่าเฉลี่ยในทางคณิตศาสตร์แต่อย่างใด แต่สิ่งที่รุสโซนำเรื่องเรขาคณิตมาใช้ก็เพื่อที่จะทำภาพให้มันชัดเจนมากขึ้นว่าเจตจำนงร่วมนั้นจะไม่ใช่เจตจำนงที่มุ่งแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป หรือ หรือลดทอนผลประโยชน์ของส่วนรวมมากเกินไป ซึ่งถ้าเราสังเกตให้ดีในหนังสือสัญญาประชาคม รุสโซได้ใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์หลายครั้งมาเป็นการอุปมา* ซึ่งรุสโซก็ได้กล่าวถึงวิธีการทางคณิตศาสตร์ที่เขานำมาใช้ว่า “ ถ้ามีคนหัวเราะเยาะทฤษฎีต่างๆของข้าพเจ้า

³⁴ J.J Rousseau, “On Voting” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 278.

³⁵ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 204.

* มีผู้ที่ได้นำข้อความตอนนี้ของรุสโซไปทำการคำนวณ เพื่อหาค่ากลาง (Means) โปรดคู Jonathan Wolff, *An Introduction to political Philosophy*. (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 79

โดยกล่าวว่า ถ้าดูตามความเห็นของข้าพเจ้าแล้ว เพื่อที่จะหาค่ากลางของไตรยางค์และสร้างองค์กรของรัฐบาลมันก็แค่ทำการหารากที่สอง หรือนำมาหารตามจำนวนประชากรก็ใช้ได้แล้วแหละ ข้าพเจ้าขอตอบในที่นี้ว่า ข้าพเจ้าใช้ตัวเลขเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น... ข้าพเจ้าเพียงแต่ขอยืมใช้ภาษาทางเลขคณิตเพื่ออธิบายความคิดอย่างประหยัดถ้อยคำเท่านั้น และใช้ว่าข้าพเจ้าจะไม่รู้ว่า ความแม่นยำทางเลขคณิตนั้นจะนำมาใช้วัดปริมาณทางความคิดหาได้ไม่”³⁶ ซึ่งค่อนข้างชัดเจนกับคำพูดของรูสโซ แต่มันก็เกิดคำถามต่อมาว่า ถ้ารูสโซไม่ได้หมายความถึงการนำมาวิธีการทางคณิตศาสตร์มาคำนวณ แล้วเจตจำนงของรูสโซเจตจำนงร่วมนั้นหมายถึงอะไร คำตอบก็คือเจตจำนงร่วมนั้นจะต้องเป็นเจตจำนงที่อยู่ตรงกลางระหว่างความมากเกินไป (ผลรวมของเจตจำนงที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว) หรือน้อยเกินไป (เจตจำนงส่วนน้อยที่เห็นแก่ตัว) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมันเป็นการประนีประนอมกันระหว่างเจตจำนงที่มากเกินไปกับเจตจำนงที่น้อยเกินไป ดังคำกล่าวของรูสโซที่กล่าวเรื่องผลประโยชน์ในการออกเจตจำนงว่า “ จุดร่วมในความต่างของผลประโยชน์นั่นเองที่ก่อให้เกิดพันธะทางสังคมและหากไม่มีจุดใดจุดหนึ่งที่ผลประโยชน์ทุกอย่างมาบรรจบกัน สังคมก็ย่อมไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ สังคมจึงต้องถูกปกครองอยู่บนฐานของผลประโยชน์ร่วมกันสถานเดียวเท่านั้น”³⁷ สำหรับปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้ก็ไม่หมดสิ้นไปเพราะถ้ามีคนถามต่อไปว่าแล้วเราจะรู้ได้ว่าตรงไหนเล่าคือเจตจำนงร่วม ในการตอบปัญหานี้ รูสโซก็จะทราบอยู่เขาจึงได้วางหลักการต่างๆ ไว้ในการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม (General will) ไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมของเขา ซึ่งเราจะพิจารณากันในส่วนต่อไป

อย่างไรก็ตามก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาถึงเงื่อนไขในการได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมนั้นเราควรที่จะทราบเกี่ยวกับความเป็นมาของคำว่าเจตจำนงร่วม (General will) เสียก่อน กล่าวคือ คำดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมาใช้กันก่อนหน้ารูสโซเป็นเวลาหลายร้อยปี โดยในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้มีผู้ที่ศึกษาถึงเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียดนั้นก็คือ Patrick Riley* โดยเขานั้นได้เสนอว่า ในครั้งแรกนั้น

³⁶ J.J Rousseau, “Government in General ” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 229.

³⁷ J.J Rousseau, “Sovereignty is Inalienable” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 200.

* นอกจากงานของPatrick Riley เรื่อง General will before Rousseau แล้วผู้ที่สนใจสามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้จากวิทยานิพนธ์ที่ห้า ของ พันตำรวจตรีอภิชาติ สุริบุญญา เรื่องความเป็นอุดมคติของเจตจำนงร่วมในทฤษฎีสัญญาประชาคมของ จัง จาก รูสโซ วิทยานิพนธ์มหบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจตจำนงร่วมนั้นได้ถูกนำมาใช้ในทางเทววิทยา (Theology) โดยลักษณะการใช้มันเป็นการใช้กับเจตจำนงของพระเจ้าที่ได้มีต่อมวลมนุษย์ในการที่จะช่วยเหลือมนุษย์ทุกคนนั้นให้รอดจากการตกนรกเนื่องมาจากบาปกำเนิด โดยเจตจำนงดังกล่าวของพระเจ้านั้นก็คือ เจตจำนงร่วม ที่แผ่ซ่านไปถึงมนุษย์ทุกคน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังแต่วิธีการตีความเช่นนี้ก็ถูกท้าทายว่าเจตจำนงของพระเจ้านั้นไม่ได้มีลักษณะเช่นนี้ เพราะพระเจ้านั้นได้เลือกบางคนที่จะให้รอดไม่ใช่ทุกคนที่รอดได้ โดยนักเทววิทยาอย่าง Augustine และ Pelagius โดยทั้งสองนั้นก็ได้เสนอว่าในครั้งแรกพระเจ้าได้มุ่งหวังที่จะช่วยให้ทุกคนนั้นรอด แต่ภายหลังของการที่มนุษย์ถูกขับออกจากสวนอีเดน พระเจ้าก็มีเจตจำนงอันใหม่ที่จะช่วยเหลือมนุษย์ที่สร้างความคิดและเชื่อฟังคำสั่งของพระองค์เท่านั้นจึงจะมีสิทธิได้รับการไถ่ให้รอด โดยเจตจำนงครั้งหลังนี้ของพระเจ้านี้ก็คือ เจตจำนงเฉพาะ (Particular Will) ³⁸

ต่อมาในศตวรรษที่สิบเจ็ดคำทั้งสองคำนี้ก็ยังคงได้มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งจะพบเห็นได้ในงานของ Pascal แต่รูปแบบของการใช้คำสองคำนี้เริ่มเบนออกจากที่แต่เดิมเคยใช้แต่ในทางเทววิทยาเท่านั้นเปลี่ยนมาสู่ความคิดทางการเมือง ดังที่Pascal ได้ใช้มันโน้ตศัพท์ของคำสองคำนี้มาอธิบายในเรื่องของภาวะที่มีเสถียรภาพ หรือสภาวะสมดุลว่ามนุษย์นั้นจะมีสภาวะดังกล่าวได้ก็ด้วยการที่จะต้องไม่หมกหมุ่นอยู่กับเจตจำนงของตนเอง โดยมนุษย์นั้นต้องเปลี่ยนเจตจำนงดังกล่าวไปสู่เจตจำนงที่ใหญ่กว่านั้นก็คือเจตจำนงร่วมกันของคนทุกคน ดังที่ Pascal ดังที่เขาได้กล่าวไว้ว่า “เราต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นทั่วไป การนิยมตัวเองคือจุดเริ่มต้นของความไร้ระเบียบทั้งหมดไม่ว่าในสงคราม ในทางนโยบาย ในทางเศรษฐกิจ หรือในร่างกายมนุษย์” ³⁹ นอกจาก Pascal แล้วการนำคำศัพท์เกี่ยวกับเจตจำนงร่วมและเจตจำนงเฉพาะมาใช้มันยังปรากฏอยู่ในงานของนักคิดในศตวรรษที่สิบเจ็ดและสิบแปดอีกหลายคนเช่น Pierre Bayle , Nicolas Malebranche ,Benedict de Fontenelle , Jacques Bossuet เป็นต้น โดย Patrick Riley ได้ตั้งข้อสังเกตต่อคำว่าเจตจำนงร่วมที่นักคิดเหล่านี้ได้ใช้นั้นมีลักษณะไปในทางแง่บวก คือมุ่งไปหาความเป็นสมบูรณ์ ทรงคุณค่า ดีงาม และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในทางตรงกันข้าม เจตจำนงเฉพาะนั้นมันจะไปทางแง่ลบ ที่หมายถึงความไร้ระเบียบ ความจำกัด ความโง่งมและความเห็นแก่ตัว โดยความหมายในลักษณะเช่นนี้

³⁸ Patrick Riley, The General Will before Rousseau: The Transformation of Divine into the Civic. (Princeton: Princeton University Press, 1986), pp. 11-15, 81.

³⁹ Patrick Riley, The General will before Rousseau, Political Theory. 2(1978): 488.

รัฐโซก็ได้นำมาใช้ในทฤษฎีการเมืองของเขาเช่นกัน ที่เจตจำนงร่วมของเขานั้นจะนำไปสู่สิ่งที่ดี สิ่งที่ยุติธรรม และเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมเสมอ ซึ่งจะตรงกันข้ามกับเจตจำนงเฉพาะที่จะมุ่งไปสู่ความเสื่อมโทรม ความแตกแยก⁴⁰

ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงเวลาร่วมสมัยกับรัฐโซ ก็ได้มีนักคิดอย่าง Montesquieu ที่ได้มีการนำความคิดเรื่องเจตจำนงร่วมและเจตจำนงเฉพาะมาใช้ในทฤษฎีการเมืองของเขาอีกด้วย โดย Montesquieu นั้นได้กล่าวถึงรัฐที่คตินั้นจะต้องถูกนำและควบคุมโดยเจตจำนงร่วม โดยเขานั้นได้เรียนเจตจำนงร่วมว่า “General Spirit” และรัฐที่จะถูกนำโดยเจตจำนงดังกล่าวได้นั้นจะต้องเป็นรัฐที่มีขนาดเล็ก ไม่มีความฟุ่มเฟือยหรือความหรูหราที่มากจนเกินไป⁴¹ ซึ่งความคิดนี้เราจะเห็นได้ว่าเป็นความคิดที่คล้ายกันอย่างชัดเจนในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซในเรื่องที่ว่าเจตจำนงร่วมนั้นจะเปล่งประกายได้ดีที่สุดในเงื่อนไขใดบ้าง นอกจาก Montesquieu แล้ว นักทฤษฎีการเมืองอย่าง Denis Diderot ที่เป็นเพื่อนสนิทที่สุดคนหนึ่งของรัฐโซก็ได้มีการใช้คำว่าเจตจำนงร่วมในทฤษฎีการเมืองของเขาที่ใกล้เคียงกับรัฐโซเป็นอย่างมากดังที่เขาได้เขียนไว้ใน Encyclopedie เรื่อง สิทธิตามธรรมชาติ (Droit Naturel) ว่า “เจตจำนงร่วมก็คือ กฎแห่งความประพฤติปฏิบัติอันเกิดจากการกระทำที่บริสุทธิ์ของความเข้าใจ ซึ่งความเข้าใจนี้เป็นความเข้าใจอย่างมีเหตุผลในขณะที่มีสติสัมปชัญญะและไร้ซึ่งกิเลสในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่เขาสามารถเรียกร้องได้จากเพื่อนคนอื่นและสิ่งที่คนอื่นมีสิทธิเรียกร้องได้จากเขา และการที่ไปสู่เจตจำนงร่วมนั้นปัจเจกชนแต่ละคนจะต้องปรับปรุงตัวเองเพื่อที่จะเรียนรู้ว่าเขาต้องเป็นคนเช่นไร เป็นพลเมืองอย่างไร เป็นผู้ได้ปกครองอย่างไร เป็นบิดาอย่างไร เป็นเด็กอย่างไร และเมื่อใดที่เขาสมควรจะมีชีวิตอยู่หรือต้องตาย ซึ่งเจตจำนงร่วมนี้เป็นสิ่งที่ไม่มัววันผิณฑลาด และเป็นสิ่งที่ผูกโยงสังคมทั้งหมดไว้”⁴² กล่าวโดยสรุปแล้วตามที่ได้เสนอมานี้ในข้างต้นนี้เป็นการปูพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านความคิดในเรื่องของเจตจำนงร่วมและเจตจำนงเฉพาะที่มีจุดเริ่มต้นจากการตีความเจตจำนงของพระเจ้าและได้เปลี่ยนผ่านมาสู่การใช้ในแง่ของการเมือง ซึ่งเราจะเห็นได้ว่ารัฐโซนั้นไม่ใช่คนแรกที่ได้ใช้มัน

⁴⁰ Ibid., p. 489.

⁴¹ Patrick Riley, The General Will before Rousseau : The Transformation of Devine into the Civic. (Princeton: Princeton University Press, 1986), pp. 141-142.

⁴² Ibid., pp. 203-204.

เกี่ยวกับเจตจำนงร่วมหรือเจตจำนงเฉพาะ แต่รัฐโซ่นั้นเป็นเพียงคนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากนักคิดจำนวนมากก่อนหน้าเขานั่นเอง

อนึ่งหลังจากที่เราได้พิจารณาถึงที่มาที่ไปของเจตจำนงร่วมที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของรัฐโซ่แล้ว เราก็ควรที่จะกลับมาพิจารณาถึงหลักการในการที่ได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม หรือความยุติธรรมของรัฐโซ่ ซึ่งสำหรับหลักการดังกล่าวของรัฐโซ่นั้น เราสามารถแบ่งแยกได้สองหลักการ กล่าวคือ หลักการประเภทแรกนั้นจะเป็นหลักการที่เน้นที่ตัวมนุษย์ และในหลักการประเภทที่สองจะเป็นหลักการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมโดยการจัดสภาพแวดล้อม หรือโครงสร้างทางสังคมขึ้นมา ในทั้งสองส่วนนี้เราอาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่ามันคือหลักการได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมโดยผ่านผู้กระทำการที่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน นั่นก็คือ ตัวมนุษย์แต่ละคน กับหลักการในการสร้างสิ่งแวดล้อมหรือโครงสร้างที่จะทำให้มนุษย์ หรือพลเมืองนั้นสามารถแสดงเจตจำนงร่วมได้อยู่เสมอ ซึ่งหลักการทั้งสองส่วนที่จะต้องใช้ควบคู่กันไป

ในเบื้องต้นนี้เราจะเริ่มจากหลักการที่เน้นที่ตัวมนุษย์ก่อน กล่าวคือ หลักการแรกที่สุดก็คือ พลเมืองนั้นจะต้องแสดงเจตจำนงนั้นด้วยตนเอง อำนาจในการแสดงเจตจำนงนั้น รัฐโซ่เรียกมันว่า อำนาจนิติบัญญัติ (Legislative power) ดังที่รัฐโซ่กล่าวไว้ว่า “ อำนาจนิติบัญญัติเป็นของประชาชน และจะเป็นของประชาชนได้เท่านั้น” ⁴³ มากไปกว่านั้น ตามหลักการของรัฐโซ่นั้น ไม่อนุญาตให้ พลเมืองเลือกผู้แทนเพื่อไปแสดงเจตจำนงแทนตนไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตาม ดังที่เขาได้กล่าวว่า “ อำนาจอธิปไตยไม่อาจจะแทนกันได้ด้วยเหตุผลเดียวกับที่มันไม่สามารถถูกถ่ายโอนได้ เพราะมันคือสาระสำคัญของเจตจำนงร่วม และเจตจำนงไม่อาจจะถูกแทนกันได้ มันเป็นตัวของมันเอง หรือไม่ก็เป็นอย่างอื่น ไม่อาจจะมีส่วนที่อยู่ตรงกลางประนีประนอมระหว่างสองสิ่งนี้ได้ ดังนั้น ผู้แทนของประชาชนจึงไม่ใช่ และก็ไม่สามารถที่จะเป็นตัวแทนของพลเมืองได้ ผู้แทนสามารถเป็นแค่ผู้รับคำสั่งไปทำเท่านั้น แต่พวกเขาผู้แทนไม่สามารถทำการตัดสินใจแทนได้ กฎหมายที่ประชาชนไม่ได้เห็นชอบด้วยตนเองนั้นล้วนเป็น โฆษะและมันก็ไม่สามารถเรียกว่ามันคือกฎหมายได้ ดังที่

⁴³ J.J Rousseau, “Government on General ” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 229.

ประชาชนชาวอังกฤษคิดว่าตนเป็นอิสระ ซึ่งผิดมหันต์ พวกเขาเพียงแค่เสรีในระหว่างการเลือกตั้งผู้แทนเท่านั้น ทันทีที่เลือกผู้แทนเสร็จ พวกเขา กลับกลายเป็นทาสที่ไม่เหลืออะไรเลย”*

นอกจากหลักการข้อแรกที่ว่าประชาชนนั้นต้องแสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แต่นั่นยังไม่พอ ก่อนที่ประชาชนจะแสดงเจตจำนงหรือบัญญัติกฎหมายใดๆก็ตามนั้น ประชาชนทุกคนต้องได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้องเพียงพอในเรื่องดังกล่าวก่อนที่จะพวกเขาจะแสดงเจตจำนงออกมา และประชาชนจะต้องตัดสินใจโดยไม่มีการสื่อสารระหว่างกัน เพราะการสื่อสารระหว่างกันอาจจะทำให้ประชาชนคนหนึ่งถูกรอบงำจากประชาชนอีกคนหนึ่งได้ ดังที่รูสโซได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “ถ้าในสภาพที่ได้รับข้อมูลถูกต้องอย่างเพียงพอ แล้วประชาชนก็ได้ตัดสินใจโดยไม่มีการสื่อสารระหว่างสมาชิก เช่นนี้แล้วย่อมต้องมีความแตกต่างกันเกิดขึ้นในเสียงที่ออก และความแตกต่างเล็กๆน้อยๆจำนวนมากนี้เองจะรวมกันเป็นเจตจำนงร่วมได้เสมอ”**

มากไปกว่านั้นรูสโซยังได้ให้หลักการที่ละเอียดไปจนถึงขั้นที่ว่า ผู้แสดงเจตจำนงนั้นต้องคำนึงถึงอะไรในระหว่างที่ตนจะแสดงเจตจำนงร่วมของตนออกไป กล่าวคือ รูสโซเสนอให้เราคำนึงและพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นถ้าเจตจำนงของเรานั้นกลายเป็นเสียงส่วนใหญ่ ผลประโยชน์ดังกล่าวนี้เป็นผลประโยชน์ที่จะต้องดีหรือเป็นประโยชน์สำหรับทุกคนรวมทั้งตนเองด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาชนหรือพลเมือง เวลาแสดงเจตจำนงนั้นห้ามที่จะ

---

* “Sovereignty, for the same reason as makes it inalienable, cannot be represented; it lies essentially in the general will, and will does not admit of representation: it is either the same, or other; there is no intermediate possibility. The deputies of the people, therefore, are not and cannot be its representatives: they are merely its stewards, and can carry through no definitive acts. Every law the people has not ratified in person is null and void is, in fact, not a law. The people of England regard itself as free; but it is grossly mistaken; it is free only during the election of members of parliament. As soon as they are elected, slavery overtakes it, and it is nothing. The use it makes of the short moments of liberty it enjoys shows indeed that it deserves to lose them” **J.J Rousseau**, “Deputies or Representatives ” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 266.

** “If, when the people, being furnished with adequate information, held its deliberations, the citizens had no communication one with another, the grand total of the small differences would always give the general will, and the decision would always be good” **J.J Rousseau**, “Whether the General will is fallible?” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 203.

คำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองเท่านั้น เพราะถ้าทำเช่นนั้นแล้วเจตจำนงที่แสดงออกมานั้นก็จะกลายเป็นเจตจำนงเฉพาะ (Particular will) ดังที่ รัสโซกล่าวไว้ว่า “การที่ข้อตกลงซึ่งผูกพันเรากับสังคมนั้นเป็นข้อผูกมัดได้ก็เพราะมันผูกมัดซึ่งกันและกันเท่านั้น และ โดยธรรมชาติของมัน เราก็ไม่สามารถที่จะทำเพื่อคนอื่น โดยไม่ทำเพื่อตัวเองด้วยในขณะที่ทำตามข้อตกลง เหตุใดเจตจำนงร่วมจึงเที่ยงตรงเสมอ และทำไมทุกคนล้วนปรารถนาให้แต่ละคนในหมู่ตนมีความสุข ถ้าไม่ใช่เพราะว่าไม่มีใครเลยที่จะไม่ถือคำว่า แต่ละคนนี่คือตัวเอง หรือ ไม่คิดถึงตัวเองในขณะที่ลงคะแนนให้ทุกคน”^{*} มากไปกว่านั้น รัสโซยังกล่าวต่อไปในเรื่องดังกล่าวอีกว่า “ ในการลงคะแนนนั้นแทนที่ประชาชนจะพูดว่า “มันคือผลประโยชน์ของรัฐ” พวกเขากลับพูดว่า ถ้าความเห็นนี้ผ่านไปได้ จะเป็นประโยชน์ต่อคนนั้นคนนี้ หรือกลุ่มโน้นกลุ่มนี้ ดังนั้น กฎระเบียบแห่งสาธารณะในการชุมนุมก็ไม่ใช่เพื่อการชำระไว้ซึ่งเจตจำนงร่วมอีกต่อไป”⁴⁴

อย่างไรก็ตามหลักการข้างต้นที่ว่า ให้พลเมืองทุกคนในสังคมการเมืองนั้นเป็นผู้แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง ซึ่งแม้แต่เลือกผู้แทนไปแสดงเจตจำนงแทนตนก็ไม่ได้ และก่อนที่จะแสดงเจตจำนงของตนเองนั้นประชาชนจำเป็นต้องได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อย่างถูกต้อง รอบด้าน ตลอดจนสิ่งที่ประชาชนหรือพลเมืองต้องระลึกรู้ถึงอยู่เสมอในการแสดงเจตจำนงที่จะกลายมาเป็นกฎหมายนั้นก็คือ การคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนทุกคน ไม่ใช่เฉพาะคน หรือเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซึ่งถ้าประชาชนได้แสดงเจตจำนงของตนได้เช่นนี้แล้ว เจตจำนงทุกครั้ง ที่ปรากฏออกมาในรูปของกฎหมายก็จะสอดคล้องกับเจตจำนงร่วมทุกครั้ง

ถึงกระนั้นก็ตาม รัสโซไม่ได้หยุดอยู่แค่หลักการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมด้วยวิธีการที่มาจากตัวผู้ออกเองเท่านั้น เพราะรัสโซได้กล่าวต่อไปว่าแม้ว่าเจตจำนงร่วมนั้นจำเป็นต้อง

---

^{*} “The undertakings which bind us to the social body are obligatory only because they are mutual; and their nature is such that in fulfilling them we cannot work for others without working for ourselves. Why is it that the general will is always in the right, and that all continually will the happiness of each one, unless it is because there is not a man who does not think of “each” as meaning him, and consider himself in voting for all? โปรดดู J.J Rousseau, “The Limits of the sovereign Power” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit ., p. 205.

⁴⁴ J.J Rousseau, “The General will is Destructible” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 275.

ได้มาโดยการแสดงเจตจำนงของพลเมืองแต่ละคนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชาชนหรือผู้ที่แสดงเจตจำนงดังกล่าวนั้นมักจะหลงผิด หรือถูกหลอกอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้แล้ว ด้วยตัวประชาชนแต่เพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถที่จะแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้ รัฐโซจึงได้เสนอหลักการเรื่องผู้บัญญัติกฎหมาย (The Law giver) ซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ในการวางระบบโครงสร้างของสังคม ตลอดจนชี้แนะประชาชนให้เห็นความประโยชน์ในระยะไกล หรืออันตรายที่คนธรรมดา มักจะมองข้ามไป ซึ่งหน้าที่ทั้งหมดนี้ก็เพื่อที่จะทำให้ประชาชนสามารถที่จะแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้ ดังที่รัฐโซกล่าวไว้ว่า “เราจะเห็นได้ว่าเจตจำนงร่วมนั้นย่อมมีความเที่ยงธรรมและมุ่งไปหาประโยชน์ของมหาชนเสมอ แต่ทั้งนี้ ไม่อาจจะอนุมานได้ว่าการตัดสินใจของประชาชนจะมีความเที่ยงธรรมเสมอกัน ประชาชนต้องการความสุข แต่เชื่อว่าพวกเขาจะมองเห็นมัน ได้ชัดเจนตลอด ประชาชนไม่เคยเลื่อมทราวม แต่มักจะถูกหลอก และดังนั้นเองที่ทำให้ดูเหมือนว่าพวกเขามักต้องการสิ่งที่ไม่ดี”* และด้วยเหตุนี้รัฐโซจึงได้กล่าวถึงสาเหตุที่สังคมการเมืองตามอุดมคติของเขาจำเป็นต้องมีผู้บัญญัติกฎหมายเข้ามาด้วย ดังที่เขาได้กล่าวว่า “ประชาชนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย จะต้องเป็นผู้ที่เขียนมันขึ้นมาเองด้วย ผู้มาร่วมกันเท่านั้นจึงมีสิทธิ์กำหนดเงื่อนไขของสังคม แต่พวกเขาจะกำหนดมันอย่างไร? จากแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันแล้วทั้งหมดก็เห็นพ้องกันหรือ? กายการเมืองมีกลไกในตัวเองที่จะประกาศเจตจำนงของตนหรือ? ในบรรดาพวกเรามีใครให้ความสามารถในการมองการณ์ล่วงหน้าที่เป็นแก่นมันเพื่อที่จะคิดและประกาศการกระทำต่างๆ ได้ล่วงหน้า หรือจะประกาศใช้เมื่อจำเป็นอย่างนั้นหรือ? ถ้าเช่นนั้นแล้ว คนส่วนใหญ่ที่มักจะมีคบอดและไม่รู้ว่าตนต้องการอะไร เพราะไม่ค่อยรู้ว่าอะไรดีนั้นจะสามารถทำการใหญ่ที่ลำบากและยาก เช่นการออกกฎหมายนี้ได้อย่างไร ประชาชนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนเสมอ แต่มักจะมองไม่เห็นมัน เจตจำนงร่วมมักเที่ยงธรรม แต่วิจารณ์ญาณที่ชี้แนะมันไม่ได้ดีเสมอไป ด้วยเหตุนี้มันจึงจำเป็นที่จะต้องถูกสอนให้มองเห็นสิ่งต่างๆตามที่เป็น บางครั้งมันอาจจะต้องทำให้ประชาชนมองเห็นสิ่งต่างๆตามที่ปรากฏให้เห็น นอกจากนี้แล้วประชาชนต้องได้รับการประกันว่าจะไม่ถูกเจตจำนงเฉพาะล่อลวงไป ประชาชนจะต้องถูกเสนอให้เห็นความต่อเนื่องของกาลและสถานที่ สร้างคุณ

---

* “The general will is always right and tends to the public advantage; but it does not follow that the deliberations of the people are always equally correct. Our will is always for our own good, but we do not always see what that is; the people is never corrupted, but it is often deceived, and on such occasions only does it seem to will what is bad ” โปรรตดู **J.J Rousseau**, “Whether the General will is fallible?” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 203.

ภาวะระหว่างสิ่งที่ล่อใจในปัจจุบันและไวต่ออันตรายที่แฝงเร้นอยู่ข้างหน้า ....ทั้งหมดนี้คือเหตุจำเป็นที่ต้องมีผู้บัญญัติกฎหมาย”⁴⁵

จากข้อความของรุสโซที่ได้อีกให้เห็นในข้างต้นนี้ เราจะเห็นได้ว่าแม้ว่ารุสโซจะยืนยันหนักแน่นว่าถึงอย่างไรก็แล้วแต่ถ้าเราต้องการให้สังคมมีความยุติธรรมที่ถูกนำโดยเจตจำนงร่วมนั้น ประชาชนในสังคมนั้นเมืองจำเป็นที่จะต้องแสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แต่บ่อยครั้งและเป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้จากการพบเห็นในชีวิตประจำวันและประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาว่าบ่อยครั้งที่ประชาชนมักจะตัดสินใจโดยอิงอยู่กับประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมว่า สังคมจะเสียหายแค่ไหนก็ตาม ซึ่งผู้วิจัยคาดว่ารุสโซก็คงจะคำนึงถึงจุดนี้ เขาจึงได้เสนอถึงหลักการผู้บัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อที่จะให้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงชี้นำประชาชน และอีกประการหนึ่งก็เพื่อที่จะเป็นการป้องกันทางหนึ่งไปในตัวที่จะไม่ให้ประชาชนวิ่งไปสู่ความผิดพลาด ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงนำไปสู่ส่วนที่สองของหัวข้อนี้ ที่จะกล่าวถึงการวางโครงสร้างของสังคมอย่างไรที่จะทำให้ประชาชนสามารถแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้อย่างสม่ำเสมอ

การที่จะวางโครงสร้างของสังคมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ผู้บัญญัติกฎหมายเป็นผู้วางโครงสร้างต่างๆเหล่านี้ โดยในขั้นต้นเราต้องทราบก่อนว่า คุณสมบัติของผู้บัญญัติกฎหมายนั้นควรที่จะมีลักษณะเช่นไร รุสโซได้ตอบประเด็นนี้ว่า “ผู้ที่อาจหาญจะดำเนินการก่อสร้างระบบกฎหมายของประชาชนได้นั้น เขาจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือรู้สึกว่าคุณสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของมนุษย์ได้ โดยเปลี่ยนแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งตามธรรมชาติเป็นผู้มีความสมบูรณ์และเป็นตัวของตัวเองไปเป็นส่วนหนึ่งที่องค์รวมที่ใหญ่กว่า...เขาจะต้องเปลี่ยนธาตุแท้ของมนุษย์ให้แข็งแกร่งขึ้น... ภายในรัฐ ผู้บัญญัติกฎหมายเป็นคนไม่ธรรมดาในทุกๆด้าน ถ้าเขาเป็นเช่นนี้ด้วยความเป็นอัจฉริยะ เขาจะต้องเป็นเช่นนี้ด้วยการทำหน้าที่ไม่น้อยไปกว่ากัน หน้าที่ของเขาไม่ใช่การบริหารราชการและไม่ใช่การใช้อำนาจอธิปไตย”⁴⁶ ในคุณสมบัตินี้รุสโซได้อีกตัวอย่างโมเสส (Moses) ผู้สร้างกฎหมายยิวว่าบุคคลผู้นี้เป็นผู้บัญญัติกฎหมายที่ดี เพราะว่าคนทั้งสองนี้สามารถที่จะใช้ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้ประชาชนทำตามกฎหมายด้วยการยินยอมได้ ซึ่งรุสโซเรียกการกระทำเช่นนี้ว่า “เป็นการเอากฎหมายยึดปากเทวดา” ในแง่หนึ่งคนพวกนี้ก็เหมือนกับพวกคนดวงโลกที่เอา

⁴⁵ J.J Rousseau, “On Law” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 210.

⁴⁶ J.J Rousseau, “The Lawgiver” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 214.

ข้ออ้างทางศาสนามาใช้เป็นเครื่องมือหลอกลวงประชาชน แต่สำหรับรูสโซแล้ว โมเสสนั้นถือได้ว่าเป็นผู้บัญญัติกฎหมายที่ยิ่งใหญ่เพราะว่ากฎหมายยิวก็ยังคงทนมาจนถึงทุกวันนี้* นอกจากนี้เขายังสามารถชักจูงคนจำนวนมหาศาลให้ยอมแบกแอกแห่งประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างว่าง่าย”⁴⁷

ในประเด็นข้างต้นนี้ค่อนข้างที่จะน่าสนใจเพราะว่า ในบางครั้งการที่จะพูดจริงๆกับประชาชนนั้นประชาชนอาจจะไม่ยอมรับฟังโดยดี แม้ว่าข้อเสนอแนะจะแสนที่จะเข้าใจง่ายก็ตามที่ ดังนั้นการที่ผู้บัญญัติกฎหมายจะใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อที่จะให้ประชาชนยอมแบกรับผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมนั้น ก็ไม่ใช่เรื่องผิดอะไร ดังที่รูสโซกล่าวไว้ว่า “ ยังมีปัญหาอีกประการหนึ่งที่ควรแก่การใส่ใจ บรรดาผู้รู้ที่อยากพูดกับชาวบ้าน แต่กลับพูดภาษาของตนแทนภาษาของพวกเขา ดังนั้นจึงไม่อาจจะทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามในโลกนี้มีความคิดเป็นล้านๆอย่างที่ไม่สามารถอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจได้ ... บัจเจกบุคคลผู้ซึ่งจะพอใจต่อแผนการของรัฐบาลก็เฉพาะแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเท่านั้น พวกเขาเหล่านี้จะอยากที่จะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการสละประโยชน์ส่วนตนบางอย่างเพื่อที่จะได้ประโยชน์อย่างอื่นจากการถูกบังคับด้วยกฎหมายใดๆ ดังนั้นแล้วเพื่อที่จะให้ประชาชนที่เกิดใหม่ได้ลิ้มรสหลักการทางการเมืองที่ดีและปฏิบัติตามกฎพื้นฐานแห่งรัฐ ใต้นั้น บางทีเราก็ต้องกลับผลเป็นเหตุเสีย...อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้แล้ว ผู้บัญญัติกฎหมายก็ไม่สามารถที่จะใช้ทั้งกำลังบังคับ

---

* โมเสสนั้นเป็นผู้นำของยิว ที่ได้นำยิวออกมาจากการเป็นทาสในอียิปต์โดยการอ้างว่าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าที่พวกเขาเรียกว่าพระเยโฮวาห์ที่มาปรากฏแก่ตน ซึ่งหลังจากที่ได้นำยิวออกมาจากการเป็นทาสแล้วนั้น โมเสสก็อ้างต่อไปว่าพระเจ้าได้เรียกตนขึ้นไปบนภูเขาซีนาย และหลังจากที่โมเสสได้ลงมาจากภูเขาแล้ว โมเสสก็ได้นำบัญญัติสิบประการมาประกาศให้พวกยิวถือปฏิบัติตาม โดยอ้างว่าเป็นบัญชาของพระเจ้าที่ให้กับคนตอนที่ขึ้นไปบนภูเขาดังกล่าว (โปรตุเกสพระคัมภีร์อพยพ 20 :1-26) สำหรับบัญญัติสิบประการนั้นถือได้ว่าเป็นกฎหมายหลักของพวกยิวที่จะต้องรักษาไว้ นอกจากบัญญัติสิบประการแล้ว โมเสสยังได้ออกกฎหมายอีกเป็นจำนวนมากซึ่งเราจะเห็นได้จากในพระคัมภีร์บทที่ชื่อว่า เลวีนิติ (Leviticus) พระราชบัญญัติ (Deuteronomy) โดยทุกครั้งที่มีโมเสสบัญญัติกฎหมายนั้น โมเสสจะอ้างว่าเป็นบัญชาของพระเจ้าที่ทรงตรัสกับตน สำหรับรูสโซนั้นมีความคิดเห็นว่าโมเสสคงจะไม่ได้พบพระเจ้าจริง แต่โมเสสเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ในฐานะผู้บัญญัติกฎหมายตามสายตาของตน เพราะว่ารูสโซคิดว่าโมเสสคงทราบดีว่าถ้าตนไปบอกพวกยิวให้ทำตามในนามของตนเอง พวกยิวคงจะไม่เชื่อฟัง แต่ถ้าโมเสสอ้างในนามพระเจ้า พวกยิวคงจะต้องทำอย่างแน่นนอน ด้วยเหตุนี้เองรูสโซจึงเรียกการกระทำเช่นนี้ว่าเป็นการเอากฎหมายยัดปากเทวดา โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะให้พวกเขากระทำการที่เป็นประโยชน์ต่อตัวพวกเขาเอง

⁴⁷ Ibid., p. 217.

หรือบังคับด้วยเหตุผล ดังนั้นผู้บัญญัติกฎหมายจึงต้องหันไปหาอำนาจในลักษณะอื่นที่สามารถบังคับได้โดยไม่ต้องใช้กำลังรุนแรงและทำให้เชื่อได้โดยไม่ต้องโน้มน้าวชักจูง”⁴⁸ ซึ่งสิ่งที่รุสโซเสนอนในที่นี้ก็คือ การใช้ศาสนาหรือความเชื่อของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือ แต่เราต้องระวังอย่างหนึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้บัญญัติกฎหมายใช้เล่ห์เหลี่ยมก็เพื่อผลลัพธ์ที่ดีต่อผู้ถูกหลอก ไม่ใช่ใช้เล่ห์เหลี่ยมหรือความฉลาดไปล่อลวงประชาชนเพื่อจะเอาคนไปเป็นทาส หรือหลอกเพื่อให้บางคนได้ประโยชน์อย่างเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความเรียงชิ้นที่สองดังที่กล่าวไปในหัวข้อแรกของบทนี้

นอกจากความสามารถเฉพาะตัวของผู้บัญญัติกฎหมายในข้างต้นแล้ว การวางโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นหน้าที่ของพวกผู้บัญญัติกฎหมายเหล่านี้จะต้องทำก็คือ พวกเขาเหล่านี้ต้องวางหลักการใดๆก็แล้วแต่ที่จะทำให้สังคมนั้นไม่แตกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย เพราะถ้าสังคมมีการแตกแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่ายแล้ว การออกเจตจำนงของประชาชนก็จะออกไปตามกลุ่ม หรือฝ่ายที่ตนสังกัดอยู่ ซึ่งตามหลักการแล้วประชาชนจะต้องออกเจตจำนงตามความคิดเห็นของตนเองเท่านั้น ในส่วนนี้ก็เป็นหน้าที่ของผู้บัญญัติกฎหมายด้วยที่จะต้องสร้างโครงสร้างไม่ให้ประชาชนแตกแยกมีฝักมีฝ่ายภายในรัฐ ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า “ถ้าจะให้เจตจำนงร่วมได้แสดงออก สิ่งสำคัญคือต้องไม่มีการแตกแยกเป็นฝักเป็นฝ่ายในรัฐ ซึ่งพลเมืองแต่ละคนจะต้องแสดงความเห็นของตนเองเท่านั้น นี่เองคือความเป็นเลิศในระบบกฎหมายของไลเคอร์กูส และถ้ามันไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการมีฝักมีฝ่ายทางสังคมได้นั้น ผู้บัญญัติกฎหมายก็จำเป็นที่จะต้องเป็นเพิ่มจำนวนให้แต่ละฝ่ายเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เป็นการป้องกันการก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน การป้องกันไว้ก่อนเหล่านี้จะเป็นวิธีที่ดีที่จะทำให้เจตจำนงร่วมได้ฉายแสงอยู่เสมอ และประชาชนจะไม่ล่วงสู่ความผิดพลาด”⁴⁹

ยิ่งไปกว่านั้น หน้าที่ของผู้บัญญัติกฎหมายยังจะต้องวางหลักเกณฑ์ให้พลเมืองอยู่ในฐานะที่เสมอภาคกัน โดยรุสโซได้แบ่งออกสองด้านคือ ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจและความเสมอภาคในด้านอำนาจอิทธิพล กล่าวคือในด้านทางเศรษฐกิจ ผู้บัญญัติต้องสร้างสังคมไม่ให้ประชากรมีความเหลื่อมล้ำกันมากเกินไป แต่ในขณะที่เดียวกันรุสโซก็ได้ไม่ได้หมายความว่าจะต้องให้ทุกคนมีปริมาณทรัพย์สินเท่าๆกัน ซึ่งความหมายของรุสโซก็คือ ผู้บัญญัติกฎหมายต้องสร้างกฎเกณฑ์ที่จะ

⁴⁸ J.J Rousseau, “The Lawgiver” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 215.

⁴⁹ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 204.

ไม่ทำให้คนใดคนหนึ่งมีทรัพย์สินมากเกินไปจนถึงขั้นที่ว่าคนๆ นั้นจะใช้จ่ายเงินไปซื้อเสียงของอีกคนๆ หนึ่งได้ และในขณะเดียวกัน ผู้บัญญัติกฎหมายก็จะต้องทำให้พลเมืองไม่แร้นแค้นจนเกินไปจนถึงขั้นที่คนนั้นยอมขายเสียงให้กับผู้อื่นเพื่อแลกกับทรัพย์สินมาประทังชีวิต และในแง่ของความเสมอภาคทางอำนาจนั้น ผู้บัญญัติกฎหมายจะต้องวางหลักเกณฑ์ทางสังคมที่จะไม่เอื้อให้คนใดคนหนึ่งในสังคมมีอำนาจมากเกินไปจนใช้อิทธิพลนั้นครอบงำ หรือบีบบังคับบุคคลอื่นๆ ในรัฐได้ ดังที่ รัสโซกล่าวไว้ว่า “ความเสมอภาคนั้น เราต้องไม่หมายถึงการมีอำนาจและความมั่งคั่งเท่ากันโดยสมบูรณ์ด้วยกันทุกคน แต่ข้าพเจ้ากำลังหมายความว่า ถ้ากล่าวในแง่ของอำนาจนั้น คนจะต้องไม่มีอำนาจจนล้นเกินจนสร้างความรุนแรงได้ และอำนาจนั้นจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามตำแหน่งหรือภายใต้กฎหมายเท่านั้น ถ้ากล่าวในแง่ของความมั่งคั่ง ก็ต้องไม่มีพลเมืองคนใดรวยพอที่จะซื้อคนอื่นได้ ในทางกลับกันก็จะต้องไม่มีใครยากไร้จนต้องขายตนเอง นี่ย่อมหมายความว่า ช่างคนใหญ่คนโตต้องมีขอบเขตในการครอบครองทรัพย์สินและอิทธิพล ส่วนช่างคนเล็กคนน้อยก็ต้องรู้ประมาณในความอยากได้ใคร่ดี”⁵⁰

อย่างไรก็ดี รัสโซได้เสนอเพิ่มเติมในเรื่องนี้อีกว่า สังคมที่เรียบง่ายนั้นจะเอื้อต่อการที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงเจตจำนงให้กลายเป็นเจตจำนงร่วมได้ง่ายกว่า สังคมที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยสิ่งหรูหราฟุ่มเฟือย สาเหตุก็คือ สังคมที่เรียบง่ายนั้นประชาชนสามารถที่จะเห็นสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์ร่วมกันได้ง่ายกว่าสังคมที่ซับซ้อนและฟุ่มเฟือย ซึ่งในอีกแง่หนึ่งสังคมที่ซับซ้อนมักจะมีสิ่งยั่วยุให้พลเมืองไม่สามารถแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้เพราะพลเมืองมักจะยึดติดกับผลประโยชน์ส่วนตัว ดังที่รัสโซกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “คนที่ซื่อตรงและเรียบง่ายนั้นยากที่จะถูกหลอกเพราะความง่ายของพวกเขาเอง หลุมพราง คำหลอกลวงต่างๆ นานา ล้วนไม่มีผลต่อพวกเขา พวกเขาไม่ซับซ้อนพอที่จะถูกหลอก เมื่อเราเห็นชาวนาในชาติที่มีความสุขที่สุดในโลก ประชุมกันได้ฉัน โอดักเพื่ออภิบาลปัญหาของรัฐ และสามารถจัดการเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างชาญฉลาดแล้ว เราจะรู้สึกที่เราไม่อิงฉ้อความวิจิตหรูหราของชาติอื่นซึ่งดีแต่สร้างภาพมายาด้วยฝีมืออันลึกลับนั้นเลย รัฐในประเภทนี้จะมีการใช้กฎหมายน้อยมาก แต่เมื่อจำเป็นที่จะต้องใช้ พวกเขาก็เข้าใจในความจำเป็นนั้น โดยทั่วไปอยู่แล้ว คนแรกที่เสนอนั้นจะเป็นเพียงผู้ที่พูดในสิ่งที่ทุกคนรู้สึกอยู่แล้ว มันจะไม่มี การวิ่งเต้นขอคะแนน หรือการใช้โวหารโน้มน้าวเพื่อให้กฎหมายนั้นผ่าน เพราะทุกคนนั้นตั้งใจที่

⁵⁰ J.J Rousseau, “The Various System of Legislation” in *The Social Contract*, Op cit., p. 225.

จะทำมันอยู่แล้ว .... ชวนาพวกนี้จะหัวเราะเยาะเมื่อนึกถึงเรื่องเหลวไหลทั้งหมดที่คน โกงหัวดีและนักพูดที่ปากดีสามารถชักชวน โนม์น้ำวชาวเมืองปารีสและลอนดอนได้ พวกเขาคงไม่รู้ว่าประชาชนในกรุงเบิร์นคงจะเอากระดิ่ง* ผูกคอ โอลิเวอร์ ครอบเวลล์** และดู๊ก เดอ โบฟอร์ด*** จะถูกคัดค้านโดยชาวเจนีวา”⁵¹

ดังที่ได้กล่าวเกี่ยวกับผู้บัญญัติกฎหมายไปในข้างต้นแล้ว เราจะเห็นว่าในทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นผู้บัญญัติกฎหมายเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งเพราะว่า โดยประชาชน หรือพลเมืองแต่เพียงลำพังนั้นไม่สามารถที่จะแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้ ดังที่รุสโซกล่าวอย่างชัดเจนว่า “ถ้าเช่นนั้นแล้ว คนส่วนใหญ่ที่มักจะมีอคติและไม่รู้ว่าตนต้องการอะไร เพราะไม่ค่อยรู้ว่าอะไรดีนั้นจะสามารถทำการใหญ่ที่ลำบากและยากเช่นการออกกฎหมายนี้ได้อย่างไร ประชาชนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง แต่มักจะมองไม่เห็นมัน เจตจำนงร่วมมักเที่ยงธรรม แต่พิจารณาณที่ซึ่งมันไม่ได้ดีเสมอไป ด้วยเหตุนี้มันจึงจำเป็นที่จะต้องถูกสอนให้มองเห็นสิ่งต่างๆตามที่เป็น” ด้วยเหตุนี้ผู้บัญญัติกฎหมายจึงจำเป็นต้องมีในการชี้นำพลเมืองด้วยการสร้างกฎหมายหรือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับพลเมืองในรัฐนั้นๆ ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการตีความและการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นคนส่วนใหญ่มักจะละเลยในส่วนของผู้บัญญัติกฎหมายโดยเลือกที่จะกล่าวถึงแต่เพียงว่าประชาชนนั้นจำเป็นต้องเป็นองค์อธิปัตย์ อำนาจอธิปไตยต้องเป็นของประชาชน แต่ละเลยเรื่องการชี้นำจากผู้ที่มีปัญญาทางการเมือง (Political

* กระดิ่งผูกคอ เป็นการลงโทษด้วยวิธีประจานอย่างหนึ่งของพวกสวิส โดยจะนำคนที่ทำผิดมาผูกกระดิ่งที่คอแล้วให้ทำงาน โคนมีเสียงกระดิ่งดังอยู่ตลอดเวลา

** โอลิเวอร์ ครอบเวลล์ (Oliver Cromwell, 1599-1658) เป็นทหารที่นำฝ่ายรัฐสภาชนะสงครามกลางเมืองของอังกฤษ และเขาเป็นผู้เรียกร้องให้ประหารชีวิตพระเจ้าชาลส์ที่หนึ่ง หลังจากนั้นครอบเวลล์ก็ได้สถาปนาตัวเองเป็นผู้คุ้มครองอังกฤษ (Lord Protector) แทนในช่วงที่อังกฤษเป็นสาธารณรัฐ การปกครองของครอบเวลล์นั้นเข้มงวดกับประชาชนเป็นอย่างมาก

*** ดู๊ก เดอ โบฟอร์ด (Duke de Beaufort, 1616-1619) เป็นหลานของกษัตริย์อองรีที่สี่แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเขาเป็นคณาทหารเข้าร่วมรบในสงครามกลางเมืองของฝรั่งเศส โดยเขานั้นมีบุคลิกที่คนฝรั่งเศสโดยเฉพาะที่ชาวปารีสชื่นชอบเป็นอย่างมาก และด้วยความที่คนนิยมตัวเขามากนั้นจึงทำให้เขาใช้ความนิยมดังกล่าวสมัครเป็นนายกรัฐมนตรีนองฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยคาดว่ารุสโซน่าจะใช้เหตุการณ์นี้เป็นตัวอย่างว่าคนเช่นนี้ถ้าไปอยู่ในรัฐที่เรียบง่ายอย่างเจนีวาหรือเมืองเบิร์น คงจะไม่มีคนสนใจเลยแม้แต่น้อย

⁵¹ J.J Rousseau, “The General will is Destructible” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 274.

Wisdom) ความรู้ในสิ่งต่างๆที่สมควรจะมีภายในรัฐ หรือเป็นภัยหรือเป็นประโยชน์กับสังคมการเมือง ซึ่งส่วนนี้เป็นส่วนที่จำเป็นที่สุดส่วนหนึ่งในการที่สังคมจะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม และยิ่งไปกว่านั้นเราจะเห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า ปัญญาทางการเมือง หรือ Political Wisdom นี้ไม่ใช่ทุกคนจะมีสิ่งนี้เป็นความรู้เฉพาะที่คนบางคนมีเท่านั้น และคนที่มักมีคือผู้บัญญัติกฎหมาย หรือผู้วางหลักการพื้นฐานให้กับสังคมการเมือง⁵²

จากการตีความในลักษณะนี้ก็จะอาจเกิดคำถามขึ้นมาว่า ถ้าเช่นนั้นแล้วทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ่นั้นขัดแย้งในตนเองหรือไม่ เพราะว่าเมื่อคุณเฝ้าแล้วรัฐโซ่นั้นได้เสนอว่าประชาชนหรือพลเมืองนั้นต้องออกกฎหมายด้วยตนเอง เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดภายในรัฐ แล้วถ้าประชาชนมีคบอดเช่นนี้แล้วจนจำเป็นต้องมีการขึ้นมาจากผู้บัญญัติกฎหมาย ประชาชนจะสามารถที่จะทำเรื่องที่สำคัญและยิ่งใหญ่ได้อย่างไร ในประเด็นนี้เราต้องพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า โดยธรรมชาติแล้วทุกๆคนมีปัญหาทางการเมืองไม่เท่ากัน และโดยมากนั้นก็ไม่มีในถึงขั้นที่เรียกว่า “มีคบอด” แต่การที่รัฐโซ่เสนอให้ประชาชนเหล่านี้ออกกฎหมายด้วยตนเอง ก็ด้วยเหตุผลในเรื่องของความชอบธรรมที่คนออกกฎหมายที่ต้องปฏิบัติตามกฎนั้นเป็นคนๆเดียวกัน และกฎหมายที่ออกนั้นก็เพียงกฎหมายประจำวัน (Particular Law หรือ Positive Law) แต่ก่อนที่ประชาชนจะทำเช่นนั้นได้พวกเขาเหล่านี้จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายหลัก (Constitution) หรือโครงสร้างของสังคมการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นและขึ้นมาจากผู้บัญญัติกฎหมายที่มีปัญหาทางการเมืองเพื่อที่จะให้ประชาชนหรือพลเมืองนั้นสามารถที่จะแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้บัญญัติกฎหมายเท่านั้นสามารถที่จะสร้างเงื่อนไขต่างๆในสังคมการเมืองเพื่อที่จะให้พลเมืองนั้นแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้ การตีความในลักษณะนี้ก็ให้มีผู้ที่ศึกษารัฐโซ่ที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งที่ชื่อว่า Hilail Gilden ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวนี้ว่า “The good of the legislator and the common good not only do not coincide, they are, in a sense, incompatible. At the same time, however, the good of legislator and the common good are , in another sense, inseperable because the legislator can not achieve his goal without achieving the common good and the common good can not be achieved

⁵² Hilail Gilden, *Rousseau's Social Contract : The Design of the Argument* (Chicago: The University of Chicago Press, 1983), p.70.

without the legislator's services”⁵³ ซึ่งจากคำกล่าวของ Gilden เราก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เจตจำนงร่วมจะขาดซึ่งผู้บัญญัติกฎหมายไม่ได้อย่างเด็ดขาด เพราะผู้บัญญัติกฎหมายนั้นทราบว่าจะอะไรคือสิ่งที่ดีต่อสังคมการเมืองนั้นๆ ตลอดจนผู้บัญญัติกฎหมายจะเป็นผู้ที่สร้างเงื่อนไขในการที่จะให้พลเมืองนั้นสามารถที่จะแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้

นอกจากประเด็นที่เจตจำนงร่วมจะขาดผู้บัญญัติกฎหมายในการวางโครงสร้างทางสังคม ตลอดจนกฎหมายหลักไม่ได้แล้ว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเมื่อเราพิจารณาตัวบทที่รูสโซเขียนขึ้นมา นั้น เราจะพบว่าผู้บัญญัติกฎหมายเป็นผู้ที่ทราบว่าเจตจำนงร่วมคืออะไร การกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่การกล่าวที่เกินเลยไปแต่อย่างใด เพราะว่า รูสโซนั้น ได้กำหนดให้ผู้บัญญัติกฎหมายเป็นผู้วางโครงสร้างทั้งหมดภายในสังคมนั้น แต่การที่รูสโซให้ประชาชนเป็นผู้ออกกฎหมายด้วยตนเองก็ด้วยเหตุผลของความชอบธรรมดังที่รูสโซได้กล่าวไว้ตอนต้นหนังสือสัญญาประชาคมว่า “มนุษย์นั้นเกิดมาเสรี แต่เขาถูกพันธนาการอยู่ทุกหนทุกแห่ง ผู้ที่เชื่อว่าตนเป็นนายคนอื่นกลับเป็นทาสเสียยิ่งกว่า การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นมาอย่างไรข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนี้ถูกต้องชอบธรรมได้อย่างไร ข้าพเจ้าเชื่อว่าข้าพเจ้าตอบคำถามนี้ได้”⁵⁴ และด้วยเหตุผลของการที่ผู้บัญญัติกฎหมายนั้นไม่ใช่องค์กรปิตัยและมันเป็นการไม่ชอบธรรมที่จะออกกฎหมายด้วยตนเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้บัญญัติกฎหมายทราบว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีกับสังคม และอะไรเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ผู้บัญญัติกฎหมายจึงจำเป็นต้องวางหลักการพื้นฐาน หรือกำหนดสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนนั้นได้ออกกฎหมายหรือแสดงเจตจำนงร่วมที่มุ่งไปหาผลประโยชน์ต่อสังคมตนเอง ในประเด็นนี้เราจะเห็นได้ชัดในเรื่องของการที่ผู้บัญญัติกฎหมายยกตัวอย่างโมเสส มาเป็นตัวอย่างว่าพวกเขาเหล่านี้ได้สร้างระบบกฎหมายให้พวกเขานั้นทำตามโดยอ้างว่ามันคือคำบัญชาจากพระเจ้า เพราะว่าถ้าโมเสสบอกว่านี่คือผลงานของตน เขาก็คงจะไม่เชื่อฟัง ด้วยเหตุนี้ ผู้บัญญัติกฎหมายตามความคิดของรูสโซนั้นจึงรู้ว่าอะไรคือเจตจำนงร่วม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้บัญญัติกฎหมายทราบว่าอะไรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม

⁵³ โปรดดูการตีความเช่นนี้เพิ่มเติมได้ใน Hilail Gilden, *Rousseau's Social Contract : The Design of the argument* (Chicago: The University of Chicago Press, 1983), p.70. และโปรดดูเรื่องกฎหมายที่พลเมืองออกเป็นแค่กฎหมายย่อยรายวัน ส่วนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใหญ่นั้นต้องสร้างขึ้น โดยผู้บัญญัติกฎหมายใน Ibid., pp. 89-91.

⁵⁴ J.J Rousseau, *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 181. และโปรดดู สมบัติ จันทรวงศ์, "สัญญาประชาคมของรูสโซ", อ้างแล้ว, หน้า 173. ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่พลเมืองจำเป็นต้องออกเสียงด้วยตนเองนั้นก็ด้วยเหตุผลที่รูสโซได้วางไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่าเขาต้องการที่จะแสวงรูปแบบการเมืองที่ชอบธรรม

กับสังคมนั้นๆ แต่เขาก็ไม่สามารถบอกได้โดยตรงจึงต้องใช้วิธีการทางอ้อมในการที่จะทำให้ประชาชนนั้นออกเสียงให้กลายเป็นเจตจำนงร่วมได้*

อนึ่งยังมีประเด็นเกี่ยวกับผู้บัญญัติกฎหมายอีกเรื่องหนึ่งที่สมควรต้องพิจารณานั้นก็คือ ความแตกต่างระหว่างผู้บัญญัติกฎหมาย (Legislator) กับพวกหลวงโลก (Demagogue) ในประเด็นนี้ รุสโซได้กล่าวว่า “เหตุผลอันสูงส่งที่อยู่เหนือความเข้าใจของสามัญชน ซึ่งผู้บัญญัติกฎหมายเอาชด์ปากเทวดานี้ ก็เพื่อลากพาทบรรดาผู้ที่ไม่ยอมศิโรราบจากความคิดอันลึกซึ้งของมนุษย์นั้นด้วยเทวานุภาพ แต่ใช้ว่าใครก็ทำให้เทพเจ้านั้นพูดได้ และใช้ว่าเมื่อเขาประกาศตนว่าพูดในนามของเทพเจ้า แล้วคนอื่นจะเชื่อ วิญญาณอันยิ่งใหญ่ของผู้บัญญัติกฎหมายต่างหากที่จะเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ที่แท้จริงซึ่งสามารถพิสูจน์ภารกิจของเขาได้ คนทุกคนสามารถสลักแผ่นหินได้ หรือจ่ายเงินซื้อคำพยากรณ์ได้ หรือแสร้งทำเป็นว่าติดต่อกับเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งได้ หรือฝีกนกน้อยให้ไปกระซิบข้างหูคนได้ ตลอดจนหาวิธีด่าซ้ำอื่น ๆ มาหลอกประชาชนได้ คนที่รู้จักแต่เรื่องทำนองนี้อาจกระทั่งสามารถรวบรวมเป็นกองกำลังของคน โง่ขึ้นมาได้ แต่จะไม่มีวันสร้างจักรวรรดิได้ และความเหิมเกริมโอหังของเขา จะเหี่ยวแห้งไปพร้อมกับเขาในเวลาอันสั้น เกียรติภูมิว่างเปล่าสร้างได้ก็แต่พันธะที่จะเลือนหายไปเหมือนหมอกควัน มีแต่ปัญญาที่แท้เท่านั้นถึงจะคงทน กฎหมายยิวยังคงยืนยง กฎหมายอิสลามก็ปกครองคนครึ่งโลกมากกว่าพันปี แม้ว่าวันนี้ก็ยังคงสำคัญให้เห็นความยิ่งใหญ่ของผู้ที่ร่างมันขึ้นมา...”⁵⁵ จากข้อความของรุสโซที่ยกมานี้เราจะเห็นได้ว่า คนหลวงโลกนั้นอาจจะใช้วิธีการที่เหมือนกับผู้บัญญัติกฎหมาย แต่โดยจุดมุ่งหมายนั้นผู้บัญญัติกฎหมายทำไปก็เพื่อประโยชน์ของพลเมืองในสังคมการเมือง แต่คนหลวงโลกนั้นทำไปเพื่อจุดมุ่งหมายหรือผลประโยชน์ของตนเอง รุสโซเสนอว่าแม้วิธีการอาจจะเหมือนกันแต่เวลาจะเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วหลักการหรือรัฐธรรมนูญที่ผู้บัญญัติกฎหมายได้สร้างขึ้นนั้นมันจะไม่มีเสื่อมคลายตามกาลเวลา แต่การหลอกหลวงของคนหลวงโลกนั้นไม่ช้านานมันก็จะเสื่อมลง ดังที่รุสโซได้ยกกฎหมายอิสลามหรือกฎหมายยิวมาเป็นตัวอย่างว่ากฎหมายเหล่านี้เวลาผ่านไปเป็นพันปีกฎหมายก็

* โปรดดูเพิ่มเติมเรื่องการศึกษาที่ในบางครั้งชาวบ้านมักจะสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตัว หรือไม่เข้าใจในเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมที่ยากแก่การมองเห็น J.J Rousseau, “The Lawgiver” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 215.

⁵⁵ Ibid., p. 217.

ยังไม่มีเสื่อมคลายหรือพังทลายลง ในเรื่องนี้เราจะเห็นว่าผู้บัญญัติกฎหมายนั้นถือได้ว่าเป็นสถาบันทางการเมืองหนึ่งที่มีการปรับตัวไปตามกาลเวลาจึงยากที่จะพังทลาย ซึ่งจะตรงกันข้ามกับพวกหลวงโลก หรือพวกDemagogueนั้นในไม่ช้าคำพูดหรือหลักการที่มีแต่คำโกหกพกลมก็จะเสื่อมสลายไปในไม่ช้า เพราะพวกหลวงโลกเหล่านี้ไม่ได้มีความเป็นสถาบัน ยิ่งไปกว่านั้นพวกหลวงโลกไม่มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญาทางการเมือง ซึ่งแตกต่างกับผู้บัญญัติกฎหมายที่เป็นบุคคลผู้ยิ่งใหญ่อันประกอบไปด้วยสติปัญญาทางการเมืองมันจึงทำให้หลักกฎหมายของเขานั้นคงทนถาวรมากกว่า

นอกจากประเด็นต่างๆที่ได้พิจารณาในเรื่องของผู้บัญญัติกฎหมายแล้ว รูสโซยังได้เสนอเงื่อนไขอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ค่อนข้างสำคัญ นั่นก็คือ ประเด็นเรื่องการศึกษา ซึ่งสำหรับรูสโซนั้นเขาได้พยายามที่จะเน้นย้ำเรื่องนี้มากที่สุด โดยรูสโซได้พิจารณาว่าการที่จะทำให้พลเมืองสามารถแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้อยู่เสมอ นอกจากวิธีการที่เสนอไปหลายวิธีแล้วในข้างต้น เขาก็ได้เสนออีกวิธีการหนึ่งนั่นก็คือ พลเมืองนั้นจะต้องมีคุณธรรม⁵⁶ แต่คุณธรรมในความหมายของรูสโซคือการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์สาธารณะและความกระตือรือร้นในกิจการสาธารณะ ซึ่งวิธีการที่จะทำให้พลเมืองมีคุณธรรมประเภทนี้ได้นั้นก็ด้วยการให้การศึกษารวมทั้งการหล่อหลอมทางสังคมตั้งแต่ประชาชนยังเป็นเด็ก ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่รัฐต้องเป็นผู้จัดให้กับพลเมืองทุกคน และสิ่งนี้ก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่รัฐจะไม่กระทำไม่ได้ ดังที่ รูสโซกล่าวว่า "การศึกษาสาธารณะจะต้องอยู่ภายใต้การจัดการของรัฐบาล และภายใต้ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งทั้งสองนี้ถูกแต่งตั้งโดยองค์อธิปัตย์... ถ้าเด็กๆถูกเลี้ยงดูมาในสิ่งแวดล้อมที่มีแต่ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายแห่งรัฐ และถูกสอนในเรื่องหลักการของเจตจำนงร่วม มากไปกว่านั้น ถ้าเด็กๆเหล่านี้ถูกสอนให้รู้จักเคารพสิ่งต่างๆภายในสังคม และถ้าเด็กเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยตัวอย่างที่คอยจะเตือนพวกเขาให้ระลึกการตอบแทนถึงบุญคุณของแผ่นดินแม่ ที่ได้เลี้ยงดูพวกเขาขึ้นมา ตลอดจนผลประโยชน์ที่พวกเขาได้รับเป็นจำนวนมหาศาลและไม่รู้จบจากเธอ ซึ่งถ้าเด็กๆได้อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมเหล่านี้เราไม่จำเป็นต้องสงสัยเลยว่า พวกเขาจะเรียนรู้ถึงการรักทุกคนในแผ่นดินอย่าง

⁵⁶ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy , Op cit ., p. 67, 72.

พี่น้อง และเราก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า พวกเขาจะกระทำสิ่งใดที่ขัดกับเจตจำนงของสังคมแม้แต่ เล็กน้อย”*

มากไปกว่านั้น รูสโซยังได้กล่าวต่อไปอีกด้วยว่า "ชาตินั้นไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจาก เสรีภาพ และถ้าไม่มีเสรีภาพมันก็จะไม่มีสิ่งที่เรียกว่าคุณธรรมด้วย และถ้าไม่มีคุณธรรมก็จะมีสิ่งที่เรียกว่า พลเมือง และถ้าคุณสร้างพลเมืองโดยที่ปราศจากสิ่งเหล่านี้ พลเมืองที่คุณได้มามันก็จะเป็นเพียงข้าทาสรับใช้เท่านั้น การสร้างพลเมืองไม่ใช่กิจกรรมที่สามารถทำได้ในวันเดียว และการที่เราจะได้พลเมืองที่มีคุณภาพมานั้นเราจำเป็นที่จะต้องให้ปลูกฝังเขามาตั้งแต่พวกเขายังเป็นเด็กอยู่"⁵⁷ จากสองข้อความข้างต้นเราจะเห็นได้ว่ารูสโซให้ความสำคัญกับการหล่อมลอมปลูกฝังที่จะสร้างพลเมืองขึ้นมาเป็นอย่างมาก ถึงกับที่เขาได้เขียนหนังสือขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งที่ชื่อว่า เอมีล หรือว่าด้วยการศึกษา (Emile or on Education) อย่างไรก็ตาม เราจะเห็นได้ว่า หน้าที่ในการสร้างพลเมืองของรูสโซนั้นก็ต้องเป็นหน้าที่ของบุคคลเฉพาะที่ถูกเลือกจากองค์อธิปัตย์ และรูปแบบการหล่อมลอมนั้นก็คือ การจำลองให้เด็กได้อยู่ในสภาวะที่มีแต่ความเสมอภาค เสรีภาพ ตลอดจนการปลูกฝังให้พวกเขาเหล่านั้นตระหนักถึงบุญคุณของรัฐที่เลี้ยงดูพวกเขาให้เติบโตขึ้นมา ตลอดจนผลประโยชน์ต่างๆที่เขาได้รับจากรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่อที่ว่าเมื่อเขาโตขึ้นเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์แล้ว พวกเขาก็จะมีความรักแผ่นดินเกิด ขอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิตตนเองให้กับรัฐได้อย่างไม่ร้อรื มากไปกว่านั้นในเวลาที่จะแสดงเจตจำนงของแต่ละคนนั้น พลเมืองที่ผ่านการเลี้ยงดูมาในลักษณะดังกล่าวก็จะแสดงเจตจำนงในเรื่องราวสาธารณะด้วยเจตจำนงร่วมเท่านั้น

---

* "Public education, therefore, under regulations prescribed by the government, and under magistrates established by the Sovereign, is one of the fundamental rules of popular or legitimate government. If children are brought up in common in the bosom of equality; if they are imbued with the laws of the State and the precepts of the general will; if they are taught to respect these above all things; if they are surrounded by examples and objects which constantly remind them of the tender mother who nourishes them, of the love she bears them, of the inestimable benefits they receive from her, and of the return they owe her, we cannot doubt that they will learn to cherish one another mutually as brothers, to will nothing contrary to the will of society " โปรดดู Ibid., p. 74.

⁵⁷ "The Homeland cannot subsist without liberty, no liberty without virtue, no virtue without citizens; create citizens, and you have everything you need; without them, you will have nothing but slaves. To form citizens is not the work of a day; and in order to have men it is necessary to educate them when they are children" โปรดดู Ibid., p. 72.

กล่าวโดยสรุปในส่วนที่ว่าด้วยการได้มาซึ่งความยุติธรรมนั้น ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากข้อความของรุสโซที่ว่า "ถ้าใครคนใดคนหนึ่งต้องการที่จะเป็นผู้ที่ยุติธรรม เขาผู้นั้นก็จำเป็นต้องแน่ใจว่าเขาผู้นั้นได้กระทำตาม เจตจำนงร่วม (One need only be Just in order to be sure of following the General will)" ซึ่งถ้าเราได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมแล้ว เราก็สามารถมั่นใจได้ว่าสังคมที่อยู่ภายใต้การนำของเจตจำนงร่วมจะต้องมีความยุติธรรมอย่างแน่นอน ดังนั้นผู้วิจัยจึงพยายามค้นหาว่ารุสโซให้วิธีการไว้อย่างไรให้การได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม โดยเงื่อนไขที่ได้จากการตีความตีบทจากงานเขียนของรุสโซก็คือ สิ่งแรกที่ขาดไม่ได้ก็คือ พลเมืองจะต้องเป็นผู้ที่แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง และสิ่งที่พลเมืองควรคำนึงถึงเวลาแสดงเจตจำนงร่วมก็คือ พลเมืองต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนทุกคน ผลประโยชน์ของกายการเมือง และห้ามที่จะแสดงเจตจำนงโดยคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ตนเองหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามรุสโซได้ตระหนักถึงความผิดพลาดที่เกิดจากประชาชนบ่อยครั้ง แต่กระนั้นก็ตาม รุสโซก็ยังยืนยันกรานที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ที่แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง วิธีการแก้ไขของรุสโซในเรื่องนี้ก็คือ การมีผู้บัญญัติกฎหมายที่จะเป็นที่เล็งให้กับประชาชนโดยการวางโครงสร้างทางการเมือง ระบบกฎหมาย สภาพแวดล้อมต่างๆที่จะเอื้อให้ประชาชนได้แสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้ นอกจากนี้แล้วอีกวิธีการหนึ่งที่รุสโซเสนอก็คือ การหล่อหลอม หรือปลูกฝังให้พลเมืองนั้นมีคุณธรรม โดยรุสโซเชื่อว่าเมื่อพวกเขาเด็กเหล่านี้โตขึ้น พวกเขาจะสามารถรู้ว่าจะเจตจำนงร่วมคืออะไร และเด็กเหล่านี้จะไม่แสดงเจตจำนงที่ไม่สอดคล้องกับเจตจำนงร่วมเลย ทั้งหมดนี้คือวิธีการที่รุสโซเชื่อว่ามันสามารถทำให้พลเมืองแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้

4.5 อภิปราย ข้อถกเถียงต่อการตีความที่ผ่านมามีเกี่ยวกับความยุติธรรมของรุสโซ

จากข้อสรุปที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ เราจะเห็นได้ว่าข้อสรุปดังกล่าวที่ได้จากการตีความของผู้วิจัยนั้นมีบางประเด็นหรือบางส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับการตีความของนักวิชาการบางคนที่ตีความในเรื่องความยุติธรรมของรุสโซดังที่เสนอไปแล้วในบทที่สอง ซึ่งในหัวข้อนี้จะเป็นการถกเถียงต่อประเด็นปัญหาในการตีความเรื่องความยุติธรรมของรุสโซที่ผ่านมา โดยจะนำเสนอไปที่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ในประเด็นแรกนี้จะเริ่มด้วยปัญหาที่ว่าด้วย ความยุติธรรมของรูสโซนั้นเป็นความยุติธรรมแบบสมมุติขึ้น (Artificial) หรือเป็นความยุติธรรมที่เป็นสิ่งสากล (Universal) ซึ่งจากการตีความของผู้วิจัยได้เสนอว่าความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซนั้นเป็น สิ่งที่ถูกสมมุติขึ้น แต่ภายใต้สิ่งที่สมมุติขึ้นมานั้นมันมีฐานบางอย่างที่ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรมเป็นตัวกำหนดอยู่ หรือเราอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ในส่วนของรายละเอียด หรือเรื่องเฉพาะเจาะจงของแต่ละกฎหมายที่ถือว่ายุติธรรมนั้นอาจจะแตกต่างกันก็ได้ แต่ภายใต้ของกฎหมายที่ยุติธรรมนั้น มันจะมีหลักการบางอย่างร่วมกันอยู่ นั่นก็คือ หลักการเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน (Common Interest) ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนในประเด็นนี้ก็คือ เช่น เราสมมุติว่า ในสังคม A ออกกฎหมายที่จัดเก็บภาษีมรดก สังคม B ก็ออกกฎหมายเดียวกัน แต่ สองกฎหมายที่มีรายละเอียดเหมือนกันทุกวันนี้ อาจจะถือได้ว่ายุติธรรมในสังคม A แต่ในสังคม B อาจจะถือว่าเป็นกฎหมายอยุติธรรมก็ได้ เพราะถ้าการเก็บภาษีมรดกนั้นทำไปเพื่อผลประโยชน์ของคนทุกคน ก็ถือได้ว่ากฎหมายนั้นยุติธรรม แต่ถ้าการออกกฎหมายนั้นมาจากการที่ต้องการล้างแค้นหรือบีบบังคับคนร่ำรวย คนที่มีทรัพย์สินมากกว่า กฎหมายนั้นก็ถือว่าไม่ยุติธรรม ในกรณีเดียวกัน สังคม A และสังคม B อาจจะมีโครงสร้างกฎหมายที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่ทั้งสองสังคมนี้อาจจะถือได้ว่าเป็นสังคมที่ยุติธรรม เพราะในความแตกต่างกันของโครงสร้างทางกฎหมายมันอาจจะมีพื้นฐานเดียวกันในเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันอยู่ ซึ่งจากตัวอย่างเราจะเห็นว่า สิ่งที่ยุติธรรมของแต่ละสังคมนั้นอาจจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่ในความแตกต่างถ้ามันอยู่บนฐานในเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันมันก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรม กล่าวโดยสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมาย (Intention) และความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) ชุดเดียวกันของแต่ละสังคมนำไปสู่การกระทำหรือการวางหลักการต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่แตกต่างกัน ซึ่งจะตรงกันข้ามกับ จุดมุ่งหมายและความรู้ที่แตกต่างกันตามแต่ละสังคมนำไปสู่การกระทำที่เหมือนกัน

การตีความของผู้วิจัยในลักษณะข้างต้นนี้เป็นการตีความที่อยู่เอนเอียงอยู่บนฐานการตีความของ Leo Strauss ที่เชื่อว่า ความยุติธรรมของรูสโซนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการกำหนดขึ้นของมนุษย์ (Artificial) แต่การกำหนดของมนุษย์นั้นจะต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานบางอย่าง ซึ่งจะตรงกันข้ามกับอีกฝ่ายหนึ่งก็คือ การตีความของ Roger D. Master และ David Lay William ที่ตีความว่า ความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซนั้นเป็นสิ่งสากล ไม่ได้เกิดจากการกำหนดหรือคิด

ขึ้นเองของมนุษย์ (Universal) และด้วยเหตุนี้คำกล่าวของ Strauss ที่ว่า "The source of positive law and nothing but positive law" ก็ถือได้ว่า Strauss กล่าวไม่ผิดแต่อย่างใด แต่อีกนัยหนึ่ง ภายใต้ความแตกต่างของกฎหมายที่กำหนดขึ้นมาจากพลเมืองนั้น มันจะเรียกว่ายุติธรรมได้นั้นมันจะต้องอยู่ภายใต้หลักการเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน ซึ่งสิ่งนี้ ผู้ตีความบางคนก็เรียกมันว่า กฎธรรมชาติ (Law of Nature) หรือ บางคนเรียกมันว่า กฎแห่งเหตุผล (Law of Reason) ซึ่งกฎหมายใดก็ตามถ้าสอดคล้องกับกฎธรรมชาติที่เป็นสากลดังกล่าวมันก็จะถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดขึ้นเองของมนุษย์ที่ยุติธรรมเพราะมันสอดคล้องกับความยุติธรรมที่เป็นสากลตามธรรมชาติ กล่าวโดยสรุปในประเด็นนี้ก็คือ ความยุติธรรมตามการตีความของผู้วิจัยนั้น มนุษย์ทุกคนต้องเป็นผู้ที่กำหนดหลักการความยุติธรรมที่จะกำหนดใช้ในสังคมตัวเอง สิ่งนี้คือ Artificial แต่ในขณะที่เกี่ยวกับ กฎที่จะเรียกว่ายุติธรรมได้นั้นมันจะต้องอยู่ภายใต้หลักการเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคนมันจึงจะเรียกได้ว่า ยุติธรรม (Justice)

ประเด็นที่สองที่จะถกเถียงอภิปรายก็คือ ความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซคืออะไร กล่าวคือ ตามความคิดของ Maurice Cranston และ Judith Shklar ได้เสนอว่า กฎต่างๆที่จะบังคับใช้ได้ภายในสังคมหรือชุมชนทางการเมืองนั้นมันจะต้องขึ้นอยู่กับการยินยอมของคนทุกคนในสังคม และกฎหมายทุกกฎหมายนั้นพลเมืองทุกคนจะต้องเป็นผู้ออกมันเอง เพื่อที่จะบังคับใช้กับตัวเอง การกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นความยุติธรรมของรูสโซตามความคิดของ Cranston แต่ผู้วิจัยเห็นว่าคำอธิบายเช่นนี้ยังมีปัญหาอยู่สองประเด็นก็คือ ประเด็นแรก สิ่งที่ยุติธรรมไม่ใช่สิ่งที่ออกมาจากการตกลงร่วมกันของพลเมืองเสมอไปอย่างที่ได้อ้างไว้แล้วว่า ในการตกลงครั้งหนึ่งแม้ว่าจะเป็นเสียงเอกฉันท์ แต่นั่นมันก็ไม่ได้หมายความว่า การตกลงเช่นนี้จะเป็นเจตจำนงร่วมเสมอ เพราะมันอาจจะเป็นแค่ผลรวมของความเห็นแก่ตัวที่เป็นเอกฉันท์เท่านั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จากหลักการที่ว่า เจตจำนงร่วมจะมุ่งไปหาความยุติธรรมเสมอ ซึ่งในขณะที่เดียวกัน การตกลงร่วมกันในทุกๆครั้ง ไม่สามารถที่จะนำมาซึ่งเจตจำนงร่วมเสมอไปได้ ดังนั้นแล้ว การที่พลเมืองออกกฎหมายด้วยตนเองนั้นไม่ได้หมายความว่าสิ่งนี้คือความยุติธรรม และประเด็นย่อยที่สองก็คือ การที่พลเมืองออกกฎหมายหรือ แสดงเจตจำนงด้วยตนเองนั้น มันเป็นเพียงแค่วิธีการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมดังที่ได้เสนอให้เห็นไปแล้วในข้างต้น ในหัวข้อที่ว่าด้วยการได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม กล่าวคือ เงื่อนไขหนึ่งในหลายๆเงื่อนไขของการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงร่วมนั้นก็คือ พลเมืองต้องเป็นผู้แสดง

เจตจำนงด้วยตนเอง แต่การที่พลเมืองออกกฎหมายเองนั้น ไม่ได้มีความหมายในแง่ที่มันคือสิ่งที่ยุติธรรม แต่นั่นคือวิธีการหนึ่งในการได้มาซึ่งความยุติธรรม ที่อยู่บนฐานของความชอบธรรมที่รัฐโซโซได้วางไว้ตั้งแต่แรกว่าเขานั้นต้องการที่จะแสวงหารูปแบบการเมืองที่ชอบธรรมดังนั้นเขาจึงให้พลเมืองออกกฎหมายเพื่อที่จะใช้บังคับพวกเขาเอง ด้วยเหตุนี้ก็คือ กระบวนการที่พลเมืองได้ออกกฎหมายด้วยตนเองนั้น ไม่ใช่สิ่งเดียวกับความยุติธรรม แต่มันเป็นวิธีการหรือเงื่อนไขหนึ่งในการได้มาซึ่งความยุติธรรม หรือ เจตจำนงร่วมนั่นเอง

อีกประเด็นหนึ่งที่จะอภิปรายต่อมาก็คือ สังคมที่ยุติธรรมของรัฐโซโซนั้นจะต้องเป็นสังคมที่เอื้อต่อการมีเสรีภาพ เสมอภาค และอิสรภาพของพลเมือง ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาในการตีความนี้ John Rawls ได้นำหลักการเรื่องการได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม หรือวิธีการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรม มาผสมกับ หลักการเรื่องความยุติธรรมเช่นเดียวกับ Cranston และ Shklar กล่าวคือ การมีเสรีภาพ เสมอภาค และอิสรภาพนั้นมันเป็นสภาพอุดมคติของธรรมชาติมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์แต่ละคนมีสามสิ่งนี้อย่างสมบูรณ์ที่สุดเพราะมนุษย์อยู่อย่างลำพัง แต่ต่อมามนุษย์สูญเสียสิ่งเหล่านี้ไปจากการอยู่ภายในสังคมที่พวกเขาก่อตั้งขึ้น ดังนั้นรัฐโซโซจึงพยายามแก้ปัญหาว่า เราจะทำอย่างไรที่จะให้มนุษย์นั้นอยู่ภายในสังคม แต่ก็ยังคงมีเสรีภาพ เสมอภาคกัน ดังนั้นเขาจึงเสนอทฤษฎีสัญญาสังคมของเขาขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาตรงจุดนี้ แต่ข้อสังเกตก็คือ เราไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่า การที่สังคมนั้นเอื้อให้คนแต่ละคนนั้นดำรงไว้ซึ่ง เสรีภาพ เสมอภาคของแต่ละคนนั้น สังคมแบบนี้คือสังคมที่ยุติธรรม เพราะในงานของรัฐโซโซไม่ได้มีข้อความหรือ เนื้อหาชัดเจนขนาดที่ทำให้เราสามารถตีความได้ถึงขนาดที่ Rawls นำมาใช้ แต่ในทางกลับกัน รัฐโซโซพูดไว้อย่างชัดเจนในเรื่องของ เสรีภาพ เสมอภาค และความเป็นอิสระซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นเงื่อนไขในการได้มาซึ่งเจตจำนงร่วม และเมื่อเราได้เจตจำนงร่วม ตามตรรกะของรัฐโซโซ เราก็จะได้สังคมที่ยุติธรรมไปโดยปริยาย ดังนั้นแล้ว เสรีภาพ เสมอภาค และอิสรภาพจึงมีฐานะในแง่ของเงื่อนไขที่นำไปสู่การมีสังคมที่ยุติธรรม แต่มันไม่ใช่สิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นหลักการที่ยุติธรรม

ประเด็นปัญหาอีกประเด็นหนึ่งก็คือ เจตจำนงร่วมนั้นเป็นสิ่งเดียวกับความยุติธรรมหรือไม่ ซึ่งปัญหานี้เกิดขึ้นมาจากการที่ผู้ที่ศึกษารัฐโซโซบางคนเช่น Judith Shklar นั้นพยายามที่จะสื่อเป็นนัยว่าจริงๆ แล้วความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งเดียวกับ เจตจำนงร่วม (Justice is General will) สาเหตุที่

Shklar เชื้อนั้นก็มาจาก คำกล่าวสองสามครั้งของรูโซใน ความเรียงว่าด้วยเศรษฐศาสตร์การเมือง (Discourse on Political Economy) ที่ว่า “ถ้าใครคนใดคนหนึ่งต้องการที่จะเป็นผู้ที่ยุติธรรม เขาผู้นั้น ก็จำเป็นต้องแน่ใจว่า เขาผู้นั้นได้กระทำตาม เจตจำนงร่วม⁵⁸ .... เจตจำนงร่วมนั้นจะเป็นตัวตัดสินว่า อะไรคือสิ่งที่ยุติธรรมและอะไรคือสิ่งที่อยู่ยุติธรรม⁵⁹ .... เจตจำนงร่วมนั้นเป็นสิ่งที่ยุติธรรมที่สุด เช่นเดียวกับเสียงของประชาชนคือเสียงของพระเจ้า⁶⁰” ซึ่งจากการศึกษาของผู้วิจัยมีความคิดเห็น ตรงกับShklar ที่ว่าความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งเดียวกับเจตจำนงร่วม กล่าวคือเจตจำนงร่วมนั้นเป็นสิ่ง ที่นำไปสู่ความยุติธรรม สาเหตุที่ผู้วิจัยกล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า เมื่อเราแยกพิจารณาเจตจำนงร่วมแต่ ลำพังนั้น เราจะพบว่า เจตจำนงร่วมนั้นคือเจตจำนงที่เกิดจากการรวมตัวกันเพื่อที่จะอยู่กันเป็น สังคมการเมืองของมนุษย์ และมันจะสำแดงตัวเองออกมาได้ก็ด้วยการแสดงเจตจำนงของพลเมืองที่ เป็นสมาชิกในสังคมทุกคนเท่านั้น และจากที่มาจากเจตจำนงร่วมนี้ มันจะมุ่งไปหาสิ่งที่เรียกว่า ความดีร่วมกัน (Common Good) หรือผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest)⁶¹ ด้วยเหตุนี้เราจึง เห็นว่า เจตจำนงร่วมนั้นจึงเป็นสิ่งเดียวกับตัวความยุติธรรมไปโดยอัตโนมัติ ในเรื่องนี้เราต้องทำ ความเข้าใจว่า เมื่อใดก็ตามที่พลเมืองแสดงเจตจำนงของตนออกมานั้น และเจตจำนงที่ออกมา มัน เป็นเจตจำนงร่วมไม่ใช่เจตจำนงเฉพาะ หรือผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ เจตจำนงร่วมดังกล่าวนี้ มันจะมุ่ง ไปหาความยุติธรรมในทันทีโดยไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งตามความคิดของผู้วิจัยนี้เห็นว่าเส้นแบ่ง ระหว่างความยุติธรรมกับเจตจำนงร่วมนั้นค่อนข้างที่บางจนเกือบที่จะแยกกันไม่ออก และมันก็ดู เหมือนว่าเจตจำนงร่วมกับความยุติธรรมนั้นผสมกลมกลืนกันจนเป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าเมื่อเราดู ย้อนกลับไปถึงที่มาของการเกิดเจตจำนงร่วมว่าคนนั้นต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมในการแสดง เจตจำนง เราก็จะพบว่าเจตจำนงร่วมนั้นมันเป็นสิ่งเดียวกับหลักการเรื่องความยุติธรรม กล่าวคือ การที่คนทุกคนในสังคมได้แสดงเจตจำนง หรือออกกฎหมายด้วยตนเองนั้น ซึ่งถ้าเจตจำนงดังกล่าว เป็นเจตจำนงร่วม เจตจำนงหรือกฎหมายนั้นก็จะมีลักษณะที่ยุติธรรมเพราะมันมุ่งไปหา ผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นหลักการที่ถือว่ายุติธรรม แต่ถ้าเจตจำนงนั้นมุ่งไปหาผลประโยชน์

⁵⁸ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy, Op cit., p. 70.

⁵⁹ Ibid., p. 61.

⁶⁰ Ibid., p. 62.

⁶¹ J.J Rousseau, "Geneva Ms Source of the final version of the Social contract" in The social contract and Discourses (London: Everyman, 1993), p. 320. และ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy, Op cit., p. 63.

ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มันก็จะเป็นเพียงเจตจำนงเฉพาะซึ่งมันก็จะไม่ยุติธรรม ดังนั้นแล้วเจตจำนงร่วมกับความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งเดียวกันที่ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้

ประเด็นปัญหาสุดท้ายที่จะอภิปรายในที่นี้ก็คือ หลักการเรื่องความยุติธรรมของรูสโซที่ได้จากการวิจัยก็คือ ผลประโยชน์ของคนทุกคน (Common Interest) หรือกล่าวให้แคบลงก็คือ กฎหมายที่จะบังคับใช้ในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้นจะต้องเอื้อผลประโยชน์ให้กับทุกคน ซึ่งผลสรุปจากการศึกษานี้ก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า ผลประโยชน์ของคนทุกคนตามความคิดของรูสโซนั้นแตกต่างกับหลักการเรื่องผลประโยชน์แบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism) หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ค่อนข้างสำคัญและถูกหยิบยกมาถกเถียงในงานของ Roger D. Madsen ที่ได้ตีความเรื่องความยุติธรรมว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคนในสังคมเช่นเดียวกับผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ตั้งคำถามไว้ว่า ผลประโยชน์ร่วมกันนี้มันคล้ายกับหลักการของพวกประโยชน์นิยมหรือไม่อย่างไร

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หลักการของรูสโซนั้นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับหลักการของประโยชน์นิยม โดยผู้วิจัยจะขออภิปรายประเด็นแรกในเรื่องความแตกต่างกันระหว่างแรงจูงใจ ของมนุษย์ในสังคมกล่าวคือ หลักการของประโยชน์นิยมนั้นเชื่อว่ามนุษย์จะทำอะไรก็แล้วแต่ก็โดยผลประโยชน์ตนเอง และจากผลประโยชน์ของแต่ละคนนั้นก็รวมเข้ากันเป็นผลประโยชน์ของคนในสังคม และจากผลประโยชน์ของคนในสังคมก็จะเป็นประโยชน์ของคนทั้งโลก ซึ่งสิ่งนี้คือหลักการสำคัญของประโยชน์นิยม ดังที่ John Stuart Mill ได้กล่าวว่า “หลักเกณฑ์การตีความประโยชน์นิยมว่าสอนให้คนเราควรตั้งใจที่จะจดจ่ออยู่ที่ประโยชน์ของคนทั้งโลกหรือของสังคมโดยรวมนั้น เป็นการเข้าใจแนวคิดของประโยชน์นิยมผิดไปอย่างมหันต์ เพราะว่าการกระทำที่คตินั้น คนส่วนใหญ่มิได้มีเจตนาเพื่อประโยชน์ของโลก หรือสังคม แต่เพื่อประโยชน์ของคนแต่ละคน ซึ่งเมื่อประกอบกันเข้าไปประโยชน์ของคนทั้งโลก แต่เราจะต้องแน่ใจว่าประโยชน์นั้นจะต้องไม่แล่นออกไปนอกขอบเขตของคนทั้งหลายที่กำลังเกี่ยวข้อง การได้ประโยชน์นั้นจะต้องไม่ละเมิดสิทธิ หรือละเมิดผลประโยชน์อันชอบธรรมที่จะบังเกิดแก่คนผู้อื่น”⁶²

⁶² John Stuart Mill, “Utilitarianism” in *Ethical Theories : A Book of Readings*, edited by A.I. Melden (New Jersey: Prentice Hall, 1967), pp. 403-404.

ซึ่งจากคำกล่าวของพวกประโยชน์นิยมในข้อความข้างต้นนี้เราจะเห็นว่า มันไม่ใช่เรื่องผิดศีลธรรมอะไรที่คนจะทำตามความต้องการผลประโยชน์ของตน และมันเป็นเรื่องที่ดีเสียอีกที่คนจะทำอะไรตามประโยชน์ของคน เพราะเมื่อรวมสิ่งนี้กันเข้ามันก็จะกลายเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ ในประเด็นนี้ขัดแย้งอย่างชัดเจนกับรูสโซ แม้ว่ากรณีที่มนุษย์มารวมตัวกันเป็นสังคมจะเกิดจากการที่มนุษย์ต้องการตอบสนองผลประโยชน์ของตรงก็จริง แต่การตอบสนองนั้นมนุษย์จะนึกถึงตนเองและคนอื่น ๆ ไปในเวลาเดียวกันด้วย ซึ่งจุดนี้เป็นจุดแรกที่แตกต่างกับประโยชน์นิยม ส่วนที่แตกต่างในส่วนที่สองก็คือ การกระทำใดๆก็ตามในกิจการสาธารณะนั้น รูสโซเรียกร้องให้เราคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองและผลประโยชน์ของสาธารณะไปพร้อมๆกัน โดยเฉพาะเวลาออกกฎหมายหรือแสดงเจตจำนงนั้น พลเมืองไม่สามารถจะออกกฎหมายที่อยู่บนฐานของประโยชน์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ซึ่งต่อให้เสียงดังกล่าวเป็นเสียงเอกฉันท์ มันก็จะเป็นเพียงผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ หรือ Will of All มากไปกว่านั้นความแตกต่างที่สำคัญของพวกประโยชน์นิยมกับหลักการเรื่องผลประโยชน์ของคนทุกคนนั้นก็คือ ความยุติธรรมของรูสโซนั้นก็คือ ทุกคนจะต้องได้ประโยชน์ แต่หลักการเรื่องผลประโยชน์นั้นอยู่บนฐานของจำนวนตามหลักการความสุขที่ว่า ความสุขมากที่สุดต่อจำนวนคนมากที่สุด (The Greatest Happiness for the Greatest Number) ซึ่งผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเพื่ออภิปรายดังต่อไปนี้ ในกรณีที่รัฐออกกฎหมายเวนคืนที่ดินในชนบทเพื่อเอาไปสร้างเขื่อน เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าให้เมืองหลวงใช้ ในกรณีนี้ตามหลักการของประโยชน์นิยมจะมองว่าถ้ากระแสไฟฟ้าที่เกิดจากการสร้างเขื่อนนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ หรือความสุขกับคนส่วนใหญ่ ประโยชน์นิยมจะเห็นด้วยในทันที แต่ในกรณีของรูสโซนั้นจะมองว่า การเวนคืนที่ดินนั้นมันทำให้คนบางกลุ่มได้ประโยชน์โดยที่คนอีกกลุ่มเสียประโยชน์สิ่งนี้ไม่ยุติธรรม เช่นเดียวกับหลักการตกลงทำสัญญาสร้างรัฐในความเรียงชิ้นที่สองที่เป็นการตกลงที่ไม่ยุติธรรมเพราะคนบางคนได้ประโยชน์แต่คนอื่นคนหนึ่งเสียประโยชน์ แม้จะอ้างว่าเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมก็ตาม อนึ่งแต่ถ้าการสร้างเขื่อนดังกล่าวนี้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนทุกคนจริงๆแม้กระทั่งคนที่ถูกเวนคืนที่ดินก็ตามหลักการนี้ถือว่ายุติธรรม กล่าวโดยสรุปก็คือ จากทั้งสามข้อแตกต่างนี้ทำให้เราเห็นว่า หลักการเรื่องความยุติธรรมของรูสโซกับหลักการเรื่องความยุติธรรมแบบประโยชน์นิยม นั้นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

4.6 สรุปท้ายบท

หลังจากการตีความด้วยบทเริ่มต้นของรูสโซได้แก่ด้วย หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract 1762), โครงร่างเรื่องหลักการทางการเมืองและสถาบันทางการเมือง (Geneva Manuscript), ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง (Discourse on Political Economy 1755) ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดแห่งความไม่เสมอภาค (Discourse on the Origin of Inequality 1755) ตลอดจนถกเถียงอภิปรายปัญหาในประเด็นต่างๆ ให้เห็นในแต่ละส่วนของผู้ที่ศึกษารูสโซมาก่อนหน้านี้ ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ได้ข้อสรุปว่า ความยุติธรรมตามแนวคิดของรูสโซก็คือ หลักการเรื่องผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest) นั่นก็คือการที่สมาชิกทุกคนในสังคมนั้นจะต้องได้รับประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าในเรื่องๆใดที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม ตลอดจนกิจการสาธารณะต่างๆ โดยรูสโซนั้นได้อธิบายให้เราเห็น โดยใช้ปัจเจกบุคคลแต่ละคนเป็นจุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาตินั้น มนุษย์มีธรรมชาติที่สำคัญอยู่อย่างหนึ่งก็คือ การรักตนเองรวมทั้งความเมตตาต่อเพื่อนร่วมโลก (Amour de Soi and Compassion) ซึ่งจากจุดนี้ รูสโซได้อธิบายว่า เมื่อมนุษย์นั้นมีความต้องการมากขึ้น มนุษย์จึงต้องมาอยู่รวมกันเป็นสังคมก็เพื่อต้องการตอบสนองความต้องการของแต่ละคน ด้วยเหตุนี้หลักการนี้จึงเป็นหลักการแรกที่สำคัญที่สุดที่จะเป็นฐานคิดในเรื่องหลักการเรื่องความยุติธรรมของรูสโซที่ทุกคนในสังคมนั้นจะต้องได้รับประโยชน์จากกิจกรรมใดๆก็แล้วแต่ที่เกิดขึ้นภายในสังคม มนุษย์แต่ละคนนั้นจะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยผู้อื่นไม่ได้ โดยรูสโซใช้ฐานคิดนี้มาโดยตลอดในการสร้างทฤษฎีการเมืองของเขาขึ้นมา ซึ่งเราสามารถที่จะพบเห็นในงานทางการเมืองของเขาทุกชิ้น แม้ว่าเขาเองจะไม่เคยกล่าวถึงเรื่องนี้โดยตรงเลยก็ตาม

อย่างไรก็ตามรูสโซได้ชี้ให้เห็นในงานของเขาหลายครั้งว่า สังคมที่เป็นอยู่ในยุคสมัยของนั้นเป็นสังคมที่ไม่ได้อยู่บนฐานคิดในเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน หรือ (Common Good/ Common Interest) เขาจึงได้เสนอวิธีการที่จะได้มาซึ่งสังคมที่อยู่บนหลักการความยุติธรรมแบบที่เขาคิด โดยมีเงื่อนไขหลายประการ โดยเริ่มต้นจากการที่ให้มีมนุษย์นั้นมาตกลงทำสัญญากันใหม่ (New Compact) และเมื่อแต่ละคนนั้นรวมตัวกันเข้าเป็นสังคมการเมืองมันก็จะเปรียบได้กับร่างกายของมนุษย์ที่เกิดจากการรวมตัวของอวัยวะต่างๆเข้าด้วยกัน โดยรูสโซเรียกสังคมที่เกิดจาก

การรวมตัวใหม่นี้ว่า กายการเมือง หรือ Body Politics ซึ่งกายการเมืองนี้จะมีเจตจำนงร่วมกัน (General will) ที่มุ่งไปหาความยุติธรรม หรือหลักการเรื่องผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Good)

มากไปกว่านั้นรุสโซก็ได้เสนอรายละเอียดว่า การสังคมนั้นจะมุ่งไปหาผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมได้นั้นก็ต้องโดยที่ประชาชนหรือพลเมืองต้องเป็นผู้แสดงเจตจำนงนั้นออกมาเอง แต่รุสโซก็ประสบปัญหาว่าบ่อยครั้งที่ประชาชนนั้นไม่สามารถออกเจตจำนงดังกล่าวได้ก็เพราะว่าพลเมืองมักจะมุ่งแต่รักษาผลประโยชน์ส่วนตัว (Private Interest) ด้วยเหตุนี้รุสโซจึงได้เสนอว่าสังคมนั้นจะต้องมีผู้บัญญัติกฎหมาย หรือ The Lawgiver ในฐานะที่เป็นพี่เลี้ยง หรือเป็นผู้วางหลักการทางสังคมต่างๆที่จะให้พลเมืองนั้นสามารถที่จะออกเจตจำนงดังกล่าวได้ นอกจากนี้แล้วรุสโซยังได้เสนอเรื่องการอบรมพลเมือง หรือการให้การศึกษาที่รัฐจะต้องเป็นผู้ให้แก่พลเมืองเพื่อที่จะให้พลเมืองนั้นมีคุณธรรมถึงขีดที่สามารถจะแสดงเจตจำนงให้ออกมาเป็นเจตจำนงร่วมได้ และเมื่อสังคมถูกนำโดยเจตจำนงร่วม สังคมนั้นก็จะถือว่าเป็นสังคมที่มีหลักการที่อยู่บนฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน หรือความยุติธรรมนั่นเอง

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

“Let us establish Just laws for our contract”

J.J Rousseau, The Social contract

ในบทนี้จะเป็นบทที่ว่า ด้วยข้อสรุปที่ได้จากการตอบคำถามวิจัยชิ้นนี้ ที่ว่าอะไรคือหลักการเรื่องความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซ และรูสโซได้ให้เหตุผลต่อการนำไปสู่ข้อสรุปในเรื่องความยุติธรรมของเขาอย่างไร สุดท้ายในบทนี้จะเป็นการเสนอถึงข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

โดยในส่วนแรกนั้นผู้วิจัยจะเสนอถึงข้อสรุปที่ได้จากการตีความตัวตนขั้นต้นของรูสโซ กล่าวคือ ความยุติธรรมของรูสโซนั้นสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ที่รูสโซได้จินตนาการไว้ในความเรียงชิ้นที่สอง (Second Discourse) กล่าวคือ รูสโซได้ใช้วิธีการทดลองทางความคิดเพื่อที่จะค้นหาสิ่งทีเรียกว่าธรรมชาติของมนุษย์ (Nature of Man) โดยใช้วิธีการจำลองสถานการณ์ขึ้นมาใหม่จากอดีตโดยอาศัยตรรกะเป็นเครื่องมือ โดยฐานคิดของรูสโซก็คือ ถ้าเราอยากจะรู้ว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นเช่นไร เราต้องย้อนกลับไปพิจารณาจากสภาวะที่บริสุทธิ์ของมนุษย์ ไม่ใช่พิจารณาจากการที่มนุษย์มารวมกลุ่มกันเป็นสังคมแล้ว และจากจินตนาการดังกล่าวของรูสโซ เขาก็ได้สรุปว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีเสรีภาพ (Liberty) มีความเสมอภาค (Equality) เห็นอกเห็นใจมนุษย์ด้วยกันเอง (Compassion) และที่สำคัญที่สุดก็คือมนุษย์นั้นรักตนเอง (Amour de Soi) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นคุณสมบัติเหล่านี้เกิดจากการที่มนุษย์ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันแต่อย่างใด

จากคุณสมบัติที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าว รูสโซได้นำมันมาใช้เป็นฐานคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับความยุติธรรมของเขา กล่าวคือ มนุษย์จากแต่เดิมนั้นอยู่อย่างเป็นเอกเทศ ไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ต่อมามนุษย์สองคนได้มาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวเพราะว่าอุบัติเหตุซึ่งอุบัติเหตุนี้ไม่ใช่ในความหมายที่ว่า มนุษย์ต้องมาอยู่รวมกันเพื่อสืบสานเผ่าพันธุ์ หรือเติมเต็มความต้องการต่างๆที่เมื่อครั้งที่มนุษย์อยู่คนเดียวไม่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้ แต่

อุบัติเหตุในที่นี้ก็คือ จากภัยธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์สองคนชายหญิงต้องมาอยู่ร่วมกัน และความสัมพันธ์นี้ก็ก่อให้เกิดความรู้สึกใหม่ หรือความผูกพันซึ่งกันและกัน และเขาสองคนนี้ก็ได้อยู่ร่วมกันในลักษณะที่เรียกว่าครอบครัว และนี่คือต้นกำเนิดของสิ่งที่เรียกว่าสังคม แต่การเกิดสังคมนั้นก็ไม่ได้หมายความว่ามันมีรัฐเกิดขึ้นตามมา ซึ่งการเกิดขึ้นของรัฐตามความคิดของรูสโซ่นั้นเกิดมาจากการที่คนรวมกลุ่มหนึ่งต้องการปกป้องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินตัว (Private Property) คนรวมกลุ่มนั้นจึงไปชักชวนมนุษย์คนอื่นๆ มาตกลงสร้างกฎเกณฑ์ สร้างรัฐเพื่อที่ตนจะแสวงหาผลประโยชน์ตลอดจนปกป้องรักษาทรัพย์สินของคนรวมไว้ และนี่คือครั้งแรกที่มนุษย์เริ่มคิดถึงความยุติธรรมเป็นครั้งแรก ซึ่งก่อนหน้านั้นมนุษย์ไม่เคยมีความคิดเรื่องความยุติธรรมแต่อย่างใด

ดังนั้นจากสิ่งที่กล่าวไปข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า มโนทัศน์ (Concept of Justice) ของความยุติธรรมตามความคิดของรูสโซ่ก็คือ หลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ แต่ตามความคิดของรูสโซ่นั้น หลักเกณฑ์ทุกหลักเกณฑ์ที่มนุษย์ตกลงที่จะใช้ร่วมกันอย่างเอกฉันท์ในบางครั้งนั้นก็อาจจะเรียกได้ว่า มันเป็นสิ่งที่ยุติธรรม เพราะตามความเข้าใจของรูสโซ่ (Conception of Justice) คือสิ่งที่จะเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรมมันจะต้องเป็นหลักการในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่ได้ตกลงปลงใจมาอยู่ร่วมกัน ก็เพราะความรักต่อตนเองเท่านั้น มนุษย์ไม่ได้ตัดสินใจเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเพราะว่าอยากจะทำร้ายตนเอง หรือเข้ามาอยู่ในสังคมก็เพราะว่าเพื่อเป็นเครื่องมือให้อีกคนหนึ่งได้ประโยชน์ เช่นในความเรียกขานที่สองที่คนรวมหลอกพวกคนจนและคนอื่นๆ ที่ยังรู้ไม่เท่าทันมารวมตัวกันเพื่อขังไว้ซึ่งผลประโยชน์ของคนรวม หลักการดังกล่าวถือว่าไม่ยุติธรรม

สำหรับเหตุผลหรือข้ออ้างของรูสโซ่ที่ใช้ในการอธิบายว่า ทำไมความยุติธรรมของเขาจึงต้องเป็นหลักการที่ต้องเอื้อประโยชน์ต่อทุกๆ คน ก็ตามที่กล่าวไปว่า รูสโซ่ได้ใช้คำอธิบายเรื่องธรรมชาติของมนุษย์มาเป็นฐานคิดให้สำหรับเรื่องนี้ ฐานคิดของมนุษย์ที่รูสโซ่นำมาใช้เรื่องนี้ก็คือ การรักตนเอง (Amour De Soi) กล่าวคือ การรักตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ตามธรรมชาติแล้วจะทำอะไรก็ตามแต่ก็โดยการคำนึงถึงความรักที่มีต่อตนเองเท่านั้น ดังนั้นแล้วจุดมุ่งหมายของการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือ รวมกันเป็นรัฐนั้นก็มิได้อยู่จุดประสงค์เดียวก็คือ การรักตนเอง นั่นหมายความว่า ในสถานการณ์ที่มนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะปกป้องตนเองหรือ ไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่มาจากความรักตนเองได้อีกต่อไปถ้าพวกเขายังคง

ดำรงชีวิตอยู่ตามลำพัง ดังนั้นมนุษย์จึงเข้ามาอยู่รวมกันก็เพื่อตอบสนองหรือเติมเต็มความรักตนเอง ด้วยการรวมตัวกับเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้แล้วความยุติธรรมก็คือ ผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน ซึ่งจากหลักการนี้เองเป็นเหตุผลในเรื่องคำอธิบายเกี่ยวกับความยุติธรรมของรูสโซ

แต่อย่างไรก็ตาม ความยุติธรรมดังกล่าวไม่ใช่แค่การนำความรักตนเองของคนทุกคนมารวมกันอย่างหยาบๆเท่านั้น ซึ่งรูสโซได้อธิบายในเรื่องนี้ว่า การที่เรารักตนเองและได้เข้ามารวมตัวกันเป็นสังคมนั้น ไม่ใช่เพื่อการที่จะตอบสนองแต่ผลประโยชน์ของเราเท่านั้น ซึ่งคุณสมบัติการรักตนเองก็เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่จะขาดไม่ได้ แต่นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว มนุษย์ยังมีอีกคุณสมบัติหนึ่งนั่นก็คือ การเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง กล่าวคือ ในเมื่อมนุษย์คนหนึ่งนั้นไม่สามารถที่จะตอบสนองความรักต่อตนเองได้แล้ว มนุษย์คนอื่นๆก็คิดแทนคนอื่นคนหนึ่งว่าในเมื่อเราไม่สามารถตอบสนองได้ มนุษย์คนอื่นๆก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน ดังนั้นเราจึงมารวมตัวกันเพื่อความดีหรือประโยชน์ของผู้เข้าร่วมทุกคน ด้วยเหตุนี้ความยุติธรรมของรูสโซจึงไม่ใช่แค่การรวมกันเข้าของความเห็นแก่ตัว แต่มันเป็นความยุติธรรมที่ทุกคนได้ประโยชน์ โดยที่ต่างคนต่างคิดถึงทั้งตัวเองและมนุษย์คนอื่นๆด้วย

นอกจากเหตุผลในเรื่องของการรักตนเองแล้ว รูสโซยังได้ให้เหตุผลสนับสนุนข้อเสนออันด้วยวิธีการเปรียบเทียบแบบอุปมา(Metaphor) เพื่อสนับสนุนหลักการดังกล่าวของเขาอีกด้วย กล่าวคือ รูสโซเปรียบเทียบการรวมตัวกันของมนุษย์ว่าเหมือนกับการรวมตัวกันเข้าของอวัยวะของต่างจนกลายมาเป็นร่างกาย (Organism) ซึ่งรูสโซเรียกมันว่า กายการเมือง (Body Politics) ซึ่งการเปรียบเทียบของรูสโซนั้นมีจุดเน้นที่ว่า คนทุกคนนั้นประกอบกันเข้าเป็นร่างกายเดียวกัน ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกัน หรือทำร้ายส่วนใดส่วนหนึ่งโดยที่ไม่ทำร้ายคนทั้งหมดได้ ซึ่งในส่วนนี้เราจะเห็นว่า รูสโซไม่ได้เปรียบในลักษณะที่ว่าคนๆหนึ่งเป็นเท้า คนหนึ่งเป็นหัว คนหนึ่งเป็นแขน คนหนึ่งเป็นลำตัว เพราะว่าการเปรียบเทียบเช่นนี้จะสื่อไปในทางที่ว่า อวัยวะในแต่ละส่วนมีหน้าที่และความสำคัญแตกต่างกัน และเมื่อถึงคราวจำเป็น อวัยวะบางส่วนสามารถที่จะเสียไปได้ เพื่อรักษาส่วนที่สำคัญไว้ ซึ่งในการเปรียบเทียบของรูสโซนั้น คนทุกคนนั้นเป็นร่างกายทั้งหมด ทุกคนสำคัญเท่ากันในฐานะสมาชิกหนึ่งของร่างกายนั้น และร่างกายที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนทุกคนนั้นก็จะมีเจตจำนงหนึ่งที่เกิดจากการรวมกันนั้นคือ เจตจำนงร่วม (General will) ซึ่งคำ

อุปมาเปรียบร่างกายกับสังคมนั้นเราจะเห็นได้ว่า คนทุกคนสำคัญเท่ากันหมด และทุกคนได้ประโยชน์หมดจากการเข้ามาอยู่ในสังคม และเราจะทิ้งส่วนหนึ่งส่วนใดไม่ได้เว้นแต่ว่าจะไม่ทำร้ายส่วนทั้งหมด

เจตจำนงร่วมนี้มันจะมุ่งไปหาผลประโยชน์ส่วนรวมของคนทุกคน และในขณะเดียวกันหลักการเรื่องเจตจำนงร่วมตามความคิดของรูสโซนี่จะมุ่งไปสู่ความยุติธรรมเสมอ ซึ่งเราอาจจะอนุมานความคิดของรูสโซได้ว่า ผลประโยชน์ร่วมกันคือหลักการแห่งความยุติธรรมของเขา จากคำพูดของเขาที่ว่า “ถ้าผลประโยชน์ร่วมกันคือเป้าหมายของการเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ มันก็จะเป็นที่ชัดเจนว่า เจตจำนงร่วมนั้นต้องเป็นกฎที่กำหนดกายการเมืองทั้งหมด และนี่ก็คือ หลักการพื้นฐานซึ่งข้าพเจ้าพยายามที่จะสร้างขึ้นมา” * และอีกคำพูดหนึ่งของเขาที่ว่า “จากสิ่งซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ก็คือ เจตจำนงร่วมนั้นเที่ยงธรรมเสมอ และมันก็มีแนวโน้มที่จะมุ่งไปหาผลประโยชน์สาธารณะอยู่ตลอดเวลา” ** และมากไปกว่านั้นเขาได้กล่าวอีกด้วยว่า “ถ้าใครคนใดคนหนึ่งต้องการที่จะเป็นผู้ที่ยุติธรรม หรือมีความยุติธรรม เขาผู้นั้นก็จำเป็นต้องแน่ใจว่า เขาผู้นั้นได้กระทำตาม เจตจำนงร่วม (One need only be Just in order to be sure of following the General will)” ¹

อย่างไรก็ตาม รูสโซได้กล่าวยืนยันความคิดดังกล่าว ไว้ใน Geneva Manuscript บทที่สี่ ซึ่งว่าด้วย "ธรรมชาติของกฎหมาย และหลักการแห่งความยุติธรรมแห่งสังคมการเมือง (Of the nature of the laws, and of the principle of civil justice) โดยรูสโซได้กล่าวว่า "ข้อดีที่สุดที่เป็นผลมาจากความคิดข้างต้นนั้นก็คือ การแสดงให้เห็นว่า รากฐานที่แท้จริงของความยุติธรรมและหลักการตามสิทธิธรรมชาติคืออะไร ซึ่งจริงๆ แล้วกฎหมายบัญญัติขึ้นครั้งแรกนั้น ก็คือหลักที่แท้จริงที่เกิด

* "If the common interest is the object of the association, it is clear that the general will must be the rule of the actions of the social body. This is the fundamental principle which I have tried to establish" ใน **J.J Rousseau**, "Geneva Ms Source of the final version of the Social contract" in The Social Contract and Discourses" (London: Everyman, 1993), p. 320.

** "It follows from what has gone before that the general will is always upright and always tends to the public advantage..." Ibid., p. 203.

¹ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy, Op cit., p. 70.

จากการทำสัญญาประชาคม ที่อยู่บนฐานที่ว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นต้องการการดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ร่วมกัน [12] เมื่อมาถึงตอนนี้ กฎหมายเฉพาะนั้นก็ไม่ได้ต่างอะไรกับกฎหมายครั้งแรก เพราะว่า มันก็จะมุ่งไปหาความดีร่วมกันของทุกๆคน นอกจากนี้แล้วมันยังเป็นตัวการที่กำหนดสิทธิต่างๆ ซึ่งเราเรียกสิทธิแบบนี้ว่า สิทธิที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย (Positive right) ซึ่งทั้งหมดนี้เราจะเห็นได้ว่ามันมุ่งไปหาความดีร่วมกัน หรือผลประโยชน์ร่วมกัน [13] ... และจากหลักการเรื่องความแตกต่างระหว่างความยุติธรรมและยุติธรรมข้างต้นนั้นถูกสร้างขึ้นมาจากพวกเราทุกคน เราอาจจะกล่าวได้ว่า กฎหมายต้องมาก่อนความยุติธรรม ไม่ใช่ความยุติธรรมมาก่อนกฎหมาย ซึ่งถ้ากฎหมายเป็นกฎหมายที่ ยุติธรรมนั้นก็ไม่ใช่เพราะว่ามัน ไม่อยู่ภายใต้หลักการแห่งความยุติธรรม แต่ที่ไม่ยุติธรรมนั้นก็เพราะว่า มันเป็นการขัดกับธรรมชาติของมนุษย์ที่จะบังคับให้มนุษย์นั้นทำร้ายตนเอง และหลักการนี้ก็คือสิ่งที่ถูกต้องโดยไม่มีเงื่อนไข [15]"²

จากข้อความนี้เราจะเข้าใจได้ว่า ความยุติธรรมนั้นเกิดจากการตกลงสมมุติกันของมนุษย์ (Artificial) และจากการตกลงกันนั้นสิ่งที่เป็นพลพวงจากการตกลงกันนั้นก็คือ กฎหมาย แต่กฎหมายทุกๆกฎหมายอาจจะไม่ใช่กฎหมายที่ยุติธรรม เพราะว่าถ้ากฎหมายใดขัดกับหลักการเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันของกายการเมือง หรือ ขัดกับหลักการในเรื่องการรักตนเอง (Amour De Soi) กฎหมายนั้นก็ถือว่าเป็นกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม รูสโซให้เหตุผลในเรื่องนี้โดยการอ้างข้อสนับสนุนจากเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของเขา ที่โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นรักตัวเอง และจุดมุ่งหมายในการตกลงทำสัญญาทางสังคมของมนุษย์ทุกคนก็เกิดจากการคำนึงถึงผลประโยชน์ตนเอง และผลประโยชน์ของคนอื่นๆ ด้วยเหตุนี้แล้ว ความยุติธรรมของรูสโซก็คือผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน (Common Interest)

² J.J Rousseau, "Geneva Manuscript" in *The Social Contract and Other Later Political Writing*,

edited and translated by Victor Gourevitch (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), Book II, Chapter IV, p.160.

ข้อเสนอแนะ

1. ในประเทศไทยนั้นมีการศึกษาถึงแนวคิดทางการเมือง ตลอดจนปรัชญาการเมืองของนักคิดคนสำคัญๆอยู่น้อยมาก และถึงแม้จะมีการศึกษาก็จำกัดกันอยู่ในวงวิชาการแคบๆ ซึ่งตัวชีวิตที่ดีก็คืองานเขียนในแนวนานชั้นสองตลอดจนงานแปลผลงานสำคัญๆของนักคิดคนต่างๆเป็นภาษาไทยมีจำนวนน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตาม ในทางการเมืองไทยได้มีการอ้างแนวคิดของนักคิดคนสำคัญๆของตะวันตกอยู่เสมอๆ โดยจุดมุ่งหมายก็เพื่อใช้เป็นข้ออ้างหรือข้อสนับสนุนทางการเมือง หรือเพื่อความชอบธรรมของตนเอง ซึ่งในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา แนวคิดของรุสโซ่ได้ถูกนำมาใช้อยู่บ่อยครั้ง เช่น นักการเมืองและอดีตนายกรัฐมนตรีบางคนถึงกับได้อ้างว่าตนเองนั้นคือเจตจำนงร่วมอย่างในทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ ด้วยสาเหตุที่ว่าตนเองนั้นเป็นได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงจำนวนมาก ซึ่งคำอ้างเช่นนี้เป็นเสมือนการทำร้ายรุสโซ่โดยตรง เพราะใครก็ตามที่ได้ศึกษาในงานชิ้นต้นของรุสโซ่โดยเฉพาะหนังสือสัญญาประชาคม (Social Contract) และความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง (Political Economy) เราจะเห็นอย่างชัดเจนว่า เจตจำนงร่วมนั้นไม่ใช่แค่เสียงข้างมากที่ออกโดยพลเมืองเท่านั้น (ถึงแม้ว่ามันจะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ก็ตาม) และเสียงข้างมากก็ไม่ใช่เจตจำนงร่วมทุกครั้งไป แต่มันจะต้องมีเงื่อนไขสนับสนุนอีกหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองแบบพลเมือง (Virtue of Citizen) การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง ตลอดจนความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ และมากไปกว่านั้นตามรุสโซ่นั้นรัฐบาลเป็นเพียงผู้ปฏิบัติงานตามเจตจำนงที่ประชาชนออกมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าต่อให้รัฐบาลได้รับเลือกมาจากประชาชนด้วยคะแนนเสียงเท่าไรก็ตาม รัฐบาลก็เป็นเพียงคนรับใช้ของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่ามันเป็นคนละเรื่องกับเจตจำนงร่วม เพราะว่าเจตจำนงร่วมนั้นคือกฎหมาย และมันจะแสดงตัวในรูปของกฎหมายเท่านั้น ไม่ใช่ตัวบุคคล ดังนั้นการที่บุคคลใดอ้างตนเองว่าเป็นเจตจำนงร่วมตามทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่นั้นก็ไม่ต่างอะไรกับเผด็จการที่ยกยกเสียงของประชาชนไปใช้ในการรองรับความชอบธรรมของตนเอง

ซึ่งจากปัญหาที่เราพบเห็นดังในตัวอย่างข้างต้นนี้ เราจึงเห็นว่าการศึกษางานทางปรัชญาการเมือง หรือทฤษฎีการเมืองนั้นมีความสำคัญมาก เพราะว่า ถ้าประชาชน หรือพลเมืองนั้นได้รับรู้หรือมีการเผยแพร่กันในวงกว้างนั้น โดยเฉพาะการแปลงานเขียนชั้นสำคัญของนักคิด ในทางหนึ่งมันจะเป็นการป้องกัน นักการเมือง หรือผู้แสวงหาอำนาจทางการเมืองก็จะนำแนวคิดของนักคิด

คนสำคัญๆมาใช้อย่างพล่อยๆหรืออย่างมั่งง่ายโดยจุดประสงค์ของการรองรับความชอบธรรมของตนไม่ได้อีกต่อไป และในอีกทางหนึ่งก็เป็นการกลับสติปัญญาของผู้ที่อ่านได้เป็นอย่างดีอีกด้วย มากไปกว่านั้นเมื่อมีคนทีอ่านงานทางปรัชญาการเมืองเป็นจำนวนมากแล้วมันก็จะก่อให้เกิดการถกเถียงกัน และเมื่อนั้นองค์ความรู้ในเรื่องนั้นก็ก็จะแผ่ขยายออกไปอย่างไม่สิ้นสุด

2. ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จุดมุ่งหมายของรุสโซในการเขียนงานชิ้นสำคัญๆของเขาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือสัญญาประชาคมนั้น (The Social Contract) รุสโซไม่ได้มีจุดประสงค์หลักที่จะเขียนงานให้คนฝรั่งเศสหรือชาวปารีสอ่าน แต่รุสโซนั้นได้เขียนหนังสือเล่มดังกล่าวเพื่อบ้านเกิดของตนเองนั่นก็คือ เจนีวา (Geneva) ซึ่งถ้าเราพิจารณาให้ดีในเนื้อหาของหนังสือเล่มดังกล่าวเราจะพบว่าการที่ให้พลเมืองนั้นเป็นผู้ออกกฎหมายด้วยตนเอง หลักการเรื่องเจตจำนงร่วม มันเป็นไปได้เลยสำหรับประเทศฝรั่งเศสในสมัยนั้นที่มีประชากรมากกว่ายี่สิบห้าล้านคน แต่มันจะเป็นไปได้สำหรับเมืองเจนีวาที่มีพลเมืองที่ออกเสียงได้แค่ห้าพันคน นับเฉพาะผู้ชาย ประกอบกับการเมืองในเจนีวาในขณะนั้นที่มีการต่อต้านสภายี่สิบห้า เพื่อที่ล้มเลิกการรวบอำนาจดังกล่าวและกลับไปใช้การออกกฎหมายด้วยตัวพลเมืองเองอย่างที่ชาวเจนีวาเคยทำมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยกลางเป็นต้นมา ด้วยเหตุนี้รุสโซจึงเขียนหนังสือสัญญาประชาคมเพื่อเป็นการรองรับความชอบธรรมของพวกต่อต้านสภาเล็กหรือสภายี่สิบห้า และจะเห็นได้ว่าเพราะหนังสือเล่มดังกล่าวทำให้รุสโซนั้นถูกลงโทษจากสภายี่สิบห้าอย่างรุนแรงด้วยการเผาหนังสือสัญญาประชาคม และถอดความเป็นพลเมืองหรือสัญชาติของเขาทั้งทันที ด้วยเหตุผลนี้เองจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่า หลักการและทฤษฎีการเมืองของรุสโซนั้นเกิดขึ้นจากอิทธิพลทางประวัติศาสตร์และการเมืองของนครเจนีวา

ความไม่เข้าใจในเรื่องนี้ทำให้เกิดปัญหาว่ารุสโซนั้นเป็นคนเพื่อฝัน ตลอดจนมีการกล่าวหาทฤษฎีการเมืองของรุสโซว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้อย่างยิ่งสำหรับรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีจำนวนประชากรเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซจะเชื่อมโยงอยู่กับเมืองเจนีวา แต่ในตัวของความคิดของรุสโซนั้นก็ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่บนเวลาและสถานที่ เพราะหลังจากที่รุสโซเสียชีวิตประมาณสิบปี ความคิดของเขานั้นได้มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อพวกแกนนำในการปฏิวัติฝรั่งเศส 1789 โดยความคิดของรุสโซที่เข้าไปมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติใหญ่นั้นก็คือแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของปัจเจก ความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย มากไปกว่านั้นความคิดของรุสโซนั้นได้เป็นพื้นฐานอย่างดีให้กับความคิดใน

รูปแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่จนถึงกับมีผู้รู้บางท่านได้กล่าวว่า รัฐโซะนั้นเป็นบิดาแห่งประชาธิปไตยสมัยใหม่

3. มีปัญหาอีกประการหนึ่งที่เป็นปัญหาที่ผู้ที่ศึกษาทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ่ยังคงถกเถียงกันแม้ในปัจจุบันก็ตามที่ปัญหานั้นก็คือ ปัญหาที่ว่าเรามีทางจะรู้ได้หรือไม่ว่าสิ่งใดคือเจตจำนงร่วม (General Will) กล่าวคือ เจตจำนงร่วมนั้นเกิดจากการออกเสียงของพลเมืองทุกคนภายในรัฐ และตัวเจตจำนงร่วมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปของกฎหมายเท่านั้น และในการออกเสียงทุกครั้งนั้นถ้าเสียงไม่เป็นเอกฉันท์ รัฐโซ่ก็เสนอว่าให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสินชี้ขาด แต่ในขณะที่เดียวกัน รัฐโซ่นั้นก็เสนอต่อไปอีกว่า เสียงข้างมากทุกครั้งมันอาจจะไม่ใช่เจตจำนงร่วมก็ได้ เพราะเจตจำนงร่วมนั้นจะต้องออกมาจากพลเมืองที่ตรงต่อแต่ผลประโยชน์ส่วนรวม หรือ Common Interest แต่เมื่อใดก็ตามที่พลเมืองมุ่งแต่ผลประโยชน์ของตนเองแต่อย่างเดียวนั้น เจตจำนงที่ออกมามันก็จะ เป็นเพียงแค่เจตจำนงเฉพาะ รัฐโซ่กล่าวถึงขนาดที่ว่า ต่อให้เสียงที่เป็นเอกฉันท์นั้นถ้ามั่นอยู่บนการ แสดงเจตจำนงที่เห็นแก่ตัว เสียงดังกล่าวก็เป็นได้แค่ ผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ (Will of All)

ในทางตรงกันข้ามตามหลักการของรัฐโซ่ พวกเสียงข้างน้อยต่อให้เป็นเสียงที่คำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกัน เสียงดังกล่าวก็ไม่มีความที่จะเป็นเจตจำนงร่วมได้ เพราะเงื่อนไขเบื้องต้นของรัฐโซ่ก็คือ พลเมืองทุกคนต้องออกเสียงด้วยตนเอง และก่อนที่จะออกเสียงนั้นทุกคนได้ตกลงทำ สัญญากันไว้แล้วว่า จะยึดตามเสียงข้างมากเป็นหลัก แต่ในกรณีที่เสียงข้างมากนั้นเป็นเสียงที่เห็นแก่ ได้เห็นแก่ตัว มุ่งแต่ประโยชน์ตนเองอย่างไม่ลืมหูลืมตา เสียงข้างน้อยก็จำเป็นต้องถูกบังคับให้ เป็นไปตามเสียงข้างมากอยู่ดี ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า เจตจำนงร่วมนั้นเราไม่มีทางจะรู้ได้เลยว่าเสียงส่วนใหญ่เป็นเจตจำนงร่วมหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่ารัฐโซ่ก็คงจะสังเกตเห็นถึงปัญหาในเรื่องนี้ เขาจึง ได้วางเงื่อนไขต่างไว้มากมายเช่น พลเมืองที่จะออกเสียงนั้นจะต้องผ่านการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่ เด็กด้วยการวางแผนมาจากรัฐ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของรัฐนั้นจะต้องไม่มีความเหลื่อมล้ำกัน จนเกินไป พลเมืองทุกคนต้องได้รับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้าน มากไปกว่านั้นรัฐโซ่ยัง ได้วางหลักการเรื่องผู้บัญญัติกฎหมายไว้อีกชั้นหนึ่งในการที่จะทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำและวาง โครงสร้างทางการเมืองเพื่อที่จะให้พลเมืองนั้นสามารถแสดงเจตจำนงร่วมออกมาได้อยู่สม่ำเสมอ

ปัญหาในประเด็นนี้จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญทางทฤษฎีของรุสโซ เพราะว่ในเมื่อกฎหมายที่พลเมืองออกด้วยตนเองนั้น แม้แต่ตัวพลเมืองเองก็ไม่สามารถทราบได้ว่ามันเป็นเจตจำนงร่วมหรือไม่ และถ้าเสียงที่ตนเองออกนั้นไม่ใช่เจตจำนงร่วม แต่ถ้าพลเมืองเข้าใจว่ามันคือเจตจำนงร่วม พลเมืองส่วนใหญ่ก็จะเป็นเสียงข้างมากในการบังคับให้เสียงข้างน้อยยอมทำตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่ (Forced to be free) ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัยแล้ว ในเมื่อเราไม่มีทางรู้ได้เลยว่าเจตจำนงใดที่ออกเป็นเจตจำนงร่วมหรือไม่ เราก็ควรใช้หลักการเรื่องเสียงข้างมากในการตัดสินใจไปก่อน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นพลเมืองที่ออกเสียงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถูกวางเงื่อนไขทั้งเชิงโครงสร้าง เช่นวางโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ให้พลเมืองนั้นไม่อดอยากจนเกินไป บีบช่องว่างทางความเหลื่อมล้ำให้เล็กลง ให้การศึกษาแก่เด็กตั้งแต่เกิดเพราะเมื่อโตขึ้น เด็กเหล่านี้จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการแก้ไขจุดอ่อนในประเด็นนี้ของรุสโซได้ในระดับหนึ่ง

4. ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายก็คือ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ทฤษฎีการเมืองของรุสโซนั้นไม่ว่าจะเป็น หลักการเรื่องเจตจำนงร่วม ความยุติธรรมในแบบที่ทุกคนได้ประโยชน์ ความเสมอภาค หลักการเรื่องเสรีภาพ มันเป็นทฤษฎีที่มีเงื่อนไขเฉพาะที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ในสังคมที่เป็นรูปแบบประชาธิปไตยเท่านั้น (Democratic Society) เพราะในสังคมที่เป็นประชาธิปไตยนั้นเป็นสังคมที่ใกล้เคียงกับหลักการที่รุสโซได้วางไว้อย่างมากแม้จะแตกต่างกันในรายละเอียดก็ตาม แต่หลักการใหญ่ยังคงมีความเหมือนกัน กล่าวคือสังคมประชาธิปไตยนั้นพลเมืองทุกคนจะมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ตลอดจนพลเมืองพลเมืองในสังคมแบบนี้จะเสรีภาพในด้านต่างๆมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในรูปแบบอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงพยายามชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีการเมืองของรุสโซจะสามารถเป็นจริงได้ในสังคมแบบประชาธิปไตยเท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

จรัญ ดิษฐาอภิรักษ์. การปฏิวัติฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537.

ไชยันต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกคนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ใน สัญญาประชาคมของรูสโซ. วิทยา. 7 (2552): 24-32.

ไชยันต์ ไชยพร. ความยุติธรรม: ตอนที่หนึ่ง. รัฐศาสตร์สาร. 2 (2541): 57-71.

ฉอง, ฉากส์; รูสโซ. สัญญาประชาคม หรือ หลักสิทธิทางการเมือง. แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทับหนังสือ, 2550.

สมคิด ศรีสังคม, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทวีปยุโรปจากยุคดึกดำบรรพ์ ถึง ค.ศ.1750. กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2526.

สมบัติ จันทรวงศ์. ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

เอ็ม, เจ; ทอมสัน. ประวัติศาสตร์ยุโรป ค.ศ. 1494-1789. แปลโดย นันทา โชติกะพุกณะ และ นีออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2512.

Black, Anthony. Political Thought in Europe 1250-1450. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Cranston, M. Philosophers and Pamphleteers: Political Theorists of the Enlightenment. Oxford: Oxford University Press, 1986.

Cranston, M. The Early Life and Works of Jean Jacques Rousseau 1712-1754. Chicago: Chicago University Press, 1991.

- Charvet, J. The Social Problem in the Philosophy of Rousseau. Cambridge: Cambridge University Press, 1974.
- Damrosch, L. Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius. New York: Houghton Mifflin, 2005.
- Darnton, R. The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History. New York: Viking, 1984.
- Dent, N. J. A Rousseau Dictionary. Cambridge: Blackwell, 1995.
- Friedlander, E. Chambery, 12 June 1754: Rousseau's Writing on Inequality. Political Theory. 2 (2000): 254-272.
- Garrard, G. Rousseau's Counter Enlightenment. New York: New York State University Press, 2003.
- Gourevitch, V. Rousseau's The Discourses and Other Early Political Writing, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Gourevitch, V. Rousseau's The Discourses and Other Later Political Writing, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Held, D. Model of Democracy. Cambridge: Polity, 2006.
- Hobbes, T. On the Citizen. Edited by Richard Turk and Michael Silverthorne. London: Cambridge University Press, 2003.
- Keane, J. Public life and Capitalism. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- Locke, J. Two Treatises on Government. Alabama: The Library of American Freedoms, 2000.

- Mason, P. The Geneva Republic Background to Rousseau s' Social Contract. History of Political Thought. XVI (1994): 547-578.
- Master, R. D. Hobbes and Rousseau: A Collection of Critical Essays. New York: Anchor Books, 1972.
- Master, R. D. The Political Philosophy of Rousseau (New Jersey: Princeton University Press, 1976.
- Merquior, J. G. Rousseau and Weber: Two Studies in the Theory of Legitimacy. London: Routledge, 1980.
- Mill, J. S. Utilitarianism In Ethical Theories: A Book of Readings, Edited by A. I Melden. New Jersey: Prentice Hall, 1967.
- Miller, J. Rousseau Dreamer of Democracy. New Heaven: Yale University Press, 1984.
- Clifford, O., and Tarcov, N. The Legacy of Rousseau. Chicago: Chicago University Press 1997.
- Rawls, J. Lectures on the History of Political Philosophy. Cambridge: Harvard University Press, 2007.
- Riley, Patrick. The General will before Rousseau: The Transformation of Devine into the Civic. Princeton: Princeton University Press, 1986.
- Riley, Patrick. The General will before Rousseau, Political Theory. 2(1978): 485-516.
- Rosenblatt, H., and Skinner, Q, Editors. Rousseau and Geneva from the First Discourse to the Social Contract 1749-1740. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

Rousseau, J. J. Emile or on Education, Translated by Alan Bloom. New York: Basic Books, 1979.

Rousseau, J. J. On the Origin of Language, Translated by John Moran and Alexander Gode. Chicago: Chicago University Press, 1992.

Rousseau, J. J. Rousseau's Political Writings, Edited by Alan Ritter and Translated by Julia Conaway Bondanella. New York: Norton, 1988.

Rousseau, J. J. The Confession. Translated by D. Matravers. London: Wordsworth, 1996.

Rousseau, J.J. The Social Contract and Discourses, Translated by G.D.H Cole. London: Everyman, 1993.

Shklar, J. Men and Citizens: A study of Rousseau's Social Contract. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.

Strauss, L. Hobbes and Rousseau: A Collection of Critical Essays. New York: Anchor Books, 1972.

Strauss, L. The Crisis of Modern Natural Right: Rousseau. In Natural Right and History. Chicago: The University of Chicago Press, 1953.

Strauss, L. Three Waves of Modernity. In An Introduction to Political Philosophy: Ten Essays by Leo Strauss. Detroit: Wayne State University Press, 1989.

Strauss, L. What is a Political Philosophy? In An Introduction to Political Philosophy: Ten Essays by Leo Strauss, Detroit: Wayne State University Press, 1989.

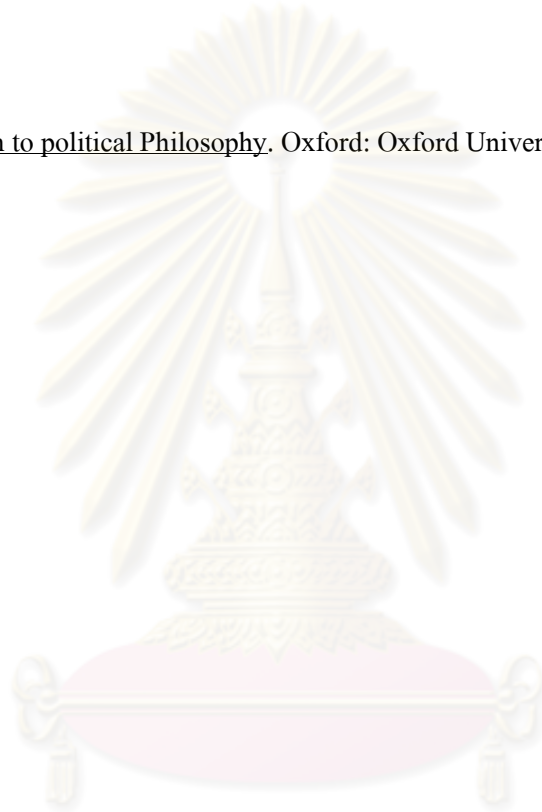
Tannenbaum, D., and Schultz, D. Inventors of Ideas. Belmont: Thomson and Wardsworth, 2004.

Viroli, M. Jean-Jacques Rousseau and the 'Well-Ordered Society'. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Walzer, M. The Revolution of the Saints. Cambridge: Cambridge University, 1965.

William, D. L. Rousseau's Platonic Enlightenment. Pennsylvania: Penn State University Press, 2007.

Wolff, J. An Introduction to political Philosophy. Oxford: Oxford University Press, 1996.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายศุภชัย สุภผล

เกิดเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2527

สำเร็จการศึกษา

-มหาวิทยาลัยศิลปากร, ศษ.บ. (เกียรตินิยมอันดับสอง)

วิชาเอก : ภาษาอังกฤษ

วิชาโท : ประวัติศาสตร์ และ ปรัชญา

-มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ร.บ.

วิชาเอก : การปกครอง

-เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีการศึกษา 2552

สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2553

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย